LLEGENDES
DE L'ALTRA VIDA

VIATGES DEL CAVALLER OWEIN Y DE RAMÓN DE PERELLÓS AL PURGATORI DE SANT PATRICI; VISIONS DE TUNDAL Y DE TRICTELM; APARICIÓ DE L'ESPERIT DE G. DE CORVO; VIATGE D'EN PERE PORTES A L'INFERN

TEXTES ANTICS PUBLICATS
PER
R. MIQUEL Y PLANAS

BARCELONA
MCMXIV

Preu d'aquesta obra: 16 pessetes

AVÍS DE L'EDITOR

El present volum, començat en 1910, no ha pogut beneficiar-se de les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, sinó en aquella part qui ha estat estampada després de la publicació de les susdites normes (plecs *a*, *b* y 37 a 45).

Emperò, ab l'únic objecte de conservar al volum una base d'uniformitat editorial, ens hem permesa una lleu transgressió a les noves regles, mantenint, per a la conjunció « y » y per a la preposició « ab » (que l'Institut escriu respectivament « i » y « amb »), l'ús d'aquelles formes tradicionals.

Quedi, ab tot, ben entès, que la reforma rès no té que veure ab els textes antics que publiquem, per als quals no regeix més llei que'l respecte absolut als documents d'ont procedeixen.

BIBLIOTECA CATALANA

DIRIGIDA Y PUBLICADA

PER

R. MIQUEL Y PLANAS

LLEGENDES DE L'ALTRA VIDA

FIGUEROLA

LLEGENDES
DE L'ALTRA VIDA

VIATGES DEL CAVALLER OWEIN Y DE RAMÓN DE PERELLÓS AL PURGATORI DE SANT PATRICI; VISIONS DE TUNDAL Y DE TRICTELM; APARICIÓ DE L'ESPERIT DE G. DE CORVO; VIATGE D'EN PERE PORTES A L'INFERN

TEXTES ANTICS PUBLICATS
PER

R. MIQUEL Y PLANAS

BARCELONA
MCMXIV

AL SENYOR

EN JAUME MASSÓ Y TORRENTS

L'ERUDIT DE MÉS INICIATIVES
AB QUE COMPTA LA CATALUNYA D'AVUI

Tribut d'admiració de
L'EDITOR

PRÓLEG DE L'EDITOR

El llibre que avui publiquem sots la rúbrica de Llegendes de l'altra vida, podrà figurar segurament entre'ls més interessants de la «Biblioteca Catalana», per raó dels materials que presenta reunits. Les visions de l'altre món, basades en la creencia d'un lloc d'expiació per a les ànimes dels pecadors y d'una mansió de goig per als benaventurats, constitueixen una branca important de les llegendes del cristianisme.

Les més antigues d'aquestes narracions, difoses extraordinariament durant els segles mitjos a favor de la literatura llatí-eclesiàstica, no tardaren gaire a introduir-se en les literatures vulgars per medi de traduccions y adaptacions de tota llei; cal veure en aquestes l'obra dels educadors y catequistes, àvids de proselitisme enfront d'aquelles societats, més supersticioses que crèdules, y més enamorades de lo meravellós que de les altes veritats del dogma cristià.

La literatura catalana és més rica de lo que fins ara s'hauría pogut creure, en materia de Llegendes de l'altra vida: el nostre volum ve a provar això que diem, oferint en ses planes un cert nombre de narracions prou interessants, entre les quals, quatre textes al menys poden ésser presentats com a desconeguts fins ara; un altre, del qual se tenía noticia, y que's considerava perdut, és retornat a la coneixença dels estudiosos de la nostra antiga literatura.

Esmentarem ràpidament els textes qui constitueixen aquest novell aplec.

En primer lloc, publiquem la narració de Huc de Saltrey, traduida al català per Frare Ramón Ros de Tàrrega, relativa al Viatge del cavaller Owein al Purgatori de Sant

Patrici. Aquest text data de l'any 1320, y és un dels qui han permanescut inèdits fins al present.

Segueix al dit text, en tres distintes versions, la Visió de Tundal, en la qual no hem de veure sinó una manifestació més avençada de la mateixa llegenda d'Owein. Dos d'aquests textes eren ja coneguts, car feia anys que havíen estat objecte de sengles publicacions: no obstant, al publicar-los de nou, creiem fer un servei a les nostres lletres, facilitant l'estudi comparatiu d'aquells ab l'altra versió, que fins ara no havía estat publicada. Es aquesta la intitulada *Visió del Monestir de Clares Valls* (o sia la versió A, seguint la nostra nomenclatura), y és més extensa y completa que cap de les altres dues versions (B y C), ja conegudes d'abans.

De la Visió de Trictelm qui apareix tot seguit en el nostre volum, no se'n tenía la més petita noticia pels tractadistes de la nostra literatura. La publicació de la llegenda de que's tracta, l'original llatí de la qual és degut al venerable Beda, constitueix, doncs, una novetat; encara que'l text, ni per la seva extensió ni pel séu valor literari, no tingui una gran importancia.

El text català del Viatge d'en Ramón de Perellós al Purgatori de Sant Patrici, al qual volíem referir-nos més amunt, havía estat imprès en 1486, emperò la edició semblava perduda desde feia mólts anys. Quan, ab la publicació del text llenguadocià del *Viatge*, se'ns feia més difícil de resignar-nos a la manca d'aquest original català imprès, el raríssim incunable comparegué a mans del nostre excel·lent amic don Pau Font de Rubinat, de Reus; y aital circumstancia afortunada ens permet poder oferir avui el cobejat text, omplint el buit que, d'altra manera, hauría degut aparèixer en el nostre volum.

La Disputa ab l'esperit de G. de Corvo és altre dels textes inèdits que ara veu la llum, jatsia el manuscrit qui el conté fos prou conegut y utilitzat ja per a la edició d'altres obres que ab aquella s'hi troben aplegades.

Encara que prou vulgaritzada, ens ha semblat que la narració del Viatge d'en Pere Portes a l'infern no podía mancar en el present aplec, y menys encara podent utilitzar

un document del segle XVII, del qual no se n'havía fet encara el tresllat puntual que reclamava.

Finalment, un text desconegut de tothom, y del qual no'ns romanen més que algunes fulles desaparellades, ha degut figurar, mutilat y tot, en apèndix al present volum; car ens ha semblat fer obra de piadosa exhumació, posant a cobert de perdua total aquests darrers vestigis d'una producció de la qual ens veiem ara privats; com de tants altres textes perduts en el dalt-a-baix secular de la literatura catalana.

Després d'aquesta enumeració, no'ns cal sinó remetre als qui desitgin més noticies sobre els textes de referencia, a les notes il·lustratives de la fi del nostre volum.

I

VIATGE DEL CAVALLER OWEIN
AL
PURGATORI DE SANT PATRICI

VIATGE DEL CAVALLER OWEIN

AL

PURGATORI DE SANT PATRICI

traduhit del llatí per

FRARE RAMÓN ROS DE TÁRREGA

Pròleg del traductor

A la molt noble e molt honrada madona ne Beatriu muller del noble en G[uille]m d Angl[es]ola senyor de Belpuyg, en Ramon Ros lo menor dels sauis en dret de Tarrega, saluts, ab tota reuerencia e ab tota honor. Com vos, madona, hayats gran cura e uos adelitets en legir les santes scriptures que de Deu e de les sues obres parlen, e sien, aquelles scriptures que en lati son, a uos dures e difficils dentendre, per ço, madona, a honor vostra e que molts, amen de uos, nagen profit e que oygen alcunes coses [qu]e per hauentura hoydes no han, he torna[t] de lati en romanç vna sotil obreta que es apellada *Forgatori de Sent Patrici*, per tal que * uos, madona, aquela obra [*f. 12 v*] axi aromançada ligats e mils entenats; la qual obreta, madona, he aromançada com mils he [*he*] pogut segons que en lati he trobat, de mot a mot, da paraula en paraula, e ab aquell enteniment que en lo lati es escrit, sens tolre e sens minuar e sens mudar

alcuna cosa daquelles que en lo lati son trobades.
E tramet vos, madona, aquesta letra especialment
per ço que aquells que legiran aquest libret sapien 25
que la obra era en lati, e es encara; lo qual libret
en lati, madona, sapiats que fo feyt e trames per .j.
monge dorde a .j. abat, e es ben dictat e ben clasu-
lat, segons que per aquell sapar. E uos, madona,
daço que hi trobarets prenetne ço que trobarets 30
ques sie profit a la vostra anima, e si negunes coses
uos plaen madona, manat. Data en Tarraga, kalen-
des de gener en lan de nostre Senyor .M.ccc. e xx.

LO PORGATORI DE SENT PATRICI

Intro-ducció. Al molt desiyat pare en Jhesu Christ, Ricart, 35
abat del monestir de Sartis, frare Vgo, molt menor
de tots los monges del monestir de Saltercia, do
[*d*]obediencia, la qual fill deu a pare[*r*], ab continua
salut. Manest, honrador pare, a mi que a uos degues
trametre per escrit tot ço que en vostra presencia 40
digui que auia hoyt del fet de porgatori: la qual
cosa jo tant volenteros complire, quant mes per los
manaments de la vostra paternitat ab mayor ins-
tancia a la dita cosa a dir so couidat. Hon, ja sie
co que desig que daquesta obra vinge per mi a 45
molts profit, enperestes sino fos a mi manat fer
[*f. 13*] aytals coses, no foren * gosades per mi esser co-
mençades; confes empero que anch nuyl temps no
legi ne hoy neguna cosa per que en temor ho en
amor de Deu mes profitas que en aquesta. E per 50
tal car Sent Gregori, en lo seu libre que es appellat
Dialogo, diu que moltes daquestes coses son posa-

des e escrites que son feytes e esprouades en les animes dels homens que ixen daquest segle, per tal
55 que per aytal recomptament ho que per les coses en uisions tristes los coratges necligens espaordescha, o per tal que dels gojoses e alegres visions lo desig dels homens deuots encene en les coses celesties, e per ço ab mayor volentat ço que manats
60 reeb, e complire si a Deu plau.

Diu encara lo dit Sent Gregori, en molts eximplis que proposa, que los angels bons e los angels mals son presents estats en les fins dels homens daquest segle, los quals angels portauen les animes
65 a repos o a penes les manauen.

Diu encara Sent Gregori que les animes habitans en lurs corsors, ans de lur fi moltes coses auian demostrades e començades, que deuien venir sobre a aquells, [*fosse*] que fossen illuminades de clare-
70 dat denteniment de part de dintre o certificades per reuelacio de Deu vinent fora nosaltres de part del cell.

Diu encare que alcunes veguades les animes son estades exequades e leuades en contemplacio e puys
75 tornades en lur propri cors.

Encara diu que alcunes reuelacions foren a el feytes e comptades dels turmens dels mals e dels goygs dels bons, e empero de totes aquestes coses no deya que fossen daltra condicio sino corporals
80 ho a corporals semblans, axi com son flums, flames, ponts, naus, cases, palaus, boscatges, prats, flors, homens negres ho blanchs, e altres coses que a goyg solen esser amades ho a dolor solen esser temsudes. Dien encara que eren tirats per les mans, e tirezats
85 pels peus, e per los * *cels* [cols] penyats, turmetats, [*f. 13 v*] enblaçats, batuts, e moltes altres coses e a aquestes semblants, que comfermen ço que nos scriu-

rem, specialment per gran semblança e concordia
que han ab los nostres scrits que son en aquest
libret. 90

Demanda es estada feyta e souen en qual manera
ixen les animes dels corsors, ne en qual loch van,
ne que troben, ne que aconseguexen, que sostenen,
ho queyns turments soferen; les quals coses per tal
com a nos no son conegudes son pus greument 95
temedores. ¿E qui es que sagurament puga anar per
carr[er]a que no conega ne sapia? Empero aço tenim
per cert: que bona vida mala mort no seguex; e
jassie que entro a la mort perseuer lo merit e apres
la mort lo guardo sia retut e donat, empero la 100
pena que apres la mort sofer hom purgadura ho
denejadora es nomenada, en la qual aquels qui en
aquesta vida en algunes colpes an viscuts, enpe-
restes justs e fels son estats, a uida perdurable en
parahis son ordonats ho predestinats, aytals per 105
alcun temps son turmentats per amor que be sien
purgats e en gloria exelçats. Hon, en tant son les
corporals penes ordenades, en quant a les penes
son lochs corporals deputats e departits. E es cree-
gut enperestes, que molts greus turments son, als 110
quals la colpa mayor enclina los peccadors esser
en lochs josans ho bays; en grans goygs als quals
mayor merit exalça el sobiran loch del cel; el mig
daquests dos lochs enperestirs bons e mals mi-
yançers son: la qual cosa ab aquestes coses que aci 115
escriurem sauenen e sacorden. E que imfern sia
dejos terra, ho al mig de la terra, en loch de carcra
e preso descuradats e de tenebres, e que per molts
[*f. 14*] aço es cregut, per ço que aci compterem es com-*
firmat e acordat. E que parahis terrenal enuers ho- 120
rient en terre sie, hon les animes dels fels com son
desliurades de les penes de purgatori per alcun

temps ab gran alegria se reposen, axi matex sacorda ab la nostra narracio.

125 Diu empero Sent Agosti, que les animes dels fels deffuncts apres de la mort entro al dia del juhi, que es final resurreccio e derrera, lexats lurs corsors reposense ho sofiren pene segons que cascuna es digne de repos ho de pene. Ço enperestis que Sent Agus-
130 ti e Sent Gregori dien que los esperits que no son corporals poden esser turmentats de corporal pene de foch, ab aquesta nostra scriptura sacorde. Empero en les penes de porgatori, certa cosa es que alguns son mes turmentats e altres menys, e queyn
135 departiment de penes sie entre ells, axi com saber nos pot, nos fa departir. Empero per quels los quals Deus ha priuelegats que Deus volent les animes de lurs corses exiren e pus en aquels corses mateys tornaren, molts senyals semblants a senyals corpo-
140 rals, a demostracio e conexença a auer de les coses esperituals son estats demostrats; les quals coses si no fossen a les animes departides de lurs corses demostrades, com fossen a lurs corses retornades, jasfos que corporals corses sabessen, estirs nols fo-
145 ren demostrades. Perque, en aquesta nostra seguent ystoria, tot ço ques seguex vist he hoit fo per corporal e mortal home, qui les coses esperituals ve en forma e en semblança de coses corporals. E si demenats qui es aquell qui aquestes coses a mi aja
150 començades, ne en quenya guisa les coses qui posse el aye conegudes, a la fi del libret sera manifestat. Les quals coses, si ben membren, axi comença.

La vida de Sant Patrici.

Sent Patrici, no esters lo primer Patrici, com per Hibernia la paraula de Deu prehicas, e feehes molts
155 mareuelosos miracles, estudias e pensas com los

bestials homens daquella terra, per crueltat de turmens e de penes infernals espaordis, e de mal de-
[*f. 14 v*] pertis, * e ha virtuts nodris, e a Deu acostas, e per promissio dels goygs de parahis en tot be comferma[*t*]s. Aquells empero, ço diu aquell a qui aquestes 160
coses hoy contar, bestials verament son, e jo matex mo he trobat: e com jo fos en aquella terra, vench a mi .j. hom enans de la festa de Paschua, ab lo cap canut e en adat veylla, e dix me que hanc no hauia reebut lo sagrament dels cors ne de la sanch 165
de Jhesu Christ, e que en aquell dia de Pascha de tan gran sagrament volie esser parçoner. E com vees mi monge e preuera, comfessas a mi e dix me en qual manera a tan gran sagrament porie venir segur. E com jo lo lenguatge daquela terra no en- 170
tenes, ajustey e acompayei .j. hom que espones e enterpetres a mi la sua comfessio, e an aquesta guisa jo reebi la confessio. E com ja fees fi a la sua comffessio, jo fiu li dir al hom qui esponia les paraules si anch nul temps auia mort negun hom: e el res- 175
pos me que per cert no sabie si mes de .v. homens auia morts; e, quax menysprehan, dix que assats ere sens colpa en ço que tants pochs na auia morts: na auia molts nafrats dels quals nos sabie si ni auia morts negu ho no. Cuydaues el enperestis que 180
homey no fos peccat mortal ne que dampnas negu a imfern. Al qual, com jo digues que homey ere greu peccat, e que aneço lo seu creeador molt malament auia agreuyat e aontat, respos que tot ço que jo li manaria en penitencia a fer, per absolta 185
de sos peccats tenir molt de bon grat ho rebrie, e per obre ho complirie. Entro aci auem dit de la bestielitat dels homens.

[*f. 15*] * Com, donchs, Sent Patrici, la gent ab crueltat de turmens e de penes dimfern e ab amor dels goygs 190

de perhahis daquela error en que eren sesforças
de reuocar e amenar ab bon estament, deyen li e
responien li, que nul temps a Jhesu Christ nos con-
uertirien, ne per miracles que per el vehien fer, ne
195 encara per sa prehicacio, si donchs alcun hom
daquels no vehie los turmens e les penes que sofe-
rien los mals e los goygs que auien los bons, per tal
que pus certs e pus creents ffossen per les coses
quels eren promeses. Sent Patrici, donchs, com pri-
200 merament fos deuot, com aço ach hoyt fo molt pus
deuot en mes vetlar, e en mes dejunar, e en mes
doracions a dir, e en mes bones obres affer, per ha-
uer ço que es a saber, e per acabar ab nostre Senyor
per aquesta via e carrera salut aquella gent. E nos-
205 tre Senyor, beneyt sia el, guarda la instancia e los
prechs de Sent Patrici, aparech li vehiblement, e
donali lo test dels euangelis; e donali encara .j. bas-
to, les quals coses entro al dia de huy, per grans e
per precioses reliquies, en Ybernia axi com digna
210 cosa es, son honrades. E per ço lo basto aquell, per
tal com nostre Senyor Jhesu Christ a lamat seu
Sent Patrici dona, basto de Jhesu Christ es nome-
nat. E aquel basto, e lo test dels enuangelis, en
gran senyal e per gran e per noble cosa, es liurat a
215 aquell qui reeb larchabisbat daquelles gents.

Nostre Senyor, donchs, pres Sent Patrici e menal-
sen en .j. loch desert, e .j[a]. fossa ho ciyia redona e
dins escura aqui li mostra, e dix li: que si negu qui
verament penident fos de sos peccats e de uera ffe
220 armat, en aquella fossa ho ciya per espay de .j. dia
e de vna nit * estaue, de tots sos peccats de tot en [*f. 15 v*]
tot purgat e nedeyat nexerie, e que dementre aque-
lla ffossa serie ueurie los turments e les penes que
foren los mals, e si ferm en la fe staue veurie los
225 goygs e los delits que hauien los beneuyrats. E per

ço Sent Patrici en aquel loch vna esglea edifica e construi, e ordona aqui canonges segons la regla de Sent Agosti. La ffossa enperestis damunt dita, ffora lo front de la esglesia oriental, dins bon mur encloe, e portes, e baldes, e cadenes ab claus hi possa, per tal que negu, per son propi osament ho mouiment, sol sens licencia aqui no intras; la clau enperestis Sent Patrici liura al prior que be la guardas. 230

E en temps de Sent Patrici molts entraren en la dita ffossa, qui turmens ffers e grans penes no solament hauian vists, mas encara sostenguts, e que hauien vists encara los goygs e los delits que auian los beneuyrats. E los testimonis daquels qui hi entraren mana Sent Patrici que fossen escrits en la dita esglesia, los testimonis dels quals gran ajuda e gran comffermament donaren a la prehicacio de Sent Patrici. E car aqui hom de peccats es purgat, per ço aquel loch es apellat porgatori de Sent Patrici; lo loch en estirs daquella Eglesa Real es apellat. E lo comte ho nombre daquels que apres la mort de Sent Patrici entraren en la ffossa mayor es estat e entro al dia de huy es e perseuera. 235 240 245

Condicions d'entrada al Purgatori.

Es enperestirs custum, que en aquel purgatori negu no entre si no de licencia de son bisbe, e que de francha volentat se penide de sos peccats, e que elige entrar en aquela fossa. Lo bisbe empero pregue fort curosament aquel qui aqui volan entrar, que per res noy entre, e diuli encara que aqui molts hi entraren * e hi romangueren e lo cors e la anima [*e*] perderen; si per auentura aquel estara ferm en son proposit e que de tot en tot hi vol entrar, lo bisbe fali vnes letres, e ab aquelles letres tramet lo 250 [*f. 16*] 255

al prior daquella esglesa on es la fossa. E lo prior,
260 com ha vist lo hom e les letres ha lestes, diu li e
consella li que en neguna guisa del mon noy entre,
car ab altra penitencia que no es tan perillosa pot
saluar lanima; e si per auentura nol pot partir de
son proposit, el trobe ferm en aquell, menlosen en
265 le esglesa; e aqui per .xv. dies lo fa estar en dejunis
e en oracions; e apres, tot lo couent dels canonges
ajustat e missa dita e aquell qui hi deu entrar ha
reebut lo cors e la sanc de Jhesu Christ e daygua
que a aço especialment e beneyta tocat ho muyllat,
270 ad gran e ab honrada processio men lo a la porta
del purgatori e comanes a les oracions de tots.
Rebuda donchs benediccio de cascun dels preue-
res, ab lo senyal de la creu de Jhesu Christ son
front e sa cara ab sa propia [ma] senye, e entre en la
275 dita ffossa; e tan tost lo prior tancha la porta da-
quella fossa; e axi ab sa honrada processio a les-
glesa sen torne. E encendema mati a la porta de la
dita fossa lo prior sen torna, e con aquella porta ha
vberta, si trobe lo hom aqui sie tornat, ab gran
280 goyg a la esglea lo sen mene; e aqui per altres .xv.
dies seruex ab dejunis e ab oracions. Si per auen-
tura encendema mati no tornaue, certa cosa es que
ha perdut cors e arme.

La entrada del Purgatori.

Donchs que daquells que en aquell porgatori
285 entreran, de molts que foren vn diguam tan sola-
ment. Deuets saber que, en los nostres temps, reg-
nant lo rey Esteue, fo .j. caualer * qui auia nom [*f. 16 v*]
Iuuem; e apres que son bisbe la ague amonestat
que noy entras, segons que desus es dit, e apres la
290 licencia reebuda ab les letres, los canonges ensemps
justats, missa cantada, e lo cors e la sanch de Jhesu

Christ reebuts per lo caualler, e gitada desus aygue beneyta, e a les oracions de tots se fos comanat, guarnit en son front e en sa cara del senyal de la creu, e dequeles coses que a el deuien esdeuenir 295 amonestat, en la fossa entra; e començan nouela cauellarie, ardidament pensa de anar, confian en nostre Senyor. E, crexen les escuredats, en *frot* [fort] breu hora perd[*r*]e la lum de tota claradat; e com molt ach anat, dalaltra part lugor fort poqueleta co- 300 mença apenes aparer; e apres dun poch de spay vn camp troba e .j.ª sala. Lugor enperestirs aqui no era, sino aytal com aci pot hom voure, en iuern, apres del sol post. La sala entirs (?) paret no auia entegre, mas ab colones e ab archs poculluls de 305 quada part constroyda, a manera de claustra de monges; e com entorn de la sala molt agues anat, marauellat de la gran bellea daquella, entra en aquella e ueela dins molt pus bella e pus mareuelosa. E asech se axi en aquela, e sigue .j. poch gitan 310 los vuylls ça e la, e mareueyllan se del aparayllament e de la bellea daquella. E ueus *.cccc.*[aqui].xv. barons, quax religioses e que en laltra dia seguessen rases les barbes e la corona, vestits de blanch, en la salla entraren e saludaren lo caueller en nom de nostre 315 Senyor e asigueren se e tots los altres calaren. E vn daquels comença a parllar ab lo caualler, qui quaix prior e guiador parie dels altres, e dix li:
[*f. 17*] « Beneyt sie nostre Senyor Deus sols * poderos, qui » en lo teu cors bon proposit ha confermat: aquell 320 » si a el plau en tu vuylle acabar ço que ha co- » mençat. E car a porgatori es vengut, per tal que » dels teus peccats sies purguat, per fina (?) força » seras forçat, o que baronilment e fortment recom- » bates e esties, ho per flaquea ho aulea, ço que 325 » Deus no vulla, la anima e lo cors perdes tant tost.

» Enperestirs que nos daci siam exits, la casa aques-
» ta sera complida de maluats e malignes espirits,
» que a tu forts e greus turments donaren, e molts
330 » pus greus turments te maneçaren de donar, e pro-
» meterente que a la porta per on entrest te torna-
» ran *si* [sa] e sauul, e asajartan si ab aquesta manerat
» poran enguanar; e si ab qualque manera enguanar
» te poran, ho ab afliccio de turments, ho ab pro-
335 » missio de falagaments tu exi enganat los consin-
» tras, perdurablement morras; si per auentura en
» la fe ferm esteras, e ta esperança tota en nostre
» Senyor poseras, axi que per turments ne per me-
» naçes ne per promissions no te espeordes nels
340 » consintes, mas fermament totes aqueles coses
» ayes, axi com si no eren negunes, no solament
» seras purgat de tots tos peccats, mas encara los tur-
» ments ab que los peccadors son turmentats e lo re-
» pos en lo qual los justs sa elegren veuras; nostre Se-
345 » nyor Deus tota via en ta *menor ja* [memoria] ages,
» e com te turmentaran apella nostre Senyor Deus
» Jhesu Christ. Nos ab tu aci no podem mes anant
» aturar, mas a Deu sols poderos te comana. »
E axi donaren li benediccio e partiren * si de aqui. [*f. 17 v*]

Arribada dels dimonis

350 Lo caualler, en perestirs, de les armes de Jhesu
Christ instroit e ensenyat, espere qual dels ene-
michs primerament lo require oy somogue a la
bataylla. Guarniren se de camiol de justicia, e auen
esperança de salut en loc de capell de fferre, e des-
355 cut de uera fe guarnit, e de coltel del espirit sant
que es la paraula de Deu, lo nom de Jhesu Christ,
rey que no pot esser vençut, deuotament inuoca.
Donchs dementre que lo caualler sols sigues, e
ab cor ferm e no espaordit los bataylles dels demo-

nis esperas, veus fort reebeament en torn la sala 360
comença esser oyt tan gran brogit, que parech que
tot lo segle caygues; e sapiats per cert, que si tots
los homens e totes les coses viues que son en terra
en mar e en laer, totes ensemps, ab tot lur poder
ffeessen brogit, no pogueren fer mayor brugit; hon, 365
si la uirtut de Deu nol defenes, per sol lo brogit
fore exit de sen e de memoria lo caualler. E apres
la esquiuança daytal hoyda, seguex se molt pus es-
quiuador esguardament de demonís, de leges for-
mes, contra la casa malament venir, menys prean e 370
ascarnin aquell; e saludaren lo quaix per escarn e
dixeren li axi: « Los altres qui a nos seruexen no
» venen a nos si no apres lur mort; perque mayor
» guardo a tu caualler deuem retre, per tal com la
» nostra companya, a la qual de bon cor entro aci 375
» as seruit, ab tan gran desig as desiyada, que anch
» lo dia de la mort ab los altres no as volgut espe-
[*f. 18*] » rar, mas en ta vida en*semps lo teu cors e la tua
» anima a nos has volgut presentar e donar; e aço
» as tu feyt per tal que mayor guardo de nos ree- 380
» bes: per que tot ço que demanes de nos reebras
» abastadament. Aço en perestirs es vengut, que
» dels teus peccats penes sofires, sapies per tot cert
» que ab nos auras tot ço que demanes, pressures
» ço es saber e dolors; emperestirs, per ço com a 385
» nos longament as seruit, sit vols sa e saul tan tor-
» narem, per tal que los goygs del mon encara ages,
» e que los delits del teu cors axi de tot en tot no
» perdes. » Aquests enganaments dels dimonis, em-
pero, lo ver caualler de Jhesu Christ, ne per terror 390
ho temor no sespeordex, ne per affalagaments en-
guanar nos jaquex; mas, los enemichs baronilment
menys prean, axi com aquells qui dignes no eren
de sa resposta, respondre nols volch.

395 Los demonis, enperestirs, veents si axi esser menys preats per lo caualler, molt horriblement e ab gran malea enfeloniren si contra ell: e constrohiren e enceneren en la dita casa molt gran moltitut de foch, e preseren lo caualler, e ligaren li les
400 mans e los peus, e el foch lo gitaren, e ab guanxos de fferre e ab grans crits lo caualler tiraçauen per lo foch, ça e la. E com lo caualler sentis lo foch fort greu, e sos aduersaris laguessen regeament torrat e cremat, menbra li la amonestament quels
405 sans barons li auian feyts: lo nom del piadors Jhesu Christ apella, e tantost daquell enceniment de foch e dequeles penes e daquel primer aguayt dels enemichs desliurat fo. Car * tan tost com lo nom del [*f. 18 v*] piados saluador ach apellat, hoc abans quel hagues
410 de nomenar, axi tot aquell enceniment daquell foch fo mort, que sol calor no hi romas. Veen lo caualler que ell apellen Jhesu Christ los enemichs no podien res acabar, fo pus ferm e ac en son cor que sol nols preas res, car ço de que era estat amonestat e en-
415 senyat auia esprouat per obra, e ab qual ajuda los podie sobrar.

Apres daço, los demonis jaquiren la casa ab agres crits e ab orrible brugit; tragueren lo caualler daqui, e com foren exits de qui, partiren sen en- ***Lo primer camp.***
420 semps los demonis. Emperestirs alguns romangueren, e per vna regio vasta e fera e estranya meneran lo caualler. Negre era la terra, e la regio scura e tenebrosa; e neguna altra cosa aqui no vehie si no los demonis qui aquell menauen. *Vench* [vent] calt e
425 cremant aqui auia, que apenes podie esser hoyt, esters per sa gran fortelea tot lo cors li cremaue; e tiraren lo entro en aquelles partides hon lo sol ix

en lo mig destiu. E com quax en les fins del mon fossen venguts, començaren a guardar de la vna part, e per vna vall fort ampla a anar en vers aque- 430 lla partida hon nex .j. vent que ha nom austrum, e en vers lo loch on lo sol nex en mig diuern: hon comença a oir molt miserables clamors e agres crits e plors, quax que fos justat tot lo poble duna terra; e quant mes sa acostaue, tant pus clar hoye 435 los crits.

A la per fi, trobaren vn fort lonch e fort ampla camp, qui era ple de grans mesquinees e de grans [*f. 19*] croyelles e de * gran dolor. La fi enperestirs ho la longuea del camp, tant era lonch lo camp, no la 440 podia veser lo caualer. Ere enperestirs lo camp ple domens e de fembres, nuus ho despulats, e de ueylls e de jouens e de tota edat, qui jahien de *bocha donchs* [boca dents] en terra; e lo ventre tenies ab terra, eren esters en terra ab claus de fferre ffogueyants ab terra 445 ficats; aquests per sobre dolor mordien terra e menyauen alcunes veguades; e altres veguades cridauen fort agrament: « Perdonans! perdonans! » o, « mercens ayes! mercens ayes! ». Mas noy auia quils perdonas ne qui mercells agues. Los demo- 450 nis emperestirs entre aquels e sobre aquells anauen, e ab grans batiments e ab dures plagues los mesquins batien e turmentauen. « Aquests turments e » aquestes penes » ço digueren los demonis al caualler, « sostendras, si a nos no obeys, que a la porta 455 » per hon vengist aci te tornem sens tot mal. » E com aço lo caualler fer no volgues, gitaren lo en terra; e axi com los altres, ab los claus asayaren lo de ficar ab terra; mas, com lo caualler appellas lo nom de Jhesus, negun mal no li pogueren fer. 460

Lo segon camp.

Donchs daquell camp se partiren, e tiraren lo caualler a altra camp, que ere ple de molt mayor miseria. Aquest camp aytambe, domens com de fembres, e ueylls e jouens, ques tenien ab terra, ple
465 ere; los quals tots jahien en sobines, e *darchs* [drachs] de foch verinoses sobre els sehien, e quaix aquells menyauen ab dens de foch, e greument turmentauen; los cols dels vns, e los braços, o tot lo cors, serpens [*los*] * los ceyen e los environauen, e los lurs caps ab [*f. 19 v*]
470 los pits dels mesquins figien es tenien, e lo fiblo de foch de la lur bocha ficauen layns en lo cor daquels; bufons encara de mareueylosa granea e tots fogueyants, sobre lo pits ficauen e esforçauen de trer lo cor daquels, los quals, axi leg menats e tur-
475 mentats, de plorar e de greument cridar no cessauen. Los demonis enperestirs entre ells e sobre ells corrien, e ab greus plagues greument los turmentauen. La fi ho la longuea daquest camp, veure no poch, sino en amplea, per la qual entra e isque; en
480 trauers enperestirs molts camps passauen. « Aques» tes coses » ço digueren los dimonis, « sostenras, » si nons obeeys que ten torns. » E com, axi com desus es dit, lo caualler obehir no volgues e els aquels turments li asayasen de fer, a inuocacio quel
485 caualler feu del nom de Jhesu Christ, los demonis res acabar no pogueren.

Lo terç camp.

Daqui partin, menaren lo caualler en lo terç camp, qui ere ple domens e de fembres, e de diuerses edats; e tan gran multitut de claus en los corses
490 dels mesquins, del sobiran loch del cap entro als dits dels peus, auian, que en negun membre lur negun loch va ne buyt no trobare hom ne veere. Aquests aytals, apenes veu ho paraula a cridar for-

mar podien, mas, axi com a homens quis moren e son en passament, la veu de tot en tot prima e flacha trahien fora. De uent encara fret seguant, e de plagues, encara dels demonis eren leyg menats e turmentats. « Aquestes coses » ço digueren los demonis al caualler, « si a nos no consents que ten » torns, sostendras. » E com [f. 20] * lo caualler aço fer no volgues, e apellas lo nom de Jhesu Christ, defaliren los demonis. 495 500

Lo quart camp.

En lo quart camp tiraren lo caualler, lo qual camp ple ere de molts fochs e de tota manera de penes e de turments; car eren penyats ab cadenes de foch, los vns pels peus, los altres per les mans, los altres pels cabeylls, los altres per les cames els caps a aual girats, e acabuçats en flames de sofre; los vns penyauen sobrel foch, guanxos de ferre ficats en los vuylls lurs, ho en los nases, ho en les guances, ho en les mamelles, ho per los membres vergonyoses; los altres en fornals de sofre eren cremats; los altres sobre peeles eren frits, e ab esters de fferre de foch enestats al foch eren torrats, los quals los vns dels dimonis girauen; los altres ab gotes de mataylls aflamauen, los quals tots ab plagues pudens los demonis corrent leyament turmentauen. Totes maneras e tot linatge de turments e de penes, que pensar ne albirar se poden, aqui vee. Aqui encara alsguns dels seus que anants auie vists conegue. Los plants els plors e les clamors els crits de tot aquells que hoy, ne lengue ho porien dir, ne sen ne enteniment de persones mortals ho porien pensar. Aquests camps, no solament eren plens daquels qui eren turmentats, mas encara de dimonis quils turmentauen. E com lo [f. 20 v] * caualler appe- 505 510 515 520 525

reylassen de turmentar, apelat lo nom de Jhesu Christ deffaliren.

Apres daçc, aparech a els vna roda de foch, de mareueyllosa granea, de la quals los raygs e los cantons de ganxos de fferre de foch plens eren, e en cascu daquels homens ficats penyauen. La meytat daquesta roda desus en laer sobre terre staue, laltre meytat de la roda dejos en terre era: flama en perestirs differn e de sofre e dençeniment de terra entorn l*es*[-a] rod*es*[-a] leuaue, e en aquella los mesquins qui penyats eren tornauen. « Aquestes » coses » ço digueren los demonis, « soferras, si a » nos no consents que ten torns: primerament en» perestirs veuras queynes coses soferen. » Aquests demonis enperestirs de cascuna part, los vns contra los altres, ab guanxos de fferre la roda empenyien, e ab ten gran leugerie aquela roda menauen, que no pogre hom departir ab la vista la .j. del altre daquells que penjauen per la roda; car per gran reebetat de cors tota la roda parie que fos entegre e continua e que nos mogues. E com lo caualler gitassen sobre la roda, e en laer menen la roda lo leuassen, apellat lo nom de Jhesu Christ romas sens tot mal.

La roda de foch.

530 535 540 545 550

Partin se daqui, vengren a vna casa gran que fumaue orriblement, la amplea de la qual molt gran ere, mas la fi de la longuea veure no poch. Com enperestis vn poch fossen luyn daquella, per massa gran calor que exie daquella casa, aturas vn poch e ach paor dacostar a aquela. * « ¿Per que » dixeren los demonis, « te tardes? Banys *sen* [son] ço que veus:

Los banys de metalls fusos.

555

[*f. 21*]

» vulles ho no ho vuylles, en aquell seras benyat ab
» los altres. » Començaren enestirs esser hoyts
molts mesquins e miserables plants de la dita casa. 560
E com lo caualler agueren mes dedins, vee visio
molt cruel e orrible: car lo sol de la casa ho lo pa-
himent tot ere ple de ciges redones, que tan espeses
e tan prop ere la vna del altra, que apenes entre
aquelles gosare hom anar. Eren enperestirs cascuns 565
dels ciges plenes de diuerses metaylls e licors bu-
lens, en les quals era cuyta e bolida e torrada gran
multitut domens, dels quals los vns eren tots lains
cabuçats, e meses los altres entro a les ceylles, los
altres entro als vuylls, los altres entro a la bocha, 570
los altres entro al col, los altres entro al pits, los
altres entro al melich, los altres entro a les cuxes,
los altres entro als *donols* [jonols], los altres la vn
peu, los altres les dues mans, los altres la vna ma
tan solament hi tenien; tots enperestirs per sobre 575
dolor cridauen e plorauen. E com lo caualler en
vna de les ciges sesforçacen de gitar, com agren
hoyt lo nom de Jhesu nou pogueren fer.

Lo flum glaçat. Passaren dequi e a vn gran munt sen anaren; en
lo qual munt trobaren homens e fembres qui esta- 580
uen corps ho enclinats sobre los dits dels peus, e
parien que esperassen la mort; e aquestes eren tans,
que tots los altres que vists auia parien pochs, en
[*f. 21 v*] asguardament daquests: * e ab gran tremolo e ab
gran paor ves aquella part daguilon anauen. Mare- 585
uelan si lo caualler per la cremor e orrible espera-
ment dels mesquins, veus daquella part daguilon
gran torbayllo e gran vent ne venie, lo qual vent, e
los demonis e lo caualler e tot aquell poble, leua, e
e[n] vn flum molt pudent e molt fret en laltra part del 590

munt luny, gita; en lo qual flum eren molt trebayllats per tan gran fret, que no porie esser aesmat. E com sesforçauen exir de les aygues, venien los dimonis correns sobre les aygues, e aqueles molt
595 pus pregon dins les aygues cabuçauen altra veguada. Del qual peryll lo caualler, ab invocacio acustumada del nom de Jhesu, desliurat fo e escapa.

Lo pou de foch.

E com los demonis no ffossen encara sadols de la injuria que feyta auian al caualler de Jhesu
600 Christ, menaren aquell contra la part daustre. E vee denant si vna flama molt cruel de pudor de sofre pudent, que exie de .j. pou, e quaix homens e fembres de foch e nuus, axi com aolbes de foch que eren le sus alt en laer gitats, los quals com la força
605 de la flama defalie, altra veguada en lo *peu* [pou] cahien. E digueren los demonis: « Aquesta es la » nostra habitacio, e car a nos entro aci as ben ser» uit, aci en aquest loch sens fi ab nos estaras; tots » aquells enperestis qui a nos seruexen, aci sens fi
610 » ab nos estaran; en lo qual loch si sol vna vegua» da entraras, per tots temps auras perdut e cors e » anima; si perestirs a nos consentiras, sa e sauul a » ton * alberch poras tornar. » Aquell enperestirs [*f. 22*] de la ejuda de Deu se confiavue, e les paraules e
615 les promeses daquells menys prea. Enbalçarensi los dimonis el pou tiraren ab si lo caualler; e com pus pregon auallaue, lo pou trobaue pus ampla, e pus greu pene soferie; e en tant fo gran la pena e no soferible, que [de] poch no oblida lo nom del salua-
620 dor nostre Senyor. Deus enperestirs inspira aquell, e tornas assi, e axi com poch lo nom del Saluador apella e crida; e tantost la força de la flama aquell ab los altres sus alt en laer gita, e caech prop lo

pou tot sols. E aqui .j. poch sigue, e com sens companye fos e nos sabes ves qual part se giras, isqueren del pou altres demonis, los quals els no conexien; digueren a aquell: « ¿Que fas aci? Los com- 625
» panyons nostres qui digueren a tu que aquest ere
» infern, mentit tan, car de nostre costum es que
» tosts temps mintam, per tal que aquells que per 630
» veritat no podem enguanar, ab fals als enguanam:
» no es aquest infern, mas nos ti manarem a imfern. »

Lo pont de infern.

Dequel loch menaren lo caueller ab brugit gran e orrible, e vingueren a vn flum gran e pudent, e tot quax cubert denceniment de sofre e ple encare de 635
gran multitut de demonis. E digueren los demonis al caualler: « Sots aquest flum flameyant sapies
» que es infern. » E sobre aquest flum, de riba a riba, vn pont passaue. « Per aquest pont » ço digueren los demonis al caualler, « as per fina força 640
» a passar; e nos escomourem vent e torballons, e
» del pont en lo flum te gitarem: * e los nostres [*f. 22 v*]
» companyons qui en lò flum son, te pendran e en
» i[n]fern te metran et cabuçaran. Volem enperestirs
» tu primerament asayar, e mostrar [*e*] com tu segur 645
» passar[as] per aquell pont. » E preseren lo per la ma e menaren lo al pont.

Eren enperestirs en lo pont .iij. coses molt temeroses e espaordibles *e* [a] aquels qui per aquel auian a passar: la primera cosa, que tan lenech e tan lis 650
ere, que, per ampla que fos, apenes hi pogre hom anar: la segona, que tan estret e tan prim ere lo pont, que apenes en aquell pogre estar negu, ne anar: la terça, que en tan gran altea ere feyt aquel pont, que orrible cosa ere, sol com hom lo guardaue ne los 655
vuylls ves el eregie. « Si encara » ço digueren los

demonis, « a nos consenties que ten tornasses, e
» aquest peryll escaparas, e a ta terra sa e sauul
» tornaras. » Pensan enperestirs lo caualler, de
660 quans perylls e de quants turments la auia desliu-
rat lo seu desliurador, torna apallar lo nom de Jhesu
Christ. E comença sobrel pont a peu a peu a anar, e
neguna cosa lenegua sots los seus peus no senti,
mas fermament anan, sots fiança de nostre Senyor;
665 e com pus alt puya pus ampla troba lo pont. E veus
apres que, com .j. poch ach anat lo caualler, en tant
creegue la amplea del pont, que si dues carreres
sencontrassen nos feeren enbarch.

* E certes los demonis, qui lo caueller entro [*f. 23*]
670 aquell loch auian menat, e mes enant anar ne seguir
no poguessen, al peu del pont estegren quaix que
esperassen que lo caualler caygues. E veens los
dimonis que lo caualler ffranchament e sent tot
enbarch passaue, ab tans crits e ab tant brugit laer
675 feriren, que la orror e la *pudor* [paor ?] dequells
crits, molt menys soferidor parech al caualler, que
neguna de les penes que a aquell auia feytes. E
com lo caualler vee los demonis estar en .j. loch e
que mes anant no podien anar, membren del seu
680 piadors guiador segur anaue. Los demonis enpe-
restirs sobre lo flum correns los lurs ganxos sobre
lo caualler gitauen; mas aquell sa e sauul passaue; e
com mes anaue tanta amplea del pont trobaue, que
apenes podie veure lo flum duna part ne daltra del
685 pont.

Lo caualler enperestirs, que ja fo franch de tota *Lo paradis terrenal.*
temptacio, vee denant si vn mur alt e gran. Ere en-
perestirs lo mur de marauellosa bellea, e dobra que
no podie esser a altra comparada ere. En lo qual

mur vna porta closa vehie, que de matayls diuerses 690
e de peres precioses ornada e aparallada de mare-
uellosa resplendor resplandia. E com encara fos
luyn de la porta per miya milla, la porta aquella a
aquell oberta fo, e odor de tan gran suauea e de
tan gran delit per aquella exie, que, si tot lo mon 695
tornas ensens ne bones odors, no vençeren la gra-
nea daquella suauetat e daquella odor. E tan gran
[*f. 23 v*] força e tan gran recreament * daquella suauetat
reebe, que fort be saesmaue que tots los turments
que auia sostenguts altra veguada sens tot greuge 700
sostinguere. Guarden lo caualler dins la porta, vee
claredat mayor que la resplandor del sol [*vee*] e lains
entrar molt desiga. Mas no fo falit ne enganat
per aquell que ça e la li auia menat. Car lo caualler
vinent, isqueli a carrera ab creus e ab senyeres e ab 705
ciris e ab rams de palmes daur vna processio tal e
tan gran, que anch anaquest mon no fo vista sem-
blant. Aqui vee homens e fembres de diuerse edat,
los vns com arcabisbes, bisbes, abats, canonges,
monges, preueres, es cascuna grau ordonats minis- 710
tres, ab sacres vestidures a lur orde couinents ves-
tits e ornats. Tots enperestirs, ab aytal habit eren
vestits ab lo qual a Deu auian seruit dementre que
en aquest segle auien viscut. Lo caualler enperes-
tirs ab gran *hornament* [honrament] reeberen e 715
aquell ab dolç cant darmonia que anch en aquest
segle no fo hoida ab si mateys sen menaren, e per
la paorta entraren. Fenit e acabat aquell dolç cant
e la processio solta, asegrensi baix .ij. axi com
archabisbes, lo caualler en lur companya reeberen, 720
e puys ab ells lo sen menaren, quax que la terra
aquela e la gloria de tan gran delit li mostrassen;
los quals ab el parlants, primerament nostre Senyor
benehiren, qui lo seu coratge en tan grans turments

725 ab tan gran fortelea auia desliurats. Aquells enperestirs lo caualler per lochs delitoses menants, aquell passan ça e la, molt mes coses delitoses e alegres vee, que negun hom per molt saui que fos, ab lengue o ab ploma no pogues dir ne escriure. Ab tanta
730 bellea de claredat de lum ere illumina*da la terra [*f. 24*] aquella, que, axi com lum de lanterna serie exceguada per la resplandor del sol, axi parrie la claredat del sol en mig dia exceguada per la mareuellosa resplandor de la claredat daquella terra. La fi en-
735 perestirs daquella terra per masa gran granea daquella veer no poch, sino tan solament per aquella, part per la qual entra per la porta. Ere enperestirs la terra aquella axi com a prats delitables e verdeyants, de diuerses flors e darbres de moltes
740 maneres e de molts fruyts darbres enbeleyda e ornada: que, segons que dehie, de sola odor daqueles sens fi poguere viure, si aqui li fos laerm destar. Nuyt nuls temps aqui no ere, ne la terra aquela escuruir no podie, mas resplandor del cel pus pur
745 per perdurable claredat enbelehie e resplendir fahie, En tanta multitut domens en aquela terra vehie, que anch en aquesta vida negun hom mortal nos pensaue que hagues vista: dels quals los vns en aquests, los altres en aquels lochs, per couents de-
750 partits estauen. E enperestirs axi com volien aquestes companyes ab gran alegrie passauen: axi ere feyt per tal que los vns de la vista dels altres salegrassen, e los altres de la vista benestrugament sadelitassen. Companyes per lochs stauen, e de dolç cant darmo-
755 nia e da acordable veu a nostre Senyor Deus dolcers laors donauen. E axi com vna estella es pus bella que altre en claredat, axi ere vna companya pus enbeleida que altre en claredat de cares e de vestidures. Los vns eren vestits de vestiments daur;

los altres de vert; los altres de porpra, de jacincti, de 760
color pintade, de blanch. En qual forma dabit auian
estat en lo serui de Deu, la forma emperestirs del
[*f.* 24 *v*] abit demostraue al caualler * de queyn merit e de
queyen orde en aquest segle cascu ere estat. Los vns,
axi com a reys, ab corona al cap anauen; altres en 765
lurs mans palmes daur portauen. Daytals coses donques e de tan grans en aquell repos fo lesguardament delitos al caualler, e no de menor alegria ere
qui oye los lurs dolçs cans de tan gran suauea e
de tan gran acordança. De tots cants hoye laors dels 770
sants cantans lahors e gracies a nostre Senyor Deus.
Cascu de sa propia beneastruguea sa alegraue, e
dels goyts de cascuns cascu se alegraue e sa delitaue. Tan gran respirament e tan gran flayror de
tan suau odor complida ere aquella terra, que parhie 775
que daclo (?) viuissen aquels qui [*ha*] habitauen en
aquela terra. Tots aquels qui lo caualler esgordauen,
beneyen nostre senyor Deus de la sua venguda, e
axi com de ffrare que ere escapat a mort salegrauen. Tots sa alegrauen e sadelitauen; e de totes 780
parts dolçs cants de sants eren oyts. Ne calt, ne
fret no sentien, ne neguna altra cosa que noure ne
agreuyar pogues negu. Totes coses aqui eren paguades, totes coses plasents, totes coses agradables.
Aquestes coses donchs axi complides, digueren los 785
archabisbes al caualer: « Veus, frare, donat larguе-
» yant nostre Senyor, as vist aqueles coses que as
» desiyades de ueure; vinent aci as vist los turments
» e les penes dels peccadors, aci emperestis as vist
» lo repos dels justs. Beneyt sie lo creador e lo 790
[*f.* 25] » reemedor de totes coses, qui a tu ha * donat aytal
» proposit. Ara, frare molt car, volem que tu sapies
» quals sien aquells turments que as vists, e qual
» sie aquesta terra hon tanta beneuenturança ha.

795 » La regio aquesta parahis terenal es, del qual fo
» gitat Adam, primer format, per tal com no fo obe-
» dient, ans fo atrobat en gran colpa de inobedien-
» cia. Aquest Adam auia companya dels angels, e
» tots aquels qui apres dell son venguts, per la colpa
800 » de inobediencia daquell, axi com ell se feu, sen-
» tencia an reebuda de mort. Hon, com apres que
» cascuns hauem reebuda la fe molt souen per la fre-
» uoltat que Adam feu peccam, la penitencia la qual
» ans de la mort ho en la malaltia de la qual morim
805 » reebem, e acabar no lo poguem, apres la mort, *lo*
» *es* [en los lochs] de penes que as vists, los vns per
» mayors spay de temps, los altres per menor, segons
» la manera de les colpes e dels peccats, esmenam
» ho peguam ab los turments. Tots enperestis que
810 » aci en aquesta beneuenturança has vists e an
» aquest repos, per aquells lochs som passants. O
» pasament sens tota comparacio orrible! En sem-
» blant manera e tots, aquels que en los lochs de
» penes as jaquits, sau aquels que dins la bocha
815 » del pou differn son retenguts, depus que purgats
» seran, venin a nos saran saluats. Mas e tot dia
» alguns qui purguats son de lus peccats venen, los
» quals rebe*n*[-m] axi com tu hauem reebut, e ab gran
» goyt metem los aci. Daquells enperestirs que en
820 » penes son, negun de nosaltres no sab quant hi
» deuen esser turmentats. Per misses en * perestirs, [*f. 25 v*]
» e per psalms, e per oracions, e per almoynes, e per
» dejunis, e per tots altres bones obres de crestian-
» dat, quant es que a vegades per els son feytes, o
825 » lurs turments son asuauats els muda hom a altres
» turments que els mills soferre puxeñ, entro que
» per aytals beneficis sien desliurats. Neguns de nos-
» altres encara no sap quant de temps aci deu atu-
» rar, e jassia ço que aci franchs e quitis siam de

» tot turment e de tota pene, encara emperestirs no 830
» som dignes de puyar a la sobirana gloria dels
» sants. Tot dia la nostra companyia crex e tot dia
» *mirue* [minue], car com de les penes desliurats
» son, per cascun dies a nos venen e de nos aytam-
» be al celestial pare his *puguen* [pugen]. » 835

La porta del celestial paradis.

Aquestes coses dites, menaren sen lo caualler ab
ells mateys en .j. munt, e menaren li que guardas
lesus en alt e digues de quenya color li ere viyares
que fos lo cell que vehie. Lo qual respos: « Sem-
» blant mes que sie aytal com aur en fornal 840
» ardent. » « Aquesta es » ço digueren ells, « la
» porta del celestial paradis: per aquesta entren
» aquells que de nos son reebuts el cel. E volem
» encare que tu sapies que tots dies nos done a
» menyar nostre Senyor Deus de menyar celestial: 845
» com ne quant sie aquell menyar e quant delitos,
» nostre Senyor ayudant, ab nosaltres ensemps ho
» esproueras. » Apenes la paraula ach fenida e
ueus axi com a flama de foch del cell, que tota
aquella terra cobri, e axi com a rayts departi sobre 850
los caps de cascuns, a la per fi per la bocha de
[*f. 26*] cascu entra. En tanta * dolçor de delit en lo seu cor
e en lo seu cors senti lo caualler, que per la massa
gran dolçor de suauea nos sabie si viu ere hu mort.
Mas aquella ora tost fo pessada. « Aquest es » ço 855
digueren els, « lo menyar aquel del qual tots dies
» nos som sadollats per nostre Senyor; aquels em-
» perestirs que de nos son presses e reebuts el cell,
» daquest menyar sens tot miga e sens cessament
» mengen e vssen. E com en partida as vist ço que 860
» desiyaues de ueure, ço es a saber, lo repos dels
» bons e los turments e les penes dels mals, affer

» coue ara, frare, que ten torns per aquella carrera
» per hon es vengut. E si de qui auant atemprada-
865 » ment e santament viuras, no solament daquest
» repos seras segur, ans encara daquell del cell. Si
» emperestirs, ço que Deus no vuylle, altra veguada
» la tua vida ab delits e ab legees de la carn enle-
» giras, tu matex tas vist quenyes coses en les penes
870 » testien appareyllades. Segur, donchs, ten torne,
» car aquels que a tu aci vinent affliccio ne turment
» te donaren, com ten tornaras auran paor que
» tapareguen. »

A questes paraules lo caualler fo molt trist e
875 molt despeguat, e ab gran plor comença als archa-
bisbes a soplicar que de tan gran alegria a tan
grans freytures del segle no fos forçat de tornar.
« No » ço digueren ells, « tot sera axi com tu de-
» manes, mas axi com aquell ha ordonat, que sol
880 » conex que es obs a cascu. » Miserablement,
donchs, ploran lo caualler, volgues o no, isque de-
fora, e reebuda benediccio, molt trist mas sens paor,
per aquella carrera per on ere vengut sen torne; e
tan tost tanchada fo la porta.

Exhortació
[f. 26 v]

885 * O molt amats! Lo caualler nostre tornan, cas-
cus pens les coses passades, quals e quants son los
goyts, ço es asaber, dels ben auenturats, e los tur-
ments dels mals, los quals lo caualler en cors e ani-
ma vee e esproua. Maraueylloses coses certes paren,
890 ans mareueylloses son e no poden esser estimades
ne albirades. E si comparades seran a aquelles
coses, les quals vuyll a ueure bastar no pot ne
orella hoyr, que nostre Senyor ha aparayllades
aquelles que lamen, quaix no seran negunes o ffort
895 poques parran. E aquelles coses que dels turments

desus hauem dites del maluats, quant a ades basten. Excitem donchs e excomoguam tot lenteniment nostre a contemplar queyn ne qual sie aquell vn sols e singular goyt dels elets: aquell vn es sobiran be que es vida, lum, e sauiea, beneuenturança, o cosa 900
sens fi, e molts daltres bens que no son sino vn e sobiran ben, e totes coses li abasten e de neguna no ha freytura, del qual totes coses nan freytura que sien e que be estien. Aquest be es Pare, e Fill, e Sant Esperit. Certes aquesta es vna cosa que es a 905
tota res gran obs: si bons es la vida creada ¿quant mes es milor la vida que la crea? si alegre es salut feyta ¿quant mes es millor la selut que fa e engenre tota salut? si amar deu hom sciencia que fa conexer les coses feytes per altri ¿quant mes deu hom amar 910
que puxa participar e auer la sauiea que ensenya [*f. 27*] tota scien*cia? Aqui tots bens seran del cors e de la anima, los quals no poran esser aestmats per enteniment ne poden esser reebuts per esprouament, donchs ¿per que com demanem bens de la anima e 915
del cors nostre e per moltes guises no trebayllem que vn be demanem en lo qual son tote[s] coses e aquell basta a nos? ¿Que ames, carn? ¿Que desiges, anima? Aqui es tot ço que ames e ço que desiges: si tadelites en bellea ne la uols, aquin trobaras, car 920
los justs resplendiran axi com lo sol, etc.; si uols sauiesa ¿quenya cosa es que no sapien aquels que saben aquell que totes coses sab? si uols leugeria, en aquell loch hon volras tan tost hi seras. Ço diu Sant Agosti: si longua vida los justs per tots temps 925
viuran; si sobtilesa axi com a cintilla o olba en cauar correran. Si salut, Osee profeta diu: Israel saluat es de salut perdurable. Si ffranquesa de cors, a la qual alguna cosa contrastar nos puxe, seran, segons que es escrit, semblants a angels. Es escrit encara: 930

« Sera sembrat cors animal, leuarse cors spiritual; sera
» sembrat en menys preu, sera leuat en gloria; sera
» sembrat en flaquea e en malaltia, sera leuat en for-
» telea e en virtut.» Can aquest cors corruptible se
935 uestra *dins mortalitat* [se uestira dinmortalitat ?],
ço es asaber, que morir no puxe com Jhesu Christ,
e formara lo cors de la humanitat nostra, si se-
dolea es desiyada, sere sedolat com aparra la tua
gloria; si enbriaguea, seran enbrieguats entro abas-
940 tament com Jhesu Christ los seus ffera seer a taula,
e apassara e aministrara a aquels, e dira: « Menyat
» * amichs, e beuet e embriaguat vos, molt cars »; [*f. 27 v*]
si dolç ueus, sonant cant de melodia, los cors dels
angels no cessen de cridar dia e nyt: « Santus,
945 » santus, santus, etc. »; si delits cars, .j. corrent de
delits los done ha beure; si amor, aquella sera
camin de ffoch en Jherusalem ab la qual amarem
mes Deu que si matexs, car aquels aquel e si mateys
e aquella cosa per aquel amaran, aquel emperestirs
950 e si mateys e aquels per si mateys amara; si poder,
e per totes coses poderoses seran de la lur volentat;
si honor he riqueesses, e certes sobre tots los bens
seus los possera nostre Senyor Deus, e fills de Deu
seran apellats, e certes hereus de Deus seran e
955 cohereus de Jhesu Christ, e ali hon sera *no vntat*
[aontat ?], aqui sera desiyat; si seguretat, e certes
seran que lur goygs negu nols pora tolre.

E com lo caualler fo fora de parahis, segons *La eixida.*
queus he dit, per aquella carrera per hon ere ven-
960 gut sen torna; lo qual axi turmente los demonis
sesforçauen de fer pahor a ell; mas, com lo vehien,
axi com a sotilets ocels per laer fugien. E com fos
vengut a la sala en la qual primerament los demo-

nis lauian turmentat e trebaylat, veus los barons
aquells qui hauien instruit de les coses esdeueni- 965
dores; de la sua victoria a nostre Senyor Deus
feeren laors e gracies. E digueren li: « Ffrare, car
» baronilment tes menat entre tan grans turments,
» de tots tos peccats purgat e nedeyat es; mas
» com en la tua terra ja lalba del dia saclareis, 970
» puyarem tan tost, car si lo prior de la esglesia com
[*f. 28*] » la missa sera dita e a[*b*] la porta ab la * processio
» vinent not trobaue, tan tost del teu retornament
» se desfiare e la porta tanquarie. » E lo caualler,
reebuda axi benediccio, tan tost sen puya. Aquela 975
hora enperestirs en la qual lo prior la porta obri,
de dins lo caualer, vinent aparech, lo qual lo prior
ab gran goygs reebe, en la esglea lo mete, e estech
aqui per .xv. dies en oracions, curos e ansios.
Daqui a auant lo senyal de la creu de nostre 980
Senyor en lo muscle se posa, e anassen visitar lo
Sant Sepulcre de nostre Senyor; e com de qui tor-
nat fos, santa he honesta vida en lo seruey de nos-
tre Senyor feu.

Totes aquestes coses, pare molt sant, comta a mi 985
Guibert, qui primerament fo monge de Lucdu e
puys fo habat de Basingia, ver es que per merit de
sa honestat digne fo, los dits e les paraules del
qual sens tota sospitat, fe no duptosa de veritat e
deu hom hauer. Aquest, no daltra part, mas daquel 990
caualler que aquelles coses que dites son corporal-
ment vee, del qual companyo sens departiment per
molt de temps fo, aquestes coses el uege; e nos, de
la sua bocha oydes, hauem scrites e mes en aquest
tractat. Acabat es, gracies a Deu. 995

II

VISIÓ DE TUNDAL

(TRES VERSIONS)

* LA VISIO

DEL

MONESTIR DE CLARES VALLS

[*f. 69 v.*]

Pròleg.

EN lan de nostre Senyor .M.C.xl.ix., lo qual fo lo se-
5 gon an que Coltat rey de Roma passa en Jherusalem, e fo lo quart an que Eugeni fo papa, en lo qual an aquell
10 torna a Roma de les partides de França, en lo qual an encara Sent Malechias mori en lo monestir de Clareuals, vista fo aquesta visio.

I. La historia de Tundal.

15 Dues seus archabisbals ha en Bernia: la .j^{a}. que ha nom Ardmata, e laltra Canensis, de la qual fo .j. baro qui hauia nom Tundal, lo qual ere de noble linatge, e ere cruell en sos feyts, e ere molt bel de cors e molt forts, mas de salut de la sua anima
20 negua cura non auia. E era li fort greu e tenieu fort en mal si negu li parlas poch ne molt de salut de la sua anima, menysprehaue danar a esglesia, los pobres de Jhesu Christ veser no volie, tot ço que

hauer podie donaue per vana glorie e a jucglars e a cauallers saluatges e a menyar a auols gents e golces. 25

A questes, Tundals, com molts amichs hagues e molts companyons, e entre los altres hauian vn, lo qual li deuia iij. cauals per raho de cauallaria. E com lo terme del deute fos passat, aquell caualler vench aquell Tundal, e aquel caualler reebell e emparassen molt be e atural sa ab si per .iij. dies, dins los quals .iij. dies a aquel caualler no sague cura de percaçar los caualls; e com aquell lo requeris quel paguas, aquell caualler li respos que a ades no hauia de quel paguas. E com Tundal despaguat sen partis e pres comiat, aquell caualler, per tal que asuauas, feu laturar a menyar. E sigueren a taula, e la espasa que tenie en la ma ab lo foure [*f. 70*] posa; e co*mença de penre lo menyar, e tan tost fo ferit per cop que hom veure no poch, si que la ma que hauia estesa al menyar doleguar nò poch ne a la bocha aportar. E començа a cridar molt terriblement e la sua espasa que auia posada dix a la muller del companyo que la preses, e dix: « Guarda » aquexa espasa, que jo muyr me. » E tan tost lo cors hagi com a mort e caech en terra, tot en axi com si nuyll temps anima noy hagues hauda, en lo qual cors foren tots los senyals de mort que en cors mort poden esser. Vench corrent tota la companya; leuen la taula, criden los escudes, ploren los companyons el hoste, e lo cors esta estes, los senys li sonen, vench tota la claracia, maraueylles lo poble, tota la ciutat es torbada per la soptana mort del bon caualler. E jague axi mort lo cors de la horonona del dimecres entro en lo dissapte en aquella matexa hora, empero .j. poch de calor sentia hom e hauia en la part esquerre, ves lo cor, quil 30 35 40 45 50 55

palpas diligentment, e per esta raho nol volgueren
60 soterrar. Apres daquestes coses, en hora desus dita
del disapte, cobra les spirit e ab fort flach alenda
va alendar e a respirar; e com tots estiessen mare-
ueyllats, tot flacha e baxa vista comença a guardar,
e estech axi vna hora que no parla; e demanaren li
65 si volie comfessar e aquell cena que hoc; e com fo
conffessat e hague reebut nostre Senyor Jhesu
Christ e hagues begut lo vi, comença a loar e a fer
gracies a Deu, e dix: « O Deus! mayor es la tua
» misericordia que la mia iniquitat, jassie que la
70 » mia iniquitat sia masa gran. Quantes gracies que
» moltes e males coses mas mostrades e este girat
» e has me tornat viu e del abis dimfern altra ve-
» guada mas tornat. » E com aço ha*gues dit, feu [*v.*]
son testament, e tot ço que hauia dona a pobres, e
75 mana que fos senyat del senyal de la creu per tal
que la vida que solie tenir jaquiria. E totes coses
que auia vistes, certes comença a comptar, e dix
enaxi:

II. Separació de l'anima de Tundal.

Com la mia anima fos exida del cors e conegues
80 aquella anima que lo cors ere mort, comença a
tremolar, hauer gran paor per raho dels peccats, e
nos sabie ques faes: auia paor e nos sabie de que,
volie tornar al cors mas noy podie tornar ne entrar,
voliesen anar e no sabie per qual part, car en gran
85 reguart estaue. Donchs comença a plorar, e tremo-
lan estan no sabie ques faes, e en neguna cosa no
hague fiança saluant en la misericordia de Deu.
Apres daço vehe venir ves si tan gran multitut de
diables, que no solament compliren lo palau o
90 lalberch, mas encare los carres e les plaçes de la
ciutat. E environaren la mesquina de anime e di-

gueren: « Cantem, cantem a questa anime mesquina
» lo cantar [d]e la mort que li deuem, car filla es de
» mort e menyar de foch que coure a tu, car exir
» no pot de tenebres e amiga e[s] de claror e enemi- 95
» ga e girmana de dolor. » Reguaynauen les dens
e cruxien contra aquella, e ab les mans lurs se rom-
pien *que* [per] sobres de malea les lurs galtes negres,
sarrepauen e jutgauen e dehien: « Veyes, mesquina,
» vet lo poble que tu has menat ab lo qual tu cre- 100
» meras e entreras en infern, en lo qual es enveya
» e mare de discordie, la qual discordia nos amam.
» ¿Per que bexes los vyls? ¿Per que no fas adulteri?
» ¿Per que no fas fornicacio? ¿La amistat tua e la
» vana elegrie e hon son les riales fades? ¿On es 105
» la tua fortalea ab la qual a molts meneçaues e
» guardaues ab los huylls falaguerament? ¿Per que
» no vas superbios que no parles ab lo dit? ¿Per
» que ab lo maluat cor non pensaues lo peccat?
[*f. 71*] » ¿Per que * no fas vanitats e no has gran parlarie 110
» a tot hom quit volies? »

III. Vinguda de l'àngel y visita al Purgatori.

E com aquestes coses semblants li diguessen, vee
de luyn vna claror venir axi com a estella molt
luent, e tan tost tench los huyls ficats car esperaue
que a la claredat daquella claror. E aquela claror 115
empero ere langell seu, lo qual se apromias, saluda
aquella per son propri nom, e dix li e cridal: « ¿Que
» fas aci? » E aquella, veen aquell angel molt bel e
lanima vee que per son propri nom la auia cridada
e saludada, part aço ensemps e ab gran goyg respos 120
axi: « O, senyor pare! anuironada man les dolors
» dimfern e an me presa los laçs de mort. » A la
qual langell dix: « Ara mepeles senyor e pare, qui
» tots temps ere ab tu e nuyl temps no jutgests que

125 » jo fos digne daytal nom. » E aquell Tundal dix:
« Senyer ¿en qual loch anch te viu, ne en qual loch
» anch la tua dolça veu hoy? » Al qual langell dix:
« Jo tots temps te segui depuys fust nat, hon que
» anasses, e tu nultemps no volguist hobeyr als
130 » meus manaments. » E estes la ma e cena ves la
vn daquells diables, lo qual mayor cruelltat mostraue
e pus cruell ere que los altres, e dix: « Vegues,
» vet aquell a la volentat e al consell del qual
» hobeis; mas la missericordia de Deu sera ab tu,
135 » jassie que tu no la ayes merescuda. Esta donchs
» segure e alegre, car poques penes soferas de moltes
» [*de moltes*] que nas merescudes; seguex me e tot
» ço que jous mostrare retin [*e*] en ta memorie, car
» altra veguada al cors tornaras. » Ladonchs aquella
140 anima, e[s]paordida part manera, jaqui lo seu cors
sobre lo qual auia estat, acostas pus prop al angell.
E com los demonis hoiren aço e veessen que los
mals e les penes que menaçauen no li podien
donar, fflastomaren Deu e digueren que no ere
145 just, car no * redie axi com auia promes a cascu [*v.*]
segons les obres que feytes hauie; e apres daço
leuaren se contre si mateys e ab plagues e ab batiments
aytans com cascu podien se ferien los vns
als altres, e jaquiren molt gran podor, e ab gran
150 tristea e ab gran indignacio partiren se de qui. E
langell mes se primer denant, e dix a la anima:
« Seguex me. » E aquella respos e dix: « O, senyor
» meu! si tu vas primer e jo detras, vindran los diables
» e penran me, e liurar man a perdurable
155 » foch. » A la qual langell dix: « No hages paor,
» que mes son ab nos que ab ells. Si Deus es per
» nos ¿qui sira contra nos? Cauran del teu costat
» Mil, x Mill de la part dreta, mas a tu no sacostaran;
» empero ab los teus huyls veuras les penes que

» als peccadors son degudes. » E com aquestes 160
coses foren dites, partiren se de qui e començarén
anar auant.

IV. Dels homeyers. E ccom longuement ensemps anassen e negua
lum no aguessen, saluant la resplandor del angell,
vingueren a .j.ª vall orrible e molt tenebrosa, e 165
cuberta de calija de mort, e molt pregona, e plena
de carbo e de brases cremans. E hauia sobre aque-
lles brases e carbo .j. cobriment o launa de fferre
ques tenie ab aquelles brases, que hauia .vj. coltzes
de gros, lo qual cobriment de ferre ere molt pus 170
cremant sens comparacio que aqueles brases cre-
mants, la pudor del qual que nexie ere mayor que
quantes tribulacions la anima auia haudes. E so-
bre aquella launa de fferre auallaue gran multitut
danimes mesquines, e eren aqui cremades entro 175
que, a guisa de cremades en paella, se soluie es fo-
nie, e, ço que ere pus greu cosa, per aquella launa
[*f. 72*] colauen * les animes, axi com sol hom colar cere
per drap, e altre veguada en los carbons e brases
de foch cremans qui eren de la part dejos los ere 180
renouellat lo turment. Aquesta ere la pene de
quells qui eren *homens* [homeyers], ho per feyt ho
per consentiment. « Mas apres de questa pene » ço
dix langell, « siran menades a mayors penes. Tu
» emperó, jassie que hagues morts homens, ara 185
» aquesta pene no soferras. »

V. Dels falsaris. Apres de questes coses vingueren a .j. munt de
mareueylosa granea e de gran horror e de gran as-
prea e de gran soledat. E hauia fort estret cami a
aquells que a passar nauian. Duna part daquel munt 190

auia foch pudrit, e de sofre e tenebros e escur, e
dall altra part auia neu de glaç e ueent orrible E
ere lo munt aquell ple de diables turmentadors, qui
tenien forques de ferre fogueyants de tres forquons
195 molt aguts e molt talans, ab los quals turmentauen
e leygs menauen les animes qui volien passar e
tirauen los leig a les penes; e per moltes veguades
de la neu e del glaç e de la pedre mudauen les en
lo foch, e del foch a la neu e al glaç. E dix langell:
200 « Aquesta es la pene dels falsaris e de quels qui
trenquen fe. »

VI. Dels ergulloses.

Apres de questes coses la anima seguia langell,
tot suau, quax qui va .j. peu denant altre, per sobre
temor que hauia, e vench a vna vall molt pregona
205 e podride e tenebrosa, la pregonea de la qual aque-
lla anima no poch vesser, mas lo del flum de sofre
e los gemechs e los plors dels turmentats ohie; flum
pudent de sofre e de les animes cremades e tur-
mentades daqui exien, la qual pudor sobraue totes
210 penes que primerament hauia vistes. Aqui auia
vna taula molt longue que tenie e toca*ue daquell [*v.*]
munt a altre munt, en manera de pont sobre aquell
vall, la qual auia .*vj*. [mil] pases de lonch, e no hauia
dampla sino .j. peu. E negu no podie passar aquell
215 pont sino aquel qui ere elet e triat. Dequest pont
vee aquella anima que molts ne cahien, e vee que
solament ne passa .j. preuera franch e quiti sens
tot mal, lo qual ere estat pelegri e portaue .j.ª pal-
ma e vestia .j.ª esclauina, e passa sens tota paor. E
220 com la anima hagues pahor e tremolas, langell con-
sellaue e dix li: « No ayes pahor, car dequesta
» pene seras francha e quitia, mas altra pene soffe-
» rras. » E mes se denant e tench aquella, e pasala

francha e sens tot mal tro part lo pont; e dix li: « Aquesta vall » co dix ell « orrible, es en poniment » e en pene dels erguloses. » 225

VII: Dels avars.

E langel mes se primer e anaue per .j.ª carrera escura e tenebrosa e molt torta e fortment aspre e dificill. E com molt haguessem trebayllat en anar per les tenebres, vee la anima .j.ª bestie de tan 230 gran granea que apenes ho porie hom creure, e desquiuança e dorror no soferidor; la qual bestia era mayor que tots lọs munts que primerament hauien vists; e los seus huylls eren axi com a colls e a munts fogueyants; la sua bocha molt gran e 235 huberta que parie que hi deguessen caber .IX. millia homens armats. E hauia en la sua bocha .ij. jaguans fort grans e desfigurats, dels quals la .j. jaguant tenie lo cap ves les sobiranes dens de la bestia e los peus ves les dens jusanes, e laltre 240 jaguant estaue ab lo cap a aual ab los peus a amunt, e estauen axi com a colones en la bocha [*f. 73*] daquella; la qual bocha e*staue axi com a tres portals. Flama que apaguar nos podie exie daquela bocha, la qual flama se partie en tres parts per 245 aquels tres portals, e les animes que deuien esser dampnades eren forçades dentrar per aquella flama e per aquels portals en lo ventre daquela bestie. Pudor part tota comparacio exie per aquella bocha; plans e plors de multitut de gents que eren en lo 250 ventre dequella bestie eren hoits per aquella bocha, car de la part dintre hauia molts myllers o molts millia domens e de fembres als quals eren donats molts greus turments per lurs peccats. Auia encare denant aquella bocha gran multitut de dimonis qui 255 forçauen les animes dentrar en aquella bocha, mas

enans que hi entrassen, turmentauen les ab molt grans plagues e ab molt grans batiments. E com la anime de Tundal longuament hagues guardada
260 aquesta cosa tan orrible e tan espaordible, estech part tota manera espaordida e tremoloa, e dix al angell: « Ja, senyer meu ¿e aqui ti acostes? » A la qual langell dix: « Car lo nostre cami no podem » acabar daltre *guia* [guisa?], e negun no es franch
265 » daquest turment si no los elets. Aquesta bestie a » nom Exentot, e englotex e devore tots los hauars. » Daquesta bestia trobe hom escrit axi: *Absorbebit* » *fluuium e non minorabitur et habet fiduciam quod* » *influat Jordanis in os eius;* que vol dir: .j. fluui e
270 » nos minuera e ha fiança que en la sua bocha vin» gue flum Jorda. E aquests dos que tu veus que » son en la bocha entre les dens, giguants son » estats. » E com aquestes coses hagues dites, langell acostas pus prop e estech denant la bistie, e la
275 anima axi com a forçada seguiell. E com ensemps estiessen abdos denant la bistia, langell desperech * e la anima mesquina romas sola entre los dimonis. [*v.*] E aquells dimonis anvironaren la anima axi com a cans rabioses, e bateren la de molts batiments, e
280 tireçan materen la en lo ventre de la bestia. Quantes coses ne quant grans ne quey[n]es ne queyns cruel turments soferi en aquel ventre, la cara de aquell e les custums e la vida e la sua conuersacio o mostraren puys, com lanima torna el cors; car aqui soferi
285 mordiments o mossos e espadeçalaments de cans, de leons, dorsses, de serpens, e ferea e crueltat daltres besties mareuelloses sens compte, les quals nuyls temps no hauia vistes ne semblants e elas. Soferi encara aqui colps de dimonis, cremor de foch, forta-
290 lea esprea de fret, pudor de sofre, calija e escuredat duyls, plor de lagrimes cremants, reguayament e

cruximent de dens, e habastament de tribulacions. E aqui la mesquina anima acusaues dels mals passats, e per sobre gran tristea e per desperacio les sues guances sarrapaue; e, com si cuydas que aqui fos perdurablement dampnada, nos sabe en qual manera ne en qual guisa se troba fora la bestia. E com .j. poch esties luny de la bestia e jagues flaque, hobri los vuyls, vee de prop si lo seu angell qui la auia jaquida. La donchs aquella anima, alegra, jassie que fos sobre turmentada, loha nostre Senyor de la sua misericordia; e langell tocha aquella e comfortala. 295 300

VIII. Dels lladres y dels sacrilechs.

E partiren se de qui, e com agueren molt anat, veheren .j. estayn fort ample e ple de tempestat; les hondes de quels tan altes eren, que vedauen ha ueure lo cel. Aqui auia molt gran multitut de besties qui mogien e hodulauen e cridauen per adeuorar les animes; aqui .j. pont molt estret, e hauia de longeria j.ª * leugua e no hauia demplarie sino vn palm, mas ere pus lonch e pus estret que laltre pont que desus hauem nomenat. E ere la taula daquel pont plena de claus ficats de ferre molt aguts, qui foredauen los peus dequels quin passauen; e totes aqueles besties venien a aquel pont per tal que les animes que quaurien ho que passar no porien presesen e les deuorassen e les metessen en aquels turments. E eren les besties aquelles de tan gran granea, que semblauen grans torres; e exie de la bocha dequeles besties tan forts flama de foch e tan poderosa, que parie que tot aquell estayn fessen bolir. E vee aqui vna anima en aquell pont que fortment e agrement ploraue e acusaue si matexa de molts crims, e era carreguada 305 [*f. 74*] 310 315 320

325 de grans cadenes e maneres de fferre, e forçauen la
de passar per aquell pont; e jassie que molt si plen-
gues per los peus que hauia foredats, empero
mayor ere la dolor e la paor que hauia que noy
caygues en lestayn en la bocha vberta de les bes-
330 ties. E com Tundal demanas al angell quey[n]a cosa
ere aço, e aquell respos li: « Dequesta pene es tu
» digne, e tots aquells qui a tu son semblants qui
» han fey ladronici ho grans ho poch; mas [*mas*] no
» son duna pena aquels que han feyt ladronici
335 » poch e aquels qui lan feyt gran ladronici, si
» donchs no hauian arrat en poch ladronici de sa-
» crilegi; car ladonchs aquell qui aurie feyt poch
» ladronici ho de sacrilegi be sirie aytant punit e
» pus com aquell qui auria feyt daltre cosa gran
340 » ladronici. E fa sacrilegi aquell qui embla cosa
» sagrada o del loch sagrat, e mayorment fan sacri-
» legi tots aquells qui sots habit de religio emblen
» en aquall manera se * vullen. Tu empero a pas- [*v.*]
» sar has aquest pont, o per grat o per força, e has
345 » a menar ab tu vna braua vacha; e salua e sens tot
» mal la tendras, car la vacha de ton compare
» emblist vna veguada. » A la qual Tundal dix:
« Senyer meu ¿si ja la li torne, com soferre aquesta
» pene? » E langel dix li: « Per tal la li tornist com
350 » no la poguist amaguar; mas per ço no soferras
» compliment [de] turment, car menor cosa es voler
» mal que fer mal, jassia que cascu sie mal quant a
» Deu. » E com aço hagueren dit, langel agui li
aparayllada vna vacha braua e fort esquiua. E
355 Tundal, uolgues ho no volgues, hagues a pendre la
vacha, e ab totes menaçes que podie esforçaues que
passas la vacha ab ell. Mas les besties venien e mu-
gien e cridauen, e esperauen que cayguessen del
pont e que haguessen lur menyar daqui. E Tundal

comença a ffer son cami pel pont, e la vacha nol volie seguir. E Tundal prenie la vacha; e la vacha ere tan braua que quayx a luyta venien, si, que com Tundal ere empeus la vacha cahie, e com la vacha ere empeus Tundal cahie; e axi entrecambiadament, ara caen ara leuen, ab aquell tan gran perill vingueren tro en mig del pont. E com aqui fossen venguts, veeren .j. hom qui venie pel pont encontra els, qui portaue guarbes de blat el coll, lo qual preguaue a lanima de Tundal qui la vacha menaue que no li empatxas lo pont; e Tundal en semblant manera preguauell que li jaquis acabar son cami, del qual ja nauia acabat la meytat. E nous dire que la .j. ne laltre sen pogues tornar, que sol detras no gosauen gordar, e axi estauen en aquell tan * forts peryll, e plorauen e ensangotauen lo pont de la sanch quels exie dels peus. E com exi longuament haguessen estat, no saberen en qual manera, se troba cascu que fo passat. E Tundal vee langel denant si, lo qual auia jaquit detras. E dix li langell: « Be sies » vengut; de la vacha huymes not cal auer cura, » que no li deus, que paguat has ço que hi deuies. » E com Tundal li mostras los seus peus e digues que no porie mes auant anar, respos langell e dix li: « Membrar te deurien com foren los teus peus » hiuarçoses e leuges a escampar sanch, e per ço » acridament e malestruguea son en les tues carre- » res. » E tocal e sana aquell; e axi pensaren de nar e de tenir lur camii. E com digues Tundal: « Senyer ¿e hon anam are? » Respos langell e dix. » Vn » turmentador molt negre nos espere, e no podem » passar que no hayam a esser en son hostal; lo » qual hostal tots temps es ple dostes, mas loste » aquel encare desige de trobar altres hostes per » aturmentar. »

[f. 75] 360 365 370 375 380 385 390

IX. Dels glots y dels fornicadors.

395 E com anassen per lo[*n*]chs tenebroses, aparech a els vna casa vberta, molt gran axi com vn gran e alt munt; e ere redona axi com a forn. Gran flama e fera de qui exie, la qual per .M. passes despay prenie e cremaue les animes que trobar podie. E com
400 aço vees Tundal, dix al angell: « Ja senyer, vet » quens acostam a les portes de la mort ¿e qui » men desliurara a mi, mesqui? » Al qual [l]angell dix: « Daquesta flama de fore seras desliurat, mas » en la casa don ix entraras. » E com se acostassen
405 pus prop, veeren carniçers ab destrals e ab coltells *talans de dues parts, e ab doladores, e tribanelles, e [*v.*] falçs, e tesores, e tenaylles molt hagudes e tayllants, e dayll[e]s, e guisarmes, e picaçers, e capioles, e guanxos e ab tots altres esturments e ferraments, ab les
410 quals les animes escorxauen e degolauen e fenien e trenquauen. E estauen en mig de les flames, e sots les mans daqueles hauia gran multitut danimes que tots aquests turments soferien. E com aço vees Tundal, dix al angell: « Prech te, senyer, sit
415 » plau, que sol dequest turment me desliures, e puys » liura a mi a tots altres turments que apres de» quest trobarem. » Al qual langell dix: « Aquest » es mayor turment que negun altre que tro aci » agues vist, mas encara veuras .j. turment mayor. »
420 E dix li encara: « Entra en aquest turment car cans » rabioses tesperen. » E Tundal comença a tremolar e per massa gran angoxa a defalir; e preguaue a langell que no hi entras, mas aquells prechs no li profitaren res, car los dimonis, qui veeren que ator-
425 gat e licenciat los ere, ab grans escarns jaquiren se anar a ell e ab los demunt dits ferraments peçeyaren lo tot e[n] menudes peçes. E lo senyor daquesta casa auia nom Festri, en la qual casa hauia gemechs, tristea, plor, reguayaments de dens, en molt

cruell foch, gran fam de menyar que *sodelar* [sedo- 430
lar] nos podie la lur mala gola. Los menbres ver-
goyoses molt eren turmentats per gran dolor, car
los membres detras vergoyoses bulien de vermens,
e an aqueles parts vergoyosses dels homens e de
[*f.* 76] les fembres, * no solament seglars mas encara reli- 435
gioses, vnes cruels besties hi entrauen. E confes-
sauen aquell Tundal que justament soferie aquest
turment, mas com a Deu plague, nos sab en quey-
na manera, se troba fora los turments, e sehie en
tenebres e en umbra de mort; e vee langell seu e 440
dix li: « O, senyer meu! ¿e on es ço que hauem hoyt
» ques canta en santa esglesia, en ques diu: de la
» missericordia de Deu plene es la terra? » E res-
pos langell e dixli: « Aquest ve[r]s ho sentencia
» molts neguauen, car ja sie que nostre Senyor sie 445
» misericordios, empero encara ha justicia ab si, e
» moltes coses venge, mas mes ne [per]done; e tu
» justament has soferts los turments que soferts as,
» mas ladonchs gracies feras com veuras de queyns
» turments seras escapat per la misericordia de 450
» Deu. E si Deus tots los peccats perdonaue e non
» donaue pene ne turment ¿perque lo hom just serie?
» Car si hom no hauia por dels turments ¿per que
» aurie hom temor de pec[*ca*]car, ne per ques peni-
» drie lom de sos peccats, e que aurie obs aquell 455
» ques confessas ques penedis sino temie Deu? E
» aquels peccadors qui en lur cors no fan la peni-
» tencia, jassie que Deu misericordiosament les per-
» do, empero per lurs merits son punits em porgua-
» tori; e als justs, per lurs peccats, justament en 460
» aquest segle los es tolt profit temporal [*en aquest*
» *segle*]; mas lo be los es estoyat en parahis ab los
» angels. Misericordiosament sens fi e moltes males
» obres [per]done ensemps Deus, empero negun be

465 » no roman que no sie guardonat per Deus; negu
» * no es sens peccat, empero tots som desliurats de [*v.*]
» pena, per tal que aquell no toch la ombra de la
» mort. E per ço los justs que penes no soferen son
» menats a ueure aquelles penes apres la mort, per
470 » tal que, com ayen vists los turments dels quals
» son desliurats per la gracia de Deu, mes sescalfan
» en la amor de Deu e en laor del creador quels ha
» creats; tot axi com, per contrari, les animes que
» son dignes de perdurables turments, primerament
475 » son menades a la gloria dels sants, per tal que,
» com ayen vists lo guardo lo qual per lur fran-
» cha volentat desrancliren, mayor dolor nageren
» depuys; car negun turment no es tan greu tur-
» ment com es esser departit de la companyie de
480 » Deu e dels seus sants. E perço aquell preuera, qui
» primerament veist tan segurament e tan ferma-
» ment passar lo pont, menat fo als turments per
» tal que, com hagues vistes les penes, lou e benees-
» que aquell quil ha apellat a la sua gloria. E car
485 » es atrobat feel seruent e saui, perço pendra coro-
» na de vida perdurable, la qual hare promesa Deus
» a aquells quil amen. Mas com encara no has
» vists tots los mals ne los turments, anem auant e
» ueuras los. »

X. De religioses pecadors contra castedat.

490 E partiren se de qui, e Tundal vee vna bestie molt mayor e pus desemblant e pus cruel e pus fera que les altres que vistes hauia; la qual hauia dos peus e dues ales, e lo bech e les vngles de ferre, e hauia lo coll molt lonch, e de la sua bocha exie
495 flame que matar nos podie. E sehie la bestia sobre .j. estayn molt espes de glaç, e la bestia aquesta deuoraue les animes, e com * eren dins al ventre [*f.* 77]

per sobre de turment tornauen en nores e puys altra
veguada gitaren les defora e en lestanyn glaçat, e
aqui ere aquelles altre veguada renouellat lo tur- 500
ment. E totes les animes, axi dels homens com de
les fembres, que hauelauen en lestayn, [*e*] eren en-
prenyades e axi greument esperauen temps apar[*t*]ir.
E de la part dins eren mordudes en les corades en
manera que vibres solen morde, e axi com hauien 505
concebut, engruxauels lo ventre axi com si degues-
sen esclatar, e entrauen en aquells bayns daquella
aygua tan freda e tan glaçada de mar morta. E com
fos lo temps que deuien encaure, cridauen e com-
playien los imferns de crits e de plants e de ge- 510
mechs; e com encahien exien ne serpens e uibres
de les quals eren prenys; e encahien no solament
les fembres mas encara los homens; e no solament
encahien per los membres que natura ha establits
que son couinents a aytal offici, mas encara per 515
braç e per los pits exien les serpents e les vibres, e
rompien los membres per hon exien e hauien los
capats [caps ?] de ferre molt cremants e los bechs
molt haguts, e en la coha auien aquelles serpents e
vibres molts aguylons, los quals axi com a ams eren 520
de tras retorts e esquinçauen e puyen les animes
don exien, e com volien exir del cors e dels mem-
bres aquels aguylons retorts que hauien en la coha
vedaueles e empatxaueles de exir; e ladonchs aque-
lles serpents e vibres regirauen se e los bechs lurs 525
cremants ficauen en lo cors e en los membres don
[*v.*] * exien e turmentauen los en tal manera, que entro
els niruis les consumauen, e axi ensemps los crits e
lo tremolament e lo glatiment de les dents per raho
de glaç e lo odulament e gemegament de les ani- 530
mes que sostenien aytal pena; e lo brugit e los siu-
les de la serpents e de les vibres quels exien del

cors e dels membres puyaue[n] tro al cel e auien en
tots los membres e en los dits caps de diuerses bis-
535 ties que aquels membres mordien tro als niruis e
als ossors. E hauien lengues taylants e fogueyants
que tot lo peladar e les arteries consumauen tro a
les frexures. E los membres vergonyosses daquels
homens e dequeles fembres eren a semblança de
540 serpents qui les parts jusanes del ventre menjauen e
rohien e espadelaçauen e esforçauen se de trer de qui
totes les ventresques. Ladonchs dix langell: « Aques-
» ta es la pena dels monges e de les monges e dels
» canonges e dels altres religioses e dels clergues de
545 » santa esglesia qui han mentit a Deu sots habit
» de religio e sots corona, e qui les lurs lengues
» han agudes axi com a serpents e no refrenaren
» los lurs membres de sutçees ne de legees obres.
» Aquesta pena encara sofferran aquels qui si ma-
550 » texs enlegeexen per destemprada luxurie, e per ço
» a fer recouendra que sostingues aquesta pena. »
E com aço hague dit, los demonis pregueren aquell
Tundal ab gran habriuament e ab gran felonie, e
liuraren lo a deuorar a aquella bistie. E, com apres
555 de tots los dits turments fos emprenyada, degues
encaura les * serpents e les vibres, fo present lan- [*f. 78*]
gell de claror denant aquella, e tochala e sanala, e
manali quel seguis. E saluant la resplandor del
angell, no hauian altra lugor; e hanauen per lochs
560 terribles e molt pus durs e pus feretges que negun
loch que debans haguessen trobat. La carrera ere
fort estreta, axi com dun alt puyt que ades ades
cuydassen caura del balç; e com mes haualaue
aquela anima menys fiança auia que tornas a uida.

XI. La farga de Vulcà.

E dix la anima al angel: « Senyer ¿e hon ha- 565
nam? » E langel dix: « Aquesta carerra mena a la
mort. » E la anima dix: « ¿E que es aço que trobe
» hom escrit, que ample es e de gran espay la
» carrera que mena hom a la mort, e molts son qui
» van per aquella, e aci no hinc veyam altri si no 570
» nosaltres tot sols? ». E respos langell: « Aquexa
» paraula no ses dite daquesta carrera, mas es dita
» per dissoluta e per maluada vida que amena hom;
» aquesta donchs aurem longuament. » E soferi la
anima gran trebayll part tota manera, e vingueren 575
en .j.ª val de ferees e aqui veeren moltes fabre-
gues en les quals eren hoits grans plors e grants
plants. E dix langel: « Lo turmentador e lo se-
» nyor daquesta vall e dequestes fabragues ha nom
» Uulca, lo qual ab sos arts e ab sos enguiyns ha 580
» embalçat e gitat a terra molt hom, e puys son les
» animes daquells turmentades per ell. » E dix la
anima al angel: « Senyer, digues me, sit plau, si deig
[*v.*] » soferre jo aquest turment. » E respos langell * e
dix: « Hoc, a soferir lauras » E com aço agueren 585
dit, langell mes se primer, e la anime ploran seguil
detras. E veus que van exir diables turmentadors,
ab guanxos e ab tessores e ab ferrements fogue-
yants, e no digueren res al angell, mas van pendre
la mesquina danima e gitaren la en .j.ª fornal 590
ardent, e van bufar ab manxes, axi com sol hom
manxar al ferre quis deu amolir e examinar en la
fornal, e axi manxaren tant tro la anima agueren fusa
e tornada axi com a plom fus e totes aquelles ani-
mes que ab ella eren. E com axi fossen fuses, que 595
no parien sino aygua, posauen ne .j.ª quantitat sobre
.j.ª anclusa e ferien les ab grans mayls, e de .xx. ani-
mes e a veguades de .xxx. animes e ha ueguades
de .C., fahien ne e tornauen ne vna pilota, e, aço

600 que pus greu cosa los ere, no podien morir e desiyauen la mort e no la podien trobar. E dehien los diables turmentadors daquela frabegua: « ¿Eus viguare sils baste aquest turment? » E aquells de la altra frabague responien e dehien: « Lençat les nos
605 » e veurem si nan asats. » E axi lençaren les los, e aquells prenien les en les *tesoseros* [tesores] de fferre enans que tocassen en terra, e aquells axi com los primers metien los el foch e fonien les, e ab los maylls tornauen les en pilotes axi com les
610 altres, e puys lançauen les los altres, e puys axi les mesquines danimes, ara ça ara la, eren lançades duns a altres, e pero tota via cremauen entro que la pell e la carn e los niruis e los ossors se tornauen en olba de foch e en flama de foch. E apres de
615 molts turments e de moltes passions, langell estech denant a lanima de Tundal e traguella * de mig de [*f.* 79] les flames, e dix li: « ¿Com te va? ¿E eren tan dolçs » los afalaguaments e los delits de ta carn com » ara son amargoses los turments que sofers per
620 » aquells? » E aquella e[n] nuylla manera respondre no podie, car apres tants turments no hauia força ne vigor a parlar. E dix li langell encare: « Esta » comfortada, car nostre Senyor amene als imferns » els ne torne; e jassia que grans sien les penes e
625 » los turments que entro aci has soferts, empero » mayors son aquells turments e penes que veuras, » dels quals seras desliurade per la misericordia de » Deu. » E dix encara: « Tots aquells que desus as » vists esperen encara lo juhi de Deu, mas aquels
630 » que son en les josanes parts ja son jutyats a perdurable turment; mas tu encara no es venguda als » imferns pus pregons. » E tocha aquella e comfortala e mes se primer.

XII. Devallada a l'infern. Com ensemps anassen e parlassen abdos, veus que soptosament preseren e sijasiren a la anima de 635 Tundal esquiuança e fret e pudor no soferible, e tenebres pus escures que les primeres, e gran tribulacio e gran angoxa, entant que vijares li fo que tot lo mon tremolas; e quax per força dix al angell: « ¿E que es aço, senyor meu, que tremol, que nom 640 » pux tenir els peus axi com solie? » Com aço ague dit, per sobre de paor no se poch moure, e langel rebeament desparech; e com la anima nol poch ueure, tan tost començas a desperar, car no es sauiesa ne sciencia ne obra ne raho en los imferns 645 on aqui ela se cuytaue danar, car aquella anima hoi crits e gemechs e plors e tan gran multitut de gens, [*v.*] que tan orrible * e tan esquiu ere, que la nostra poquea no bastarie a entendre ne la anime de Tundal ho poguere comptar. 650

XIII. Lo pou d'infern. E com guardas si en neguna manera poguere veure per on eren venguts, vee .j. pou quadrat qui hauia quatre quantons, lo qual pou gitaue .j.ª colona de flama e de fum pudent, la qual colona tocaue entro al cell; e en aquella colona hauia molt 655 gran multitut danimes e de dimonis qui, en manera dolbes, puyauen ab la flama e altra veguada cahien en lo pou entro en lo pus pregon loch. E com aço hague vist la anime de Tundal, voliessen tornar atras, mas no podie los peus leuar de terra. E com 660 aço moltes veguades asajas e fer nou pogues, jaquis anar a si matexa per sobre felonia, e arrapas e esquinças les gualtes, e ua cridar e dir: « O, gran » dol es ab mi, que morir no pux! ¿e perque no » muir, mesquina? o lasa, qual o⌊*du*]radura menga- 665 » ne! » E com aquestes coses hoissen los dimonis

que puyauen ab la flama, van anvironar la mesquinea danima ab los ferraments ab los quals prenien les animes, e digueren: « O, mesquina anima, digne
670 » de pene e de turments! ¿e don hinc es venguda? ¿encara no has tastat dels nostres turments? Ara veuras turments dignes a les tues obres, dels quals no poras exir ne morir en aquells, mas tots temps viuras en turments e tre-
675 » meras sens refrigueri, sens lum, sens consolacio e sens tota ajuda, que non auras daquesta hora auant ne conexeras ne sintras la misericordia de Deu. Tu es venguda e tes aproimada a les portes de la mort * e als imferns pus jusants sens tota tri- [*f. 80*]
680 » gua seras presentada. Aquel que aci ta amenada aquell ta enguanada; desliuret de les nostres mans si pot[s], si veurell pots nuyll temps daqui adauant. » E parlauen ensemps e dehien: « ¿Per que triguam tant? liurem la a Lucifer que la
685 » deuor. » E axi van brandir lurs armes contra aquella e manegauen li de donar mort perdurable. E aquells dimonis maluats eren negres axi com a carbo, e los huylls daquells axi com a lançes de foch cremants, les dents dequels pus blanques que
690 neu auie[n], coes axi com a escurpi, e ungles de ferre molt hagudes, e ales axi com a voltor. Entretant langell de Deu fo aqui, e feu fugir los dimonis, e consola la anima e dixli: « Ages goyt e alegre, fille » de claror, car la misericordia de Deu aconsegi-
695 » ras, e no auras lo juhi de Deu. Grans penes per cert veuras, mas neguna pene not tocara. Vine, donchs, e mostrarte aquell maluat e anamich del humanal linatge. »

XIV. Lo princep de tenebres. E axi anaren a auant, e vingueren tro a les portes dimfern, e dix li: « Vine, veges; sapies empero 700
» que neguna claror ne neguna lum no han aquells
» que aci son, mas tu poras veure aquells, e aquells
» no poran a tu veure. » E com la anima sacostas,
vehe lo princep de tenebres, e vehe la pregonea
dimfern. Mas quals coses e queynes aqui vehe e 705
queyns turments, si agues .C. caps e en cascun cap
agues .C. lengues, en neguna manera no ho poguera
comptar. Aqui vehe lo diable princep de tenebres,
lo qual per sobre de granea sobre puyaue e ere
mayor que totes les besties que enans hauia vistes, 710
[*v.*] car a la granea del seu cors noy * poguere comparar neguna cosa que aquella anima agues viste.
Ere aquell princep de tenebres bestia molt negre,
axi com a corp, e hauia forma axi com a persona
dom dels peus tro al cap, exceptat que auia moltes 715
mans, car auia .M. mans e auia de lonch .C. colçes
e de grosarie .x. colçes, e en cascuna ma auia .xx.
dits e cascun dit auia .C. palmades o palmes de
lonch, e de grosarie .x. palmades, e auia les vngles
de fferre e axi longues e groses com .j.ª lança de 720
caualler, e axi matex auia aytants dits e aytant
grosses e aytant lonchs en los peus e aytals vngles,
e hauia bech masa lonch e gros, e auia la coa molt
aspra e longua a turmentar les animes, car era
aquella coa plena daguyllons molt aguts; e jahie 725
sobre .j.ª graylla de fferre, e dejos la grayhilla auia
carbo e brasses de ffoch cremants, e gran multitut
de dimonis part compte que manxauen e buffauen
ab manxes, e tan gran multitut danimes e de dimonis que negu no creurie que lo mon ne pogues tan- 730
tes apareyllar del començament a ença. E esta
liguat lanemich aquell, per cascuna juctura de sos
membres, ab cadenes de fferre fogueyants e molt

grosses; e com be es cremat de la .j.ª part, per sobre
735 de ira gites del altra, e de la vn costat en laltre, e
esten les sues mans plenes, premles e estrenylles
axi com lo laurador *pren* [prem] e estreyn lo rahim
com ne uol trer vi, e entant les premie e les estre-
nya, que noy auia anima que noy perdes lo cap ho
740 los peus ho les mans. E puys sospire e alende, e an
aquell sospirar escampe les animes en diuerses
parts dimfern, e tan tost aquell pou del qual
demunt auem parlat gite flama pudent, e com sen
torne lalende recobre a si totes les animes * que [*f. 81*]
745 debans hauia escampades, e ab lo fum e ab sofre
en la bocha daquell cahen e deuorelles E aquelles
animes que fugen de les mans daquell ferles e tur-
mentales ab la coha, e axi le mesquina bestia, ço es,
a saber, lo princep de tenebres tots temps fer, e tots
750 temps es ferit, e tots temps done turment a les ani-
mes, e tots temps es turmentat mes que totes.
Ladonchs dix langell a la anima: « Aquest es
» Lucifer, començament de les creatures de Deu
» qui estauen en los delits de parahis, lo qual, si
755 » ere solt, lo cel ensemps e la terra e entro als
» imferns torbarie. E aquells qui ab ell son, son als-
» cuns angells de tenebres; e alcuns son animes
» domens e de fembres qui son jutyats a perdura-
» bles turments, e han soferts aqueys turments me-
760 » nors que primerament as vists, e depuys son
» estats amenats a aquests turments dimfern, dels
» quals turments negu qui vna veguada hi sie
» entrat de puys nuyll temps non exira. E an
» aquest loch son los mals prelats e los mals prin-
765 » ceps, dels quals [es] escrit: Los poderoses podero-
» sament soferran turment, los quals no vsaran be
» del poder que Deus los auia donat. » Ladonchs
dix la anima al angell: « ¿Donchs per que no es

» donat lo poder tota via als bons, per tal que be
» reguessquen? » Respos langell e dix: « Aço ses- 770
» deue per colpa e per peccats dels sots meses que
» no ayen bons regidors, e per tal que mills sie
» prouehit a la salut de les animes daquells bons
» qui estan en josa e en bax grau, que ffan milors
» obres a la lur anima que si eren posats en alt 775
» grau. E aquest desestruch que axi veus liguat aci,
» es princep de tenebres, ha nom Anas; nou a nom
» per poder que age, mas per tal com es pus tur-
» mentat e en mayors tenebres que los altres; e
» totes les altres penes, jassie que sien molt grans, 780
[*v.*] » * empero en comparacio daquesta quax per no re
» son audes. » E la anima dix: « Cert, veritat cosa
» es, car solament lo veure daquest loch mes me
» torbe, e la pudur daquell mes magreuge, que si
» sostenie tots los turments que debans he sosten- 785
» guts. Per quet prech, si fer si {*fer si*} pot, quem
» tragues daquest loch com pus tost puxes, e nom
» jaquesques aci mes anant turmentar, car jo veig
» en aquest loch molts conexents e molts com-
» payons e molts priuats meus, de la companya 790
» dels quals àuia gran goig en lo segle, mas ara no
» volrie la lur compania, car se per cert que si la
» misericordia de Deu nom ajuda, que per mos
» merits deuria soferre aquests turments, axi be com
» aquells fan. » A la qual langell dix: « E beneuy- 795
» rada anima, vine, e tornerem en ton repos, car
» nostre Senyor ha feyt be e misericordia a tu, car
» no soferras aquestes coses ne les veuras daqui a
» auant, si donchs com sies tornada al cors non
» fahies obres. Entro aci has vista la casçre de la 800
» preso dels anamichs de Deu, mas ara veuras la
» gloria de les animes de Deu. »

XV. Lloch dels justs no caritatius.

Ueus que langell si mes primer, e la anime seguiell; e com per alcun espay haguessen anat,
805 aquella pudor sesuanehi; e isqueren de les tenebres e aparech claror, e isque tota temor de la anime e torna en ela seguretat e fermetat, e posa e jaqui tota tristea, e fo plena de goig e delagria; en tant quella anime se mareueylla fort com tant reebea-
810 ment sere mudada de mal en be, e dix: « O, senyer, » ¿e com ses tan iuaç mudat lo meu estament? » A la qual langell dix: « Beneyta sies! no ayes paor, » car aquest es mudament de la dreta del * molt [*f. 82*] » alt, e per altre carrera tornar nosen deuem en la
815 » regio nostra. Mas tu, empero, beneex Deu e » seguex me. » E com anasen axi, veessen .j. mur molt alt, e dins lo mur daquella part per hon vingueren auia gran multitut domens e de fembres qui sostenien pluja e vent, e hauien fam e set, e estauen
820 molt trists. Claror e lum auien, e pudor no sentien. Ladonchs dix langell a la anime: « Aquests, per » cert, foren mals, mas no fort mals; honestament » visqueren, mas dels bens temporals als pobres no » donaren, e per ço per alcuns ans soferran pluja,
825 » vent, e fam e set, mas apres seran menats a » repos. »

XVI. Lloch dels deslliurats de purgatori.

E com aguessen anat .j. poch mes a auant, vingueren a la porta, la qual per si matexa vberta fo a els. E com fossen entrats dins, veheren .j. camp
830 molt bell e ben olent, e ben flayrant, e ple de flors, e molt resplandent per gran claror, e molt delitos, en lo qual hauia moltes animes domens e de fembres que se alegrauen; e aqui nuyt ne escuredat no auia nuyll temps, ne lo sol noy anaue a posta, e
835 auia aqui .j.ª font daygue uiua. Ladonchs dix lan-

gell: « En aquest loch habitauen los bons, mas no
» fort bons, los quals exits dels turments, encara no
» merexen que ayen companya dels sants; encara
» aquesta font es apellada uiuent, e si negu *tasçara*
» [tastara] daquesta aygua, viura perdurablement e 840
» no aura set mes auant. »

XVII. Los reys Contaber y Donat. [*v.*]

E anaren .j. poch mes anant e veheren homens
lechs e seglars, conexens daquell Tundal, entre los
quals auia dos reys, dels quals la .j. auia nom Can-
taber e laltra auia nom Donat.* E com los aguessen 845
vists, dix la anima a langel: « Senyer ¿e que es aço,
» que aquests .ij. reys eren en la lur vida massa
» cruels, e ere enemich la .j. del altre? ¿donchs, per
» qual merit ne per qua s bones obres son aci ven-
» guts? » E respos langell: « Daquesta anamistat se 850
» penediren anans de lur mort, car lo rey Contaber
» ague longue malaltia e fou uot que si visques fore
» monge; e lo rey Donat estech liguat per molts
» ans e tot ço que auia dona a pobres. E per ço la
» sua justicia esta ferma en tots los segles dels 855
» segles sens fi E tu comptaras totes aquestes coses
» a aquels qui son vius el segle. »

XVIII. Lo rey Cormarch.

E com .j poch anassen mes a auant, veeren .j.ª
casa molt mareueyllosament obrada, e hauie les
parets e tota la altra obra daur e dergent e de tot 860
linatge e de tota manera de pedres precioses.
Finestra aqui no auia ne porta, mas tothom qui en-
trar hi volie hi podie entrar; e era la part dintre
tan resplandent, que no parie que solament hi res-
plandis .j. sol, mas que quax aqui resplandissen 865
molts sols. E ere fort ampla e redona, e neguna

colona noy hauia; tot lo pahiment ere obrat daur
e de peres precioses en sede, e de tota bellea e de
tot hornament ornada e enbeleida. E vee seure en
870 aquela lo rey Cormarch, lo qual vestia tan mareuey-
lloses e tan precioses vestidures, que lo preu deque-
les ere sobre tot preu terrenal. E com axi es-
ties Tundal mareueyllat, vengueren moltes gens en
aquella casa ab dons e ab * pre[s]entayles, e cascu [*f. 83*]
875 offerie e presentaue sos dons e ses presentaylles
a aquell rey. E dementre que esties Tundal longua-
ment denant aquell rey, senyor seu, car ere estat
son senyor el segle, vingueren molts preueres, e
diaques, e sots diaques, solempnialment vestits axi
880 com si deguessen dir missa, ab casules de sede e
ab altres ornaments molt precioses. E ere ornada
aquella casa de mareueyllosos ornament[s]; e posa-
uen anaps, calçes daur e dergent, e cabçes de vori,
sobre taules, e ere hornada aquella casa axi, que
885 parie que mayor gloria no agues en lo regne de
Deu, car aquestes coses parie que hi deguessen
bastar. E tots aquells que aministrauen venien
denant lo Rey e agonolauen si e dehien: « *Labores*
» *manum tuarum qui manducabis beatus es et bene*
890 » *tibi erit.* » Qui vol dir: car menyar has los tre-
baylls de les tues mans beneuyrat es, e be sera a tu.
Ladonchs dix Tundal a langell: « Mereueyll me,
» senyer, de tans ministres, que entre tans no ni
» conegua .j. de sa companya. » E langell dix li:
895 « Aquests que tu veus no son de sa companya, mas
» son pobres de Jhesu Christ e pelegrins, als quals
» lo rey donaue almoyne e dels seus bens largua-
» ment, e per ço per les mans daquels li es trames
» lo guardo perdurable. » E dix Tundal: « Senyer,
900 » ¿e lo rey, senyor meu, ha soferts alcuns tur-
» ments apres la mort? » E langell li dix: « Hoc,

» turments ha soferts, e tots dies ne sofer encara:
» esperat .j. poch e ueuras ho. » E com .j. poch
agues esperat, la casa se escurehi, e tots los habi-
tants daquella casa tan tost se gitaren en terra, e lo 905
rey trist isque daqui ab plor. E com Tundal lo
seguis, vehe aquella multitut de ministres qui enans
[v.] auia vists, qui tenien les * mans juntes en ues lo cel
e deuotament preguauen Deu, e dehien: « Senyor
» Deus sols poderos, axi com tu vols e axi com tu 910
» sabs, ayes merce del teu seruent. » E guarda lo
rey e vehe que fo mes en foch entro al me[*le*]lich,
e del melich a amunt ere vestit de silici. E dix lan-
gell: « Aquesta pene sofer tots dies per .iij. hores,
» e per vint e .j.ª hora ha repos; e per ço ho sofer 915
» car lo sagrament de matrimoni enlegehie e sen
» ana a altres fembres, e per tal sofer foch entro
» al melich; e per ço porte cilici, car mana ociure
» lo compte prop Sent Patrici, e trenca sagrament.
» E exceptat aquests dos peccats, tots los altres 920
» peccats li son perdonats. E [*a*]anem pus auant. »

XIX. Lloch dels qui han servada fe conjugal y caritat.

E com .j. poch aguessen anat pus a auant, veeren
.j. mur molt alt e sobre tota manera clar, e ere dar-
gent tot resplandent e molt bell. E com neguna
porta aqui no hagues, nos sabe Tundal en qual 925
manera entra que dintre se troba, e guarda tot en
torn e vee companyes de sants que salegrauen e
dehien: « Gloria a tu Deus pater, gloria a tu Deus
» fill, gloria a tu Deus sant esperit. » E eren
aquests homens e fembres vestits de vestidures 930
blanques e precioses, sens tota tacha e sens tota
rua; e estauen alegres e paguats, e tots temps sale-
grauen e loauen la Santa Trinitat. La blanquea de
les vestidures ere axi com a neu frescha que es

935 ferida e reuerbarada per lo raig del sol. Les veus daquells, pus acordans que neguns esturments, redien dolç so. Claredat, alegrie, delit, paguament, belea, honestat, sanitat e trinitat, caritat e .j. coratge egual, ere per tots. La odor daquell camp hon eren
940 aquests, sobrauen totes especies e totes bone[*a*]s odors que esser po*guessen. Ladonchs dix langell [*f. 84*] a Tundal: « Aquests son los goyts de marits e de » mullers qui an seruada fe e guardada la .j. al altre, » e les lu[r]s companyes en temor de Deu be e jus-
945 » tament nodrire*m*[-n] e ensenyaren, e los bens lurs » donaren a pobres e a sglesies de Jhesu Crist, los » quals al dia del juhi hoiran aquella beneyta » paraula que diu: Venit, beneyts del meu pare, » reebet lo regne queus es aparayllat del comença-
950 » ment del mon a ença. » Mas Tundall molt preguaue al angell que aqui romanguessen, mas no ho poch recaptar. Apres de ço anaren pus a auant, e negun trebayll no hauian en anar; e per tots lochs hon passauen enclinauen lur cap los Sants, e ab
955 alegres cares e ab gran goyg venien los denant fer reuerencia. E la anima de Tundal per son propri nom saludauen, e glorificauen Deu qui la auia desliurada. E dehien: « A tu, Senyor, rey de perdurabla » gloria, sie laor, qui no uols la mort del peccador
960 » mas ques conuertesque ajuda, qui segons la tua » misericordia ta plagut de desliurar de les penes » dimfern aquesta anima, e la has volguda acompa- » nyar a la companya dels teus sants. »

XX. Los martres y los casts.

E com axi aguessen passades moltes companyes,
965 trobaren .j. altre mur molt alt, axi com lo primer, mas ere daur molt pur e molt clar, axi que aquella anima mes se delitaue en sol la resplandor daquell

mur que en tota quanta gloria auia vista. E com fossen entrats en aquell mur, axi com per lo primer, veeren aqui moltes cadires daur, e de tot linatge e 970 de tota manera de peres precioses ornades e obrades, e de tots hornaments precioses cubertes, en les [v.] quals auia * homens e fembres veyls vestits de sede e destoles resplandents, e blanques, e diuerses, per tot bel ornament; e eren tals, que enans semblants 975 ne pensar no so poguere. E ere la cara de cascun resplandent axi com lo sol resplandex en lo mig dia. E auia en los cabels semblants a aur, e corones daur obrades dequelles peres precioses metexes, e tenien denant feristols daur, en que hauia libres 980 escrits de letres daur, e cantauen a nostre Senyor « *Aleluya* » ab cantich nouell. E ere tan dolç aquell cant e aquella melodia, que, de totes les altres coses que hagues vistes e hoydes, tota anima oblidera tan tost que vna veguada hages hoydes les veus da- 985 quels. Ladonchs dix langell a Tundal: « Aquests » son sants qui per lo testament de Deu lo lur cors » liuraren e en la sanch del a[n]yell han leuades les » lurs estoles, les quals de vida seglar al seru[e]i de » Deu vingueren, e qui si mateyxs ab vicis e ab 990 » concupicencies si son crucificats, e atemprade- » ment e justa e piedosament visqueren. »

XXI. Los religioses. E com Tundal pus curosament guardas, vehe .j. castell e papayllons molts de porpra e debis, e de aur, e dergent, e de sede, per mareueyllosa varitat 995 feyts e obrats, en los quals hoy cantar cants e son[s] molts dolçs e molts suaus ab tota manera desturments; e demena queyna cosa era aquesta. E langell dix: « Aquest es repos religios dels mon- » ges e de les monges e de les conuerses, qui foren 1000

» deuotament e alegre obediens a lurs mayors, e
» que mes amauen esser en grau * jossa que en [*f. 85*]
» grau sobira, e qui la volentat propia lur jaquiren
» e aquella daltri obehiren, als quals, mentre que
1005 » eren el cors, sabien bones les coses celestials
» e refrenauen les lurs lengues, no solament de mal
» mas encara de be, per tal com amauen cala-
» ment. » Ladonchs dix Tundal al angell: « Senyer,
» sit playie uolria mi acostar pus prop e veure
1010 » aquels que dins son. » E langell dix: « Plaume
» quels veges els hoyes, mas noy entraras a els, car
» aquests vsen de la presencia de la Santa Trini-
» tat, e si negu a ells entrara vna ueguada, de puys
» no sera departit de la compania dels sants, si
1015 » donchs no ere verge que meresques de esser ab
» los angells. » E acostaren se pus prop, e veheren
animes de homens e de fembres que hauian sem-
blança dangels; e la resplandor daqueles e la
hodor delitable e lo so dolç soptauen tota gloria
1020 que enans agessen vista. Tots esturments sonauen
sens que negu nols tocaue, mas les veus daquells
esperit soptauen tota dolçor, e negun trebayll no
soferien per be que cantassen alta veu, ne mouien
los labis, ne les mans nols calie leuar als estur-
1025 ments, car per ells mateys redien so dolç e agredos
a plaer e a volentat de cascu. Lo tet e lo teginat
que ere sobre los caps daquells, molt resplandien,
del qual penjauen cadenes daur molt pur, entre
les quals auia vergeles dargent enguastades en
1030 meraueyllosa uaritat e ab meraueyllosa obra, dels
quals penjauen anaps, e ampoletes, e cascauels, e
esqueletes, e liris daur; entre les quals auia gran
multitut dangels qui volauen, e hauian les ales
daur qui ab leuger volar * molt suau e molt dolç [*v.*]
1035 fahien so a aquels quels hoyen.

XXII. Los fundadors d'esglesies. Mas com Tundal se delitas molt e molt en aquel delit dequela gloria, e uolgues aqui estar, dix li langell: « Guarda. » E com Tundal guardas, vehe .j. arbre molt alt e molt ample, e hauia les fulles molt verts, e en les fuylles auia molts oçels de 1040 diuerses colors, e cantauen en diuerses maneres de cants molt dolçament; e sots les rames brotaue e hauia liris, e roses, e uioles, e tota manera de flors e de erbes que bona odor poguessen dar. Encara auia dejos aqueles rames molts 1045 homens e moltes fembres qui estauen en celles daur e de uori, e tots temps benehien Deu per los benificis e dons que nostre Senyor los hauia largueyats; e auia cascu .j.ª corona daur el cap mareuaylosament obrada, e vna verge daur en 1050 la ma de cascu, mareueyllosament obrada. E eren vestits cascu daytals vestiments com aquels monges que enans hauian vists. Ladonchs dix langell a Tundal: « Aquest arbre es forma e semblança de » la santa Esglesie, e aquests que son sots larbre 1055 » son edificadors e defenedos de les esglesies, los » quals, per los bens e per les lexes que an dats a » les santes esglesies, an aconseguida fraternitat » daqueles e beneficis, e jaquiren abit seglar e vis- » queren religiosament. » 1060

XXIII. Los àngels. E com aaenassen aenant, veeren .j. mur molt pus bel e pus alt e pus resplandent que los altres, e ere obrat e construit de tots linatges e de totes maneres de totes peres precioses, ab totes colors de [*f. 86*] diuerses mataylls entremesclat, axi que en * loch 1065 darguamassa e de morter ere posat aur; e les peres precioses eren aquestes: crestayll, grisolit, beril, jaspi, jacint, esmaracde, safir, honichi, estopaci, e

sardi, crisopas, amatist. turquesa, e granat, e de
1070 moltes altres peres precioses resplandie fortment
lo mur aquell, e les penses e los coratges daquels
quil guardaue molt tiraue a si. Donchs pujauen
al mur e veheren sens tot dupte coses que uuyll
no vehe ne oreylla no hoy, ne en cor dom no
1075 entraren, les quals ha appareyllades Deu aquels
qui lamen. E veheren aqui .ix. ordens dangels
e despirits beneuyrats mesclats ab aquells, e
hoiren aqui paraules que dir nos poden, ne hom
no les porie retrer, ne es cosa couinent a hom
1080 que les digues. E dix langel a la anima de Tundal: « *Audi filia et vide et inclina aurem tuam et*
» *obliuiscere populum tuum et domum patris tui,*
» *et concupiscet rex decorem tuum.* » Que vol dir:
Hoges, filla, e veges e inclina la tua oreylla e obli-
1085 de lo teu poble e la casa de ton pare, e desijara
lo rey la tua bellea. Puys dix langell: « Veges
» quant delit, quanta alegrie, quanta dignitat,
» quant exalçament es esser ab la companya dels
» angels e de tots los sants, e de ço que es mayor
1090 » goyt que tots, que aquell qui es pa dels angels e
» vida de tots, sinte hom que es piados, e dolç, e
» misericordios. » E daquell loch hon langell e
Tundal estauen, no solament ne vehien tota aquella
gloria que debans auien vista, mas encara tots los
1095 turments e, ço que es mareueyllosa cosa, aitambes
vehien tot aquest segle axi com es escrit: « Veuran
» la terra de luyn, car neguna cosa creada no pot
» * embarguar la vista a aquell al qual es atorguat [*v.*]
» de veure lo creador de totes coses. » E aço es
1100 gran mareueylla, que com estiessen en aquell loch
matex e nos girassen de neguna part, tots quants
nauian vists denant e detras vehien, aytambe com
si fossen en cascun loch daquels; car no solament

los ere donada sciencia de vista, mas encara los he donada sciencia de les coses, axi que en aquell loch 1105 no calie res demenar a negu, que ja ho sabie; e totes coses sabie Tundal que volie, estant aqui, ubertament e entegre.

XXVI (1). *L'ànima de Tundal retorna a son cos.*

Com, donchs, la anima de Tundal en totes aquestes coses molt se delitas, denant li fo lan- 1110 gell de nostre Senyor, qui li anaue denant, e suaument parlali e dixli: « ¿Has vistes totes aquestes » coses? » E aquella dix: « Hoc, senyer, vistes les » he, e prech te quem jaquesques aci aturar. » E » langell dix li: « Tu deus tornar al teu cors. » 1115 E com la anima hagues hoit aço, trista e plorosa respos, e dix: « Senyer: ¿e queyn mal tan » gran he feyt que aya a jaquir tanta gloria e que » aya a tornar al cors? » E langell dix li: « En » aquest loch no merexen dentrar sino homens e 1120 » fembres qui son verges, que lo lur cors de tot » leig tocament, e lo lur cor de tot leig pensament, » guardaren, e amaren mes soferre tan grans es» calfaments de la carn e tan grans temtaments, » que si fossen enlegits per leya concupicencia; 1125 » la qual cosa tu [no] has volguda fer, ne creure » les mies paraules, e per tal tu no pots aturar aci. » Tornaten, donchs, al teu cors e astinte daqueles [*f.* 87] » coses que debans fahies, e lo meu consell e la » mia ajuda a tu * no falra, mas presencialment 1130 » e feelment ab tu estara. » E com aço ach dit langell, tan tost se senti la anima tornada el cors en .j.

(1) Manquen en aquesta versió els dos capítols XXIV y XXV del text llatí, pera els quals pot consultar-se la *Versió B* qui segueix (pàg. 91).

moment; e en un moment e en .j. punt parlaue ab langell en los cels, trobas en terra ab lo seu cors.

Acabament

1135 E ladonchs fort flach obri los uuyls del seu cors e sospira, e res no dix, mas guarda, e uee los clerges estar entorn, e reebe lo cors de Jhesu Christ ab grans gracies que len feu. E tot ço que auia dona a pobres, per amor de Deu; e mana que li fos posat
1140 lo senyal de la creu en les vestidures. E tot ço que auia vist, que retenir auia pogut en sa memoria, a nosaltres ho compta depuys, e amonestans que menassem vida bona e honesta; e la paraula de Deu que debans no sabie, ab gran deuocio e ab gran
1145 humilitat e sciencia prehicaue. E nos, que la sua vida no podem resemblar, [*e*] aquestes coses almenys, a profit dequels qui ho legiran e ho escoltaran, ab gran cura auem scrites. Acabada es la visio de Tundal. Gracies a Deu.

[*Versió B.*]

HISTORIA DE GAUDAL

[*f. 102 del Ms. de Munich.*]

I. La historia de Gaudal.

VNA uisio fo feyta en Ybernia en lany de la Encarnacio de nostre Senyor, so es a saber, M. e .cc.xlviij., qui era lany
5 segon den Eugeny papa, qui nasc .j. home en Ybernia qui auia nom Gaudal, lo qual fo molt cruel e molt peruers en sots fets en sa uida. Era aquest
10 home joue per edat e noble per linyatge, e alegre en sa cara e beyl en esguardament; e uerament aytant con se confiaua en sa belesa e en sa forma de son cors, aytant menys curaue de salut de sa anima, ans, segons puxes quel compta, molt li era
15 greu si negun dixes res de salut de sa anima, e axi o recomptaue el matex ab lagremes. Aquest home auia menyspreada la esgleya de Deu, e no uolia * ueer los pobres de Jhesu Christ, e despenia tot so [*b.*] que auia en uana gloria.

20 Mas con a la pietat de Deu plach que donas fi a tans mals, aquest home apela a la fi, e, segons que molts de la ciutat de Cartayna fan testimony qui eren en aquel loch aquel temps, el jac mort per espay de .iij. dies, per lo qual espay pres a plorar
25 amargosament tot so que dabans auia peccat per sa leugeria; cor en la uida, apres daquel espay, ac

fet testimony de tot so que auia sofert en aquel espay de .iij. dies: con el soffri en aquels .iij. dies moltes maneres de turmens que quayx no son dignes que sien creguts que neguna anima los poges 30 sostenir. Nos empero uolem escriure lorde els noms dels turments damunt dits, a profit de molts, segons [*c.*] que auem * apres de la boca del matex quils auia soferts. Asi son coneguts los senyals de la mort: los cabeyls caen, el fornt sendureix, los uyls tornen 35 sechs el nas agut, los labis tornen blaus, lalen fail, e tots los membres del cors senreegen. En aquests senyals uenc aquest home, e soptament, con los escuders criden e los hostes ploran, lo cors fo estes per la terra, els senys sonaren, los clerges uengen, 40 lo poble se marauela, e tota la ciutat fo torbada per la mort daquest home. E uerament, de la hora .x.ª del dimecres entro aquela hora matexa del dissapte, jach mort que negun senyal de uyda no romas en el, sino .j. poch de calor que sentian en 45 lo seu costat sinestre aquels qui diligentment lo [*d.*] palpauen;* e per amor dasso no uolien portar lo cors sebulir per aquela poca de calor que li sentien. En apres, denant la clerizia e denant lo poble qui era uengut per sebulir lo cors, el cobra esperit; ab 50 fleble resperit, quaix espay duna hora, el comensa a respirar; e mareueylarense tots los sauis e dixeren: « Asso es esperit anan e no retornan. » E lauores els li demanaren si uolia comenegar, e el ab feble ueu atorga lurs ho, e con ac comenegat el comensa a 55 fer gracies a Deu e lauors, e dix: « O Deus! maior » es la tua misericordia quel meu peccat, iassiasso » quel meu peccat sia gran; o! tantes tribulacions » moltes e males mas mostrades, e as me conuertit [*f. 103*] » e * fet tornar uiu, e as me retornat del abis de la 60 » terra. » E quant asso ac dit, el feu testament e

dona tot quant auia als pobres de Deu; e con asso ac fet el mana que fos senyat del senyal de la creu e apres tristament en aquel estament de uida torna
65 en so que auia estat; e con ac sofertes tantes tribulacions el recompta a nos, e dix en [a]xi:

II. Separació de l'ànima de Gaudal.

Con lanima fo despuylada del cors e aquel cors fo desemparat dela per sa colpa, comensa se fort a espurdir e no sabia ques fees, e no sabia
70 per que sauia paor e per so uolia tornar al cors, mas no podia, ans couenia a exir defora; mas de cascuna part auia pahor, e axi estaua en cuyta aquesta anima per sa colpa e no auia negun refugi ni fiansa sino en la misericordia de Deu. Con
75 aquesta anima axi plorosa e tremolosa ac estat molt en aquesta pressa e no sabia qual * uia se preses, [*b*.] ela uiu uenir denant si tan[ta] conpaya desperits malignes, que no tan solament la casa on lo cors jaya, ans no era loc ni [*en*] carrer en la ciutat que
80 no fos ple dels; e tots aquests malignes esperits estegren entorn daquesta anima, e no pas per ela aconsolar, mas per entristar. E deyen en axi: « Can» tem » so deyen els « cant a aquesta mesquina, cor » ela es fila de mort e es meniar de foc no mortal e
85 » amiga de tenebres e enemiga de lum.» E girauen se a ela e tots batien les dens denant ela, e ab les ungles arrepauenli la cara, e deyen: « Ueies, mes» quina, lo poble que elegist, ab lo qual entraras en » la baxea dinfern per cremar, cor tu fuist nodrissa
90 » descandol, amadora de discordia. ¿Per que ara » no est ergulosa? ¿Per que no adultres? ¿Per que » no for*niques? ¿Hon es ara la tua uanitat e el teu [*c*.] » uan alegre? ¿On es ara lo teu ris no trempat? » ¿On es la tua forsa? ¿Per que moltes aramies?

» ¿Per que ara no fas senyals ab tos uyls axi con 95
» sulies? ¿Per que no parlas ab ton dit? ¿Per que
» no enganes ab ton fals enginyament? »

E axi, aquesta mesquina, axi con espauentada per aquests retrets e per semblans, no podia res fer sino pla[n]yer, e esperaua sa mort de tots aquests que li 100
estauen daua[n]t e axi li menessauen. Mas nostre Senyor, qui no uol mort de peccador mas ques conuertesca e uiua, axi con misericordios e piados, al qual sol coue donar aiuda apres mort e ab sos uyls ueu totes coses, plachli que ages merse daquesta 105
mesquina.

III. Vinguda de l'àngel y visita al Purgatori.

Adoncs Jhesu Christ trames en aiuda a aquesta mesquina lo seu angel, e con ela lo uiu uenir dauant si de luny, en * quaix estela luent, ela gira son [*d.*]
esguardament ues el, esperant que ages alcun con- 110
seyl deyl. E langel acostas a ela, e apelala per son nom propi e saludala, dien: « Deus te sal, Gaudal,
» ¿e que fas? » Aquest mesqui qui uiu aquest angel molt beyl e joue, cor el era beyl sobre belea dels fils dels homens, per temor deyl e per goyg, con 115
hoy que lapelaue per son nom, ab lagremes el li respos en axi: « Ay senyer pare » di[x] el, « dolors din-
» fern man enuironat, lanses de mort man cubert. »
E langel li respos e dix: « Ara mapeles tu senyer
» pare, e auies me tots temps a ton plaer e nuyl 120
» temps nom donest tan gran honor. » E la anima li respos: « Senyer ¿hon uiu yo ni hoy nul temps la
[*f. 104*] » tua dolsa ueu? » E langel li * respos: « Yot segui,
» de puix que tu fuyst nat, per totes tes uies, e nuyl
» temps no uolguist obeyr a mon conseyl. » E estes 125
sa ma sobre .j. daquels malignes esperits, que pus fort daquels altres li menassaue, e dix: « Uelte:

» aquest es aquel als conseyls del qual obeyes e la
» mia uolentat auies menyspreada. Mas *cos* [cor]
130 » Deus dona sa misericordia a seyls qui la saben
» demanar, yo ueyt que a tu no falira la sua mise-
» ricordia, tan solament sies segura e alegra, cor
» poques coses sofferas de moltes quen soferires si
» not socoreges la misericordia del nostre redemp-
135 » tor; seguiras me, donques, e sapies tenir membran-
» sa de tot so quet mostrare, cor altra uegada deus
» tornar al teu cors. » E aqui matex la anima molt
espauentada a*costas a el pus prop, que no era [*b*.]
lexat lo cors sobrel qual auia estat entro aquela
140 hora. Los demonis empero hoyren asso, e uanse
lexar de les manasses que fasien a la anima, e
gitaren lurs ueus enues lo cel, e dixeren: « Ho!
» con no just e con cruel es Deus, que aquels
» ques uol auciu e aquels ques uol fa uiure, e el
145 » hauia promes que a cascu retria segons sa obra
» e segons son merit, e depuys el demana aquels
» que no fan a demanar e deliure aquels que no
» fan a desliurar. » E com agren dites aquestes
paraules els agren batayla entre els, e qui mes
150 pudia, uns ab altres, e nafrauense de grans nafres;
e ab molt gran pudor e ab tristicia e ab gran in-
dignacio els sen anaren. Langel, empero, anaua de-
uant, e dix a la anima quel segis: « Ay, senyer
» meu! si tu uas * primer aquests me seguiran de [*c*.]
155 » tras, e pendran me e liurar man a foch perdu-
» rable. » E langel li dix: « No aies temor per so cor
» son mes que nos, que ans ne son mes ab nos que
» ab els: si Deus es ab nos ¿qui es contra nos? cor
» escrit es que cauran de ton costat .M. e .x. milia
160 » de tos destres, empero no sacostaran a tu; e uera-
» ment ab tos uyls ueuras lo gasardo d[e]ls pecca-
» dors, e tu soferas poques coses de moltes que as

» seruides de soffrir. » E con asso ac dit, els comensaren a anar.

IV. Dels homeyers. Con agren ensems luny anat, e no aguessen 165
negun lum si no la resplandor del angel, els uengren en .j.ª gran uayl tenebrosa e fort orribla e
[*d.*] cuberta de caliga de mort; e aquesta * uayl era fort pregona e plena de brasses de foc cremant, e auia
aqui .j.ª cuberta de ferre que semblaue que ages 170
.iij. coudes despes, e portaua tan gran calor, que per sa gran calor sobraue totes les brasses cremans de la dita uayl; e auia aqui tan gran pudor, que sobraue per la gran pudor totes les tribulacions
que auia uistes, dexendien, empero, daquela una 175
gran multitut danimes, e aqui eren cremades tant entro que eren e[n] manera de segi en panna cremat, se lexauen decorrer, e so que es pus esquiu, en tal manera eren cremades que per la dita launa de-
corrien axi con sera que hom cola per drap, e altra 180
uegada eren cremades en aqueles brasses cremans en aquel turment. E con aquestes coses ac uistes,
[*f. 105*] * aquesta anima, molt espauentable, dix a langel: « Ay, senyer meu! prec te, sit plau, que tum diges
» quin mal feeren aquestes animes qui a aytals tur- 185
» mens son liurades. » E el li respos: « Aquests son » seyls qui ausieren lurs pares, *e* [o] lurs mares, o » lurs frares, o altres homens; e aso es pena que per- » tany aytals e a seyls qui consenten; e apres aquesta
» pena els son portats a maiors penes, les quals ueu- 190
» ras. » E lanima dix: «¿Yo, senyer, sofferre aquesta » pena? » E langel li dix: « Ben as perseruit, mas no » o soferas jatsesia aso que no aies mort pare ni » mare ni frare, empero as mort home; mas ara not
» sera comptat, mas daqui anat te guarda con seras 195

» tornada al cors que en aquesta pena o en maior » * no uenges. » E de puys el dix que gran uia auien a tenir. [*b*.]

V. Dels falsaris.

Apres els uengren a .j. munt de molt marauellosa 200 granea, de gran orror e de gran esquiuea; lo qual munt auia fort estret cami a aquels quin passauen, cor duna part daquel cami auia fort pudent *loch* [foch] ab soffre mesclat e era tenebros, e de laltra part auia neu e glas e pedregada ab uent molt orible; e era 205 aquest munt dessa e deyla aparalat a punir les animes tot ple de turmentadors, en axi que negu pas no aparexia a negu qui uolgues passar. Aquels turmentadors auien verament forques de ferre cremans e fort agudes e aparalades de trencar e de 210 derrocar totes les animes qui aquen passauen, e ab aqueles forques les tirauen assi; e con les auien tirades en aquela part del foc e del sofre ab aquels turmens, eren tirades en la neu, e altra uegada * peus [*c*.] amunt e cap aual [*de aual*], de mig de la neu eren 215 gitats en mig de la flama del foc e del sofre. E con aquesta anima uee aquests turmens ela ac fort gran paor, e dix a langel qui li anaua dauant: « Prech te, senyer, quem aiuts e quem deliures da» quest cami, que yo no ueyg con ne pusca passar. » 220 E langel li respos: « Not temes, mas segueix me, o » ue primer. »

VI. Dels ergulloses.

E ela segueix langel, e langel ua primer axi con dabans; e aqui matex de pas en pas els uengren en .j.ª uayl fort pregona e molt pudent e tenebrosa, la 225 pregonea de la qual aquela anima no poc ueer, mas hoya .j. son en quaix son de flum daygua deco-

rrent e de soffre, e aussia crits e udolamens molts grans exir daquela uayl e ueya fum de soffre qui exia
[*d.*] de les cauernes daquela uayl, pujant a ensus a*xi pudent que totes les penes que dabans auia uistes 230
sobraua. E auia .j.ª taula en manera de pont molt longa sobre aquela uayl, la qual sestenia sobre la uayl de la .j. munt entro a laltra, la qual taula auia .M. peus de lonc e no auia mas .j. peu dample, lo qual pont neguna anima no podia passar sino era 235
eleguda; del qual pont uiu molts caser e negu non uiu saluament sino .j. preuere: e era aquel palagri e portaua palma e era uestit desclauina, e denant tots, tremolos el passaua. E lauors aquesta anima, con uiu aquesta carrera axi estrecta e deuayl era 240
molt perdurable, dix a langel: « Oy peccador, ¿quim » deliurara daquest cami [e] daquesta mort? » Mas langel, ab cara alegra la guarda, e li dix: « Not
[*f. 106*] » temes, que daquesta pena seras * deliurada; mas » apres ne sofferras altra. » E anant primer e tenent 245
ela, passala salua oltra lo pont. E apres lo passament del maluat pont ela dix a langel, quaix segura: « Prec te, senyer, sit plau, que tum diges » de quals animes son aquests turmens que ara » auem uists. » E langel li respos e dix: « Aquesta 250
» uayl terrible es loc dergulosos, mas lo munt pu» dent per soffre es pena de traydors e dengana» dors e altres penes no comparables. » E puix el dix: « Anem, que altres penes uendrem molt pus » maiors. » 255

VII: Dels avars. Daqui partens, el primer anant e ela seguien, anaren per longa e *curta* [torta] e fort maluada uia. E con agren molt trebalat, no molt luny deyls ueeren .j.ª bestia tan gran que no es digne de esser cregut,

260 la qual bestia sobraue per sa granea tots los munts
que aquela * anima auia uists; los seus huyls eren [*b*.]
fogayans e axi grans con a puigs; e auia gola molt
gran e molt ample e uberta, e semblaua que deges-
sen caber en la gola ben .x. milia homens armats.
265 E auia en aquela gola .ij. homens qui auien estats
glots e maluats, e la .j. daquels homens tenia lo
cap en les dens sobirans de la gola de la bestia e
los peus en les dens jusanes, e laltre home tenia lo
cap a les dens jusanes e *en les* [los] peus a les dens
270 subiranes, e estauen en forma de colones en aquela
gola e axi semblaue que ages .iij. portals aquela gola,
e gitaua flama de foch no mortal, aquela gola, quis
departia per .iij. raigs e cascu exia per sa porta. E
en aqueles flammes les animas dampnades eren
275 constretes de intrar per forsa, en aquela gola, e exia
tan gran pudor per aquela gola ab les * flames [*c*.]
ensems, que no auia comparacio a neguna altra
pudor; e era hoit tan gran plor e tan gran plant e
tan gran udolament, que exia del uentre daquela
280 bestia per aquela gola, que no auia comparacio
a altre dolor; e no era marauela: tantes danimes
auia en aquel uentre qui sofferien molts estranys
turmens. E deuant àquela gola estaua gran multitut
desperits malignes qui destreyen les animes dentrar
285 en aquela gola, ab farimens, e ab batimens, e ab
moltes maneres de penes. E com aquesta anima ac
uist tan greu turment, e tan orrible, e tan paurros,
per gran terror e per gran temor quaix defaylen, dix
a langel ab feble ueu: « Hoy, senyer meu! not pla-
290 » cien aquests turmens ni ti acosts. » E * langel li [*d*.]
respos en axi, dien: « En altra manera nostre cami
» nos pot acabar si nons acostam a aquest turment,
» e neguna anima si no es eleguda no pot esquiuar
» aquest turment: aquesta bestia es apeylada Arche-

» tons, la qual deuora tots los auars; e aquests .ij. 295
» homens que ueus en la sua gola, la .j. cap amunt
» e peus aual, e laltre peus amunt e cap auail, son
» gigans e en lurs dies ni en lurs temps no foren
» trobats tan maluats, e tu sapies que els an nom en
» Sergus [e] en Tonalt. » E la anima li respos dient: 300
« Ay senyer! » dix ela « ¿per que plac a Deu que a
» tan greus penes fossen jutgats?» E langel li respos:
« Tots aquests linyatges de turmens que tu as uists
[*f. 107*] » * jassea que sien grans, abans que no partesques
» ne ueuras maiors. » E con aso ac dit el sacosta 305
pus prop a la bestia e la anima lo segui jatssia que
no li plages, e axi estegren denant la bestia. E con
axi estauen denant la bestia langel la desempara e
la mesquina romas; mas lo[s] demonis qui la ueeren
estar axi desconortada e desemparada, uengren en- 310
torn la mesquina en forma de cans arrepables,
prengeren la e gitaren la per mig de les flames en
lo uentre daquela bestia. Quins turmens ela soffri,
en la sua cara per color se poc ben conexer e mos-
trar; e per so que nos [no] siam uists *enueiossos* [enu- 315
josos ?] no uolem escriure tot so que oim retrer a la
[*b.*] boca deyla. * Mas, empero, per so que no siam uists
menysprear la manera de moltes coses [*e de*] e de
molts turmens que li ausim retrer a la boca del, uo-
lem ne alcuns recomptar a instruccio e a cautela de 320
molts. Cor segons que ela compta, ela sofferi aqui
molt gran ferea e gran esquiuea de cans, e de leons,
e dorsos e deltres besties sens nombre no conegu-
des, aytanbe hi soffry colps de demonis, ardor de foc,
asprea de neu e de fret, pudor de soffre, paor de 325
uistes duyls, deturment de lagremes, abundancia [*e*]
de tribulacions, estrenydura de dens. En axi aquesta
mesquina, con se uiu en aytals turmens, res no poc
fer, sino si matexa acusar per son peccat e arrapar

330 sa cara per gran tristor e per gran desesperacio
que auia de salut. E * con aquesta mesquina conec [*c*.]
sa mort e son turment perdurable per son peccat,
estan en aquesta tristea e en aquest marriment, no
sabe per quin orde ni per quina uia ela sa troba
335 fora daquela bestia; e axi con ela jahia luny daque-
la bestia, debila e despoderada, ela obri sos uyls e
uiu costa si langel quy ab ela auia anat; e aqui
matex ela salegra jassia que molt fos turmentada, e
dix al angel en axi: « O, esperansa mia e solas meu,
340 » a mi donat e atorgat de Deu! O, lum de mos uyls,
» e basto e sosteniment de ma probrea e de ma
» miseria! ¿per qual rao as uolguda desemparar mi
» mesquina? ¿quin gaasardo, mesquina, retre a nos-
» tre Senyor qui tantes gracies ma fetes, que si no
345 » mages res [*res*] feit de be sino cor ma tremes tu en
» aiuda, quals gracies lim * poria yo retre? » E langel [*d*.]
li respos: « En axi con tu dixist al comensament,
» en axi sapies que es uer que maior es la miseri-
» cordia de Deu que no es lo teu peccat. E el retra
350 » a cascu segons sa obra e son merit, empero el
» jutgara assa fin, on, per amor dasso empero, axi
» con yo tu dix, a tu coue que sostenges molts de
» trebayls e de paors, per so que con feniras a laltra
» uegada no uenges a aquests tu[r]mens. » E con
355 asso ac dit el dix: « Anem a aquels turmens qui
» son dauant nos. » Ab aytant elas leua en quaix
tota lenguida e debil, e apenes podia fermar sos
peus, empero ab gran coratge uolia el seguir, mas
no podia: tant era aflebida; e langel ana la tocar, e
360 ela fo aqui matex confortada, e ab fort cor el la
mena * per aquel cami que li auia dit. [*f. 108*]

VIII. Dels lladres y dels sacrilechs.

E con agren anat pus luny, ueeren .j. estany fort ample e fort tempestos, e fasia axi grans ondes con a mar, en tant que semblaua que menassen al cel; e auia aqui grant multitut de besties molt terribles 365 de diuerses maneres, les quals udolans e menassans no [*de*] demanauen res sino deuoramens danimes; e per lo costat daquel estany auia .j. pont molt estret e molt lonc, en tant, que be auia .ij. palms de lonc e no auia mas .j. plam dample; lo qual pont 370 era pus lonc e pus estret que no era laltre de que auiem parlat; e era aquesta taula o pont tota aorlada de claueils molt fort aguts de ferre, los quals clauels traucauen tots los peus daquels qui passauen, en [*b.*] tal manera que negu no podia * escapar que no fos 375 per els durament nafrat quin passas; e totes aqueles maluades besties uenien en torn daquel pont, per pendre e per deuorar aqueles animes que no podien passar, e alo era lur meniar; e eren aqueles besties tan grans, que molt be eren semblans a grans 380 torres, e eren negres, e exia tan gran foc de mig daqueles besties, que aquel estany fasia bulir per forsa de calor. E uiu en aquel pont .j.ª anima molt fort plora[n]t qui acusaua si matexa per sos peccats, e era carregada de garbes e era forsada oltra sa uo- 385 luntat a passar per aquest pont e jassiasso que sos peus fossen traucats per aquels claus aguts, empero molt auia gran temor de caer en aquel estany per [*c.*] rao con * ueya aqueles maluades besties ab lurs goles ubertes per ela a deuorar. Aquesta anima, con 390 uiu aquela en tan gran peril, dix al angel: « Ay » senyer! uolria saber, sit plahia, per que es dresteta » aquesta anima a passar per aquest pont ab aytal » feyx ni de quals animes specialment son aquestes » penes. » E langel li respos: « En axi aquesta pena 395 » es digne a tu e a tots tos semblans qui son ladres

» ni consents: en aytal manera sostenen turmens
» tots los ladres, si doncs no eren sacrilegis. » E
lanima li demana, dien: « Senyer ¿que apeyles sacri-
400 » legis? » E langel li respos: « Tots seyls qui em-
» blen cosa sagrada son pagats e colpables de
» sacrilegi; e maiorment tots aquels qui pequen
» sots habit de religio, si donchs per peniten*cia [*d.*]
» no sesmenen, son colpables e dignes de molt
405 » maior pena de mort. » E puys el dix: « Anem
» per aquest pont, que per aquest nos coue a pas-
» sar. » E lanima li respos, dient: « Sennyer: tu per
» la diuinal potestat poras ben passar, mas yo en
» neguna manera, segons quem pens, no poria
410 » passar. » E langel li respos: « Mas tu passaras
» per tu matexa e yo no passare ab tu, ni no passa-
» ras buyda, cor .j.ª uacha no dom[da]da te coue a
» passar, e aquela retras a mi no naffrada oltra lo
» pont. » E aqui matex la anima, molt amargosa-
415 ment ploran, dix al angel: « Ay, senyer, mal mes
» auengut! ¿perquem crea Deus que aytals turmens
» aia a sostenir? ¿en qual manera, yo mesquina, pore
» menar aquesta uaca, cor yo mesquina no pu*sca [*f. 109*]
» estar en aytal peril si donches nom ajuda la mi-
420 » sericordia de Deu. » E langel li dix: « Tornet a ta
» memoria: menbret que con eres en ton cors em-
» blest .j.ª uacha a ton pare. » E lanima dix: « Se-
» nyer, e yo la reti aquel de qui era. » E langel li
dix: « Tu *baratist* [la retist] cor no la poguist tenir
425 » ni amagar; e per amor desso non sofferras tan
» complit turment, que meyns es mal uoler que
» acabar, jatssiasso que *not* [tot] sia mal danant Deu. »
E con asso ac dit, langel guarda lanima, e aqui
matex ela sencontra ab .j.ª uaca no domdada, e
430 langel li dix: « Uet la uacha que deus passar oltra
» lo pont. » Aquesta anima, con uiu que no podia

fugir daquesta pena, fortment plorant ana pendre
la uacha e esforsasse aytant con poc ab menasses
[*b.*] e ab forssa que la ame*nas al pont; mas les besties
maluades uenien udolan e braman e esperauen que 435
deuorassen la uaca e la anima que uesien sobrel
pont. E con lanima comensa anar sobrel pont la
uacha no la uolia seguir; e encara mes: con lanima
estaua al pont la uaca casia, e con la uacha estaua
la anima casia; e axi cap amunt e peus auayl, e cap 440
auayl e peus amunt, e axi casien e leuauen entro
que foren uenguts al mig del pont. E con foren
uenguts al mig del pont els ueeren aquela anima
qui portaua les garbes que estaua al pont; e aquesta
qui portaua les garbes pregaua aquesta que no li 445
emperas son passatge, e aquesta pregaua aquela
que no li enbargas son passatge, pus tant auia enan-
[*c.*] tat de son cami ab tan gran trebayl; * e axi ni aquela
ni aquesta no podien enant anar ni en rera tornar,
e axi estauen dolentes e marrides, e estans cobrien 450
lo pont de la sanch qui exia de lurs peus. E con axi
agren molt plorat e molt estat lo peccat de lurs
falimens, nos saberen per qual manera ne per qual
art se trobaren fora del pont. E aquesta anima con
fo escapada ela guarda e uiu de luyn langel estant, 455
que li comensa a parlar ab blanes paraules, dient:
« Ben sies uenguda! de la uacha daqui auant no
» aies cura ni ansia. » Mas ela li mostra sos peus
con malament eren naffrats per los claueyls del
pont, e comensas a planyer, e dix en axi que no 460
poria plus anar; e langel li dix: « Menbrar te deu
» en qual manera eren tos peus leugers a escampa-
» ment de sanc, e per amor de asso contricio e
[*d.*] » enpachament fora en tes uies * sit not secorreges
» la misericordia de Deu. » E con ac dit el la toca, e 465
aqui matex fo sana; e puys partierense daqui, el

primer e ela seguent, e lanima li demana: « Senyer » ¿e on anam ara? » E el li respos, dien: « Encara » nos espera .j. turmentador molt maluat qui a nom
470 » Perist, e en neguna manera no podem escapar » que no uimgam a son hostal, lo qual es tal, jassia » so que sia ple dostes no roman que el no aia » desig dostes. »

IX. Dels glots y dels fornicadors.

Con agren anat molt per los locs tenebroses e
475 deserts, a els aparech .j.[a] *co*[ca]sa uberta, e era molt gran e ample e alta a semblanca dun gran munt, e era redona a manera de forn e exi daquela casa flama de foch qui cremaua e degostaue per .M. passes entorn totes les animes que podia aconse-
480 guir. Mas aquesta * anima, qui auia ja sostengut [*f. 110*] en semblant turment, tant era espauentada que en neguna manera nos uolia acostar aquela casa; per que dix a langel qui primer anaue: « Senyer ¿que » fare yo, mesquina, que ara ueig quens acostam a
485 » la casa de mort? ¿quim deliurara?» E langel li respos e dix: « Daquesta flama forana seras deliurada, » mas en la casa on la flama ix entraras. » E con sacostaran pus prop, ueeren carnices ab destrals agudes e taylans, e ab coutels, e ab moltes daltres
490 de maneres de ferramens molt be afilans e trencans; item ueeren faus e cauechs e molttes daltres maneres destrumens aparalats descorxar, e de trencar, e de degoylar, a tots aquests turmentadors ab lurs estrumens estauen cascuns denant aquela casa
495 en mig daqueles flames; item ueeren gran multitut danimes * sots les mans deyls, que sofferien aquels [*b.*] turmens, e con aquesta anima uiu que aquests turmens eren maiors e pus grans que neguns altres quen agessen uists, ela dix a langel: «Senyer: prec te,

» sit plau, que tum deliures daquest turment e acort 500
» quem liures a tots quants turmens trobem uuy-
» mes. » E lauores langel li dix: « Aquest turment
» es maior que negu que aies uist denant. Mas
» empero encara ueuras .j. turment qui sobre pujara
» totes maneres de turmens que anc pogesses ueser 505
» ni ausir, ni conexer; entra » dix el, « en aquest tur-
» ment, que los cans arrapables esperen lo teu aue-
» niment. » Lanima, empero, tota tremolosa en
quaix defalen per gran tristor que auia, en totes
maneres que podia pregaue que escapas daquest 510
turment; empero no poc acabar sa uolentat. Con
[*c.*] los * demonis ueeren aquesta anima quels era ator-
gada, tots uengueren e[n]torn deyla, e ab grans col-
p[*e*]s e ab grans escarns mal deyen ela, ab los
turme[n]s que desus auem nomenats tota la des- 515
pularen e deuoraren en pesses menudes; e apres
eyls *les* [la] gitaren en gran foch. ¿Queus diria
neus parlaria de les penes que layns eren? Daquesta
exien molts grans plors, tristea, e dolor, e gemega-
mens, e estridor de dens, e foc cremant dins e de 520
fora e ab flames degostans e deuorans per lur en-
seniament no cessan. Empero aquel foc no podia
esser sadolat per molt que deuoras; e aqueles ani-
mes que layns eren ni casien [er]en greument tur-
mentades per moltes dolors que sostenien en lurs 525
lochs uergonyosos, cor en lurs uergonyes sostenien
molt greu pudor e eren uistes lurs uergonyes plenes
[*d.*] de uermes; e no tan solament domens ni de fem*bres
seglars, ans uerament, so que es greu de dir e qui
sens dolor nos pot dir, sots habit de religio; e de 530
conuerses eren molts sotsmeses a aquestes penes;
en axi que tant eren turmens ab tantes penes, que
de les turmens que cascuna anima sostenia pogren
esser turmentades .M., e axi negun linyatge ni

535 negun habit no podia eser quiti daquest turment
ni daquestes plages, ni habit de monge, ni de barons
ni de fembres, que tots no fossen sots plantats a
aytals turmens; encara mes, aquels qui semblauen
dignes per santetat, eren justiciats a aytals penes. E
540 axi, aquesta anima, molt trebaylada per aytals tur-
mens e per semblans, los quals auia longuament
sosteguts, tornaues a si matexa e atorgaues esser
digna e colpable de sofrir aytals penes. Mas * quan [*f. 111*]
a lesguardament de Deu plac, nos sabe per qual
545 orde ni per qual manera, eylas senti fores daquels
turmens; empero ela sesia en tenebres é en ombra
de mort, e con aqui ac .j. poc segut eyla uee denant
si lo lum de uida, so es, langel qui dabans auia eyla
aqui menada. Eyla, empero, complida de tristicia e
550 de dolor e damargor, dix al angel: «Ay, sener meu!
» ¿per que yo, mesquina, e sostenguts tans ni tan
» forts turmens ni tan aspres? ¿e on es asso quels
» sauis barons dien, que la terra era plena de la
» misericordia de Deu? ¿on es aquela misericordia
555 » ni aquela pietat? » E langel li respos, e dix li:
« Ay fila! moltes na enganats aquela sentencia mal
» entenens, cor Deus jassia que el sia misericordios
» empero el [*el*] es dretura, e ret sa justicia a cascu
» segons son * merit; e tu uerament per tos merits [*b.*]
560 » justament soffers aquests turmens, e lauors tu fa-
» ras gracies a Deu con ueuras so que per miseri-
» cordia de Deu te sera [per]donat apres aquests
» turmens. E si de tot te perdonas Deus ¿con fora
» dreturer? E si hom no ages temor de turmens ¿per
565 » que perdonara Deus? ¿E de que agren pahor aquels
» qui fan confessio, si Deus no temessen? Deus
» en[pero] per amor dasso qui ben sab a ordo-
» nar totes coses, en axi tempre justicia ab miseri-
» cordia e misericordia ab justicia, que neguna

» deyles no sia sens laltra; cor si Deus perdona als 570
» corses de les peccadors qui no fan penitencia
» mentre uiuen, assi empero per lurs merits dignes
» de justicia de Deu soffe*n*[r]en dignament peni-
» tencia; e seyls qui fan penitencia ni sostrahen a
[*c.*] » lurs corses * [*penitencia*] los delits carnals nils 575
» be[n]s temporals uiuens pobrament, Deus lur
» perdona misericordiosament ab los angels con
» son despuylats de lurs corses. E en aso uera-
» ment la misericordia de Deu sobra justicia, cor
» negun be no es sens gasardo, e negun hom no 580
» es sens peccat, si donchs no es enfant dun dia.
» Molts empero son liurats a pena, per so que no
» sien tocats de ombra de mort. » E aqui matex
aquesta anima cobra forsa per les paraules de con-
solacio, e dix a langel: « Senyer, sit plau, diges me: 585
» aquels qui no deuen entrar per les portes de mort
» ¿per que son menats a ueser infern? » E langel li
dix: «¿Saps per que los justs [no] deuen sofferir penes
» e son menats a ueser eyles? Per asso se fa que justs,
» los turmens dels quals son deliurats per la mise- 590
[*d.*] » ricordia de Deu, * sien pus ferms e pus cremans
» en amor e en lauosor de lur creador; e per con-
» trari, les anymes dels peccadors qui son jutgades
» a turmens perdurables, primerament son menades
» a ueser la gloria dels sants, per so que con auran 595
» uistes les benenanses que per lur uolentat auran
» desemparades, con seran uengudes a lurs penes,
» mes aien que dolre, e [d]aquela gloria que da-
» bans pogren auer guanyada aien remenbrament
» en lur memoria per montiplicament de lur pena, 600
» cor negu turment no es pus greus con esser par-
» tit de la conpaya de la deytat e dels sants angels;
» e per amor dasso aquel preuere que primerament
» *iust* [uist] que passaua lo pont, fo menat a aquel

605 » turment, per so que uistes les penes pus fortment
» sescalfas en amor e en dolsor * daquel quil apeyla [*f. 112*]
» a la sua gloria; cor aquel fo seru de Deu, feel e
» saui, e per amor dasso pendra de Deu aquela co-
» rona la qual Deus dona e a promesa a tots seyls
610 » qui deuotament lamaran. » E apres aquestes pa-
raules el dix: « Encara no auem uists tots los mals,
» e serat profit que ueiam aquels turmens que no
» auem uists. » Lanima li dix: « Senyer: si puyes
» deuem tornar a gloria prech te que tost me mens
615 » a ueer aquela pena. »

X. De religioses pecadors contra castedat.

En apres, el primer anant e ela seguyent, ueeren
.j.ª bestia, desemblan per ferea e per esquiuea de
totes les besties quels auien uistes; la qual bestia
auia .ij. peus e .ij. ales, e auia fort lonc coyl, e auia
620 bec e ungles de ferre, e per la gola deyla exia flama
no mortal; la qual bestia cesia sobre .j. estany tot
espes de gebre * e de glas, e deuoraue e destrenya [*b.*]
aquesta bestia totas quantes animes podia aconse-
guir. E con les animes eren tantes e meses en lo
625 seu uentre, eyla les gitaue altra uegada e en dauant
dit estany, e puyes altra uegada eren retornades en
aquel turment; encara mes: aqueles animes totes
eren enpreyades, aytanbe domens con de fembres, e
axi eyls esperauen greu temps a lur enfantar, cor
630 eren mordudes dins en lurs uentres per manera de
ueri de serpent; e axi aquestes mesquines danimes
eren turmentades en aquel estany pudent e glacios, e
con lur temps sapruismaue de lur enfantament eles
cridauen e cumplien tot infer de lurs udolamens e de
635 lurs crits; e axi enfantauen serpens, e no ta[n] sola-
ment enfantauen les fembres, ans homens e femnes
ensemps; e no tant solament per aquels me[m]bres

12

[*c.*] qui per natura son establits [*e*] per * offici denfantar, ans per brasses, e per pits, e per altres membres, exien aqueles serpens. E hauien aqueles serpens que 640 exien daqueles animes caps de ferre cremant, e auien becs molts aguts per los quales traucauen e deuorauen aquels corses de que exien, e auien aquels serpens molts aguylons en lurs coes e eren corps e torts per los quales deuorauen aqueles ani- 645 mes de que exien; mas con eles uulien exir no podien treer aqueles coes, per aquels aguylons, qui aturauen per so cor eren corps; en axi [ab] aquels caps de ferre cremans e ab aquels becs aguts eyls tur- mentauen aqueles animes de que exien, tant longa- 650 ment: entro que als neruis e als ossos eren entrats no pensauen cor despesseiar e de trencar. E axi tots ensems, so es assaber, les animes qui eren tur- [*d.*] mentades en aquel glas da*quel estany, cridauen en tal manera quel crit el udolament de les animes, el 655 sille de les serpens, el bram daquela bestia, tot en- sems puiauen tro sus al cel, en tal manera que si en aquels demonis fos neguna sintilla de *peccat* [pietat] els foren moguts a alcuna misericordia e a con- passio; mas en tots los membres e los dits daquels 660 demonis auia caps de diuerses besties qui murdien e degustauen aquels membres tro als neruis, e auien ginyiues e lengues de ferre en semblansa de ser- pens que tot lo paladar consomien estro al[s] pol- meyls; els locs uergonyosos, aytamb[*r*]e domens 665 con de fembres, [*e*] eren cuberts e aorlats de serpens, les quals nos lexauen désquinsar ni de deuorar les parts uergoyoses del uentre, e per aquen els tirauen e gitauen fora les entramenes * del uentre e ..... (1)

(1) Llacuna considerable, per manca de fulles del manuscrit.

. . . . *XXIII* (1).

1200 (2) ... * sol tots fonamens de la terra, e per mara- [*f. 113*]
ueylosa manera, axi con estauen en aquel matex
loc, nos girauen en altra part, els ueyen tots seyls
qui eren passats denant e detras estans en aquel
matex loc; e era donat a els, no tant solament ueer,
1205 ans uerament los era donada plenea de sciencia; en
axi que no era mester a els neguna cosa aqui a
demanar, mas totes coses sabien apertament e cer-
tament so uulien saber ni dem[an]ar.

XXIV. Sant Rodiu.

E de mentre que en aquest delit era, aqui li fo
1210 present Rodiu, lo qual lo ana abrassar ab gran ale-
gria, e saludalo, dient: « Deus te sal, Gaudal. » E
apres el [l]i dix: « Nostre Senyor guard e endres lo
» teu entrament e lo teu eximent, ara e per tots
» temps. Yo son » dix el, « en Rodiu, *pax con* [patro]
1215 » teu, a la sepultura del qual tu est deutor * desser [*b.*]
» sebulit apres lo terme de ta uida. » E con asso
ac dit, no li parla puxes.

XXV. Sant Patrici y los quatre bisbes.

En apres aquesta anima guarda, e uiu *son padri*
[Sant Patrici], qui era estat bisbe de Ybernia, ab
1220 molt gran compayia de clerges; entre los quals uee
.iiij. bisbes que ja auia conegut en lur uida, so es

---

(1) Les fulles desaparegudes del manuscrit represen-
ten del text llatí la fí del capítol X, els capítols XI a XXII
entegrament, y gran part d'aquest XXIII.

(2) En aquesta represa del text, després de la llacuna
de l'original, atribuhim a les línees de l'impressió un nou
ordre més avençat, qui no pot, emperò, allunyar-se molt
del que hi correspondria en el text entegre.

assaber: en Celesti, archabisbe en Archinarchi; e sent Malechias qui era estat bisbe apres el en aquel matex bisbat, e era estat legat de Roma el temps de Innocent papa, e tot so que auia pogut 1225 auer auia donat a santes esgleyes e a pobres, e encara mes auia bastits .l. e .iiij. monestirs entre monges e canonges e altres homens sants, e a tots auia prouehits en lurs necessitats. Encara hi uiu en Erestia, bisbe de Leo, qui era estat home 1230 [*c.*] de marauelosa * continencia e gran amador de pobrea, de uolentat. Encara uiu altre bisbe, qui auia estat baro molt simple e atrempat, resplandent sobre altres en saui[e]a e en castedat. Aquests .iiij. bisbes hi conech; encara hi uiu .j.[a] cadira ma- 1235 raueylosament ornada, en la qual negu no cesia; e con el uee aquesta cadira, el demana e dix: « ¿Da » qui es aquesta cadira ni per que uaga? » E sent Melexias li respos, dient: « Aquesta cadira es dun » de nostres frares qui encara no es passat ni exit 1240 » daquest segle, mas con el sera passat el siura en » aquesta cadira. »

XXVI. L'ànima de Gaudal retorna a son cos.

E con aquesta anima se fo molt alegrada e delita[da] en totes aquestes coses que ueya, aqui li aparech langel de nostre Senyor, qui estec denant 1245 ela e comensali a parlar blanament e dousa, * dient: [*d.*] « ¿As uistes totes aquestes coses? » E lanima li respos, dient: « Senyer: precte quem leixes assi estar. » Langel li dix: « Tu deus tornar en lo teu cors, e » totes aquestes coses que as uistes ab gran memo- 1250 » ria retenir e recomptar a utilitat e a profit de » moltes. » E lanima li respos ploran, e dix: « Se- » nyer: per que yo mesquina fiu tans de mals que » encara coue a tornar el cors e desemparar tan

1255 » gran gloria! » E langel li respos, e dix: « En
» aquesta gloria no merexen dentrar sino uergens,
» qui lur cors saberen guardar e defendre de mal
» delit e de maluat tocament de carn o carnal. Mas
» tu no uolguist cr[e]ure ni obeyr a les paraules de
1260 » les Santes Escriptures, e per amor dasso no pots
» assi romanir: torna donques al teu cors * don [*f. 114*]
» eres exida, e estudiat fort de les coses que dabans
» fasies, e nostre conseyl ni nostra aiuda no falira a
» tu, ans auras nostre conseyl e nostre aiuda perso-
1265 » nalment e feelment. » E con langel ac dit asso,
lanima fo tornada al cors; e axi con elas cuydaue
uiure leugerament, axi con sulia elas senti molt fort
caregada per lo feyx e per la pesura del cors; em-
pero sens tot empatxament e sens tot embargament
1270 en aquel temps e en aquel punt parlaue ab langel
el cel, e sentias en terra uestida del cors.

En apres aquel cors comensa a obrir, quaix debil *Acabament*
e despoderat, sos uuyls corporals, e comensa a sus-
pirar meyns que no parlaua; e reguarda los clerges
1275 qui [e]stauen entorn del cors per sebu[l]ir aquel
cors que tant au*ien esperat; e puix el rebe lo cors [*b.*]
de nostre Senyor; e mana que en tots sos uestimens
dels quals pux usa fo[s] posat lo senyal de la creu.
En apres ela recompta totes aquestes coses que auia
1280 uistes ne soffertes, e amonestaue tot home uiure
honestament ab gran deuocio e ab gran e[di]ffi-
cacio, els preycaue la paraula de Deu de la qual
dabans el no solia parlar nin uolia hoyr parlar.
Mas nos no podem resemblar ni amar aytal uida
1285 con el puxes porta; mas empero aquestes coses
a profit diligens e dohens nos estudiam descriure, e
pregem ab pregera humil e deuota e ab la diuinal

clemencia que jassia que nos non siam dignes, empero ab cumpliment de bones obres continues e per ajustament de humils oracions e deuotes pus- 1290 [c.] cham plaer a * Deu, aquel qui esta e regna e senyor[e]ia sobre totes coses que demunt auem dites: Jhesu Christ, fill de Deu uiu, al qual es honor e gloria *per infenida secula seculorum. Amen. Deo gracias.* 1295

[*Versió C.*]

HISTORIA DE TUGLAT

[*f. 102 v. del Ms. del Vallès*]

I. La historia de Tuglat.

EN .j.ª prouincia qui es apelade Irbenia era .j. caualer qui auia nom Tuglat, lo qual era joue e masip de bon tal, e galart de persona, e de gran linatje e ab riquesa; lo qual auia pocha cura de res qui fos be ne profit de la sua anima, car la sua jouentut e la sua balesa e el seu linatje lo faya axorar; axi que, per sa folia, tot son temps despenia en uanitats e en folias daquest mon, e largejaue e despenia son temps malament, e no auia cura ne ancia ne pler de Deu, ne de fer ne de dir nagunes coses qui a Deu tornasen a pler ne a profit de la sua anima. Molt greu cosa li era hoyr mises ne sermons, ne la paraule de Deu ne [*a*] patern ostres ne altres hobres el dir no podia, e donaue poques almoynes per amar de Deu. Aquest caualer ten peccador uolch Deus que per se pietat que per dar aximple a [nos] uaes e hoys [.....]* moltas cosas que recontas a nos, per les quals tots prenguesen auinentesa de fer be. Sapiats que aquest caualer jac mor per .iij. dies: entre aquels .iij. dies la sua anima fo portade per lo sant angel de Deu per molts logas, hon uiu e soferi moltes *me*[pe]nes, les quals per horda hoyrets.

[*f. 103*]

Sapiats que aquesta anima uiu les penes [que] soferen los mals e [la gloria de] los bons. Aquesta cosa dura del dimeccres a ora .x^{a}. tro al disapte aquexa matexa ora; el *dos* [cos] del caualer tenien per mort 30 e ageren soterat, si no fos pocha de calentura que li trobaren al costat sinestre. E esdeuench se que con vench lo disapte demunt dit a ora nona per uolentat de nostro Senyor lo cos comença a suspirar molt agrement en presencia de moltes gents qui lo cos 35 acompaniauen, clergues e lechs; els, qui soptosament [*f. 103 v.*] ueren * lo cos moure, foren forts marauelats e espordits; e soptosament el obri los uls e feu los seyal que li aportasen lo corpus Christi, que confesas e combregas uolia; e els ho feren demantinent, e cant 40 lo corpus Christi ac rebut el se leua en peus, e laua los uls e les mans al cel e alta ueu en presencia de tots el comença a fer moltes gracies e loas a nostro Senyor, e dix axi: « Ho, poderos misericordios » Senyor Deus! major es la tua pietat benigna que 45 » no es la mia maluestat, jatcia aço que sia grans sens » comparacio. Ho, Senyor! quantes males tribula- » cions e angoxes nom mostrest! enpero per la tua » pietat de tots mals mas deliurat e mas gitat del » abis de la terra, ço es, de les angoxes dinfern. » 50 Apres daço, con lo caualer fo tornat en son seyn e en sa memoria, el se feu uanir tots quants pobres poch atrobar en la terra, e tot son auer e tota sa [*f. 104*] riquesa * el dona per honor de Deu el les parti, de tot se despu[*pu*]la e uolch uiure puys pobre per Deu 55 e despuys muda la sua uida el seu estament; que ben mostra e dona a conexer en ses hobres que molt espauentat e castigat uench del altre segle de les penes que *soferets* [sofertes] e uistes auia, e era fort uolenteros e cobejos de ganyar le bena- 60 nanses que uistes auia.

Ara comensen totes le[s] forts auentures
que les mesquines de animes soferen

II. Separació de l'ànima de Tuglat.

Senyors: hoyats totes les forts auentures que
65 aquela mesquina de anima esdeuengeren entre
aquels .iij. dies que estech fora del cos. Sapiats que
aquela anima daquel caualer, con fo axida del cos,
auie molt gran paor com se sentia molt erade e
colpable, e nos sabia ques fes ne hon sen anas, e
70 tornare sen uolentera al cos qui laer lin donas, e no
sabia nula uia ne * nula carrera que tenges, cor sola [*f. 104 v*]
e desenparade se trobaue, sino ten solament de la
misericordia de Deu, que altres hobres en ella no
auia; e dementre que ella axi estaue esmarida, e plo-
75 ran, e jamegan, e tremolan, e gardant los mals que
fets auia, uiu uanir tan gran conpaye de diables
[que], no ten solament la casa hon lo mort jaya, mas
tots los corrals e les plaçes e les taulades eren plenes
dels; e tenien larme tot entorn enuironade e encer-
80 clade, e molt orriblament els la escridauen e la
manasauen; e deyan axi: « Turmentem aquela ani-
» ma e canten daquest nostro seruent cantar de
» mort e tio e menjar de foch, amiga es descuredat
» e de tenebres, e anamiga de claredat e de lugor. »
85 E aco dien tiran se * ues ela, e cuydauen la sorbir. [*f. 105*]
E la mesquine de anima, qui aço veya molt angoxo-
sament, comenca aquest plant, dient: « Ay, caytiual
» ¿quem fare? ¿aquesta es la compaya que en ton
» ostal aculies e que tant aoraues e seruies? ara
90 » ueyg que per tostemps estaras ab els al foch din-
» fern; ne tes noues ne tos delits que folament usa-
» ues, ne lergul que auer solias, fort es decaut e
» umiliat; ¿com no fas adulteri, que leys ta bona mu-
» ler per tolra la sua a ton conpare? e aco ueyen ¿per

» que [no] fas formicacio, que uages duna fenbra en 95
» altre? con no uas ara, en orat, ab homens fols, mes-
» cla barales e discordia entre amichs? e uays ¿hon
» son les tuas uanitas? ¿hon son los esturmens e
» les riales fades e la tua uana gloria? ¿hon es lo teu
[*f. 105 v*] » sobre menjar e boura ab gran * glotonia? ¿hon es lo 100
» teu jugar e tafurar? ¿hon son los teus babayes que
» tu menaues desmesuradament? Tot es ara pasat
» e fenit; en catiu, tu penaras per tostemps en les
» penes dinfern. »

III. Vinguda de l'àngel y visita al Purgatori.

E per aquestes coses, la mesquina de anima en 105
tots aquests retrets e daltres uiu tots sos anamichs
ajustas per ella aturmentar, estaue molt espauen-
tade e no sabia ques fes. E dementre estaue axi en
aquesta paor, uiu uanir .j. angel bel e clar e res-
plandent, lo qual alegrement e ab bele cara la 110
salude e la consola ella conforta a gran merauela;
e la anima comenca a plorar de gran alegria que
hac del, e dix: « Ho, senyor gouernador meu! ¿hon
» as tant estat? dolos dinfern me tenien presa tot
» entorn; ajudem e aconpayem, sit ue de plaer. » El, 115
donchs, li respon en axi: « Ara mapeles tu senyor e
[*f. 106*] » gouernador, com te ueus en * cuyta e en trebals,
» co que hanc nul temps, mentre al cos staues, no
» fayst; e nit e jorn te aminestraue et seruia, hanc
» nul temps non agist en memoria mentre al cos 120
» estaues. » Re[s]pos la anima, e dixli: « Senyor, men-
» tre al cos fuy, nul temps not uiu net conegui, mas
» tan solament ara que e hoyda la tua ueu tan dolca
» e tan graciosa e uiu la tua fas e la tua persona pla-
» sent, demantinent conegui que eras angel de Deu 125
» benigne. » Respos langel, e dix li: « Per co es male
» cosa desconexenca, e seruiy perdut, axi com lo

» meu es estat en tu, que tostemps, puys tu fust
» engenrade encreade al uentre de ta mare, te
130 » tengude en la mia custodia; hon que tu anases jo
» anaue ab tu, que hanc de tu .j. pas nom parti, mas
» dauesme pacha reuerencia e honor, que mon con-
» sel hanc no uolgist * creure ne hobeyr, ans tota uia [*f. 106 v*]
» mas menyspreat. » E langel, quant ac aço dit, pres
135 .j. diable per la ma, daquels qui mes escarn se
trayen dela cant era al cos, e dix: « ¿Ueus aquest ta[n]
» mal afigurat? aquest es aquel que tu, aseyalada-
» ment, que tu mes creyes, e la uolentat del qual tu
» fayas, e menyspreaues mi e fayes fort mals can-
140 » bis; enpero sies sagura e no ages paor, que Deus,
» per sa bontat, a piatat de tu; e no soferas tans
» males ne tantes penes com tu merexiries, jatsia
» aço que soferiras moltes penes e molts turmens; e
» puys tornaras al cos, per tal que tu remes e esme-
145 » nes ta uida, e quet guarts de tot mal, e que fases
» be; e per amor deço posa be ton cor e ta pensa en
» totes coses que uouras e oyras, e retin les * be, que [*f. 107*]
» les pusques comtar per orda con sies tornade al
» cos. » Los diables, con ueren e hoiren aqueles
150 coses que lengel li contaue, que encara tornaria al
cos e faria penitencia, e que lauien perduda, la ale-
gria qui era entre tristor, e cridauen altament ab gran
confusio, e maleyen nostro Senyor, car els auien fe e
esperanse que aquela anima fos lur, e ueyan que pus
155 al cos tornaue que perduda la auen per tostemps; e
axi clamauense de Deu, quels faya sobres e tort, e
retreien li que el no era dreturer, e aço deyen els per
ço com el alongaue temps e uida e espay de fer
penitencia a la anima, pus que en carn auia a tor-
160 nar al cos, es que si Deus no ages mudade la sen-
tencia que la anima al cos tornas, que peragera que
tort lo faes, cor els auien posecio prescripcio, mas

ho sabe en manera de les parts. Apres aquestes coses, dix langel a la anima: « Pensem de seguir. » Apres la anima respos: « Senyor, si aquests diables 165
[*f. 107 v*] » * me uan derera pendre me e portarmenan en in-» fern. » E respos li langel, e dix li: « No ages por, » que pus forts som e mes que els, car Deus es ab » nos. » Aquela hora la anima anasen darera langel, com pus prop podia del, car nos sentia be asegu- 170 rade.

IV. Dels homeyers. Axi com anauen per lur cami, la anima no auia altre lugor ne claredat sino de la resplandor del angel; e axi uengeren soptosament en .j.ª ual escura e tenebrosa e espauentable, la qual era molt 175 pregon e plena de carbons molt ardents. E aqui, sobre aquela ual, estaue .j.ª cobertora de fere, la qual auia .vj. colças de gros, e damples mes de .j. miler; e a totes parts era pus cremant e pus ardent, que la sua calor sobraue la calor dels carbons, 180 e pudia molt maluadement. E aqui, sobre aquela
[*f. 108*] cobertora, queyan moltes de animes * mesquines, de quis fregien totes en sofra es cremauen, axi com fa lo pex en la paela; e apres que eran fregides, totes se fonien en regalament; et axi se eslongauen de la 185 cobertora e queian, ab gran crebant, jus pregon sobrels carbons flamejans. E cant la anima uiu aquestes penes e dolos, hac molt gran por e dolor; e trach se .j. poch arera, e dix al angel: « Prech te, » senyer, quem diges que auien fet aquestes animes 190 » mesquines [qui] aquestes penes soferen. » Respos langel: « Tal merexen los homisides, qui aucien » e traexen lus pares cristians, e encara tots cants » los ho consenten ne los aju[*e*]den; e tu matex en » aytal matexa pena est, co sabs tu be, cor daytal 195

» obre as usat; mas fe tu gracias a Deu qui, per sa
» gran pietat, ten uolra deliurar; e gardaten be, con
» seras tornade al cos, que no façes ne diges, per
» aquestes penes so*fires ne majos. » Despuys dix [*f. 108 v*]
200 langel a la anima: « Anem mes auant, que longe
» carrera auem a seguir. »

E axi com els anauen, atrobaren .j.ª muntaya *V. Dels falsaris.*
molt alte e gran e de gran paor, car aqui auia molt
estraya carrera e male de .j.ª part; e de la altra part
205 auia .j.ª ual pregon, don axia molt saluatje pudor, e
de la altra part auia molt gran multitut de neu
e gran gelade, ab gran uent pluyg qui segaue com
a reor. E tota la muntaye era aytal de la .j.ª part
com de laltra. La carrera era plena de diables, qui
210 estauen aparalats de animes aturmentar; los quals
tenien forques e ganxos de fere molt aguts, e altres
aparelamens ab que los enpeyien al foch; apres
gitauen les del foch e gitauen los en la neu glasade,
e axi les mesquines de animes uan de mal en piyor,
215 e de pena en pena, e de turment en turment. E
aquela hora matexa dix la anima a langel: « Ay,
» * senyor ¿e que sera de mi? ¿com pore estorcre [*f. 109*]
» daquest peril, que si mal ha .j.ª part, piyor del
» altre? » Respos li langel: « Not temes; pensem de
220 » seguir. »

Exiren .j. poch hauant e comensaren aualar .j.ª *VI. Dels ergulloses.*
ual molt pregon e tenebrosa mas fos hom uoure no
podia, tant auia desmesurats fos; e auia gran brogit
dins, e desus aquela ual la terra tremolaue per rao
225 de .j. gran foch qui aqui curia, del qual axi gran
fum e gran pudor; e aqui auia molt grans ueus, e

grans udalamens, e grans crits quey menauen grans dolos; e aço eren animes qui dins stauen enpresonades, e soferien moltes cruels e aspres penes; e .j.ª taula estaue posade en loch de pont, de 230
la .j.ª riba de la ual entro en laltre, la qual auia de lo[n]ch .M. pases e .j. palm danple; per la qual taula nagu pasar no podia, que en la ual no caygues, si donchs no era estat de fort pura e neta uida. E la anima, esguardant e merauelant daquela cosa, uae 235
[*f. 109 v*] * aqui pasa*t*[-r] de animes mes que no a al cami de sent Jacme romeus, ho en .j. gran formiguer formigues; e totes quantes hi uanien queien daual soptosament, si, que en menys de .j.ª aue Maria a dir be .M. miles de animes foren caygudes dintre, sens nul 240
retiniment. E apres uas uanir .j. palagri, uel e feble, e molt mal enescat, ab los peus tots criualats, ab sola .j.ª esclauina uela pelosa, ab .j. ram de palma en la ma en ques sostenie a gran dolor, renquejant; e molt ardidament e alegra el comensa a muntar 245
sobre la dita ual, en poca dora el fo pasat molt segurament. E cant la anima uae aquel pont ten forts e ten perilos, dix a langel: « Ay, mesquil jo, » peccador, com estorcre daquest pont tan estran e » ten flach que no caie lajus ab los altres? » Respos 250
langel: « No ages por, que daquesta pena deliurat
[*f. 110*] » seras * que non auras mal.» E ten tost pres la per la ma, e pasala molt segurament. E con la anima fo estortra del peril, dix a langel: « Prech te, senyor, » quem digues daquestes animes qui han ten dura 255
» pena. » Respos langel: « Aquest loch ten pregon » e ten escur es donat als ergulosos, qui uiuen des» ordonadament e superbiosa, axi com los diables » comensauen en Paradis, per que caygeren per » aytal pregon en abis com tu ueus; e quantes lur 260
» uia tenen ne tarden, iran ab els ensemps, e encara

» tots los jugados e los ladres e los robados, qui
» enganen e roben e fan perdent ço de lus pares
» cristians. » Apres dix langel: « E segex me, que
265 » encare no as res uist, que majos coses que aques-
» tes as encara a uoure. »

E aquela ora anaren .j. poch mes auant per .j.ª carrera al e negrosa, ab gran fangar molt negre e uermenos, tot plen de serpens e de calapets, e podia
270 molt astrayament; e aqui no auia sino escuredat per*quen caminaue hom a gran dolor, e auiay hom anar debacons, de trebal en trebal. E axi com anauen per aquela carrera, la anima no uaya hon anaue ne hon sos peus pasaue, sino aytant con auia res-
275 plandor e claredat del angel. E con daquest mal se foren axits, la anima romas anima trempade e auiade del trebal que pasat auia; e astant axi reguardant enant, uiu uanir udolant, e cisclant e batent e balant, .j.ª bestia molt horible, e desfigurade sens
280 nula comparacio, que no es nul hom quiu pogues escriure ne recontar de bocha sa fayso; mas al mils que mon seny abastara leus a fayso fere: cor ela faya major comu que la major muntaye que hanc hom ues, e era tota picada e royosa e claposa e
285 uelosa, e corien li les plages totes sanch e pudrit, e uenia tocant e gayolant com fa truga ab sos porcels molt sutza cosa; ab sa bocha uberta ten gran, * que .M. cauales tots ensemps aparelats nentraren en .j. colp, e auia les .iiij. dens primeres pus agudes
290 que naguna agula e pus larges que .j.ª lance dun caualer, e en cade dent tenia j.ª anima enastade; los uls auia molts grosos e desmesurats, uermels e terbols, e axerpelats tots corens de lagaya, e la sua esgardadura tan fera e espauentable, que glay metia

VII: Dels avars.

[*f. 110 v*]

[*f. 111*]

a hom al uentre; e flama de foch haxia per la bocha 295
quis departia en .iij.es parts; couenia entrar les mesquines danimes qui aqui entrauen reculant les en son uentre. La lana daquela bestia era molt pudent e corumpable, e glatiali lo uentre a totes parts e de les dolos e engoxes que les cames suas pasauen. E 300
com la anima uae aquesta bestia ten sutza, quis acostaue a ela, fo fort esmaride; e plorant feu se enues langel, e dix li: « Ay, senyor! per amor de Deu » aqueste encobrem. » Respos langel: « Nol podem
[*f. 111 v*] » fugir ne esquiuar, que per * ela auem a pasar. » 305
E axi langel pres lanima per la ma, e menala denant la bocha de la bestia; e aqui langel desenparale e lexala sola, e encontinent tots los diables dinfern qui aqui eran enuironaren la e la encloyren tot entorn, golosament sorbiren la, axi com a cans 310
rabiosos tenpestauen la, en jugauen a la pilota. Com sen foren be sadolats e batalats, molt uilment rosegant ab ganxos gitaren la al uentre de la maluade bestia. Les penes que aqui soferi no les poria hom comptar ne asumar, enpero en la uida que apres 315
feu, con fo tornade al cos, pogeren conexer aquels qui uist lauien ne *contengut* [conegut], que moltes penes e turments soferets auia despuys que del cos axi, e que sesmane e coregi sa uide e son estament; especialment en lo uentre de la maluade bestia sofe- 320
[*f. 112*] ri molta pudor e molta calentura, e altres * turments diuerses, mes que bocha dom no poria comptar ne pesar. E axi com ela jeya al uentre de la bestia, plorant sos mas e recomptant e jamegant ses colpes, a cap de .j. temps que aco ach durat, elas troba per 325
la misericordia de Deu fore del uentre de la bestia ab gran alegria; mas hanc saber ne conexer no poch en qual manera ne axi; com ela lase se jaya a .j. depart tota trencade e quascade, ela obri sos uls

330 e denant si .j. poch ela uae langel qui la solia guiar; e la anima desenparade, alta ueu cridant, dix: « Ay! me esperanse e ma uida e ma claredat, con » mas desenparade! ¿hon as tant estat? Grans gracies » ret a nostro Senyor Deus de *nant* [tant] de be que
335 » ma fet e de tanta de gracia com tu mas tornat, » dant per guiador, gouernador e defenedor, que ten » desconselade me auies lexade. » E langel respos *li cortesament, e dix li: « Fila e amiga: axo jo to auia [*f. 112 v*] » ja dit, que major es la misericordia de Deu que les
340 » tues maluestats; mas tu ne nagu nos fiy en aso, car » molts e moltes sen troben enganats; cor jatsia aco » quel sia misericordios, axi matex es dreturer; no » pot mantir, per que en la fi del jutjament dara a » cascu segons que aura merit ne seruit; e per amor
345 » daço consel te e amoneste que, quant sera uolen- » tat de Deu que tu seras tornade al cos, no faces » obres uilanes ne desconexens, per que perdes la » gran goya de Paradis ne ages a tornar en aques- » tes ne en altres pus cruels penes. Leua daqui
350 » e anem auant, que altres turmens trobarem ades » dauant nos. » E ladonchs la anima uolch auant anar, e no poch seguir langel, tant era cansade e trebalade; e dix al angel: « Ha, seyor! no pusch » mes auant anar. » E la*donchs langel tocale, e do- [*f. 113*]
355 nali força e poder que poges anar.

VIII. Dels lladres y dels sacrilechs.

E cant ageren molt anat, uaeren .j. estany gran daygua podrida e sutza pudent, la qual se trebalaue molt regament e faya tals hondes e tals tenpestats, que senblaue quel cel sen deguesen muntar; e aquel
360 mal estany, en loch de pex, era ple de males besties qui cridauen gola badade, qui esperauen les mesquines danimes que les tengesen, e les manasen, e

les deuorasen; e de gran malesa e iniquitat gitauen foch ten legament per la bocha, que laygue de lastany feyen bolir pus que altre foch noy pogeren fer. E sobre aquel estany auia .j. pont, qui tenia be de lo[n]ch de .ccc. .M.ª pases e mes, e no era pus anple que la palma de la ma. Aquesta era la pus greu e mesquina pena que les altres que lexades [*f. 113 v*] * auien; aquest *clau* [pont] era tot menut clauat de claus molt aguts, les puntes amunt longes, e axi era de gran peril de pasar, per rao de la estretura e dels claus, e encara per rao de les besties qui lajus estauen. E sobre aquel pont lanima uae pasar .j. hom plorant e descalc, regeu caregat, e jatcia aco que les soles dels peus fosen foradades e menjades dels claus, mes amaue tenir aquel cami que no caure en la bocha de les besties. E con la anima uae que per lo pont auia a pasar, ab gran paor tremolant dix a langel: « Ay, lo meu senyor! saber uolria per quals » animes aquestes penes son aparelades. » Respos langel, e dix li: « Aquestes penes son aparelades a » aquels qui fan forca, ne engan ne tort, en neguna » manera, a lus pares crestians ne a altres gens; e tu » be saps que aquestes penes mereys com uolentes [*f. 114*] » abrasa*ues auaricia, e no guardaues en qual ma» nera, per tal que la ufana daquest segle que » comensade auies pogueses mantinir; mas per la » pietat de Deu ara seras deliurade daquesta pena, » enpero couente a pasa per lo pont, tota sola sens » mi, e que pas ab tu .j. bou mal e brau que tu saps » que enblest a .j. teu compare. » Respos lanima: « Uer es, mas sil li anbli puys lo li reti. » Dix langel: « Ne grat ne gracies! per ço lo li retist com » amagar nol pogist ne tolre, mas molt te pesa; e axi » Deus garda la uolentat, enpero non soferas tante » de pena con feres si ab tu fos romas. » E lauos

365 370 375 380 385 390 395

aparech li lo bou mal e brau, e langel aderga la anima ab lo bou, ensemps mes los en lo pont, e ades
400 balencejaue, la .j. deça, laltre dela, per caure, per la malea del pont e del cor; e mal son grat anant uengeren al mig loch del * pont, e aqui encontraren se [*f. 114 v*] ab lo ranqualos qui portaue lo fex del forment e acostas a la anima, dix li pregant que la lexas pasar;
405 e laltra respos: « Lexa tu mi pasar, qui son primera » e aqui ab gran engoxa son tro aci uengut. » Dementre que axi estauen, ab gran paor de caer lajus, els escusauen es penedien dels mals que fets auien, per les quals eran dignes daqueles penes e
410 de majos; gran pietat era quils ueia nels hoya tals gamegamens, que paria quel cor los degues trencar, e sanch uiua quils axia dels peus, e no podien auant anar ne enrera tornare. E ladonchs aparech langel a la anima: « Ben sies uenguda, fila! Daqui
415 » auant no ages cura del bou, car deliurada est e la » colpa es asmanade. » E lauos la anima mostra los peus al angel, com los auia nafrats que no podia anar. Respos langel, e dix * li: « Fila, remembrar te [*f. 115*] » dauria com les auies longes e delito[s]es per co-
420 » rrer duna uanitat en altre. Sapies te que, si no fos » per pietat de Deu, en greus penes series turmen- » tade. » E ladonchs langel tocala, e dix li: « Pensen » dana e seguex me, que .j. turmentador molt fort » negre e cruel nos esta esperant. » Lo turment del
425 qual nos podien fugir per neguna manera.

IX. Dels glots y dels fornicadors.

E axi com els anauen, per uns lochs saluatjes he aspres e tota uia escurs [*e*] pres los en la carrera .j.ª *cosa* [casa] uberta, la qual era axi gran com .j.ª gran muntaya seria, e era redona e flamejaue axi com a
430 foch ardent. La flama qui dela axia per .M. pases ros-

tia totes les animes que trobaue entorn si. E la anima
quant uae aço dix al angel e axi matexa: « Ay, mes-
[*f. 115 v*] » quina! quem fare, * que jans acostam a les portes de
» la mort! » Respos langel, e dix li: « Daquesta flama
» qui hix fora daquesta *cosa* [casa] no ages por, mas 435
» dintre sapies quet couendra entrar, hon auras molt
» majos penes. » E ladonchs lanima uae estar
molts turmentados denant la porta daquela *cosa*
[casa], en senblanse de carnises qui tenien destrals e
coltels per espesexar e per espauentar les animes 440
qui estauen en aquela flama, qui denant les parts
daquela cosa estauen. E cant les animes auien escor-
xades, gitauen les dins en aquela *cosa* [casa] ardent,
e aqui soferien moltes penes per les glotonias e lu-
xuries que fetes auien. E ladonchs dix la anima a 445
langel, quant uae que aqueste pena era major que
[*f. 116*] les altres que uistes e sofertes * auia: « Prech te e
» clam te merce, quem deliures daquest mal loch e
» mit me en altres penes. » E langel respos li, e dix li:
« Pots escapar per naguna manera que en aquela 450
» cosa tu no entres, cor cans rabiosos te uan espe-
» ran en aquel loguar. » E ab aytant [*tant*] desenpa-
ra lanima, e cant los diables ueren que langel auia
lexade la anima en lur poder, uan la rebre e ab
aqueles aparelamens que turmentauen les altres 455
uan la talar tota, e la picaren majus, uet, com quin
quer fer janet e morcerol. E con fo talade e espe-
segade gitaren la en aquela cosa ardent. E quantes
penes que aqui pasa no es nul hom qui esmarles
poges ne comptar. E sapiats que aquels menbres 460
ab que peccat auia, aquels especialment e aseyalade
[*f. 116 v*] eren * pus fortment turmentats, e majorment en
aquels lochs qui son uergonyosos de dir. E con la
mesquina de anima fo regeu turmentade e cuyta,
segons que merit auie, nos sabe con ne con no, sen 465

fo axide e trobase fora del mal loch; enpero la lasa
estaue en tenebres entro quel angel li aparech.
Con ella lo uiu dix li: « Ay, senyor! ¿hon es aquela
» medeya e misericordia de Deu que tum prome-
470 » ties, que jo mesquina tans mals turments e pa-
» sats? » Respos langel: « Ho, mesquine! tantes ne
» uan a perdicio per sospita daquexa paraule mise-
» ricordiosa, que no la entenen axi com es dita! car
» Deus ha misericordia als penidens faent peniten-
475 » cia, e per fer misericordia nos lexa de fer justicia,
» e, segons * ques diu, es uer justicia dona[r] a cascu [*f. 117*]
» so que merex, que no fa tort a negu, e segons la
» sua misericordia perdona molts pecats e moltes
» colpes, especialment aquels quis conuertexen e
480 » fan esmena e satisfacio; e con auegades en lur
» uida no hac complide la penitencia que manade
» los es, e deye que eren dignes en alo a complir
» en aytals com aquests. » Apres la anima demana
al angel: « Ay, senyor! aquels qui son justs e an uis-
485 » cut en bona uida sens peccat ¿per que los amene
» hom a uoure aquests turments qui son donats als
» peccadors? » Respos langel: « Per ço que facen
» laos e gracies a nostro Senyor, e ajen major com-
» pliment de alegria con * daquests mals son estorts [*f. 117 v*]
490 » e uen en ten gran gloria repos car com hom ueu
» la; e atreci los maluats ueen la benenanse dels
» bons, per co que mariment e tristor los cresque e
» les penes los doble que Deus per la sua bondat
» los auia aparelat, e per lur folia lauran perdut; e
495 » uul que sapiats quel capela a qui tu uist pasar lo
» pont ten espertament e ten segura, era molt bo e
» perfet, de dit e de hobra, e de fe en Deu, a si
» matex e a son proisme, per que ara li esta apare-
» lat lo complit gardo; e per co uol Deus que pas
500 » per aquestes, e que aje alegria major per co com

» auia esquiuats pecats e no temia de soferir aques-
» tes penes. » E pres daço dix langel a la anima:
[*f. 118*] « Pensem danar, que encare no * as uist tots los mals
» que as a ueure; hon, com uists los auras, major be
» e major uide te sera, car per aquesta rao tut 505
» sabras mils seruir Deu e sa uolentat. » E ladonchs
dix lanima: « Pensem danar a la pena, per tal que
» tost sia a la gloria. »

X. De religioses pecadors contra castedat.

E axi con anauen, ueren denant si una bestia
molt e negre, la qual era molt desenblant a les 510
altres que ja auien uistes. E era feta en esta manera:
dos peus auia molt grans, e dues ales al col molt
largues e agudes, e per la boque axien li flames de
foch. Aquesta bestia estaue posade sobre .j [a] basa
molt gran, la qual era gelade, e aqui estant ela sor- 515
bia e menjaue totes quantes animes auer podia,
[*f. 118 v*] e puys que menjades les auia * e dins son uentregas,
e moltes penes e dolos soferides auien, gitaueles per
la part de fora por dejus, puys queia en la baça qui
era gelade; e axi[*a*], de gran calentura anauen en 520
gran *fedrura* [fredura]. Per auer major turmens,
totes aqueles animes maluyrades qui en aquela
baça queian, encontinent seren enpreiades, la qual
cosa es molt merauelosa e espauentable doyr; e
cant deuien par[*t*]ir gitauen tals crists e tals brams 525
de les dolos e de les angoxes que soferien, que aco
era gran mariment doyr, cor aytanbe senprenien
los homens com les fenbres. E axi [no] parien ten
solament per los lochs ordonat per natura de les
fenbres, mas tots quans menbres auien en lo cos, 530
[*f. 119*] axi * com: per les boques, e pel nas, els uls, e
mans, e peus, e per molts altres lochs. Per les
boques parien, per co com moltes glotonias nauia

menjades e moltes uilanes e sutzes paraules nauia
535 axides; per lo nas, per molts delits quen auia auts
en hodorar e en sentir de especies de mosquet
e de flos que auien usat desordonadament; per los
uls, per moltes falses ulades gaionies, en senblant
que fet auien e uistes altres coses que ueura no
540 degeren; per les mans, per molts palpas e toces
en ires e abrasas et homisides e robaries e altres
coses qui no eren bones hobres ne corteses; per
los peus, a que auien coregut a balar e a luxu-
ries e a altres males obres hon los peus portarien
545 hom sauen; per los altres lochs per cascu podens
entendre, * per moltes horens e leges e moltes dolcos [*f. 119 v*]
e ples carnals que auen auts; recobrant molts fibles
amargos, so es a saber, de aqueles coses que parien:
que nous cuydats, so es, que infans perisen, que ans
550 ho fayan calapets, e serpens, e escurpins, e uibres, e
altres males cuques e afaram, molt cruels e enuiri-
nats, e ab mals vechs e eugles, los quals sobre al que
lo brapterien de fora se retorcien, e girauen e fibla-
uen lo cos don exien, axi com fan los cranchs con
555 hom los toque. Encare mes, en los coses auia
aguions, e ab ganxos enforcats axi com a ham de
pascar, que nols lexauen de tot en tot nexer, per tal
que puys se concolgasen e abastasen e scisclasen; e
meniauen los e royen totes les polpes entro sus en
560 los osos. Los crits e los plants que els fayen entro
sus * al cel pujauen, hon sapiats que ten gran era lo [*f. 120*]
tabustol el brogit e les ueus els udolamens de les
animes catiues, que si sol los diables aguesen dels
tanta de pieta com faria de coma .j. gra de mostale,
565 se seria a els molt; mas no digats que pietat nague-
sen, que ans los en crexia alegria, goig e gran pler.
E con la anima *ua* [uee] tantes angoxes e tribula-
cions, tot porugament dix a langel: « Prech te, se-

» nyor, quem digues per qual rao soferen aquestes
» animes ten desmesurades penes. » Respos langel, e 570
dix li: « Tals penes merexen los falses crestians, axi
» com fan los mals frares e les males dones e altres
» perso[ne]s maluades, seglas en qualque condicio
[*f. 120 v*] » que sien, qui an de fora paraules moxes e * planes,
» e son axi com a graua en lo cos en les lengues, en 575
» les obres axi com a lops rabats, qui degolen e ro-
» ben les altres bones e religioses persones de sancta
» uida e neta e pura consiencia, e les difamen e los
» talen lus bons noms, sens dret e sens rao que non
» aurien; e tu saps que en aquest peccat de infamia 580
» as pecat, e per co soferas estes penes. » Ladonchs
langel, soptosament, despara la anima; e los maluats
prengueren la tantost, e donaren la a la bestia a
menjar, e surbila tantost entegre en .j. colp; estant
al uentre cregats que pasa moltes penes qui serien 585
longues de contar. E con aqui ac estat .j. gran
temps, la bestia gitala en la basa, qui era gelade e
pudent. Estant sobre aquel glas langel li aparech, e
[*f. 121*] dix li: « Leua, filla * mia! que de questa pena deliu-
» rada seras de huy mes. » E garila e senale de les 590
plages que auia, e dix li: « Pensem de seguir. » E
aytan tost meserense al cami per pus mals los que
pasats nauien, e la darera molt escura, la qual tota
uia anaue deualant; e era la carrera tan costa aual,
que tota uia auien a correr, que tenir nos podien. 595

XV. Lloch dels justs no carita-tius. E axi com els sen anauen, abans de molt que a
Paradis fosen, els ueren .j.[a] gran ciutat, molt alte e
ben murade; e sobre los murs, qui eran ben alts, els
ueren gran multitut de gens, co es a saber, homens,
fenbres, tots *uius* [nuus]; e aqui batials molt gran 600
[*f. 121 v*] uent [e] pluige * desmesuradament, lo qual forcada-

ment auien a soferir. E part tot aco, soferien gran
fam e set, enpero auen lum e claredat, e no auien
altre turment ne pudor. E en apres lanima demane
605 a langel qui eren aquels qui estauen en aquel
rapos e benenanse, segons los altres marimens que
uists e pensats auien. Respos langel: « Gens foren
» qui no foren ten perfetes com degeren, en axi
» que no foren gens simples, que asats se gardaren
610 » de mal a fer e a dir; mas no feren tant be con
» degeren, e pogeren al pobres de Deu ajudar, e nou
» partiren ab nostro Senyor co que comenat los
» auia, na ageren compacio ne pietat de lus amichs
» ne de lus proismes, al quals ueien pesar moltes
615 » nesecitats en les quals poger*en auer ajudat sens [*f. 122*]
» lur dan. E aco han per penitencia, per co com als
» amichs de Deu *auant* [auents] fretura no ageren
» pietat; e axi com los pobres eren nuus e auien fret
» e fam e tot e altres mals, axi soferen els aquests
620 » trebals matexes, per digna justicia, algun temps;
» mas no perdurablament, ans los esta apres daco
» la gloria de Deu aparalade. »

XVI. Lloch dels deslliurats de purgatori.

Apres aco langel e lanima anaren auant. Axi
com anauen, els ueren .j.ª porta gran, e alte e bele,
625 la qual tentost denant els se obri per els a rebre; .j.
bel uerjer, plentat de molts arbres *freturosos* [flayro-
sos ?], ben odelens e saborosos, e altres galerdies e
delits tantes, que contar ne dir nos porian. E lo loch
aquel era molt clar e resplandent e tot aquel jardi e
630 uerjer era ple * de gran multitut de animes qui gar- [*f. 122 v*]
dauen ues Deu; altament els cridauen, e salegrauen
en nostro Senyor Deus en diuerses maneres. E al
mig loch daquel uerjer, qui era molt reyal, auia .j.ª
molt belle font dayge saborosa; e quant lanima uiu

aço, dix ab gran gran alegria: « Lo nom de Deu sia 635
» beneyt, com per la sua gran misericordia ma
» deliurades de les penes de la mort, e a ma duyta
» en aquest loch de ten gran repos e ten glorios!
» Ara ueig e enten que es ueritat paria, so que
» recompta la sancta escriptura: que uls mortals ne 640
» porien ueura, ne bocha conttar, ne horeles hoir ne
» escoltar, ne hom pensar, la benuyransa que Deus
» te aparelade als seus amichs e a sos seruidos
» s[*i do*]nchs per lur hicnorancia nou poden ho [....]
[*f. 123*] » lar. » Enquare dix lanima al angel: « Prech * te, 645
» senyor, quem diges de quals animes es aquest. »
Re[s]pos langel, e dix li: « Aquestes persones foren
» molt bones e quis gardaren de mal, mas enpero
» no foren de tot perfets ne acabats de totes bon-
» tats, que algun defaliment hi auia; e per amar 650
» daco no poden esser ajustades a la compaya dels
» sants qui son en gloria; mas estar san aqui,
» entro uenge lur temps. Aquela font es apelade
» font de uida, e a qui daquela font boura per
» tostemps set no aura. » 655

XVII. Los reys Contaber y Donat.

Apres lanima sen ana per lo jardi, e entre aqueles compayes ela uiu alcuns de sos conexens. Entre els el uiu dos reys, los quals ben conexia car fo lur priuat *deus* [desus ?]. E dix lanima al angel: « ¿E
» com ses esdeuengut aco que ueyg, que aquests 660
» dos reys que aci son feren en lur uida *de grans*
» *gracias* [grans desgracias] e enamichs mortals fo-
[*f. 123 v*] » ren tostemps? » E encara demana lanima * de lur
uida al angel. E respos li langel e dix li: « Tu no
» saps com, ne com no, son aci; mas [*mas*] jo to 665
» dire; entin ho be. Sapies que aquests dos, ans
» que morisen, feren digna e complida penitencia,

» que en altra manera noyh foren. E sapias que la
» .j. daquests dos reys dessertament inebli, e per
670 » uolentat de Deu gari molt be, [e] apres que fo gua-
» rit, el se mes en horde e serui nostro Senyor Deus
» molt be e gint. E laltre ach aytembe gran malal-
» tia, la qual soferi e pesa ab gran umilitat e
» paciencia, e erant gracias a nostro Senyor Deus
675 » del trebal que Deus li daue per sos peccats; e per
» tot aço el pres tot quant hac, e de tot se despula,
» e de la sua ma en sa uida ho parti tot als pobres
» de Deu, que nou espera a la fi queu fesen los mer-
» mesos. E per aco com els ten be es*manaren lus [*f. 124*]
680 » uida son els ara en aquest loch. E tu contaras
» totes aquestes coses, quant seras tornade al cos. »

XXII. Los fundadors d'esglesies.

E quant langel aco damunt dit diges a lanima,
anaren .j. poch auant, e trobaren .j. arbre molt bel
e merauelos, ten alt que toca al cel; lo qual arbre
685 auia .xij. branques ten solament, les quals sostenien
molt luy; e lo dit arbre era molt dret e agual e ben
fet, e tot ple e caregat de beles flos e de beles fules,
e de fruyts de diuerses maneres, la .j. melor que
laltre. E dejus lo dit arbre auia gran abundancia de
690 flos, e de lires, e de rosas, e de uioles, e daltres bones
flos, les quals gitauen ten gran bona hodor de si
matex, que pert tot aco a gran merauele conforta-
uen; e encare desots les rames del dit arbre auia ajus-
tades gran multitut de gents, les quals auien senblan-
695 ce * de bones persones e deuotes; e cascuna persona [*f. 124 v.*]
seya en molt bela cadira, e en lus caps tenien cas-
cuns .j.ª richa corona daur e de pedres precioses; e
tota lur ancia era contar e loar nostro Senyor
Jhesu Christ e la beneyta sancta Trenitat. E lauos
700 dix lanima al angel: « Senyor, encaret prech, sit

» plau, quem diges quin arbre es aquest ten mera-
» uelos, que hanc non uiu nen hoy parlar son par;
» encare, quines gents son aqueles qui dejus el
» estan en ten gran seyoria. » Respos langel:
« Aquest arbre te senblanse a la sancta Esgleya, e 705
» el cap seu, qui es ten bel e tan alt, es comparat a
» Jhesu Christ, qui es cap de cristianisme, e les rames
» e les branques son .xij. apostols; encare hi poden
[*f. 125*] » eser en repos los sants pares qui son pasats * e la
» sancta Esgleya, per reger lo poble de Deu, axi com 710
» los apostols, els arcabisbes, els rectos, e altres
» bones persones relegioses qui preicaren e senbra-
» ren la paraule de Deu, e per lus bons castiga-
» mens e bones doctrines la multiplicaren, per les
» quals molts e moltes desenpararen la carrera 715
» male, e seguiren la bona e an fet seruey molt a
» Deu; e aquestes conpayes que tu ueus aci son
» aqueles que tu aydes; e encare [*que*] ych son aquels
» qui per els sa conuertien, e lo manament de Deu
» en [*que*] lur uida obseruaren, e en aquela perseue- 720
» raren entro a lur fi, que nos baxaren nes torceren
» a naguna part per paor ne per amor ne per ser-
» ueys, ne per naguna tentacio; per que pots uer
» que tot lur trebal es tornat en repos. »

XXIII. Los àngels. Acabament

E dementre que aço damunt dit deya langel a la 725
anima, anaren .j. poch mes auant, e trobaren .j.ª
molt noble e richa ciutat, la qual ciutat era pus
[*f. 125v.*] onrade e mils feta, que gran de*lit era de uoura;
la qual ciutat era Jherusalem, e era entorn closa e
murade dun *mer* [mur] molt fort e bel e alt e gran, e 730
fort merauelos; mas era fort gran afay de entrar
dins, per co com aqui no podia entrar, si donch fort
purgades e ensaminades no eran. Lo mur daquesta

ciutat auia gran sobrepugament de balesa e de
735 riquesa sobre totes les altres ciutats quels uistes
auien, per co com tot era hobrat de soles peres pre-
cioses, axi com son: marachdes, e safis, e jaspis, e
stopacis, e robis, e altres pedres de diuerses maneres
e de gran ualor e de gran uirtut; e eren totes sege-
740 lades e encastades en aur fi e pur, per que aquest
loch era de gran uirtut [e] alegria a tots quants ho
ueien. E axi langel e lanima anaren auant, tot
entorn del mur, e remira sa belesa, que hanc dins
no pogeren entrar, ans los couench a pujar sobre
745 lo * mur per esgardament de la ciutat e per uers qui [*f. 126*]
era dins; e quant foren sus lo mur alt, els ueren tan-
tes meraueles que no es uiu al mon que recontar
ho poges. E aquel loch era pus delitable e pus
complit de tots bens, qui aqui res no falia, com
750 totes abundancies de benenanses eren aqui ajusta-
des, axi com es: uida sens mort, goig sens tot mari-
ment, e repos sens trebal, bastament sens fretura, e
altres benenanses sens comte; les quals serien lon-
ges de contar, axi que en aquel loch no auia nagun
755 defaliment, sino solament de mal, que aqui no
podia entrar ne saber. E la anima romas tota sola,
e uiu les ordens dels angels e dels arcangels, e de
les uirtuts e de les potesta[ts], e dels princeps e dels
trons, e de les dominacions e de xerlibin e de sera-
760 fin, qui no sesan de loar nostro Senyor, dient: « *San-
tus, Santus, Santus,* * *dominus Deus sabaot* » e altres [*f. 126 v*]
laos moltes. Adonchs .j. angel daquels de dins
garda lasus al mur e uiu lanima, e dix li lo ues del
Saltiri, lo qual diu axi: «*Audi filia et uide et inclina*
765 *aurem tuam*», co es a dir, escolta e enten, fila de
Deu, e obri la tua oreyla, e enten so que hoyras, e
oblida lo teu poble, co es, los teus peccats el mon e
les benananses, careles e delits, car lo Sanyor rey

de gloria a cobejade e uolguda la tua belesa e
nedesa. E axi nons qual fer grans noues de recon- 770
tar la gloria e la benenanse qui en aquel loch sant
es; e entenem que aqui deu esser mes e en altre
loch, com sabude cosa es [e] entesa, que gran goig, e
gran alegria, e gran gloria, e gran dignitat deu esser
en la compaya dels angel[s], e dels patriarques, e 775
[*f. 127*] dels profetes, e uaenne la conpaya dels * angels ten
bella. E uaeren la fas de les uerjens ten amoroses,
qui cantauen tan dolçament los goigs e les saluts
de les mares de Deu. E sobre tot aco, uaeren lo sol
de justicia, e font de pietat, co es, lo Senyor de glo- 780
ria, acabament qui es perfeccio de tots bens, e qui
esta en sa reyal magestat *hom* [hon] es uista la sua
fas benigne, la qual es alegria e consolacio de tots
los sants. Axi, apres daquesta uida freuol e mes-
quina, nos uejam tots ensemps en la gloria de Para- 785
dis. *Amen. Deo gracias.*

III

VISIÓ DE TRICTELM

ÇO QUE RECOMPTA LO HOM QUE TORNA DE MORT A VIDA

EN los entichs temps vn miracle digne de memoria, semblants dels antichs, [*e*] en Bratanya fo feyt; e a excitacio e a desperaments dels viuents de la mort de la anima [contauen]: .I. hom vna veguada fo mort e resucita de mort a vida, e moltes coses que vistes auia dix e compta, de les quals hordone que aci alcunes coses breument hinc posas e hinc escriuis.

Ere donchs vn prohom en la regio de Nordanim que es appellade Michinin, lo qual prohom auia nom Trictelm; lo qual, ab tot son alberch, menaue vida religiosa. E com fos tocat per malaltia de son cors, e aquela malaltia per tots dies li cregues, vench a la derrera hora de la mort, e en la primera hora de la nuyt mori. Mas al mati segent, * com lo [*f. 49 v*] dia declaras, torna viu, e molt reebeament el sasigue el lit. E aquells qui lo seu cors vetlauen, ferits

per massa gran pahor, fugiren; mas la muller
daquell, que amaue aquel mes que los altres, jassia 25
que ab massa gran reguart e ab gran paor, romas
sola. E aquel consolauela e comfortauella, e dix li:
« No agues paor, que verdederament jo so tornat
» de mort a vida, e es me donada licencia altra
» veguada de viure entre los homens; no, empero, en 30
» aquella guisa que debans se estat, ne ab aytal
» vida, mas ab forts desemblants feyts deyg viure. »
E tantost leuas de qui, e anassen a lesglea, e entro
en lo mig dia aqui en oracio estech. E tantost tot
quant auia ne possey parti en tres parts, de les 35
quals la vna dona a la muller, e laltra a sos fills,
e la terça a sos obs sen retench; mas tan tost a
pobres la dona e la parti. E no apres de molt,
absolt de les ansies e de les cures del segle, al
monestir de Maxilros, lo qual en major part es 40
auironat e clos per vn fluui qui a nom Tuidi, sen
vench; e apres corona, e entra en vna case de
secreta que labat li asigna. Entro al dia de sa
mort, ab entesa pensa e ab contriccio de cor,
estech; e gomenga ploraue, axi que la sua vida tan 45
aspra e tan estreta que fahie dehie, e comptaue
moltes coses esquiuadores ho desiyades, jassia que
la lengua calas: vol dir que, jas fos que ab la len-
gua nou digues, per la vida que fahie tan aspra
ho podia hom conexer. E comptaue, donchs, en 50
aquesta manera ço que havia vist:

Vn jouençel fort clar per cara e per [*per*] vesti-
ment qui menaue mi, e abdos anauem e calauem,
enves sol ixent. E com axi anassem, vingue [.j.ª]
[*f. 50*] val que ere massa ampla e massa pregona * sens fi, 55
la qual auia, de la part dreta e de la part esquerre,

tro al mig loch de la val, aquesta masquinea: car
la vna part ere de flames bulents, e laltra de pedra
rebea e de fret de neu, que no ere gens menor en
60 pene. Mas cascuna part ere plena, entro al mig
loch de la val, danimes de peccadors, les quals
eren aqui cabuçades per abriuament dunes e dal-
tres. Com, donchs, la força de la feruor e cremor
massa gran no poguessen soferre, saltauen les mes-
65 quines en mig del fret no huyat; e com aqui repos
trobar no poguesen, saltauen altra veguada en mig
de les flames qui apaguar nos podien; e com les
malauirades en aquesta trebucaça e esquiuança
longuament e amplament, segons que jo podia
70 guardar, sens tot repos per multitut sens comte
despirits leygs fossen turmentades, pensem que, per
auentura, [*que*] aquest loch ere infern, dels tur-
ments del qual moltes veguades auia hoit parlar en
les escriptures. E respos me lo meu guiador, quim
75 anaue denant, e dix: « No hagues sospita que
» aquest loch sie en imfern, car aquest [no] es
» imfern lo qual tu te cugues. »

E com daquella vista tan espaordida poc a poc
me tragues, em menas en pus pregon loch, viu sop-
80 tosament denant nos los lochs que començaren a
escureir, e tots complir de tenebres; [*en*] les quals
tenebres, com hi entrasse*n*[-m], en tant foren espes-
ses per caliya e per obra descuredat, que res no
pogui veure entre aquelles soles tenebres, si no tan
85 solament la bellea daquell qui[m] menaue, e la
vestidura daquell, qui blanqueiyaue axi com a neu.
E com anasse*n*[-m] sots aquella nuyt descuredats,
veus que soptosament aparagueren dena[n]t nos spe-
rits malignes, qui eren negres e peloses; e los vns

axi com a leons rugien e fremien, e los altres axi 90
[*f. 50 v*] com a orses, e los altres escumauen * axi com a
cors [tors] no domdats; e puyauen axi com dun gran
paho [pou] e altra veguada cahien en aquel paou
matex. En lo qual loch com fos amenat, lo guiador
meu desparech, e mi tot sols en mig de les tene- 95
bres e de la visio esquiuadora jaqui. En lo qual
loch auia muntanyes de fochs, les quals puyauen
tan alt que no ho podia aestimar, e puys tornauen
a aual, entro a la pregonea de imfern; les quals
muntanyes de foch plenes eren danimes de tots los 100
homens peccadors, les quals, a semblança de bol-
bes qui puyen ab [lo] fum, ara en alt puyauen, e ara,
com les flames del foch los falie, cahien en lo pre-
gon loch. Mas encara pudor sens tota temperacio e
sens tot cesament ab aquelles vapors exie, e[*n*] tots 105
aquells lochs de tenebres complie de pudor. E com
aqui longament tremolos e espaordit hagues estat,
e no sabia que serie feyt de mi, [*a*]axi com aquell
qui no ere cert que faes, ne hon anas, ne quenya fi
ab mi trobarie, hoy soptosament e rebea detras la 110
mia esquena senig e brogit de molt cruel plor, dels
turments de tots los peccadors e dels escarns dels
dimonis. E jo tremolaua per paor, e quaix que an
vençuts enemichs, saltauen ab escarns e ab rialles.
E veus que aquest brugit fo ja pus clar, e uench tro 115
a mi; e viu compaya de dimonis malignes que
tres animes domens cabuçauen e turmentauen, les
quals plorauen, e la companya aquella dels dimonis
alegraues molt, e ab escarns tiraçauen aquelles
animes per mig de queles flames e de queles tene- 120
bres, dels quals homens, segons que jo pogui cone-
xer, la .j. era coronat axi com a clergue, laltre ere
lech, e laltre ere fembre; e aquels necligens esperits
tiraçauen los, e tirauen los, e aualaren en mig de

125 * les flames del foch ardent, los peus amunt e los [*f. 51*]
caps a auall; e com pus pregon entrauen, los plors
dels mesquins e les riales dels demonis departir ne
conexer no podia clarament la vn del altre. E com
aquell sonig encara en les mies oreylles hagues,
130 entretant puyaren molts dels espirits e escurs e
malignes daquell habis e pregonea, axi com dun
paou, ab grans flames; e correns ensemps auirona-
ren me tot en torn. E auien los vuylls flameyants e
cremants de flames de foch, e per les oreylles e per
135 los nars gitauen foch pudent; tenien tenales e teso-
res de fferre en les mans, e meneçauen quem pen-
drien ab aquelles, mas tant no fahien que men
poguessen estrenyer, e esters en aquesta guisa ma-
seyauen despaordir. Mas, com jo me vees enclors de
140 totes parts per los enemichs e per ceguetat de
tenebres, e los vulls giras ça e la, si dalguna part
per auentura me vingues ajuda ab la qual me
pogues ajudar e saluar, aparech de tras per la
carrera que ere vengut vna resplendor, axi com
145 destella resplandent entre escuredats; la qual res-
plandor, poc a poch crexen e cuytan ues mi, com
a mi se prohimas aquella resplandor, escampats
foren e fogiren les espirits fexuchs e enveyoses qui
mi volien turmentar ab aquelles tenales e tessores.
150 Mas aquell qui venie ab aquella resplendor quils
encalçaue era aquel meu guiador, qui debans auia
mi aqui amenat; e giras a la part, e ves la part
dorient me comença a menar, * e, apres dun poch, [*f. 51 v*]
franch e quiti de les tenebres e exit dequelles, en
155 bon aer de clara lum me amena.

E com mi ab lum clare e vberta me menas, viu
denant los vuylls .j. mur molt gran, del qual ne la

longuea ne lamplea no parie que haguessen fi ne terme. E jo començem a meraueyllar en qual manera *o a qual* [a aquel] mur nos acosteriem, car 160
en aquell en negun loch porta ne finestra no vehie; mas, com vinguessem al mur, nom se com ne en qual manera, tant tost fom leuats en la sobiranea daquell. E veus que aqui .j. camp auia fort ample
e fort alegre, de tanta flayror e bona odor, de 165
mareuayloses coses e flors ple, que tota aquella pudor de la tenebrosa fornal qui mauia esuahit tan tost [*e*] encalça e sobre, per la meraueyllosa odor de tan gran suauea; e tanta claror hauia en tots
aquels lochs, que molt me[*s*] parie pus clare que 170
neguna resplandor del dia, ne neguns rayts del sol en lo mig dia. E eren, en aquest tan clar camp, couens sens compte, de vestits de blanch; e moltes cadires de compaynes que se legrauen. E com per
mig daytals couents e daytals compaynes benéuy- 175
rades me menas, comença a penssar que aquest ere lo regne dels cels, del qual moltes veguades hauia hoit prehicar. E respos a mi aquell meu guiador: « La tua cogitacio » ço dix el, « fall, car
» no es aquest lo regne dels cels, lo qual tu te 180
» cuydes. » E com, donchs, anan aguessen passades aquestes compaynes e couents despirits beneuyrats, guarda e viu denant nos molta gloria de
gran lum, pus bella que neguna cosa que anans 185
haguessem trobada; en la qual gloria encare, veus molt dolçs daquells qui cantauen, que ha[n]c orey-
[*f.* 52] lla * semblans hoir no poch, jo hoi aqui; mas encare refrigeri e recreament de mareuallosa hodor
daquel loch de gloria exien, que tota aquella hodor 190
que debans auia sentida en aquell camp delitos e florit, que parie que fos gran, empero en comparacio daquella lum e gloria que en present per mi ere

vista, fort prima e poca de tot en tot parie; en lo
195 delit de la qual, e del goygs que sobre puyaue totes
aquelles coses, com esperas em cuydas que aqui
entrassem, lo meu guiador estech e setura.

E, no apres de molt, lo anament tornam atras,
[e] per aquella carrera on erem venguts me retorne.
200 E com, axi tornats, vinguessem a aquelles man-
sions e comuents e compaynes daquells vestits
de blanch en aquell camp florit, dix a mi lo guia-
dor: « ¿Saps que son totes aquestes coses que has
» vistes? » E jo responi li: « No, senyer. » E el dix
205 a mi: « Jo to dire. La ual que la primera que tro-
» bets, de flames cremants e de ffrets tan frets
» espaordible, aquel es lo loch lo qual has hoit
» foch de purguatori; en lo qual loch son meses,
» pér Deu axaminar e a castiguar, les animes
210 » daquels qui alonguen lurs peccats de confessar
» e de smenar, los quals an feyts, mas en aquell
» article de mort a la per fi a penetencia venen, e
» axi dels cors ixen; los quals, empero, car al
» menys en lo terme de la mort confessio e peni-
215 » tencia hagueren, tots al dia del juhi al regne dels
» cels vindran; e molts, per cert, per prechs daquels
» qui uiuen, e per almoynes, e per dejunis, e, mes
» que mes, per celabracio de misses, es ajudat e
» acorregut; axi que, anans del dia del juhi son
220 » desliurades daqueles penes. E lo pou aquell qui
» * gite flama e es pudent, lo qual apres daço [*f. 52 v*]
» uehist, aquel es la bocha dimfern, en lo qual si
» negu vna veguada hi caura, nultemps no sira
» desliurat, mas sira turmentat aqui ab los diables
225 » en los segles. E lo loch aquest florit, hon aquesta
» tan bella juuentut alegrar e florir veus, aquest es en

» lo qual son reebudes les animes daquels qui an bo-
» nes obres estauen e entenien, e axi exien del cors,
» mas no son de tan gran perfeccio que meres-
» quen tan tost de entrar en lo regne dels cels; los 230
» quals, empero, tots en lo dia del juhi, al mana-
» ment de Jhesu Christ, en los goygs del regne dels
» cels entraran; car aquells que en tota paraula e
» obra e pensament acabats son, axi com son los
» sants patriarchas, e los profetes, e los apostols, e 235
» los martis, e los comfessos, e les verges, e los
» doctors de santa esglesia, tan tost com del cors
» ixen en los regnes dels cels son reebuts, ço es a
» saber, en aquella gloria hon multitut de cans e de
» loants Deu as hoydes. En aquela molt gran e que 240
» dir nos porie e derrera alegria, a la qual per mi
» fust amenat, encare no es digne dentrar, la qual
» sobrepuya tota laltre bellea, e es tal que nos
» poria dir, la qual fenir ne falir no pot per temps
» dels segles. E tu, car mortals deus viure, si los 245
» teus feyts pus curosament escodrinyeras, e les
» custumes he les paraules tues per dretura e per
» simplea testudieras de guardar, pendras apres la
» tua mort lo loch de la mansio, entre aquestes
» companyes tan alegres dels espirits beneuyrats 250
» que ara veus; car com jo per alcun temps me sia
» a tu acostat, per ço ho he feyt que tu conegues e
» sapies que deus fer ne hordonar de tu matex.» E
[*f.* 53] com aço hagues dit a mi, molt li contrestaue * de
tornar ab lo cors, car erem adelitat, e no es mara- 255
ueyla, en aquella suauea e bellea dequell loch, lo
qual jo uehie, e encara en les companyes daquells
los quals en aquel loch vehie. Mas daço lo meu
guiador preguar no gosaue; mas, entre aquestes
coses, no se per qual manera, rebeament entre los 260
homens fuy trames altra veguada viure.

Aquestes coses e altres que vistes hauia, aquel baro de nostre Senyor, Triccelm, no pas a tot hom que les vullie hoyr, dehie e comtaue, mas aquell[s]
265 tan solament qui, per reguart de turments espaordits, o per esperança dels perdurables goygs adelitats, volien hauer e hohir profit per aquestes paraules de pietat. E en lo vehinat de la cella daquell, habitaue .j. monge qui hauia nom Egili, lo
270 lo qual per bons e per sants feyts eguayllaue lo sobiran grau de preuere; lo qual Egli encare es viu, e en la ylla de Bernia solitari esta, e[*n*] la sua vida, ab .j.[a] sotil foguaça de pa fort estrany e ab aygue frede, mene, e li baste; car aquest Egli a aquest
275 baro Tricelm venie, e hoie de quell, per souen requeste sua, quals e queynes coses eren aquelles que vee com fo exit del cors, per lo recomptament de la qual jo he sabudes e conegudes aquelles coses que aci he escrites. E encare comptaue les sues vi-
280 sions al rey ho al duc de Bretania, fort saui baro; e tan souen e tan estodiosament lescoltaue, que, per prechs daquell Triccelm, en lo demunt dit monestir se vesti dabit de monge e de corona. E com sesdeuenia que venie a aquelles partides, sa-
285 uiament lo volie hoyr. E apres dequest dia, per cert no vesti vestidura a sa carn, sino de silici; e pa fort poch, e pocha aygue freda, e poques de cols e derbes; car apres de aquest dia nol uee hom sino en la * casa de la secreta cella, mortifican la sua [*f. 53 v*]
290 carn ab lespirit. E car lo loch aquell sobre la riba del flum era asitiat, solie en aquesta manera entrar en aquell flum, per amor de castiguar son cors, e moltes veguades en les hondes cabuçar e somorgoyllar, e axi en aquella aygua, tan longuament
295 com sostenir podie, estaue ficat, ab psalms e ab oracions; e ave[*ue*]guades estaue en laygua tro als

lombles, a veguades tro al coll. E com tornaue a terra null temps altres vestidures nos vestie, e que posas aquelles fredes e muyllades, ne aqueles no axuguaue, en tro que per la calor del seu cors fossen exuguades; e com en temps diuern lo flum era glaçat, trencaue lo glaç, e aqui ell entraue e cabuçaue. E labat del monestir, e los altres mongues, e les altres gents, li dehien com ho vehien: « Mareuallam » nos, frare e pare Triccelm, que tanta esprea de » fret per neguna raho pots sofferre. » E ell responie, simplament [e] atempradament: « De molt pus » fret ne jo ja vist. » E com li dehien: » Encarans » mareueyllam com tan cruel abstinencia vols te- » nir. » Aquel responie: « Pus cruel ne viste jo. » Donchs, apres de molta continuacio de santedat, per la leugera malaltia del seu cors tocat, lespirit sena al cell. E los frares leuaren lo cors daquell, e materen lo en draps de li mundeu, [e] en loch couinent en la esglea lo soterraren hordonadament; a honor e a gloria del Pare, e del Fill, e del Sant Esperit.

300 305 310 315

IV

VIATGE D'EN RAMÓN DE PERELLÓS

AL

PURGATORI DE SANT PATRICI

VIATGE DEL VESCOMTE

RAMÓN DE PERELLÓS Y DE RODA

FET AL PURGATORI NOMENAT DE SANT PATRICI

[*full a*[1] *de la edició incunable*]

Pròleg d'en Perellós.

[*a* [1]] *IN nomine sancte et indiuidue Trinitatis. Amen.* En layn de la natiuitat de Nostre Senhor Jhesu Crist mill.ccc. xcviii. les vespres de Nostra Dona de septenbre, obtenguda la benedictio del papa Benehet, yo parti de la ciutat da Vinyho, yo Ramon, per la gracia de Deu ves*ton*[con]te de Perellos e de Rodas, senyhor de la baronia de Seret, per anar a purgatori de Sanct Patrissi. Per tal que totz les homes daquest mon desigen de saber coses estranyes e merauelloses, cum sian pus plesens naturalment que aquellas que hom pot saber per hoir dir, [per] aquesta raho, yo, [qui] en mon iouent foy noyrit ab lo rey Charles rey de Fransa, ab lo qual mossenyer mon pare me layssa, lo cal era son admirall e cambrer, en aquella cort ab totz los escudes he caualles de son realme e daltres realmes crestians, si volia yo esser informat de las coses merauelloses he estranyes que son per lo mon; car aqui ne venian de moltes partz, e agui lo

cor molt eleuat assaber per vista so que auia hoit
diri a diuerses caualles e ha altres gens. E de fet yo
me meti a seguir las auentures del mon per totas 25
las terras de crestians [e denfehels, tant de sa-
rrahins com daltres de diverses sectes] [*feytas*] que
son en lo mon, hon rasonablement hom pot anar,
en tant que per la gracia de Deu la maior partida
de las coses que yo auia hoidas dir estranyes e 30
merauelloses yo he vistes tant en terra quant en
mar, [*e suffertat*] he de aquellas que he vistes
puc fer vertadera fe. E he sostengutz grans perills,
despeus e treballs, tant en terra com en mar, e
[*b.*] he preses * he suffertatz en terras de enfehels e 35
de crestians, les quals recitar no pens, cum nos
fassa a la materia que seguir vull, tocant lo viatge
de Sant Patrissi, que es en les encontrades de
Yuernia; lo cal viatge ab la aiuda de Deu he fet
e complit aytant com home iamay ni age fet de 40
puys la mort de Sanct Patrissi. E asso contare
entirament en quatre maneras: primerament per
que Sanct Patrissi ordena lo purgatori; segonament
per cal raho yo me meti en *error* [lo cor] de intrar
en lo dit purgatori; tersament en qual partida es; 45
quartament les cosas que yo he vistes ni trobades
en lo dit purgatori, e aquellas que reuellar se poden,
car coses yha que no son plasents pas a Deu que
per mi syen reuelades, car no es expedient ni a
Deu plasent, ni no ho vol per lo perill que sen poria 50
seguir a my ni an aquells que serian reuelades, la
qual cosa seria ireparabla.

La vida de Sant Patrici (Owein, 153).

En lo temps que Sant Patrissi predicaue lo sanct
euangeli en Yuernia, la qual nos appellam Irlanda,
e com ell fermas sa predicacio per merauelloses mi- 55

racles de nostre Senyhor, Sant Patrici troba la gent
daquella terra aisi dura e saluatge com si fossen
bestias, e mes hy molt gran treball e pena a les en·
doctrinar, e ensenyhar les e conuertir a la fe de
60 nostre Senyhor Deu Jhesu Crist; he souyn los parla·
ua de las penas de infern e de la gloria de paradis
per retornar los de las lus miseries he de los peccatz,
e confirmar los en bona vida; mes tot asso no lus
valia res, car ells dehien que non creurian res, si no
65 que alcuns dells ho ve*hesen, so es assaber, la gloria [*c.*]
dels bons he la dolor dels mals, ni no sen volian
tenir per amanament de Sant Patrici, lo qual auia la
intencio deues Deu: e per so lo bon prohom comen-
sa a deiunar, he a vellar e a fer oracions a Deu molt
70 deuotament, he molt daltres bens per la salut de las
animes del poble. E nostre Senyhor ly appare ayssi
com daltras veguades auia feyt, e ly dona lo libre
dels euangelis he vn basto, que lo appellan lo basto
de Jhesus, per so que ell lo dona a son seruidor, he
75 en la sua vida meteyssa ne fa testimoni [*que*] com
aquell basto e aquell libre es senyhal que ell es
apostol de Yuernia. E apres nostre Senyhor lo mena
en vn desert e ly mostra vna fossa fort escura,
e nostre Senyhor ly dix que qui intraria de dins
80 confes he peneden he pur de coratge seria quiti lo
iorn natural de totz sos peccatz, he veguere los
turments dels maluatz e los [goytz e la gloria] dels
bons. E asso dix nostre Senyhor a Sant Patrici, e
puis nostre Senyhor se desparti he lo prohom fu
85 fort alegre de so que nostre Senyhor ly age dit
quant ly age mostrada la fossa per que ell pogues
conuertir las gens. E despuys ell fe comensar vna
esglesia ben prop daquell loc, e mes hy vna ca·
nongie regular, e fe a la fossa bonas portes, he
90 tota la ylla es closa de aygues de vn gran stany

ben preguon entorn la fossa, he fe hy fer vn sementeri, e fe hy fer la porta he tancar ab clau, per tal que negun noy intras sens licencia, e fe fer de vers orient bons murs, he la clau comana a gardar al prior de la esglesia. He moltes gens intra- 95
[*d.*] ren en la fossa en lo temps de Sant Patrici * per fer penitencia de lurs peccatz, he dehian, quant eren tornatz, que auian vist infern he auian passatz grans turmens e doloroses, he si auian vistas moltz grans glorias he moltz goytz. E Sanct Patrici fahia metre 100
los reportz en scrith de dins la esglesia, he apres ell recomana al poble e lus conta totas les coses que auian vistes, per los testimonis daquells que hy eran intratz totas aquestas coses merauelloses; he per so es appellada la fossa de Sant Patrici: he de 105
purgatori per so que hom hy purgue sos peccatz. He per so que fo mostrada primierament a Sant Patrici per nostre Senyhor, se appella aytan be lo purgatori de Sant Patrici. E daquesta religio a diuersos monestis en la dita terra de Yuernia, grans e 110
solempnes, maios que aquells de purgatori.

Lo primer successor de Sant Patrici.

E lo primier prior que fo de la dita esglesia, que era molt prohom he de bona vida, se fes fer vna habitacio de prop lo dormidor hon dormian los cano[n]ges, car ell era molt vell e no auia si no vna 115
dent sola, e no volia pas que los ioues lo aguessan en despit per so de sa vellesa, e que no ly fessan negun enug, car sant Gregori diu que, no ostan lo vell, hont que no sia malalt, si es ell tot iorn enferm [*e no pas*] per sa vellesa; e dels ioues de layins lo 120
visitauen souyn e ly dihien per plaer: « Payre ¿quant » volriau vos star en aquest mon? » He ell los respo-nia: « Mos fills, yo amaria mes, si plahia a Deu, de

» partir de aquest mon que estar hy longament, car
125 » no hy agui iames si no dolor e miseria, he en laltre
» mon no trobare sino que gloria. » E aquells que lo
ly demanauen souyn auian hoyt cantar los angels
* en la *visi*[habi]tacio del prohom, he las *cosas* [can- [a[2]]
sons] eran he dihian aytal: «Tu es beneyt he beneyta
130 » sia la [dent de la] tua boca, don que no toca vian-
» da delicada. » Car lo prohom no meniaue sino pa
sec, aytal com se fa en aquella terra, que se fa de
siuada; he daquest pa no menian sino .x. ho .xii.
vegadas mas no pas continuadament, ny menia-
135 uen pa ny beuen vi, ans viuen tant solament de
carn de bou e beuen aygue. He los grans senyors
beuen let seguons que pus ample von contare en
son loch. En asso lo prohom beuia aygua freda,
e a la fy ell passa de aquesta vida, e ana a nostre
140 Senyhor assi com tot iorn auia desiyat. Al temps
de Sant Patrici, e apres, ell fahia metre en scrit
tot so que ell auia vist daquells que hy eran
intratz en aquella fossa, car alcuns hy anauen que
no tornauen, e per so eran perdutz per so que no
145 eran estatz ferms en la fe.

La costuma es tala que negu no hy pot intrar sino [*que*] per purgar sos peccatz e ab licencia del bisbe ho archabisbe. He aquel es en la diocesa en la qual es lo purgatori; e quant de aquell que hy
150 vol intrar sen va alla, vn daquells ha parlat e lus a dita sa voluntat, primierament los aconsellen que per res no hy vullan intrar e los dihen que moltz ny son entratz que no son tornatz; he si lo home no sen vol layssar de hy entrar, ells ly donan sas
155 lettras e lo enuian al prior de la esglesia; he quant lo prior ha legidas las letras, he ell ly diu sa volun-

Condicions d'entrada al Purgatori (Owein, 249).

18

tat he ly deuoca molt la intrada he molt lo aconsellen que no hy entre e que elegisca altra penitencia, car tans daltres hy son entratz que iames no son [b.] tornatz an hy son peritz. * En ayssi lo prior los amonesta, he si veu que no los pusca moure de son preposit, ell los fa intrar en la esglesia e los fa estar per cert temps en penitencia en oracions; he a cap de temps ell aiusta totz los clercz daquella terra que si poden aiustar ny trobar, cantar vna missa bon mati en la dita esglesya; he lo home que vol intrar de dins la fossa recep lo cos de nostre Senyor Jhesu Crist he de la aygua senyhada, ayssi cum Sant Patrici ha establit e ordenat. E apres lo prior lo mena ab totz los clercs a la porta del purgatori, ab gran processio cantan las letanies; e lauores lo prior vbris la porta he ly diu los perills que hy son la hont ell vol intrar, he cum los malignes speritz ly hixiran e lo conbatran, he cum daltres en gran quantitat hy son perdutz; he si hom no vol estar per asso que no se mogua de son preposit, he lauores ell lo senyha e lo benehis, he totz aquells que aqui son, he ell se recomana a lus oracions, he los senyha, e pren comiat, he sen intra de dins la fossa. He lo prior tanqua la porta, e apres ell ab processio sen torna; e len dema mayti tornan totz los clercs a la porta de la fossa, he lo prior la vbris, he si lo home es trobat aqui, ell lo menen ab gran processio a la esglesia, he sta aqui lo temps que li plau; he si no es trobat en aquella hora meteyssa que hy es intrat lo iorn dauant, [*car*] ells saben certament que ell es perdut en cos e en anima. E lo prior tanqua la porta e torna sen.

Auto-biografia.

Apres que lo rey Carles fo mort, que era rey de
190 Fransa, yo era stat per lonc temps en son seruici;
e puys fuy en lo seruici del rey Johan d Ara*guo, del [*c.*]
qual yo fuy son primier caualler, he ell que era
mon senyhor natural; he fuy per gran temps priuat
he amat de ell, tant com seruidor pot esser de son
195 senyhor; he agui conyesensa que lo dit senyor me
mostraue en gran amor, he asso trobe en ell he lo
amaue aytant com seruidor pogues amar son senyhor,
en tant que nom fora al mon tant possible
que fer pogues que yo no ho fes per ell. E parti
200 me del dit senyhor ab sa licencia del regne de
Valencia, e vengui al loc de Millhas, que es de mon
patrimoni del vescontat de Perellhos. He enseguis
la mort del papa Clement, *quint* [qui era] del linatge
del conte de Guyaynna; en pocs dies apres
205 fo feyta elexio en papa dels cardenals lo cardenal
de Luna, que es appellat Benehyt .xiii. He cum
yo en algun viatge me so trobat en las parts de
Ytalia, en la qual part yo era ab tres galeras armades
be, he de fora mar, sendeuenc que foren al
210 seruici del papa Clement he de son collegi; e
aghey grans conoyscensas ab sos cardenals, los
quals hixiren de Ytalia ab las mies galeras he dos
del senescal de Prouensa, que auia non Folcant
d Aguolt, venguen ves mi lo primier ayn de la
215 sisma que tant ha durat; e atura a Roma lo bisbe
de Bar, ab lo papa, que se appella Vrba. He auia
yo gran coneyscensa ab los cardenals, en special
ab aquell de Luna que era stat nouellament elegit,
e lo dit papa Benehyt me tramete missatge
220 manant me anas seruir per deues ell. En aissi ho
fy, e lo serui ab licencia de mon dit senyhor lo
Rey. Endeuenc se que yo staue ab lo papa desusdit
que lo Rey mon senyhor mort, e de la mort otra

[*d.*] lo voler de Deu * yo fuy molt doloros e trist, tant cum negun seruidor pot esser de la mort de son 225 senyhor, he yo me mete en lo cor en aquella hora que yo anas al purgatori de Sant Patrici, per saber, si fer se podia, de trobar mon senyhor en purgatori e las penas que suffria. En ayssi ymagine las cosas desusditas, per las ra- 230 hons que auia hoides dir del fet de purgatori, en apres alguns dies de aquesta voluntat que yo auia de anar he de intrar en purgatori; he asso per vie de confessio yo parle ab lo papa, dihent ly tota ma intencio, lo qual *fo* [molt] fort 235 mesquiua he me espanta molt fort amonestant me que per res no ho fes; he vltra so que me dix, me fe dir per dalguns cardenals sos priuatz en special a dos: la vn era [titolat de Tarasçona, que era] del linatge que lo *noble* [sobre] nom [sapella Galniello; 240 laltre cardenal] sapellaue Jofre de Sancta Lena. He present vn frare meu, appellat mossen Pons de Perellos, e lo papa fort me amonesta de no anar, en tant que ayssi fort me retengueren que apenas los poguera scapar; e apres alcuns iorns, estrengui 245 me ab lo papa, dihent ly que per res del mon no layssaria aquest viatge; he obtenguda sa benedictio, parti me dell lo iorn de nostra Dona de septembre, layn dessusdit, he fehi mon cami per Fransa, fins a la cort del Rey a Paris, del qual yo 250 era *amic* [antic] seruidor, he son pare que auia nom Carles, me auia noyrit de edat fort ioue, e ayssi meteys me fe son cambrer; e del rey de Fransa, he de sos oncles frares del duc de Berri he de Borgonyha yo agui letras de recomandacions al rey de 255 Anglaterra, que era son gendre, e de altres senyos de Anglaterra; comensan lo matrimoni, auian feytas [*a*[3]] treuas per .xxx. * ayns. Parti de Paris, per mas ior-

nadas vengui a Caluys on me meti en mar per
260 passar en Anglaterra.

Lo iorn de Totz Sans parti daqui, fahet la via de Londres, passant a sant Thomas de Conturberi; he a Londres agui nouellas que lo rey d Anglaterra era en vn gran parc clos, coma lo bosc de Vinsayna
265 pres de Paris, apellat Got, pres de Tersom .viii. milas, on ha gran studi, lo qual loc los angleses apellan Estauafort; lo qual parc es fort bell, he hy ha lo rey molt bell estar, he lostal es fort bell en que a molts statges e edifficis. E per las letras del rey de Fran-
270 sa que yo portaua yo fuy fortment be recullit, he me feren molt gran honor, e me feren guiar e tenir segur per tot son regne, lo qual traueci tot sens aturar me en loch: *be* [ver] es que ab lo rey aturi .x. dies. Parti de la cort ane tant per mas iornades
275 que entri en vna encontrada appellada Esteper, que es en la marcha de Galas, fins a la ciutat de Sixte; e aqui yo logue vna nau per passar en *Ho*[Ir]landa, en la qual yo monte, he costeian la costa de Galas fui en vn loc apellat Oliet; e daqui
280 partigui he trauesi lo gofle ab bell vent tenent la uia de Irlanda. Despalagui en la ylla de Armant, que fo del rey de cent caualles en lo temps del rey Artus e *vn hi* [avuy] es ben poblada e es del rey de Anglàterra; he daqui tostemps trauesi ab
285 bon temps, e aribi en Irlanda e a cap de alguns iorns dauali a la ciutat. E aqui trobe lo conte de la Marcha, que era cosi del rey Richart d Anglaterra, lo qual me reculli molt noblament per las letras de recomandacions del rey de Anglaterra e
290 de la regina al qual yo digui ma intencio del viatge que yo volia fer. E * lo dit senyhor me desconssella [*b.*]

Viatge a Irlanda.

fort, dihent que per duas rahons yo no deuia fer lo
dit viatge: la vna era que yo deuia passar locs
estranys en que habitauen gens saluatges, los quals
no an negun regiment en que negus se deia fihar; 295
laltra raho que la intrada de purgatori es molt pe-
rillosa cosa e moltz bons caualles si eren perdutz
que no eran tornatz; en ayssi que per res no hy
volgues intrar de dins ny enguanas *si* [mi] meteys.
En contrastar a ma anada lo dit conte fe son poder, 300
e quant vi que yo hi era ayssi inclinat, el me dona de
sos rossins e de sas ioyas, he me dona dos scudes,
la vn appellat Johan Diuri, lo qual me mena per la
terra que lo rey d Anglaterra te en Irlanda, e tant
com nos caualguarem no nos layssa res despendre, 305
ans nos fahia los despens a mon desplaer; he altre
appellat Johan Talabot que sabia la lengua de Ir-
landa. Aquell era mon torchimant; he aquests dos
auian manament de menar me al archabisbe de
Darmant; e en ayssi ho ferem, lo qual es lo pus alt 310
en la ylla dels Yrises, he ells lo tenen com a papa.
Lo qual trobem en la vila de Drudan, la qual vila es
ayssi gran coma Pugsarda ho Tarraguona. E los ditz
escudes me presentaren al archabisbe, al qual yo
doni letras del rey he de la regina de Anglaterra e 315
del conte de la Marcha, he lodit archabisbe me re-
sabe molt graciosament e me fe molt gran honor;
lo qual, apres que ha sabuda ma voluntat, me sco-
met fort mon viatge, he me amon[e]sta fort de no hy
anar, dihent que vltra lo perill que era en la intrada 320
de purgatori, ell ni negu no lo poyria fer segur per
[*c.*] la terra del rey Irnel * ny daltres senyos per las terras
de las quals me conuenia passar abans que yo fos
al purgatori; si ell nos volia perdre per la terra, que
per res no my essagas. He apres ell me mes al 325
reuestiari de la gran esglesia, hon fort me amonesta

he me pregua que per res no hy volgues intrar en
lo purgatori, dihent me moltz de perills he de scan-
dols que son endevengutz a diuersos de dins lo
330 purgatori, que eran perdutz; enquara mes me dehie
totz los perills que sen podian seguir ny ysson, als
quals yo respongui coma Deu me auia administrat,
e ferme que iames nol layssaria ny no estaria de
fer mon camy; he quant ell vi que de mon preposit
335 nom podia moure, ell me dona tot lo endressament
que poc, e dona me licencia de anar, he me confesse,
he prengui de sa ma nostre Senyhor fort secreta-
ment, he dix me que dins la sempmana ell seria en
vna vila appellada Dondela, he en ayssi ho fe. He
340 yo de present parti dell, he men ane en la dita vila,
he daqui trames al rey Irnel que era en la ciutat
Darmas. Lo qual de fet me trames sal conduit he
vn de sos caualles he vn missatger per conduir me
fins que fos a ells. He lo dit archabisbe vengue al dit
345 iorn he menaua be ab si cent homes darmas armatz
a lur manera per acompanyhar me, e layssa me vn
torchimant, cosi germa de Johan Talabot; he ab los
cent homes darmes yo entre en la terra del Yrises,
sa hon lo rey Irnel senyhoreiaua. E quant agui ca-
350 ualgat calquez sinc millas en auant, los dits homes
a caual no gosaren passar auant, car totz son grans
enemitz; mas quez se restaren en vn pug, he yo pren-
gui co*miat dells he ani auant. E apres que agui [*d.*]
anada calque miga legua, trobe lo conestable del
355 rey Isuel be ab cent homes caualles, ayssi meteys
a la lur manera armatz, ab lo qual yo parli. He parti
me dell entro que fuy al rey, lo qual me ha recullit
be segons lur manera he me trames present de
meniar, so es carn de bou, car ells no menian pa
360 ny beuen vi, car non an; mes beuen aygua, e los
grans senyhos beuen per noblesa let, e dalguns lo

brou de la carn. Per tal que lur costumas he maneras son a nos altres fort estranyhas, per lo pus curt que yo pore vos contare algunas cosas de lurs condicions he maneras, de so que yo ne vi ab lo rey, ab lo 365 qual a mon retorn tengui la festa de Nadal, no obstant que al passar, quant primerament fuy ab ell *no* [ho] agues prou vist.

Costumes dels Irlandesos.

Es veritat que lo rey *fe persecucio en* [ve per successio, e ha] diuerses reys en aquella illa, la 370 qual es ayssi gran com la illa de Anglaterra, empero aquest Isuel es lo maior rey, he totz los altres son de son linatge vengutz. He aquest ha be .cxl. homens a quaual sens cella ab vn coyssi, he portan mantas entre talladas, que porta cascun segons son 375 poder; he se arman de cota de malla, he portan las sens scintas ab goriaretz de malla he capells de ferr rodons a manera dells moros ho de sarrazins; he auia ne a manera de bernes ab spasas e coltells e lansas fort longues e primas, a la ma- 380 nera de las lansas altras antiquas son de doas brassas; las espasas son aytals com las dels sarrazins, que nosaltres appellam genoesas; lo pom e la crou son de altra manera, que es quasi com vna [a 4] ma * estesa; los coltells son loncs e stretz com lo dit 385 menuell he son fort tallans. Aquesta es lur manera de armar, he alguns se aiudan darcs, que son ayssi petitz com miech arc d Anglaterra; he si fan aysi gran colp com los angleses, e son arditz he a lonc temps que guerreguen ab los angleses, he lo rey de 390 Anglaterra non pot venir a son desig. Conue que ell aga agudas ab ells diuersas batallas, he lur manera de guerreiar es semblant an aquella dels sarrazins, en ayssi cridan. He van vestitz los grans se-

395 nyhos ab vna cota sens dubladura fins al ginols, fort escollatatz com las dones, e portan grans caparons que duran entro a la cinta totz vestitz; la corneta streta com lo dit, he no portan caussas, ny sabatas, ny braguas, mas se caussan los sperons sobre los
400 talons nuus. En aquell stat era lo rey lo iorn de Nadal, he totz sos clercs he caualles he bisbes he abatz he altres grans senyhos. Los comuns van ayssi coma poden, mal vestitz, mas la maior partida portan mantell de frisa; he mostran totas las partz ver-
405 gunyhosas sens tota vergonyha, homes he fempnas. Pobras gens, van nuhas, mas totas portan daquells mantells, avols ho bons, he mes las donas. La regina he sa filla he sa sor eran vestidas he liguadas de vert; mas que eran descalses; las damysellas de la
410 regina, las quals eran ben .xx., eran vestidas coma vos he dit dessus, he monstrauan lus partidas inmondas ab tan poca de vergonyha com dessa mostran la cara. He ab lo Rey auia entorn de tres milla rossins, he mes moltas po*bras gens, als quals vi que [*b.*]
415 lo Rey los fahia almoynas grans fer, de carn de bou. He si son ells dels pus bells homes he pus bellas fempnas que yo ages vistes en lo mon. He si no sembrauan iames negun blat, ny an ges de vi, mas tant solament lur vida es de carn, he los grans
420 senyhos beuen let per noblesa, he los altres del brou de la carn, he aygua; mas que an prou mantegua, car totas lurs carns son bous he vacas he de bells rossins. Lo iorn de Nadal, segons que dehia mon torchaman he alguns altres que sabian parlar lati,
425 [*quant*] lo Rey te sa gran cort; sa taula no era si no que duna gran quantitat de iunc stes per terra, he de prop ly metian herba la pus delicada que trobauan per torcar la boca, he portauan la vianda sobre dos bastons, ayssi com hom porta las semals: podeu

pensar que los escudes eran mal vestitz. Las bestias 430
non mengauen sino que herba en loc de siuada,
fulla de greuol, la qual *creyx* [torren vn] poc per las
spinas que hy son. He aisso baste quant a les costu-
mas, car pus non vull parlar. Lo rey me recolit fort
he me trames vn bou. An tota sa cort no auia ny pa 435
ny vi per mengar ny per beure, mas per gran present
me trames dos foguassetz a tant *teunes* [tenues?] com
a neules, he plegauan se coma pasta crusa, fetz de
siuada e senblants a terra, a tant negres com a car-
bo, mas eran be saboroses. E pus lo rey me dona vn 440
sal conduyt per passar per tota sa terra he per sas
gens a peu ho a cauall, he parla molt, he fort e ab
gran diligencia me demana dels Reys de crestians,
[*c.*] en special del rey de Fransa e de * Ar[a]guo he de
Castella, he de lus costumas he maneras de viure; 445
he segons que aparia per sas paraulas, ells tenen
lus costumas millos he pus perfeytas del mon. Lus
hostals communament, son en la maior partida prop
dels bous; he ab los bous fan lurs hostals; he vn
die, com los herbatges sen van, ayssi se mudan a la 450
manera de les aurenetes de Barbaria he de la terra
del solda; ayssi fan ells en mudant lur vila, he van
totz ensemps.

Arribada y preparatoris.

De la cort daquell rey men parti he fe mon camy
per diuersas iornadas, car lo cami es lonc, entro que 455
fuy en vna de lurs vilas appellada la Processio. He
appellan la en ayssi car aqui no faran mal a neguna
persona; per lo semblant an gran deuocio a Sant
Patrici, he es bona entre lo realme; e los reys tenen
aquella vila segura, he los pelegrins que hy van es 460
forsa delayssar aqui lus bestias, car non hy poyren
passar las monthanys ny las ayguas, rossis ny altras

bestias. Ayssi que daqui partent anemen a peu a la
vila ont es lo priorat; en lo dit priorat es lo purgato-
465 ri, he hay un gran lac pregont, hont es la dita ylla;
e laygua es bona a beure, he de dins lo lac ha di-
uersas altras yllas. Las ayguas son tan grans per la
ylla que sobre las pus altas montanyhas a penas hy
poth hom passar, per las ayguas que hy son intrar
470 daqui a la fi, ayssi que a peu hy a gran pena de pas-
sar, he a quaual maior. Partent me de la Processio,
lo senyhor del loc, que es gran senyhor, he son frare
que auia gran deuocio a mossenyhor sant Patrici,
ells me aiudauan molt a endressar, he a * totz los [*d.*]
475 pelegrins; e ell volc anar ab my, he me acompanyha
fins al monestir, hon hi fuy resabut molt be. He
passem lo lac ab vna barca de vn fust cauat, car
altra barca no hy auia. Lo senyhor de la Processio
he lo prior que aqui era se meteren en vna altra.
480 De present que yo fuy al monestir, me demanaren
si yo volia intrar a purgatori, he yo respongui que
si; e adoncs ells me feren fort amonestar que per
res no hy volgues intrar ny temptar Deu, cum tant
solament no hy agues perill del cos, mas del anima,
485 que montaua mes, dihent he mostrant me los perills
e la forsa daquells que mortz hy eran. Mas quant
ells vegueren mon fort preposit, ells me digueren,
he per special lo prior, que conuenia que yo fes
segons lus ordenanses del monestir, ayssi com Sant
490 Patrici auia ordenat he sos predecessos del prior,
segons que es en lo capitol [*de Sant Patrici*] que par-
la de Sant Patrici. En ayssi yo fi, segons lur orde-
nansa, on coue fer, ab gran deuocio, tot so que fan
aquests homens que per malaltia ho per altres perills
495 speran la mort. E tot asso feyt, ab gran processio ells
acostuman de menar [*me*] a la esglesia, e an aquell
que intre tos temps amonesten fort que per res no

hy vullan intrar; he me digueren que renuncias ma
intrada per purgar mos pecatz, e que me volgues
metre en alguna religio per seruir los frares religio- 500
ses ho esser religios, e no me volgues metre en tan
gran perill. E feytes totes las ordinacions en la es-
glesia, com dessus es dit que Sanct Patrici ordena,
tot asso feyt, ells ab totz los clercs que auer se
[*a*[5]] pogue*ren daquella encontrada, tant gran mayti 505
com poguerem cantem vna missa de requiem en
aquell que intra dedins. E tot so que se apertenie
ells feren. He yo estant a la esglesia yo parli ab hun
nebot meu, fill de ma ssor, lo qual era del linatge de
Sentellas, he era doctor, lo qual auia nom mossen 510
Bernat de Sentellas; he ab dos fills meus dels quals
lo maior auia nom Luys, e laltre Ramon; e ab ma
companyha e seruidors, ells ayssi ordenauen de lur
retorn, al cas que Deu fes sa voluntat de my: he
doni a mossen Bernat Sentellas, mon nebot, mon 515
testament, lo qual era sacrista da Mallorcha. He tot
asso feyt, lo prior he los frares he lo senyhor de la
Processio me demanaren que, al cas que moris, hont
volia esser sosterrat; e yo respongui que la terra era
lo sepulcre dels mortz, he que yo ho remetia a ells. 520
E ab la processio ells me menaren a la porta del
purgatori, he yo fehi aqui quatre caualles, dels quals
los dos foren mos fills, he los altres dos foren vn
angles, appellat mossen Thomas Agut, he laltre mos-
sen Pere de Massa, del regna de Valencia. E apres 525
cantaren las letanyhes, e me donaren de aygua
senyhada, he lo prior vbri la porta e dix me aytals
paraulas dauant tots aquells que aqui eran: «Veu vos
» assi lo loch hont voleu intrar e anar, mes si vos
» me voliau creure my he mon consell, vos von tor- 530
» nareu arrere, e emendareu en alcuna altra manera
» vostra vida en aquest mon, car moltz homes hy son

» intratz que iames non tornaren, e son totz peritz en
» cos e en anima, per so que no han hauda ferma
535 » crehensa en Jhesu Crist, e per so ells no poden
» suffrir * los turmens que de la part della son. [*b.*]
» Empero si vos hi voleu intrar, yo vos dire so
» que vos hi trobareu. » E yo lauores ly vag dir
que, ab laiuda de Deu, yo hi intraria per purgar
540 mos peccatz; he adoncs ell me dix: « Del feyt de
» la fossa no vos vull res dir, car vos la veheu he
» ho trobareu; mas en vn altre loch Deu vos en-
» uiara sos missatges, que vos ensenyharan tot so
» que vos deureu fer; e tantost sen iran e vos lays-
545 » saran tot sol, he en ayssi es estat feyt a totz
» aquells que hi son intratz dauant vos. » E lauores yo
prengui comiat de totz aquells que aqui eran, e los
basi en la boca, e me recomane a Deu, he intre de-
dins; he darrer mi intra vn caualler, appellat mossen
550 Guilhem, senyor de Torsi, lo qual era nominat de
esser lo maior home, e sa muller la maior dona, que
fos en lo realme de Anglaterra, he ques filla del rey
de Fransa. E auia feit tot so que sapertenia per la
dita intrada, e fo amy ayssi met[e]ys amonestat per
555 los ditz frares; e nos amonestaren fort que no par-
lassem gens la vn ab laltre, e que las paraulas e los
perills que tant ne eran statz ditz dels diuerses
turmens per los quals aquells que hy eran intrats
perien e hi eran statz perdutz; e per so me meteren
560 en feit duptes en mon cor e en lenteniment, mas
la gran voluntat que yo auia de saber en qual sta-
men era lo Rey mon senyor, e en aissi meteis de
purgar mos pecatz, me fahia oblidar tot so que de-
uia venir; en recomant me a las bonas oracions dels
565 bons prohomes, e garni me de fe e de cresensa lo
millor que yo pogui, e vag me senyhar del senyhal
de la creu, e me recomane a Deu, e intre dedins lo

purgatori, he mon companyho apres. He lo prior
[c.] * en continent tanqua la porta he sen torna ab sos
clercs a la esglesya. 570

Transició. Quant yo fuy dedins la fossa, tantost trobe lo
cap, e no ha de lonc sino que qualquez doas canas
de Monpeller; e al cap de la fossa es vn poch torta
a la ma esquerra. He de present que yo fuy al cap,
yo assag ab las mans si trobaria trauc ny loc per 575
hont yo pogues anar, mas non trobe. Veritat es que
anant auant yo senti lo cap de la fossa fort flaqua,
he aparia que si hom se sostengues que sen intreria.
He lauores yo me posi a seure lo pus bell que yo
pogui, e estigui en aquell stament pus de vna hora 580
que no pensaua que altre cosa hy agues; be es
veritat que me pres vna susor he engoysosa gran
de cor, ayssi com si la mar me fes mal ho que na-
uigues. E a cap de pessa casi de anugg me adormi
per la gran engoyssa que auia hauda; en apres 585
venc vn tro ayssi gran que totz aquells que eran al
monestir, tant los canonges com los altres que eran
vengutz am my, lo sentirem ayxi com si fos dels
trons de septenbre; he era lo cel clar, que totz aquells
defora ageran asso per a grans marauelles. He en 590
aquella hora yo caygui de calque duas canas de
alt; empero per la engoyssa que auia hauda que
era tot dormillos, yo fuy vn poc enbayt, he per lo
gran tro que ayssi era stat terrible que quasi me
auia ayssordat. He a cap dun poc yo yemegui, e 595
digui las paraulas que lo prior mauia ensenyhadas,
las quals son aquestas: « *Criste filii Dei viui, miserere*
» *mei peccatori.* » He lauores yo vy la fossa huberta,
per la qual yo ani longament, he perde mon com-
[d.] panyho que nol vigui ny * sabye que sera feyt. 600

La entrada del Purgatori (Owein, 284).

En asso tot sol per aquella fossa ane, que tant pus anaua auant, tant pus la trobaue caua en scuretat, tant que perdia de tot la claretat de tot lum. E quant agui vn poc anat, yo entre en vn loc que
605 me appare lo cap, e aqui yo trobe vna sala segons que lo prior me auia dit; he no hy auia altra claretat si no ayssi com hom diu en lo mon entre iorn he nyt, en los iorns de yuern. Aquesta sala no era gens closa entorn, mas era am pilas ab arcz de volta, ayssi
610 com claustra de monges. E quant agui prou anat amon e auall per aquella sala, yo fui tot mereuellat de la forma he tant delicada manera quant yo vi aquella sala; e intre dedins e vag me seure. E fuy fort mereuellat de la gran beltat e pulcritut que era
615 en aquella sala tant deliciosa, e ayssi meteys de la estranyha forma e manera: car, a mon semblan, no vi tam bella sala en part hont yames yo fos estat. E quant agui segut vna gran pessa, vengueren a my .xii. homes, que totz semblauen de religio e totz
620 eran vestitz de robas blanques, he totz intraren dedins la sala, e a lur venir saludaren me fort humillement. Alcuns de ells me semblaua esser maior, quasi com vn prior, he aquell parla ab my per totz los altres, e fort me conforta, he me dix: « Beneheyt
625 » sie Deu, que totas cosas te en poder, e que en ton » cor a mes lo bon preposit, he perfectio en tu lo be » que as comensat; e perso tu es vengut en aquest » purgatori per tos peccatz, sapies que ell te coue fer » ab gran animo en aquest fet, e sino ho fahias, tu
630 » perdrias lo cos e la anima per ta maluestat. Car tan- » tost com nos serem yxitz daquesta sala, ella sera » tota plena de * diables, que totz comunament te [a 6] » turmentaran he te menassaran, he encara mes fort, » que te prometran de ten tornar arere sa he salue he
635 » sens nyngun perill fins a la porta per hont hy es

» entrat, si tu los vols creure, he ayssi te assaliran
» per te decebre. E si tu conscentes a ells per tant de
» mal que te fassan de turmens, ny de paors ny de
» menasses que te faran, tu periras en cos he en ani-
» ma. He si tu creus fermament he metes tota cura e 640
» ta crehensa en Deu, tu seras quiti de totz los pec-
» catz que as fets, e veuras los turmens que son
» apparellatz als peccados per los pecatz purgar, e lo
» repos hon los iusts reposeran e se delectaran. He
» garda te be que ayas Deu tot iorn en ta membran- 645
» sa; e quant los diables te turmentaran, inuoca tot
» iorn lo nom de nostre Senyhor Deu Jhesu Crist, car
» per aquell seras tostemps deliurat de totz los tur-
» mens hon seras mes. E ab tant nos te recomanam
» a Deu, car nos no podem pus assi aturar.» He puis 650
cascu me dona la benedictio e anaren sen.

Arribada dels dimonis (Owein, 350).

E yo resti aqui tot sol, vestit de vna vestidura de
la fe de Jhesu Crist, e armat de tot mon poder e de
gran speransa de auer victoria, auen gran contrictio
en mon cor de totz los peccatz que me podian re- 655
cordar que auia fets, e auent fermament tota ma
memoria e speransa en Deu, suplicant ly humilment
he piadosa que en aqu[e]st pas ayssi de stret he pe-
rillos nom volgues desemparar, e ayssi meteys pre-
guant he suplicant ly digui quem donas forsa he 660
poder contra los enemicz, per la sua pietat la qual
iamay no defalli a home que en ell agues speransa.
[*b.*] E en ayssi com yo staue asetiat tot sol a la sala, *spe-
ran la gran batalla dels malignes speritz, yo hoy
soptament vn gran brugit, com si tot lo mon y fos 665
aiustat per fer un gran tabust; e cascu cridaua en
alta veu de son poder: no crec que maior brug se
pogues fer, [e] si la virtut del cel no me agues gar-

dat he los prohomes no me aguessan ensenyhat, yo
670 fora exit de mon sen.

Apres aquest brug venc la visio dels diables, orribles dimonis, que per totas las partz de aquella tant deliciosa he plasent sala eran tant espesses que negun nols puguera contar. E yo los vehia en
675 diuersas e leias figures e formes, e ells me saludaren e me regardaren, he digueren me com per vn lagot he retreyt: « Los altres homens del mon que sauis son » no venen pas fins que son morts; e per so nos te » deuen saber bon grat e redre te pus gran gracies e
680 » merces que als altres que no tornan; pus ab gran » diligencia tu as molt be seruit, tu venes assi suffrir » turment per los peccatz que tu as fets e perpetratz, » per los quals tu auras ab nos turmens e dolors » grans. Mas per so que nos as ben seruitz, si tu vols
685 » creure nostre cossell he ten vols tornar, nos te lays- » sarem enquara viure en lo mon gran temps ab » gran gog he plaer; he si no, tu perdras totas las » cosas quet puyran aiudar a esser bonas he dossas » al cos he a la anima. » He asso ells me van dir per
690 me decebre he per menasses he per mentides; mes Deus me fe metre cor que yo los ho menyspresaue tot, he de totas lur menasses no curaue, ny iames no fore exit per neguna cosa ny per altre, ans me tenguy tot segur he ninguna cosa yo los respongui. E
695 quant los * dimonis vegueren que yo los menyspre- [c.] saue de tot, ells me comensaren las dens a cruysir sobres my, he encontinent ells feren vn gran foch al mig de la sala, he liguaren me fort los brasos los peus e les mans, e apres me gitaren al foc. E rosse-
700 gauan me ab crox de ferr per los brassos, he crida- uan he bramauen per fer me maior pahor he per mes me spauentar. Mes Deu, que de esperansa me auia prouehit e fortificat, que nom layssa oblidar lo

seu sant nom, ni so que los bons prohomes mauian ensenyhat, que yo appellas lo nom de Deu; en aquesta manera me deffendi de lur temptacio. E quant me agueren gitat al foc, e tantost com yo nomenas lo nom de Jhesu Crist, tantost fuy guarit e lo foc scantit que no hy resta vna sola beluga. E quant yo vi asso, yo vag recob[r]ar cor e fui molt pus ardit que dauant, e ferme en mon cor que iames pus non los dupteria, pus que anomenant lo nom de Deu los agui vencutz. 705 710

Lo primer camp (Owein, 417).

E a donchs los dimonis feren gran brug he re mor, e hissiren de la sala, he se partiren en moltes partz; mas mes prou ne restaren per a mi, et aquells me menaren en vna terra gasta molt longuament. E aquella terra era molt negra he tenebrosa, ni no hy vi sino malignes spiritz que me rossegauen per lo mig daquella terra, e hy fahia tan gran vent e fort suau, que apenas hom lo podia hoir; mes ell me semblaue que aquell vent me passaue he me trauersaue tot lo cos, e tant me greuaua que pus no podia. E daqui auant menmenaren aquells dimonis deues orient, la hont lo solell se leua als pus grans iorns del estiu. E quant * agueren vn petit anat, [me tornaren] la hont lo solel se leuaua en los pus curtz iorns del any en yuern, hy venguerem quasi a la fi del mon. He aqui hoy plorar, cridar e yemir e planyher moltes personas dolorosament he durament, que me semblaue que grans gens de totas terras hy fossan aiustades per fer dol; he quant vinguem pus auant, pus fort hoyem he enteniem lur gran dolor. He daqui vinguem en vn gran camp ple de dolor e de captiuitat; he no podia veure la fy per que era tant long. 715 720 725 [*d.*] 730 735

E aqui auia homes he fempnas de diuersas maneres e statz, que yahia*m*[-n] en terra totz nus e totz estesos, los ventres deius; he estauen ab clauells
740 clauellatz en terra, totz ardens; e iahia*m*[-n] sobre ells draguons ardens, e ells eran clauellatz per los peus e per las mans, e los draguons los mordian e ficauen las dens dedins lus cosos per la carn, coma si los deguessan mengar. E de la gran pena que
745 aquellas gens suffrian, mordian la terra moltas de veguades he cridauen merce; mas no la trobauen, car los dimonis cridauen per lo mig dells, he de part dessus los turmentauen e los batian molt vilanament. He adoncs los dimonis me menassaren de
750 aquell turment, e digueren me: « Tal turment tu » auras, si non desliberes creure nostre cossell; e » no demanam altra cosa mes que leysses so que as » pres e comensat e as afer; e que ten retornes, car » nos te metrem defora la porta per ont tu es intrat,
755 » e ten iras sens mal suffrir. » E yo no los digne de hoyr ny los volgui respondre, mes me senblet cum nostre Senyhor me auia deliurat dels altres turmens que per lo semblant ho faria * daquell. He quant [*b*[1]] ells vegeren asso, ells me gitaren contra terra per
760 metre los clauells contra las mans he per los peus; e yo appelli lo nom de Jhesu Crist fill de Deu viu, per lo qual los dimonis nom poguen mal fer en deguna manera, ans fuy deliure daquell turment que era en aquell camp.

765 E puys ells me menaren en vn altre camp, hon auia mes de dolors que al primer; lo qual era ple de diuersas gens de diuersas statz, e aquellas gens eran ab clauells clauellades, com les altres, mes ab altre differencia he manera, que aquests auian ser-

Lo segón camp (Owein, 461).

pens que lus mordian las venas e les arterias del 770
coll, he per lo cos metian los caps dessus los pitz, e
per lo pitz plantauen agullas; he ny auia daltres
que sobre lur auian calapets e luherts cremans, ab
lo morre lonc he agut, los trenquauen per lo mig lo
pitz he los trahian lo cor del ventre. E aquestes 775
gens fahian lo maior dol que podien, lo qual era
molt terrible. E los dimonis corrien per lo mig de
ells, que los batien e los turmentauen asprament. E
aquell camp era tant lonc que hom non podia veu-
re la fy, mas lanple del camp vi, he apres me digue- 780
ren los dimonis: «Aquest turment suffriras tu sino
» ten tornas.» He yo non digui mot, e quant yo no
volgui res fer, ells me volgueren turmentar e forsar;
mes no pogueren, per lo nom de Jhesu Crist que yo
digui, he fuy deliure de aquest perill encontinent. 785

Lo terç camp (Owein, 487).

Mas los dimonis me menaren enquara en vn
altre camp, hon nauia daquells que yo ne podia
auer gran dol e gran congoyssa e pietat en mon
cor: car tantes de gens hy auia que hom non las
[*b.*] poguera contar. Les gens * iahian en terra, sobre me- 790
nutz clauels, totz ardens, que los traucauen per tot
lo cos talament que tot lo cos del cap entro als
peus hom noy trobara loc hon hom pogues metre
lo cap del dit petit que tot no fos traucat. E aquells
semblauem [se planyien] coma gens que fossen prop 795
de la mort, e ab gran pena podian formar lus veus
enayssi com los altres. E vn vent ventaue tant fort,
que los turmentaue totz quant los tocaua; e los
turmens he los dimonis que eran aqui, e los batian
fort e turmentauen tant cruelment, que home viuent 800
no ho poria veure aytals turmens. Puys me digue-
ren los dimonis: « Aquest turmen suffriras tu si no

» ten vols tornar. » Mes yo no hy volgui conscentir,
he lauores me gitaren en terra, he volgueren me
805 turmentar com les altres; mes no pogueren, car yo
appelli lo nom de Jhesu Crist, e en ayssi scapi.

Lo quart camp (Owein, 503).

He puys sesforsauen de greuar me, en aquest
ters camp, lo qual era tot ple de foc. E puys me
menaren en vn altre camp, lo qual era tot ple de
810 foc en que auia totas maneras de foc e de turmens
fort spauentables he ferotges e greus, hont auia
tanta de gen que era se[n]s nombre: los vns peniauen
per los peus ab cadenas de ferr cremans; los altres
per les mans; los altres per los brassos; e los altres
815 per las cames. E lo camp hon ells peniauen crema-
ua deius en flama de foc de solpre, e los rostian
sobre grans gresillas de ferr cremans. Los altres
rostian ab grans hatz de ferr sobre lo foc, e fahian
degotar sobre ells per enlardar[*dar*] gotas de diuer-
820 sos metalls totas ardens, que los dimonis fonian
sobre ells. En asso los turmentauen los dimonis ab
diuersos turmens e no seria negun en deguna ma-
nera que pogues imaginar ni pensar * los turmens [*c.*]
que aqui eran. E aqui yo vi bell colp de mos com-
825 panyhons, que yo conoysia, e de mos parens e pa-
rentas; he lo rey don Johan d Araguo; e frare Fran-
ses del orde de Girona, dels frares menos del dit
conuent; he na Dolsa de Carles, que era ma neboda,
la qual no era morta quant yo parti de la terra, ny
830 yo no sabia de sa mort. Totz aquests eran en via
de saluacio, mes per los peccatz eran aqui en
aquella pena. E la pena maior que ma neboda auia
era per las pinctures e enblanquiments que auia
feytz en sa cara quant viuia. E frare Franses, ab lo
835 qual yo parli, suffria la maior pena per vna monga

que tragui dun monestir, e fora stat dampnat si no fos per la gran contrictio que ac de son peccat, he penedensa que fe en sa vida. En apres parli molt ab lo Rey mon senyhor, lo qual, per la gracia de Deu, era en via de saluacio. La raho per que suffria las 840 penas no la volgue dir, he dic que los reys e princeps que son en lo mon se deuen sobre totas coses gardar de fer iniusticia per fer plaher ny fauor a negu ny a neguna ny a daltres pus prop del linatge, sian homens ho fempnes, dont son hixits ny vengutz. 845 Non cur pus de parlar de asso, mas que regracie a Deu car aquells son en via de saluacio: plassia li a Deu que aytal sian totz, e sian en aquell nombre, si millor no podian. Mas si en aquest segle hom sabia cum los peccatz son punitz, auans se layssaria hom 850 per petitz bossins ho pesses menudes tallar que hom volgues peccar, ny olesa neguna ni maluestat neguna pensar; car ningu no poyria ni ymaginar ny [*d.*] contar los critz ni los brams ni las vila*nies que lus fan, ny los turmens que suffiren. E los dimonis tot 855 iorn los turmentan, e menan tant gran brug que maior no pot esser; cada vn de aquells me volgueren turmentar, mas yo appelli lo nom de Deu, per lo qual ells nom pogueren fer mal.

La roda de foch (Owein, 529). Apres asso me menaren los dimonis en vna gran 860 vall hon hi auia vna gran roda de foc ardent, don los rodetz e las brancas eran totas plenas de crox de ferro cremans; e en cascun croc peniaue vna anima. He aquella roda peniaue tota dreta, la mitat en bas, e laltra contra la terra, hon auia foc negre 865 com de solffre, he cremauen aquells que hi pengauen en aquella roda. He adoncs me digueren los dimonis: «Aquesta pena suffriras tu, mes nos te mos-

» trarem auans quin turmen es asso.» He lauores
870 anaren los dimonis de vna part e daltra, he la roda
posaren la contra los altres, he feren yssir grans
flamas per lo mig he en torn la roda, he feran la
tant solament rodar he anar, que la vn no podia
veure laltre daquells que peniauen en la roda, ans
875 semblaue, per so que rodaua ayssi fort, que no hy
agues sino foc. He aquells que peniauen en aquella
roda se planyhen molt dolorosament; e lauores los
dimonis me prenguen, e gitaren me sobre la roda:
en rodan yo appelli lo nom de Jhesu Crist, e tantost
880 yo hisqui de la roda, e fuy deliurat daquell perill e
de aquell turment.

Los banys de metalls fusos (Owein, 551).

Daquest tan gran turment me menaren en vn
altre turment, hon hy auia vna gran casa tota fuman,
com vn forn ho vna fornal; he era tant longua que
885 yo no podia veure lo cap. En ayssi com los dimonis
me rocegauen per aquella part, que quant yo * fuy [*b*[2]]
vn poc auant volgui aturar me vn poc, car yo sen-
tia tan gran calor que no podia pus anar. He los
dimonis me manaren: «¿Per que aturas? que asso es
890 » vna cosa per banyhar tu, vullas ho no, ab aquells
» que si banyhauen.» E quant vi pus prop, yo hoy
gens planyher he plorauen molt dolorosament; he
quant yo entri en la dita casa, yo vi que era tota
plena de fossas redonas, que eran tan prop la vna
895 de lautre que hom no hy podia trobar camy negun.
E quada vna daquestes fossas eran plenas de dins
de metalls tot fusus e ardens, e aqui cabussauen
gens en plom fus; e los altres ab cuyre bullent; e los
altres ab fer, que per forsa de foc e de gran ardor
900 semblaue que fos [vi] vermell; e los altres en argent
tant calt e tant bullent, que semblaue que fos aygua

clara; e los altres en hor tant calt e tot fus, tant clar
Lo flum glaçat (Owein, 579). com si fos lo solell. En ayxi eran en grans turmens
e moltes maneres de gens de diuersas statz, que
eran tots nuus; e tot so que yo auia vist de turmens 905
nom semblaren res a regart daquell, car totz aquells
que aqui eran semblauen que se sostenguessan
sobre los artells dels peus, e regardauen totz vers
vn vent, a mon semblant appellat tremontana, e
semblaue que sperassen la mort, e tremolauen molt 910
stretament e extranyha. E lauores yo estigui molt
merauella*r*[·t] e vn dels dimonis me dix: « Tu te me-
» rauellas per que aquest poble a tan gran pahor, que
» es asso que speran; mas si tu no ten tornes, tu ho
» saubras molt tost. » E apenas lo dimoni ac asso 915
di*r*[·t] que venc vna mutacio de vent, quen porta los
dimonis, e ayssemeteys my e tota aquella gent en
vn fluui fret e pudent e molt bas, ves lautre part
de la montanyha. Plorauen moltes gens e se pla-
[*b.*] nyhan molt * dolorosament de fret e de pudor, he 920
quant se esforsauen de hixir de fora, los dimonis los
cabussauen pus fort. He yo stan dubtos dels grans
turmens, comensi de reclamar nostre Senyhor Jhesu
Crist, e en ayssi me trobi tantost fora del perill
daquell turment. 925

Lo pou de foch (Owein, 598). Apres los dimonis se appropiaren de my e me
menaren de ves orient, e yo miri deuant my, e vi
vna gran flama pudent com solffre. E aquella flama
montaue tant alt, segons que me semblaue, e auia
hy homens e fempnas de diuerses statz totz ardens, 930
que volauen en layre tant alt com yo podia regar-
dar, en ayssi com las beluguas del foc fan. E quant
la flama si abissaua he se flaquaua, cahian les gens
de dins lo foc. E ayssi cum vinguem prop, ell me

935 sembla que asso fos *infern* [un forn o] vn pou
dun la flama yssia. He lauores los dimonis me digueren: « Aquest pou que tu vehes es la boca din-
» fern hon es nostra habitacio; e per so que tu nos
» as seruitz finis assi, tu hi intraras estar ab nos
940 » tostemps, e asso es lo loguer daquells que nos
» serueyxen. E sapies que assi intreras tu, e hy
» periras en cos e en anima; e si tu nos vols creure
» nostre consell que ten vulles tornar, nos te mena-
» ren a la porta de fora, sens fer mal, per hont tu
945 » es intrat. » Mes tostemps yo agui sobirana e
gran fisansa en nostre Senyhor, he agui en molt
gran despit la promesa. E quant ells agueren vist
asso, me prengueren e me gitaren al pou, e tant
quant pus lo dauallaua, tant lo trobaua pus ample,
950 e pus gran pena hi senti he treball he moltes engoyssas, que quasi yo pensi defallir en tant que
pensi lo nom de Deu oblidar; he vag lo reclamar
Jhesu Crist he tota sa aiuda per la molt gran engoysa que yo hy sentia e per * la gran dolor e [*c.*]
955 turmen ny eran ny hi son. En ayssi com a Deu plau
he per la sua gracia nom volc desemperar, en lo
nom de Jhesu Crist nomene, he de present la forsa
de la flamma me gita fora del pou ab lo vent, e ab
layre e ab los altres daualli de costa lo pou, he ste
960 aqui vna gran pessa que no sabia hon era ny en
qual part degues anar, e fuy tot sol, que yo no sabi
hon eran anatz los dimonis ny que se eran feytz
aquells que aqui me auian menat.

Lo pont de infern. (Owein, 633).

E lauores vengueren altres dimonis que yssiren
965 del pou tot dret a my, he digueren me: «¿Que fas tu
» assi? nostres companyhons te han dit que asso era
» lo pou de infern, he han mentit; que nostra cos-

» tuma es de tot iorn mentir, per so que nos dece-
» ben volentes, per mentir; en veritat, totz aquells
» que nos podem, nos decebem. Mes aquest no es 970
» pas lo pou de infern, mes nos ty menarem he te
» metren.» En gran tempesta me fahian, e dehien
asso me menaren luyn; e daqui venguem en vn fluui
molt lonc he ample he pudent; he sembla me que
tot fos de foc e de flamma de solffre enbrasat, he 975
era tot ple de dimonis. He aquells que me auian
amenat me digueren: «Ell te coue [anar e passar per
» aquest pont; tan] tost com tu yssiras, lo vent que
» es de dins lo fluui te buffara e te gitara de dins
» aquest fluui, he nostres companyhons que hy son 980
» te pendran he te cabussaran de dins lo pus pregon.
» Mas ell te coue passar he reguardar dauant quina
» via ha lo pont.» E aquell auia en si tres coses que
molt fan duptar. La primera que era glassat he stret;
e posat per cas que fos ample prou, a penas si po- 985
guera hom tenir desus. La segona era tan alt que
[*d.*] era molt a *duptar e era terribla cosa a reguardar la
terra. La tersa era que lo vent hy corria tan fort
que nengun no ho poria pensar lo brug que aqui se
fahia. Puys me digueren que: «Si tu nos vols creure, 990
» tu scaparas daquest turment, car asso es lo darrer
» que trobaras.» E yo me pensi lauores que nostre
Senyhor me auia gardat e deffenssat, e yo monti ab
fort gran coratge de sobre lo pont. Don pus ane
dessus auant, lo trobi pus ample he pus segurament 995
ane, car lo pont se amplaua duna part e daltra, en
ayssi que hy pogueran be anar dues bestias carre-
guades. E los dimonis que aqui me auian menat se
restaren a la riba del fluui, e quant ells anaren
veure que yo men anaue ayssi segurament sobre lo 1000
pont, feren molt gran dol he molt orrible e tant
spauentable, que pus me spauentaren he me feu

mes de pahor la orrebletat de lur crit, que no auia
fet lo dupte dels turmens que yo auia vistz ny
1005 hoytz ny passatz. He yo passi fora lo pont ayssi
com si degu nol me deffenes. He quant yo fuy be
auant e reguardi lo fluui e lo pont que yo auia
passat, he los dimonis que me agueren layssat, que
pus nom pogueren fer mal. Mes totas coses vi en
1010 aquell purgatori, coses les quals me foren deueda-
des de dir en pena de mort, ny Deu nou vulla que
per ma boca sian reuelades; que pensaria los dolos
ny los turmens que hy son, ell los auria tot iorn en
memoria en son cor; los treballs he las penas de
1015 aquest mon, ny las altres malauties ny pobretats no
lus greuaria res, car totz los turmens de aquest
mon no son sino dolssas rosades de totz los mals
que hi son al regart de aquells, ny nengun * non se [*b*³]
delectaria carnalment en deguns delitz daquest
1020 mon. E [qui] be pensa de aquestas que son religio-
ses e son en afflicions, deuen pensar com son grans
los turmens e las penas de infern he las penas e
turmens de purgatori, car prou es pus lauguera
cosa suffrir las penas en aquest mon, al cos ensemps
1525 ab la anima, que quant coue suffrir e anar a tants
de mals he de dolors en purgatori e pus en in-
fern. Totes veguades preguem a nostre Senyhor
que per la sua sancta misericordia he per la sua
gran dolssor nos do he nos fassa passar las penas
1030 de purgatori e venir a la gloria de paradis en lo
gog e en lo be que iamay nos fallira. He preguem
nostre Senyhor per nostres pares e mares he per
totz nostros bons amicz que son passatz daquest
mon en laltre, e son en aquells turmens, que Jhesu
1035 Crist, per la sua gracia e misericordia los ne vulla
gitar. He totz aquells quen preguaran ny faran
almoynes ny altres bens per aquells ho per aque-

lles que son en aquelles penas, sian benehitz de Deu e dauant la sua fas, car asso es la pus gran necessitat que pusca esser, ny auer pietat de aquells 1040 que aqui son, car asso es la pus gran caritat que pusca esser. E asso es vna cosa per la qual aquells son turmentatz en purgatori per que sian aleugatz dels turmens e deliuratz, no pas per aquells que hy intraran per la boca de infern. Aras entengua 1045 se cascu a fer be he no pas mal e guarde se que non fassa per que nol couengua anar en infern, quar asso es sens retorn e sens fy. E aquell Senyhor que a totas cosas en son poder nos garde de mal totz e totas. Amen. 1050

Lo paradis terrenal (Owein, 686).

* E quant yo foy passat, doni lahors he gracies a [*b.*] Deu de las gracies que ell me auia feytes, que ayssi me auia deliurat de tantz fortz cruells perills. He vi dauant my vn gran mur molt alt de merauellosa manera e fort estranya, en lo qual auia vna porta 1055 que tota luhia pus quez dor ornada [e] de peras preciosas tota closa; he quant yo fuy prop della, a dos milas ho mes, ella se hubric, he de dins isque ayxi gran odor com si per tot lo mon hom tostes ho rostis specias ho fos ple de altres coses ben odorans. 1060 E aquesta hodor sobremontaua totas las altres, tant era suau he dolsa e plasent a mon semblant. He aqui recobri tota ma forsa he ma sanitat, he me sembla que yo no agues suffert nengun mal, sino tot be, sens pena e sens enguyssa, he oblidi totz los 1065 mals entirament que dauant auia hautz. Si miri dauant la porta, he vi vna terra molt gran; he era pus clara que la claretat del sol, he yo agui molt gran desig de venir de dins. He abans que yo hy intres, me vingue vna gran porcessio dauant tan 1070

gran he merauellosa que yames tala no auia vista:
he portauen croses e ciris ardens he grans robas
de palmes, que semblauen esser dor; en que venguen
homens de grans estatz, hon auia papa he cardenals
1075 e archabisbes, monges he capellans e gran cop
daltres clercs, ayssi com son ordenarz al seruisi de
Deu, tant quant en lo mon so estatz, e moltes daltres;
he les gens [*que*] eran daltra semblansa, cascun se-
gons son estat en que eren en aquesta vida mortal;
1080 e ayssi meteys molt bela companyha de dones ab
las quals yo fuy recebut ab molt gran honor e ab
molt gran * goyg. E menaren men ab ells de dins [*c.*]
la porta, e cantaren molt dolsament vna manera de
canso que yo a ma vida no auia hoyda. He quant
1085 ageren gran temps cantat, vengueren dos archabis-
bes, a mon semblan, he me prenguen en lur habita-
cio e en lur companyha, e me menaren per lo mig
daquella intrada deportan he per veure he regar-
dan las merauellas que hy eran. E deuant ells par-
1090 laren ad mi, he loaren he benehiren Deu, que ayssi
me auia confirmat mon coratge e bona e vertadera
fe, per la qual auia vencutz los dimonis he era sca-
pat de tans de turmens. He adoncs me menaren per
tota aquella terra he me mostraren tans de ale-
1095 grieas, de dolssors he de plases, que yo no ho poria
demostrar ny diuisar ny dir, tant era la terra bella,
he me semblaue que tot asso fos com lo sol quant
a morta lo lum duna part e daltre, cant es en la
lanterna per la sua gran claredat, en ayssi hi fo lo
1100 sol ab menys poqua claror per la claretat que yo
hi auia tant dolsa he molt suau he deliciosa. E
aquella terra he aquella encontrada era tan ample,
que hom no podia veure lo cap de neguna part,
[e era] plena de pratz fort verts he delicades erbes ab
1105 molt gran mesura ordenatz, ple de flors almeltats de

les diuerses colors de aquelles tant suaus he aconsolables, he de abbres ple hodorans he delectables, he de fruytes de tota semblansa he de tan gran beltat, he molt gran quantitat he abondansia que me senblaue que per tots temps hom hy poguera ben 1110 viure sens morir. He estan de dins hom no hy pot suffrir neguna pena ny enug, car la claretat ve pura [*d.*] del sol de aquell hy re*luys molt fort tots temps. Mas la gran multitut de las gens que yo hi vi era tan gran que yo no auia vist tan en lo mon; he estauen 1115 en semblansa de persones de religio, com estan en los conuens dels religioses, cascu en son ordre, he anauen e venian a tota lur voluntat los huns ab los altres e deportan he prenent plaher he fahent festa ab gran alegrie, lohant e glorificant lo creator. He 1120 en ayssi com vna estela es pus clara que laltre, en ayssi eran ells; he eran vestitz de robes dor, he de vert, e los altres de blanc, e los altres de vermell, en tal forma com ells auien en aquest mon a Deu servit. He yo conegui las semblanses de las robes 1125 dels ordres, car en ayssi com eran en diuerses colors en lo mon, ayssi eran ells en diuerses claredatz. E asso que sembla tot color dor e las diuerses colors de robes eran colors de diuerses glorias he claretatz; he aqui ne auia que eran coronatz com 1130 reys. He molt agui gran plaer en los reguardar he en hoyr los dolsos cans que ells fahian en totes partz e hy auiam tanta de dolssor he tan gran odor que persona humana no ho poria pensar en sentint aquella gloria, car no hy auia sino gog he alegries, 1135 car cascu se alegraue de simeteys he dels altres. He totz aquells que me reguardaren, lohauen he benehian Deu, he fahian nouellas alegries per my ayssi com si yo agues a vn cascu de lus frares restaurats de mort. He en aquell loc no ha calt ny fret, ny altra 1140

cosa que pusca noure ny fer anug ny dar pena a
cos de home; he molt es aquell loc plasent he delectable, car no hy a sino que gog he alegries e
deliciositat. E puis yo * vi de nouellas cosas que [b4]
1145 yo no podia saber ny dir en aquest mon. He apres
que yo agui hoyts los dolsses cans he melodies,
adonchs los dos arsebisbes que me auian menat de
dins me tiraren apart he van me dir: « Nostre car
» frare, ara as vist vna partida de so que tu as de-
1150 » siyat, so es lo gog he alegries dels iusts he lo tur-
» ment dels peccadors. Benehit sia Deu que totas
» cosas a feytes, he nos ha resemutz de son presios
» sanc, lo qual te ha donat aquell bon preposit que
» sias passat per los turmens que as vistz. He per so
1155 » que per sa virtut e per sa gran gracia es vengut a
» nos, nos te dihen que asso que tu as vist en aquesta
» terra sapias que aquesta terra es paradis terrenal,
» don Adam, lo primer pare, fo gitat per son peccat;
» he de asso venc la dolor del mon. E de assi ell ve-
1160 » hia Deu he parlaue ab ell e ab la companyha dels
» angels e stauem ambell; e perso car ell no garda
» los comanamens de Deu, perde lo gran plaher se-
» lestial de aquest loc he la gracia que Deu ly auia
» donada, entro que lo fill de Deu per sa bontat a
1165 » presa carn humana e a feyta nostra redemptio,
» per aquella [fe] que nos reheben al baptisme hon
» crehem que no hy a altra vida que aquella hon
» nosaltres forem natz, e per sa amor he speransa,
» ayssi com Adam, he per so que, apres nostre
1170 » baptisme, foren layssatz en lo mon he hy auem
» feyts moltz de peccatz, per so nos coue a venir
» en purgatori he passar per lo mig de aquellas
» penas que tu as vistas en aquell purgatori hont
» tu es passat, he las penitencias que nos rehebem
1175 » dauant la mort nos tenen loc en purgatori he la

[*b.*] » resta hy compleys hom en * lo dit purgatori su-
» ffrint aquells turmens segons so que hom a feyt.
» E nos totz, que som assi, som estatz en purgatori
» per nostres peccatz, he totz aquells que has vist
» als turmens per hont tu es passat, quant ells 1180
» seran purgatz, vindran al repos hont nos em.
» E quant venen altres coue que anem al encontra
» dells, en ayssi com auem a tu, e los menan ayssi.
» He de aquells que son purgatz en purgatori los
» vns hy estan pus que los altres e los altres menys, 1185
» e nengu de ells non pot saber la hora quant ell
» ne yssira. Mes per las misses que hom canta, he
» per les pregaries he oracions he almoynes que
» hom fassa per ells, hixssen del turment ho en
» partides son alleuiatz fins per tant que son totz 1190
» deliures, car nengu no pot saber de si tot asso,
» con ells suffiren los turmens per los peccats; he
» per asso nos en aquesta manera auem spasi de
» hy star segons los bens que auem feytz; he pau-
» sant que nos siam deliures del foc de purgatori, 1195
» no som pas dignes de intrar en paradis, encara
» mes nos som ayssi ab gran goyg e ab gran repos,
» cum tu vehes; e quant plaura a Deu, nos irem
» en paradis. E nostra companyha creys he mirua
» cascun dia, ayssi com aquells de purgatori venen 1200
» a nos quant son purgatz, e en ayssi sen van
» alguns de nos de paradis terrenal en paradis se-
» lestial. »

La porta del celestial paradis (Owein, 836).

E quant ells aguen ab my parlat ayssi longament,
me menaren en vna gran montanyha, e digueren me 1205
que reguardas ennaut en euant, ves lo cel, he yo hy
vag reguardar, e van me demanar de quina color
era ny cum me senblaue ny hont era yo. E yo lus

vag respondre que a my me semblaue * color dor [*c.*]
1210 he dargent de la fornal hixit. He lauores ells me van
dir: «Sapies que so que tu vehes es la porta de para-
» dis, he tot so que daualla del cel a nos deualla, e
» en ayssi sen va hom en paradis. E cascun iorn tant
» cum nos em assi nos enuia nostre Senyhor de la
1215 » magna del cel, he tu sabras quina vianda es.» He
a penas agueren asso dit que vna gran claredat da-
ualla del sel, ayssi com vna gran flamma de foc, he
sembla me que aquella gran claredat cubria tota
aquella terra, e aquella claredat dauala per rags
1220 sobre aquells que eran aqui, en ayssi meteys sobre
mon cap, e noy este gayre que aquells raytz nos
intraren de dins lo cos. He adoncs me sembla que
yo sentis de dins my tant gran dolssor en mon
corratge he en mon cor que per lo gran plaher
1225 que aguy no sabi si era mort ho viu. He adoncs me
digueren dos archabisbes: « Asso es la vianda de
» paradis que es apparellada sens fy en aquells que
» de assi montaran al cel. »

Aqui fora yo volenterament aturat si agues pogut,
1230 mes apres aquestes coses que a my foren plenas de
dolssor e de goyg me van dir los archabisbes vnas
nouelles don yo fuy molt dolent he ya molt mes
trist: « Ara as tu vist vna partida de so que tu dema-
» naues ny desiyaues a veure, si es lo turment dels
1235 » peccados he la gloria dels saluatz. He si ten coue
» de anar e tornar per lo camy don es vengut, se-
» gons so que faras ny estaras al mon; si tu viues
» pus segons Deu, tu sias segur que tu vendras
» a nos quant tu trespasseras al mon mortal. He si
1240 » tu menas mala vida, don Deu ten deffena, tu as
» be vist quins son los tur*mens que te serien [*d.*]
» apparellatz. E ten tornant tu no dopteras res
» dels turmens que hy as vistz al venir, no te po-

» ran nolre ny gosaran apropiar de tu ny fer
» nengun mal, ny los turmens non te greuaran 1245
» en manera ninguna. » E hoydes les paraules, yo,
vehen que me auia daqui he de lur companya
apertir he tornar me per lo camy he per los tur-
ments que auia passats, no me pogui tenir de plorar
he de legremegar quant vi que me calia tornar, e 1250
adoncs los vag dir, tot en plorant: « Dassi nom
» partire pas yo, car yo dupte fort si men torn que
» fassa cosa al mon quem layxe deuenir assi. » E
lauores ells me digueren que: « Asso no sera pas a
» ta voluntat, mes al plaher daquell que nos a 1255
» feytz tu e mes nos. »

La eixida (Owein, 958). He adoncs men torne a la porta en ploran, he ells
ab my. E yo men yssi de foras, mes asso fo vltra
ma voluntat. He ells tanquen la porta apres my e
torne men per la uia que erà vengut, entro a la sala, 1260
e quant los dimonis me encontrauen ells se fugian
dauant my ayssi com si me duptassen fortment. E
los turmens nom me pogueren noure ny no me fe-
ren nengun mal, tant entro que yo fuy a la sala dun
yo era passat primerament, he vengueren me al en- 1265
contra los .xii. homens que auian parlat ab mi al
anar, los quals loharen nostre Senyhor molt fort
que en aquell fort e sant coratge me auia confirmat
he tengut. He aqui venc mon companyho que yo no
lo auia vist despuys que yera entrat, lo qual per lo 1270
mal que auia passat era fort debilitat, al qual, per la
gracia de Deu, aiude a yssir. Adoncs ells me digue-
ren: « Tu es quiti de totz los peccatz que as feyts, he
[b [5]] » te conue a tornar al alba * del iorn en ta terra, car
» si lo prior no te trobaue ho aquells que hy estan 1275
» per te venir asserquar a la porta, e car ells dupta-

» rien de ton retorn he sen tornarien arere. » E adoncas nos senyherem, he nos benehiren, he nos altres nos cuytarem lo pus tost que poguerem, e
1280 vengueram prou auant que no trobauem cap ny no sabiam hont eram. Per que yo he mon companyho forem fort espauentatz he turbatz, pensant que fossem encloses. He adoncs nos altres nos posem a preguar Deu deuotament, he que de tans
1285 grans perills nos auia gitatz e deliuratz, que nos volgues gitar e deliurar de aquest he que no perissem. En ayssi estant assetiatz e per la oracio e lo treball que auiam passat, ab la enguoyssa que cascu pot pensar nos altres nos condormiam; he
1290 estant ayssi adormitz, venc vn tro fort gran, mas non pas tan gran com lo primer, e defeyt nos reuellem, he yo e mon companyho aguerem gran pahor, he trobem nos a la porta per hont nos eram intratz a la primera fossa. E estan aqui dup-
1295 tan nos hont eran aquells que nos auian meses de dins he nos deuian venir serquar del monestir, he forem a la porta, he de present que lagueren vberta, ells nos veheren venir e hixir daqui. E forem resebutz ab molt gog, he de feyt nos meteren a la
1300 esglesia, hon ferem nostres oracions he gracies a Deu, segons que ell nos auia amonstrat.

Viatge de retorn.

E partent daqui tornem nos ne per lo camy al rey Isuel, que molt be nos recullic e ac gran gog. He tengui la festa del iorn de Nadal, hon ell tenia
1305 gran cort segons lur manera, la qual a nos de part dessa nos es molt estranyha per * estat de rey, cum [*b.*] be que aquell agues aysi gran gent. E parti dely e tornem a la terra dels angleses, que tenen en aquella ylla de Irlanda, es lo cap de Anglaterra; [e forem

ab] la contessa de la Marcha en vn castell seu, la 1310
qual molt onorablament nos recullic, e nos dona
de yuells competenment. E per tot *hom* [hon] pa-
ssauem nos fahien gran honor, semblant que nos
mostran gran deuocio quant siam deliuratz de
aquells tans grans perills. He si yo agues volgut 1315
respondre molt fuy enterroguat de dins la ylla que
no fuy despuys. Lo conte de la Marcha era anat
en Anglaterra; he partim daqui arribem he daua-
llem las montanyhes, hont nos meterem en mar
per passar en Anglaterra. He fuy en aquella ciu- 1320
tat molt notablament recullit per los gentills ho-
mens e per los religioses. E daqui en foras passi
la mar, he arribem en Gualas deuant vn pont que
se appella Oliet he daqui per mas iornades arri-
bem en Anglaterra, hon trobi lo Rey en vna vila 1325
appellada lo Quisiel, hont ha fort bella badia de
monges negres, hont lo rey pansaue, he ayssi
meteys la regina hy era, hont fuy notablament re-
cullit. E daqui, per mas iornades trauersi la ylla de
Anglaterra, passant a Londres, arribi al port de 1330
Daureont, hon vi lo cap de Galuany, car aqui mori,
he ayssimeteys la cota mal tallada car ayssi se
appellaue aquel caualler que la portaua. He garda-
uen asso dins lo castel per bona caualleria dells. E
aqui me meti en mar he trauersi a Calys; e aqui per 1335
mas iornades fi mon camy per Picardia a la cort
del rey de Fransa, lo qual trobi a Paris hon *se* [me]
[*c.*] reculli molt noblament * per so que yo era son ser-
uidor he cambrer, he fuy de son pare que me noyri;
he aqui este be quatre meses per manament del 1340
papa, e fuy ambell a les iustes que fe lenperador
[de Alemanya, que era aleshores] lo rey de Boemia,
e aqui fo lo rey de Nauarra e diuerses dux e grans
senyhors. E quant lo rey fo tornat a Paris, yo men

1345 parti e men torni en Auinyho al papa, lo qual notablament me reculi.

Ara preguem nostre Senyhor, que totes coses ha em poder, que per la sua sancta gracia he misericordia nos leys en tal manera viure en aquest mon

1350 que nos puscam en tal manera purgar nostres peccatz, [que] en la fi, en la hora de la mort que puscam esquiuar las penas he los turmens que vos aueu hoyts recomptar; que puscam auer a la fi los bens que iames non falliran. Preguem a Deu que nos

1355 gart; he pregau per my, si vos plau, aquells qui legireu aquest libre escript de ma propria ma.

Explicit liber beati Patricii de penis purgatorii. Deo gracias.

V

APARICIO

DE

L'ESPERIT DE GUIDO DEL CORVO

CIUTADÁ DE BOLUNYA

*TRACTAT DE VNA DISPUTA e demandes fetas per vn prior dels frares de la orde dels prehicadors del couent de Bolunya, ab la anima ho spirit de Guido de Coruo, ciutada de Bolunya, a .xvj.ᵉ de Setembra del any M. CCC. xxiiij.

[*f. 105 del ms. de la Universitat*]

O frares meus molt amats! quant som obligats a loar lo glorios Deu, creador nostre, qui en tantas maneras e ab tantas demostranses e miraclas confirma nostra fe! E perço Sanct Augusti, en lo libra *De la Fe,* diu que miracla es qualseuol cosa ardua e no acustumada, sobra humanal facultat, e merauellosa, a confirmacio de la fe. E per tal aquest miracla es de reduhir a memoria per hedifficacio de la nostra scriptura, car segons que diu Sanct Paul, qualceuol cosas qui son scritas, son scritas a doctrina nostra, per tal que per la paciencia e consolacio de las scripturas nosaltres hayam esperansa. Prouehint, donchs, en asso, nostre Senyor Deu, reuelador de totas cosas, volent la sua fe esser fortifficada a major certitut de la esdeuenidora vida entre los cristians, pus fermament, per la sua inefable disposicio, ha volgut demostrar vn miraçla tal.

En lany de la incarnacio de nostre Senyor Deu
Jhesuchrist Mil. CCC. xxiiij.[e], a xv.[e] dies del mes 30
de Setembra, en la ciutat de Alexi, la qual ara es
apellada Bolunya, qui es luny de la ciutat de Ro-
[*f. 105 v*] ma * per espay de xxx.[e] leugas, mori vn ciutada
qui hauia nom Guido de Coruo; lo qual, apres que
fou soterrat, lo seu spirit aparech per spay de vuyt 35
jorns, continuadament, a se muller, en vna veu quis
planyia; e per asso la dita muller fo molt esglayada
e spaordida, clama sen assos amichs e vehins, los
quals, apres que hagueran oyda la dita veu, do-
naren conseyll sobra lo cars aquest que anassen al 40
couent dels prehicadors; e anaren lo jorn de Sanct
Johan euangelista, qui es entre les octauas de Na-
dal, e ensemps ab la dita dona reuelaren lo dit cars
al Prior e a tot lo couent; e demanaren de consell
que ere de fer sobra asso. E lo Prior del dit couent, 45
lo qual hauia nom Ffrare Johan Gos, ab vn mestra
en Theologia e lo lector del dit couent, qui eren
pus sauis que los altres, anaren als de la ciutat,
pregant los que assignassen alguns homens dignas
de fe, qui anassen, ab ells ensemps, a la casa del 50
dit Guido deffunct, per major seguratat e per pus
legittima testifficacio de las cosas quis seguirien en
aquest fet. E hauent presos homens ben armats e
de lurs peccats ben confessats, lo dit Prior hauent
pres lo precios cors de Jhesuchrist, lo qual ama- 55
gadament penyant deuant lo seu pits portaua ab
tota aquella reuerencia que ell podia, ab los dits
[*f. 106*] mestra e lector, e los altres en asso deputats, * ana-
ren a la casa del dit Guido, e a major cautela, per
fugir tota suspita de mal, ell feu sercar e esco- 60
drinyar totas les casas del dit alberch, ab gran dili-
gencia, e sobre les teulades e de totas bandes
deffora, per tal que noy pogues star res amagat. E

en nom de la Sancta Trinitat, ell ordona que en
65 cascun loch del dit alberch stiguessen aquells homens, de tres en tres, ço es, los vns a les finestres,
altres en les casas dels veyhins, e altres per totas
les cases del dit alberch; e altres sobre les [teulades ?] de las casas de entorn, e per altres lochs,
70 esperants lo aduenimen de aquesta cosa. E fet
aquest preparatori, lo dit Prior escampa ayga beneyta en tots los lochs del dit alberch, e demana a
la vidua en quin loch de aquell alberch era pus
oyda aquella veu que ella solia oyr; la qual li dix
75 que en aquell loch hon son marit era finat. E en
aquell loch hauia vn banquet, sobra lo qual lo dit
Prior e sos companyons seyen, dient lo offici dels
morts: *Placebo, Dirige,* ab .viiij.° liçons, fins a les
Laudes; e, en loch de *Laudes*, los .vij. psalms ab le-
80 tania. E entorn la mige nit oyren vn so, quasi de
vna granera qui fos tirassada per lo pauiment, empero no aparech res visibla. Ladonchs la vidua se
espordi merauellosament, e dix cridant al Prior:
« Vet, Prior, ço que yo scent. » E los * altres, oynt [*f. 106 v*]
85 aquell ço, no veent algu, molt spaordits callaren.
Ladonchs vn qui hauia nom Pera de Borgunya, informa la dona que interrogas que era allo, en aquesta manera: « En lo nom de Jhesuchrist cruciﬃcat,
» digues a nos qui est tu. » E en continent vna veu
90 prima, malalta, respos en mig de la cambra, dient:
« *Ego sum.* » Ladonchs la dita dona, segons la informacio del Prior cuytadament dix: « Jot conjur,
» per lo beneyt nom de Jhesuchrist, en la guarda
» del qual yo coman la mia anima e lo meu cors,
95 » que tu nom nogues en naguna cosa, mes digues
» me si tu est lo spirit de Guido, marit meu, o si
» est altra spirit. » Respos lo spirit: « No dubtas,
» car yo not puch noura. Yo son verament lespirit

» de Guido, ça enrera marit teu. » Ladonchs lo Prior ab sos companyons, postposada tota temor, 100 atensaren se en aquella veu tant quant pogueren, a la qual veu corregueren aytan be tots aquells qui aqui eren venguts. E estants tots aqui, lo Prior conjura lo dit spirit, dient: « Jot conjur, creatura de » Deu, per lo Pare, e per lo Fill, e per lo Sanct 105 » Spirit, e per virtut de la incarnacio, passio, resu» reccio, e per Jhesuchrist, e per tots los ordens dels » cels, si sera a tu possibla de parlar, que parlas a » nos, e not parteschas daquest loch, fins a tant que [*f.* 107] » verament e * sens falçia hages a nos donada res- 110 » posta ens hages manifestades totas les cosas que » nosaltres te volem demanar. » Ladonchs aquella veu pres a parlar pus alt que primerament no hauia dit, dient: « O, pare meu Prior! interroga e demana » cuytadament ço que vols, e yo respondre a tu 115 » axi com pore, ab licencia de Deu, jutya meu. »

Ladonchs, imposat scilenci, aquell Prior proposa a la veu aquella vna aytal interrogacio: « Jot conjur, » per lo fill de Deu incarnat, quem digas a mi tu » qui est, si tu est spirit bo o mal. » Respos aquella 120 veu: « Yo son spirit bo, car creatura de Deu son, e » tota creatura de Deu en quant es creada per Deu » es bona, car diu la scriptura que Deu mira e vee » totas les cosas que hauia fetas, e eren molt bonas. » Si tot spirit, donchs, es creatura de Deu, apar que 125 » tot spirit, en quant es creatura de Deu, es bo e » no mal; car com yo sia lespirit de Guido deffunct, » bon spirit son yo, e no mal, quant a la mia natura. » Mas quant a la mala pena que sostench, son mal » spirit. » Al qual dix lo Prior: « En aquesta raho 130 » rets tu matex mal spirit esser, la qual cosa yo vull

» prouar axi: Tota pena qui justament es inflicta o
» donada a algun per sos peccats, es bona, car bona
» cosa e justa es que los peccats sien punits; mas
135 » tu dius que tu are sostens mala pena per lo teu
» peccat, donchs aquella en si bona es, car justa-
» ment es per Deu * a tu inflicta; donchs fals es ço [*f. 107 v*]
» que tu dius, ço es, tu matex esser spirit mal per
» ço com sostens mala pena. » Respos lespirit:
140 « Tota pena es bona en quant partex del judici de
» Deu, mas es mala per respecta de aquell al qual
» es inflicta; car pena no es inflicta a algun sens
» merit, e aquesta pena la qual are yo soffir es a mi
» mala per tal com es inflicta a mi per los peccats
145 » e mals per mi primerament perpatrats. E segons
» asso, car yo he mala pena, yo puch esser dit spirit
» mal, fins a tant que per tal pena yo sia purgat
» del mal que he comes en la mia vida. »

Lo Prior demana de qui era ell spirit. Respos:
150 « Yo son lespirit e la anima de Guido, deffunct. »
Al qual dix lo Prior: « Per aquesta cosa sembla a
» mi que tu est spirit ingrat a tu matex e al cors de
» Guido, car en asso e per asso que has parlat a
» nosaltres, stant en aquest loch, fas escandol a te
155 » muller e a tu matex enuers los homens, car ya
» supposen que tu, Guido, est estat mal hom en
» la tua vida, lo contrari de la qual cosa stimen
» los ciutadans de aquesta ciutat esser ver, car na-
» guna mala oppinio es stada de tu dementre que
160 » has viscut. » Respos lespirit: « Yo no son spirit
» ingrat a mi ni a altri, car posat que tu per tu
» matex donasses vna gonella a algu, e ell per amor
» de la gonella * axi donada volgues morir si fos [*f. 108*]
» necessari ¿donchs no seria dit: Aquest hom es

» grat e conaxent? » Respos lo Prior: « Si seria, e 165
» diria hom: Aquest hom es grat a mi. » Ladonchs
la veu aquella dix: « Yo com fuy en mon cors de
» Guido no rebi altra cosa sino la gonella de la
» sua mortalitat; e are lo cors de Guido jau soterrat
» en la terra, no sentint trebayll ni dolor naguna; 170
» mas yo, spirit de aquell, son assi turmentat per
» peccats del seu cors, com empero, los peccats ya
» mes me plaguessen, car los desigs carnals batallen
» contra la anima; donchs, per tal que lo cors de
» Guido, en lo dia del judici no sia cremat en lo 175
» foch infernal, yo, axi com a grat e conaxent, son
» turmentat assi per los mals del seu cors. Com,
» empero, sia cosa certa en aquest mon que yo no
» hage fet res de mal en quant son stat spirit en
» anima sua, donchs no pot esser dit que yo li sia 180
» spirit ingrat. E no val ço que tu, Prior, dius, que yo
» son stat fet scandol a la mia muller de la mala op-
» pinio de Guido, en quant yo parla axi a vosaltres;
» car escandol no es altra cosa [que] dit o fet dres-
» sant se a vituperi de algu e ana[n]t a mala fi; car 185
» scrit es: *De homini per quem scandalum venit.* Mas
» yo, spirit de Guido, no son fet vituperi en paraules
» ne en fets, car a mi es stat permes de dir queus
» diga aquestas paraulas e que demostra a vosaltras
[*f. 108 v*] » la mia neces*sitat e dels altres qui stan en purga- 190
» tori; e en asso fas yo mes honor a Guido que con-
» fusio ne vergonya, car tota aquesta ciutat se es assi
» ajustada fahent a Deu moltas gracias e oracions
» per Guido, que nostre Senyor Deu lo delliure mi-
» sericordiosament del mal de pena, axi com tu, 195
» Prior, ab los teus frares has ya pregat Deu per mi.
» Donchs, per aquests meus dits prou es manifest
» a vosaltres que yo no fas scandol nagu a mi
» matex, ni a me muller, ni al cors de Guido. »

200 Lo Prior demana en quina manera pot esser algun mal apres la sua mort, puys que en se vida se es confessat e ha pres los sagraments ecclesiastichs. Respos lespirit: « Algun mort pot esser mal en » duas maneras: eternalment, axi com son los
205 » dampnats; temporalment, axi com son aquells » qui en purgatori son punits, los quals son mals » fins a cert temps; hon, sapiats com, per tal com » yo he confessat e he rebuts los sagraments ec» clesiastichs, no puch esser mal spirit eternalment,
210 » mas so mal temporalment quant a la mala pena, » fins a tant que haure satisfet dels meus peccats » confessats, car algun [apres] confessar e rebra los » sagraments ecclesiastichs, sino exercita la peni» tencia en obra, allo que es lexat en la penitencia
215 » en aquest mon, sera suplit en lo purgatori. »

Lo Prior demana si sabia ell algu esser dampnat o saluat. Respos lespirit: « Yo no he a dir a tu » aquesta cosa, car tot spirit, stant * en purgatori, [*f. 109*] » es dispositiuament bo, per ço com se dispon al
220 » subiran be eternal; per amor de asso, aytal spirit » deu esser vertader, ço es, que deu dir veritat; » mas nagun spirit aytal pena pora dir verament als » homens de la saluacio o de la dampnacio dalgun, » si ya no era stat en la vn loch e en laltre, ço es,
225 » en lo cel e en laltre, ço es, en infern, per veure » *quals* [quants] e quals seran dampnats o saluats. » E yo son lespirit de Guido, posat assi a pagar los » meus mals, e ja may fuy en loch dels dampnats, » car no son ne sere dampnat; semblantment, no
230 » puch encara puyar al çel, qui es lo loch dels sal» uats; donchs yo no puch vertaderament dir quals » son dampnats ne quals son saluats. » Lo Prior, ab

impetuositat, responia axi al spirit: « Ara es viyares
» a mi que tu est spirit falsari, car la Sancta Scrip-
» tura testiffica que los proffetas, en la veylla ley, 235
» digueren veritat de la incarnacio de Jhesuchrist,
» empero ells james no veeren en aquesta vida
» Jhesuchrist incarnat; semblantment, digueren ve-
» ritat de la resureccio dels morts, la qual encara
» no hauian percebuda. Donchs, per argument molt 240
» pus fort, tu qui est despuyllat del cors e est spirit
» pur, millorment pots tu dir dels dampnats e dels
» saluats, que los prophetas qui eren homens purs,
» los quals profetauen de la incarnacio de Jhesu-
» christ. » Respos lespirit: « Tot quant los prophe- 245
» tas digueran de la incarnacio de Jhesuchrist e de
» la resureccio del morts, asso hagueran solament
[*f. 109 v*] » per reuelacio de Deu e dels * sancts angels, quils
» spirauen, e per lo Sanct Spirit, infus en ells a
» declarar la fe, per tal que per aquestas cosas 250
» conuertissen lo poble a colre Deu. Mes yo son
» posat en la pena de Purgatori fins a cert temps,
» e dementre que yo son en aytal pena, deffallira
» a mi la reuelacio dels angels e la infusio del Sanct
» Spirit, car yo no veig altres angels sino aquells 255
» quim han a regir en aquesta pena, e no puch hauer
» en mi lo Sanct Spirit, fins a tant que sia purgat. »
Al qual dix lo Prior: « Encare en les tuas paraulas
» se proua que tu est falsari: tu dius quel spirit
» no pot dir a nosaltres res dels dampnats e dels 260
» saluats, de la qual cosa se lig lo contrari en la
» scriptura; los demonis a vegades dien als homens
» veritat dels dampnats e dels saluats. » Respos
lespirit: « Los demonis no poran alguna cosa parlar
» dels secrets celestials, sino permissiuament, axi 265
» com per reuelacio del Angel superior; ne axi poch
» les animas, stants en purgatori, saben ne poden

» saber res de aquests aytals misteris per propria po-
» testat, e per tal dementre que yo sere en aquesta
270 » pena, yo no he ne pore hauer la reuelacio dels
» angels, ne deig veura la pena dels dampnats; car
» si axi fos, la pena de infern poria star ab aquella
» pena de purgatori, la qual cosa es falça; car la
» pena del purgatori ha bona speranse de gracia
275 » e de gloria, mas la pena de infern no ha speranse
» de vna ne de altra * cosa: *Quia in inferno nulla* [*f. 110*]
» *est redempcio;* hon, per aquests meus dits, apar
» assats que no es semblant lo argument dels pro-
» phetas e dels altres homens. »

280 Lo Prior demana: « ¿Hon est tu? » Respos lo spirit:
« Assi son, en lo meu purgatori. » Al qual dix lo
Prior: « Donchs seguex se que assi es lo purgatori
» de las animas, car per aquella matexa raho per
» la qual tu deus assi purgar, seran assi aytan be
285 » purgades les altres animas, e aquell loch hon les
» animas son purgades es apellat purgatori. Donchs
» per conseguent seguex se que assi es lo loch de
» purgatori de las animas. » Respos lo spirit: « Do-
» bla es lo purgatori, ço es, comu e particular. » Al
290 qual dix lo Prior: « Naguna anima ensemps en vna
» vegade e en vn matex temps e ora pot esser pu-
» nida en dos diuersos lochs. » Respos lespirit:
« Yo de die en dia son punit ab les altres animas
» en lo purgatori comu. »

295 Lo Prior demana hon fos continuadament lo pur-
gatori. Respos lespirit: « En lo sentra de la terra. »
Al qual dix lo Prior: « ¿Com pot esser axo? Com lo
» purgatori sia loch spiritual e la terra es loch cor-

» poral ¿com poden esser en vn matex loch? » Respos lespirit: « Axi com la anima es en tot lo cors, 300
» axi es vnit lo loch spiritual al corporal. »

[*f. 110 v*] * Lo Prior demana: « ¿Per que fuyst punit assi? »
Respos lespirit: « Per tal com yo cometi assi algun
» peccat per lo qual en ma vida nol he satisfet per
» penitencia. » 305

Lo Prior demana qual cosa majorment agreuya
los homens morint. Respos lespirit: « Lo conco-
» rriment dels demonis, quis ajusten ensemps la-
» donchs, esforçant se de gitar lom fora de la fe
» catholica, faent li perdra la propria memoria; ab 310
» tristor e estridor de dents, ab terribla esguarda-
» ment, los reduexen a memoria als homens tots lurs
» mals actas. »

Lo Prior demana qual cosa es aquella qui mes
conforta los homens en la mort. Respos lespirit: 315
« Lo merit de la sagrada passio de Jhesuchrist, lo
» beniffici de la gloriosa verge Maria, e la interces-
» sio dels Sancts. » Al qual dix lo Prior: « Demostra
» a nos quinas gracias conforten mes en la mort
» lom. » Respos lespirit: « Volenterosament to mos- 320
» trare e dire, e perço escolta be: Si es que algun
» muyra en peccat mortal, sens contriccio de cor e
» confessio de bocha, ladonchs lo seu bon angel li
» ressita la passio de Jhesuchrist, per concloura
» aquell hom aytal esser estat ingrat e desconaxent 325
» a Deu; e perço, [e] per tal com no ha volgut, com
[*f. 111*] » fer * ho podia, confessar se de sos peccats, hans

» ha menyspresats los sagraments de sancta mara
» Esglesia; los quals sagraments, per virtut de la
330 » passio de Jhesuchrist, mundiffiquen los pecca-
» dors de la culpa, e reduexen los a estament de
» gracia e de gloria. E aquestas cosas ditas, los de-
» monis lo prenen, dient li: « O, hom ingrat enuers
» Deu! vine ab nos al infern, hon son heretats tots
335 » los ingrats a Deu. » Mas si algun mor confessat,
» jatssia que no hage satisfet per los peccats con-
» fessats, ladonchs los bons angels lo conforten
» contre lo concorriment dels demonis, dients als
» demonis: « No haureu part alguna en aquest hom,
340 » car lo merit de la sagrada passio de Jhesuchrist es
» a ell vn miya e escut entre ell e vosaltres. » Lauo-
» res los malignas spirits dien: « Aquest hom a fet
» axi, e axi, per totas les potencias de la anima;
» donchs alguna cosa de juridiccio hauem en aquest
345 » hom. » A aquestas cosas responen los angels: « Ver
» es que en aquestas cosas ha ell peccat, mas ell sen
» es confessat, o, almenys ne ha hagude contric-
» cio, per la qual cosa lo merit de la sagrade passio
» de Jhesuchrist sera a ell vn mitya entre ell e vos-
350 » altres: car les mans de Jhesuchrist foradades per
» aquest hom, son mitya ara entre ell e les vostras
» mans; los vylls de Jhesuchrist semblantment, son
» mitya entre ell e los vylls vostras, hoc encara, que
» james pus lo veureu per espauentar lo; los mem-
355 » bres de Jhesuchrist, passionats per ell, lauen e
» puriffiquen los seus peccats, los quals aquest * [*f. 111 v*]
» ha comesos per sos membres; e tot lo sagrat
» cors de Jhesuchrist, passionat per aquest e stes
» en la creu, sera a ell scut contre les vostres fal-
360 » çedats e nequicias, ab les quals vosaltres lo faes
» peccar axi; e axi semblantment, la anima de Jhe-
» suchrist, la qual ell ha donada per aquest hom,

» purga e denege ara la anima de aquest de tots los
» peccats que fets ha, en tal manera, que en aquest
» hom no roman pena eternal, mas pena de pur- 365
» gatori trancitoria. » E axi los merits de la sagra-
» da passio de Jhesuchrist ajuden los homens e [los]
» conforten en la mort. Lo beniffici, encara mes,
» de la gloriosa verge Maria aximatex ajuda e val,
» en aquesta manera: Que si algu mor, degudament 370
» e deuota confessat, encontinent es aqui la gloriosa
» verge Maria, parlant als demonis en aquesta guisa:
« Jo son apellada e dita mare de Jhesuchrist fill
« de Deu, regina del çel, senyora del mon, impe-
» radriu de infern; e, en quant son dita mare de 375
» Jhesuchrist, yo pregare lo meu Fill que aquesta
» anima sia salua per merit de la humanitat sua, la
» qual ell ha presa de mi, mara sua; en quant son
» per mon Fill apellade regina del çel, yo prouehire
» e aparellare en aquesta anima loch en lo cel; e 380
» en tant son apellada senyora del mon, ab la vo-
» luntad del meu Fill vull que les oracions e almoy-
» nes e tots los benifficis quis fan en tot lo mon, de
» tots los feels christians vius, sien en aquesta anima
» en ramey e en remissio de tots los seus peccats; 385
» en quant son dita emparadriu de infern, yo, de
» part del meu Fill, man sus ara a vosaltres de-
» monis que de qui auant ja mes no vexeu aquesta
[*f. 112*] » anima * e lexats la estar. » E, asso dit, tantost
» son aqui presents los angels e los Sancts de Deu, 390
» e majorment aquells que lom colia e honraua
» mentre que viuia, per misericordia pregant e
» dient: « Senyor, tu qui est deuallat del cel per
» fer los pecadors saluas, per amor de la preciosa
» verge Maria, mara tua, hages merçe e pietat de 395
» la anima de aquest frare nostre, ho sor nostra. »
» Les quals cosas fetas, la anima de aquest aytal

» es menada per lo seu bon angel en purgatori, e
» sobtosament lo seu mal e los altres mals angels
400 » se partexen dell enuergonyits e confusos, dolent se
» de la sua saluacio. E en aquesta manera la sa-
» grada passio de Jhesuchrist, e lo beniffici de la
» gloriosa verge Maria, ab la intercessio dels Sancts,
» valen e ajuden als homens en la lur mort. »

405 Lo Prior demana ya si lom en la sua mort poria
veure Jhesuchrist, e la verge Maria, e los altres
sancts, e los angels de Deu, sots lur propria forma.
Respos lespirit, que no, si ya no fos tant sanct hom
que no hagues purgar en purgatori. Al qual dix lo
410 Prior: « A mi sembla que no sien veras totas les
» cosas que has dites. Tu has manifestat, per tes
» paraules, que tots aquests sancts stan presents
» al hom en se mort, per confortar lo, la qual cosa
» nos poria fer si nols veya. » Respos lespirit: « Los
415 » sancts hi son presents, e majorment aquells los
» quals ell[*s*] viuent specialment colia, empero ya
» per axo lom qui mor nols deu veure sots propria
» forma lur, car si fos * axi, com beatitud no sia [*f. 112 v*]
» altra cosa sino veure Jhesucrist en se propria
420 » forma ho persona o essencia, seguir se a donchs
» que, morint lom, en continent seria fet beneuen-
» turat, la qual cosa es falça. »

Lo Prior demana si los spirits sabien los fets dels
homens e dels amichs lurs, despuys que eren des-
425 puyllats del cors. Respos lespirit, que hoc. Al qual
dix lo Prior: « ¿Tu, donchs, sabries me dir de que
» he vuy yo celebrada la mia missa? » Respos les-
pirit: « Tu, Prior, has celebrada la missa del Sanct

» Spirit. » Al qual dix lo Prior: « Ara veig yo que
» tu est falsari, car yo no he vuy celebrada missa 430
» del Sanct Spirit, ans he dita missa de *Requiem*
» per les animas de tots los feels defuncts. » Res-
pos lespirit: « O, Prior! be saps tu que la tua missa
» es stada de *Requiem*, empero yo no ment, perço
» com he dit que tu has celebrada vuy missa del 435
» Sanct Spirit; car com alguna cosa es encercada
» o demanada de algu, allo qui sta pus acostat al
» cor aquell es pus tost pronunciat per la bocha:
» *Nam ex habundancia cordis os loquitur;* e per tal
» com entre totas les missas, celebrades o celebra- 440
» dores, pus prop sta a la mia penssa la missa del
» Sanct Spirit e la missa de Trinitat, [*e*] aytals missas
» me ençenen ara mes que altres; e dir te la causa:
» Per que ço es que, dementre que yo viuia e he
» viscut en aquest mon, tostemps lo meu veure, e 445
» tots mos sentiments corporals, e la mia potencia,
» he despesos en diuersos peccats meus, com los
[*f. 113*] » degues hauer despesos ab tota la * mia fortalesa
» en lo seruey de Deu, donant a Deu lo pare tota
» la mia fortitud, car lo pare es poderos e dell es 450
» diriuada tota potencia mia e dels altres, segons
» la misericordia de la sua donacio; e axi yo he
» peccat per fortalesa e potencia mia contra Deu
» lo pare, al qual es atribuida tota potencia. Sem-
» blantment, yo he peccat, per mon sentiment, con- 455
» tra Deu lo fill, al qual es atribuida tota sapiencia;
» car la mia sapiencia, donada a mi de Deu, jo la
» he implicada e mesa en les falçedats e vanitats de
» aquest mon. Aximatex he peccat contra lo Sanct
» Spirit, al qual es atribuida tota gracia e benig- 460
» nitat; car los dons naturals, axi com bellesa, elo-
» quencia, affabilitat e prosperitat de aquesta vida,
» he donat a peccat de la carn e del mon e del

» diabla. De las quals cosas, jatssia asso que men
465 » sia confessat a la sancta Trinitat, non he feta sa-
» tisfaccio en ma vida, e per tal are lo Saluador
» meu, segons quem ha reportat e dit lo meu angel,
» ha dispost que les missas de Trinitat que per mi
» son celebrades deuen ajudar mes que les altres
470 » missas; e per tal com yo souen he peccat contra
» la benignitat del Sanct Spirit, volent hauer dels
» bens del mon mes que la benignitat del Sanct
» Spirit nom ha volgut donar, per tal are, per satis-
» fer al Sanct Spirit per los meus peccats en aquesta
475 » part, valien mes a mi les missas del Sanct Spirit
» per mi celebrades; e per ço com tu, Prior, en la
» tua missa, apres de la principal oracio, prenguist
» la oracio del Sanct Spirit, la qual certament ha
» mes a mi valgut que totas les altres oracions que
480 » has ditas en la tua missa, [*e*] per ço me alegraue
» yo mes de aquesta cosa que del restant de aquella
» missa; lo qual restant * es passat a subcidi e ramey [*f. 113 v*]
» de totas animas qui son en purgatori; mas aquella
» mencio del Sanct Spirit fo a mi special, axi com
485 » lo dit restant fo a les altres animas. E, donchs,
» ver he dit yo e no mentia, quant digui que tu has
» vuy celebrat del Sanct Spirit. »

Lo Prior demana per quants homens ho animes
pot vn saserdot celebrar, en tal manera que totas
490 egualment participen del effecta de la missa. Res-
pos lespirit, que: « Lo saserdot ensemps en vna
» vegada pot celebrar per tots los feels christians,
» vius e deffuncts, e cascun dells ha la missa ente-
» gra, car la virtut del sagrament del sagrat cors
495 » de Jhesuchrist se esten a tots; car axi com Jhesu-
» christ qui es Deu e hom, eleuat vna vegada en la

» creu offeri si matex a Deu lo pare per salut del
» humanal linatge, [*e*] axi en la missa de qualceuol
» saserdot es Jhesuchrist offert en lo sagrament del
» altar, per salut de tots los feels christians; e per 500
» amor de asso, pot dir e celebrar lo saserdot
» per tots ensemps, axi com per dos, e millor encare;
» car aquesta es la diffarencia entre lo be spiritual
» e lo be temporal, car quant mes es departit en
» moltas parts lo be spiritual, tant es mes en si 505
» matex: e per tal, si tu parteys vna poma en moltas
» parts e en molts, tant mes es diminuide en si
» matexa; mas vertaderament lo be spiritual, quant
» mes es partit, tant crex e multiplica en si matex,
[*f. 114*] » axi com si tu ensenyaues lo *Pater noster* * a molts, 510
» la dita oracio no es diminuida gens en si ma-
» texa, mas tant es major lo effecta quant es de
» molts apresa. E axi es de la missa de qualçeuol
» sacerdot, car lo effecta de la missa tant es en si
» major, quant a molts homens vius e morts se 515
» esten. » Al qual dix lo Prior: « ¿Com es, donchs,
» asso que la scriptura diu, que les animas dels
» amichs poden esser delliurades per missas, almoy-
» nas e oracions specials fetas en amor de Deu e del
» prohisme? Mas, com tu dius que les missas cele- 520
» brades per tots valen mes, me appar que nou
» hages dit be. » Respos lo spirit: « Yo dich que
» cascun sanct saserdot, celebrant missa, deu fer
» duas cosas: primerament, deu endressar la sua
» penssa a Deu per aquell o aquells per los quals 525
» ell especialment es tengut; e puys, deu hauer
» deuocio per tots; e perço com son apellades
» specials, car specialment ajuden a nosaltres qui
» stam en la pena de purgatori, [*e*] en aquesta
» manera yo, Guido, son delliurat de la pena de 530
» purgatori quatre anys pus tost que no deuia

» esser, del terme constituit a mi per los meus pec-
» cats: car yo he vn pobre cusi religios, lo qual
» yo he sustentat e prouehit en les escolas de Bo-
535 » lunya per .v. anys, e are ell deuotament prega
» Deu per mi, per les quals oracions yo son are
» alleuyat, axi que are no stare assi en pena sino
» fins a Pascha. E, si vols prouar asso esser ver,
» vina en aquest loch a la festa de Pascha, e si no
540 » mich trobes ne mich ous, sapies que yo sere en lo
» çel. » La qual cosa lo Prior matex, ab alguns de
la familia del Papa, troba, axi com lespirit li
hauia dit.

* Lo Prior interroga lespirit si sabia si Deu fos [*f. 114 v*]
545 en aquell çel en lo qual eren tots los sancts. Respos
lespirit: « Primerament he dit yo a tu que encara
» no son stat en lo çel, e per ço no ten sabria alre
» dir sino tant com a mi ne es stat reuelat. Empero
» lo meu angel me ha dit: « Esta en aquesta pena
550 » fins a Pascha, e lauors veuras lo Rey dels çels,
» ab la sua diadema e corona, ab los seus angels,
» e ab tots los sancts. » E quant ell mo hac dit e
» notifficat yo respongui: « A, a, a! lonch temps es
» aquest, mes empero beneyt sia lo Altisma, qui
555 » fa a mi justicia ab misericordia. »

Lo Prior demana qual cosa podia mes ajudar
als homens estant en purgatori. Respos lespirit:
« Les specials missas celebrades per ells, en les
» quals ells hauian hauda major deuocio en lur
560 » vida. » Al qual dix lo Prior: « ¿A que servex,
» donchs, aquell offici de *Requiem*, lo qual especial-
» ment es assignat per los defuncts? » Respos les-

pirit: « Aquell offici majorment se coue quant algu
» volra celebrar per tots [los] feels deffuncts; e es
» aquesta la raho: car aquell offici de *Requiem* fou 565
» ordonat per los qui no eren letrats, ço es, per los
» lechs qui no creen que altres missas sien pus
» apropriades per los deffuncts. »

Lo Prior demana: « Per tal com tu dius que les
[*f. 115*] » missas specials ajuden mes a les animas de pur*ga- 570
» tori, ¿e, donchs, quinas suffragias ajuden mes a
» les animas? » Respos lespirit: « Dich te que per
» psaltiris, e majorment los set psalms penitencials
» ab la letania. » La qual dix lo Prior: « Asso es
» inconuenient, a mon parer: Jhesuchrit ha compost 575
» lo *Pater noster*, e langel la *Aue Maria*, e los .xij.
» apostols lo *Credo in Deum;* mas los .vij. psalms
» los doctors de santa mara Esglesia los ordonaren,
» naguns dels quals ya mes no ha pugut aconseguir
» la sanctadat de Jhesuchrist o del angel, ne encara 580
» de algun aposthol; e per amor de asso sembla a
» mi que la ordinacio lur dels .vij. psalms no sia
» tan auctentica, ne, per conseguent, proffitosa, axi
» com son lo *Pater noster* e la *Aue Maria* e lo *Credo*
» *in Deum.* » Respos lespirit: « Quant a la sanctadat 585
» dels components, son millors e pus valeroses les
» oracions quis deuen dir en la esgleya, exceptat
» la missa qui sobrapuge totes les oracions. Mas
» los .vij. psalms ab la letania, quant a la intencio
» dels ordonants, son deuotissimas oracions a les 590
» animas stants en purgatori; car los sancts pares
» sagraren e stabliren los .vij. psalms esser ductors
» en remey dels .vij. peccats mortals; axi que, quant
» a la superbia, se deu dir lo primer psalm, ço es,
» *Domine ne in furore,* car Deu lança en infern 595

» langel Luciffer per superbia, el destruhi en la sua
» furor; e axi dels altres psalms. »

Lo Prior demana: « ¿Quina vtilitat es per les
» animas dels deffuncts *Placebo* e *Dirige*? » Res-
600 pos lespirit: « O, Prior! de gran misteri es aquell
» offici, * car los .v. psalms ab les .v. antiphonas [*f. 115 v*]
» reffan e conforten la anima, quant al compliment
» dels .x. manaments; e los .viiij. psalms en *Dirige*
» disponen la anima en purgatori a alguns dels nou
605 » ordens dels angels; e les viiij. antiphonas ab
» los tres versos reffrigeren la anima a signifficar
» los .xij. articlas de la fe catholica, los quals ella
» ha creeguts per la doctrina de sancta mara Es-
» gleya. Les .viiij. liçons conforten la anima quant
610 » als nou estaments qui son en purgatori, car cas-
» cuna anima alli estant, ho ella te estament de
» pobretat, ho estament de potestat, ho de jouentut,
» o de vellesa, ho de virginitat, o de matrimoni, o de
» viduatge, o de clerga, o de lechs; car en aquell
615 » grau o en aquell estament sera alli ponit en lo
» qual haura assi peccat. Los .v. psalms de las
» *Laudes* dels morts conforten les animas quant
» als .v. sentiments corporals, migensant los quals
» han seruit a Deu e en peccat al diable. E encare
620 » los .v. psalms de *Laudes* de morts recreen les
» animas en purgatori quant a les .v. profecias, les
» quals Deu ha donades a les animas dels homens;
» car Deu a cascuna anima humana ha creades
» tres potencias per les quals ella es resemblada
625 » a les altres creatures per Deu creades: per la po-
» tencia memoratiua, la anima se ressembla a Deu;
» per la potencia intellectiua, se resembla a Deu
» lo fill; per la potencia voluntaria, a Deu lo

[*f. 116*] » sanct spirit; per la potencia vegetatiua, es re*sem-
» blade als arbres; per la potencia progressiua o 630
» sensitiua, es ressemblada als animals. E perço los
» psalms de *Magnifficat* e *Benedictus*, dits per los
» morts, conforten los morts en purgatori quant a
» la diuinitat e humanitat de Jhesuchrist; en los
» quals psalms, com les animas seran purgades, 635
» deuen magnifficar e beneyr lo nom de nostre
» Senyor Deu Jhesuchrist en los çels sens fi. Les
» duas anthiponas ques dien ab aquests dos psalms,
» signiffiquen aquella companyia que hauran les
» animas purgades, apres lur purificament, ab los 640
» angels; les duas oracions quis dien en lo *Placebo*
» e en *Dirige*, son e signiffiquen los fahiments de
» las gracias, que les animas, exides e delliurades
» de purgatori, retran a Deu. » E ditas aquestas
cosas lespirit comensa fort agrament ab veu plo- 645
rosa, dient: « Prior, interroga cuytadement, car
» lo temps ve prest en lo qual me coue caualcar
» per raho de la mia pena quim agreuyara. » Al
qual dix lo Prior: « ¿Podem te nosaltres soccorrer
» ne ajudar en alguna cosa per aleujament de la 650
» tua pena? » Respos lespirit: « Hoc be, si volgue-
» ssets tots dir per mi .v. vegades la *Aue Maria.* »
E de continent tots la digueran; la qual cosa feta,
tantost lespirit dix: « Yo fas gracias a Deu e a tots
» vosaltras, que ara son fortifficat per poder vos 655
» millor parlar. »

Lo Prior demana dient: « Donchs ¿los demonis
» poden veura lo sagrat cors de Jhesuchrist en lo
» altar? » Respos lespirit, que: «Hoc, e pus clara-
» ment quels homens; e, vullen o no, lo adoren. » 660

*Lo Prior demana: « Digues me, donchs, ¿los de- [*f. 116 v*]
» monis poden empatxar la consecracio del cors
» sagrat de Jhesuchrist en la missa? » Respos les-
pirit, que: « No, sino en alguns saserdots qui inde-
665 » uotament e indigna se acosten al sanct altar, e en
» altres qui celebren en peccat mortal. E en aytals
» saserdots, ho abans o apres de la consecracio del
» sagrat cors de Jhesuchrist, ha potestat lo diabla
» de empatxar la consecracio, jatssia asso que molt
670 » a tard; empero sino stiguessen alli los angels bons,
» lauors los angels mals en molts saserdots se esfor-
» çarien de empatxar la consecracio, o degudament
» mesclant hi vanitats e variables cogitacions. » Al
qual dix lo Prior: « ¿E contra aquest mal aytal, hay
675 » nagun ramey? » Respos lespirit, que: « Hoc, ço
» es: puritat de consciencia, e deuocio de anima,
» en oracio apropiada e competent a tolre tant gran
» mal com aquest es que los saserdots no sien axi
» destrouits en la missa per les temptacions del
680 » enamich; [*Respos lespirit*] hoc be, si lo saserdot,
» ab cor munde e ab la penssa deuota, abans de la
» missa haura dita aquella oracio, la qual per aquest
» mal tan gran mosser Sanct Ambros feu, per tal
» que no fos temptat per lo dimoni en la sua missa,
685 » la qual comensa axi: *Summe saserdos et vere pon-*
» *tifex, etc.* »

Lo Prior demana: « ¿Has tu vist lo sagrat cors
» de Jhesuchrist despuys que partist de aquesta
» vida? » Respos lespirit, que: « Hoc, e ara » dix
690 ell, « lo veig deuant lo teu pits, en vna capseta qui
» penya. » De la qual resposta se mereuellaren
molt, axi los frares com los altres qui alli eren, car
nagu no sabia * que lo Prior hagues aduyt lo precios [*f. 117*]

cors de Jhesuchrist altrament, sino segons que,
aquell jorn, lo hauia rebut combregant en la sua 695
missa. Ladonchs lo Prior se trasque la capseta del
seu si, e, tenint la en la sua ma, dix: « Si tu creus
» que aquest es lo precios cors de Jhesuchrist, e tots
» los spirits lo adoren e no poden resistir a la virtut
» de aquell, ara de present, en virtut de aquest 700
» precios cors de Jhesuchrist, yot man quem segues-
» ques fins a la porta forane de aquest monastir o
» alberch. » Respos lespirit: « Volenterosament se-
» guire yo lo meu senyor Jhesuchrist que tu tens
» ara en les tuas mans. » Ladonchs lo Prior co- 705
mensa de anar suaument enuers la dita porta, anant
primers en aquells dos frares seus, ab molts altres
homens primers; e lo Prior, mirant se derrera, no
veya que res lo seguis, sino que oyia hun so com
si vna granera fos tirada o anas per lo pahiment 710
de la cambra agranant. E com fos peruengut en lo
loch hon la muller staua en la fenestra, part [defora]
de aquella cambra, ella comensa fort a batre les
dents, tremolant, e comensa a cridar, axi com a
persona furiosa ho conturbada. A la qual corre- 715
gueran tots, e sobtosament ya fou feta quax morta;
e lo Prior, veent asso, tantost sen torna al sobre
dit stabla ho banquet. E aquella bona dona, a cap
de vn petit, enterrogal; stant tot hom en scilenci,
crida alt e dix: « Senyor meu Jhesuchrist, quim 720
» has reemuda! ajudem en aquest trebayll e tribu-
[*f. 117 v*] » lacio. » La qual cosa oyda, lo Prior * interroga
lespirit, en virtut de la passio de Jhesuchrist, que
li digues per que la sua dona fore axi vexada e tri-
bulada. Respos lespirit: « Ella sap la causa de la 725
» sua tristor. Demana ho a ella, si saber ho vols. »
A la qual dix lo Prior: « O, bona dona! digues me
» la causa de la tua tristor. » La qual no li respos

paraula. Ladonchs lo Prior dix al spirit: « Per la
730 » potencia de Deu, e per la virtut de la incarnacio
» del fill de Deu, per la let de la verge Maria, per
» merit de tots los sancts e beneuuyrats spirits, yot
» conjur quem digas: ¿per quina raho aquesta tua
» muller soffer tanta affliccio? » Respos lespirit: « Per
735 » tal com tu ho vols en tota manera saber, dich te,
» que per vn orribla e dereglat peccat, lo qual en-
» semps ella e yo cometem en aquest loch; del qual
» peccat ambdos nos confessam, mas, per tal com
» ella per penitencia no ha satisfet per aquell peccat
740 » e asso es romas per negligencia, nostre Senyor ara
» raquer e demana e vol que pas aquesta pena que
» soffer. » Ladonchs dix lo Prior: « Prech te quem
» digas lo peccat aquell, perço que per mi ellas puxen
» esser amonestades e auisades les gents, e que no
745 » cometen aquex peccat, ho altra peccat semblant. »
Respos lespirit: « Deu no vol que sia diuulgat aquell
» peccat, lo qual es ya confessat, e, per confessio,
» delit; en la qual confessio Deu ha oblidat aquell
» peccat quant a la culpa, mas no pas quant a la
750 » pena; e per amor de asso Deu dona a ella e a mi
» ara aquesta gran pena, per lo peccat * aquell, [*f. 118*]
» per tant que del tot sia desfet axi a pena com a
» culpa; e la cosa qui es delida de la noticia de Deu
» no es rahonable que sia reduhida a la noticia dels
755 » homens, e perço lo peccat strany e leig e no co-
» nagut, no deu esser notifficat ne manifestat als
» ignorants ne en aquells qui nol conexen, perço
» que ya Deu no vulla que alguns, sabent lo dit
» peccat, no se auesassen a cometra ho. Mas prehica
760 » tu als homens ques peniden es confessen integra-
» ment, car per armar e auisar alguns, Deu ha
» permes e volgut que yo parla ara ab tu. »

Lo Prior demana dient: « ¿Per que no es tu vengut
» e no has manifestat del teu estament a homes
» religiosos mes que a ta muller, com sia cosa certa 765
» que les personas religiosas sien en tots temps pus
» apertas e pus karitatiues e pus entenents en lo
» seruey de Deu ho diuinal? » Respos lespirit: « Yo,
» estant en lo mon, mes he amada me muller que
» tots quants religiosos hi hauia, e per asso son 770
» vengut primerament a ella; car com yo fos menat
» a la pena, yo pregui nostre Senyor Deu quem fes
» gracia que yo pugues entrar assi, e pogues mani-
» festar a me muller lo perill esdeuenidor, per ques
» guardas e hi prouehis. E Deu ha atorgat a mi 775
» que yo la hage axi spaordida e conturbada, perço
» que ella nos perdes ne fos axi ponida en purga-
» tori com yo son stat. »

Lo Prior demana: « ¿Com pots parlar, que no
» hages bocha ne lenga, qui son instruments de 780
[*f. 118 v*] » parlar? » * Respos lespirit, que: « Axi com lo fuster
» ab la destral sta aparellat per tayllar cascun arbra,
» empero no pot esser asso aplicat al fuster sens ma
» del hom; axi com en aquesta vida no pot lom
» parlar sens lenga, e encare que hage lenga no pot 785
» per ella parlar, si ell dintra per virtut de la anima
» no hi sera dispost; e per tal, lo cors del hom no
» es sino instrument de la anima, empero la anima
» per si matexa ha totes les virtuts franchament,
» e per amor de asso no val res ço que tu suppons, 790
» ço es, que nagu no parla sens bocha e sens lenga.
» ¿E no saps tu que en la Sancta Scriptura se lig
» que Deu e los angels formauen veus sens lengas?
» Axi matex yo, spirit, parla per virtut del spirit
» e sens lenga. » 795

Lo Prior demana si les animas son judicades a purgatori mentre stan dins lo cors de la persona. Respos lespirit: « Abans que les animas sien despuy-
» llades de lurs corsos, veen lurs fets mals e bons, e
800 » veen los bons angels e los mals, pus clarament ho
» menys, segons la quantitat de lurs merits e de lurs
» peccats; e ladonchs, en aquella petita triga o spay
» son judicades a esser en lo cel o en purgatori o en
» infern. E tantost son portades en aquell loch hon
805 » deuen star, car axi com lo sol exint tantost escam-
» pa la sua lum per tot la hon deu ferir, sino es em-
» patxat per qualque obstacla, axi la anima es judi-
» cada per estar en purgatori, en vn instant e mo-
» ment es portada la, si donchs ya no son fetas * [*f. 119*]
810 » oracions tantost e almoynas, quasi empatxants que
» aquella anima no sia portada en purgatori; car tan-
» tes e tals almoynas e oracions poran esser fetas per
» aquella anima, que ella stara en layra esperant lo
» beniffici de la misericordia de Jhesuchrist; axi com
815 » se feya vuy en la ciutat de Bolunya de vn frare
» quis moria, lo qual era stat judicat per langel star
» per tres mesos en purgatori comu; mas ell hauia
» pregat primerament los seus frares que aquellas
» missas qui degudament, segons dret del orde, de-
820 » uien esser celebrades apres la sua fi, fossen cele-
» brades de la verge Maria abans que la sua anima
» hisques del cors; la qual cosa fo axi feta, e, per
» amor de asso, langel qui primerament li hauia dit
» que per tres mesos estaria en purgatori, empero
825 » sobreuench la verge Maria, pregant lo seu Fill per
» lo frare en tal manera, que la sua anima vuy staua
» per espay de duas horas en layre caliginos espe-
» rant lo beniffici de la missericordia de Jhesuchrist;
» la qual anima, per les pregarias de la verge Maria,
830 » no stara alla sino fins dema a hora de prima. »

Lo Prior demana encare: « ¿Quals obres [son] » aquellas per les quals pus tost perue hom al cel? » Respos lespirit: « Les obres de caritat, fetas en » amor de Deu e del prohisma. »

Lo Prior demana: « ¿De quina condicio de gents » son mes en purgatori? » Respos lespirit, dient: « De peccadors, car nagu no ve aqui si no sera stat » peccador. » 835

[*f. 119 v*] * Lo Prior demana: « ¿Qual era de millor vida en » tot aquest mon? » Respos lespirit: « Asso solament » ho sap Deu, car scrit es: *Ne laudaueris hominem* » *in vita sua, etc.;* ço es, no loaras lom en se vida, » car nagu dementre viu no sap si es digna de esser » loat de Deu o auorrit. E per ço de la sanctedat de » vida daltre no pot nagu recomptar ne saber certa- » ment en aquest mon, fins a tant que sia presentat » deuant lo jutge. Mas a la tua questio qui es feta, » qual fos de millor vida, responch en aquesta ma- » nera e dich: que aquell qui millor haura viscut, » e puys se morra. » 840 845 850

Lo Prior demane encare si sabria dir: « ¿Quin » estament es de major perfeccio entre los estaments » de aquest mon? » Respos lespirit: « Yo trop en » aquest mon en cascun estament alguna cosa digna » de laor e alguna digna de calumpnia o reprehen- » sio. Mas yo lou [aquell qui], en aquella vocacio en » la qual Deu lo ha apellat, seruescha a Deu sollici- » tament. » 855

Lo Prior demana encara: « ¿Qual es la pus agra
860 » pena de purgatori? » Respos lespirit: « La flama
» del foch e lo fret de la neu, car les animas han a
» passar de las aygas de las neus a les flammas
» del foch. »

Lo Prior encara demana si Deu era pus miseri-
865 cordios a vnas animas que a altras en purgatori.
Respos lespirit, que: « Hoc, car a algunes * ne lexa [*f. 120*]
» e perdona la quarta part de la pena deguda co-
» rrespondent a la sua culpa, e a altres la terça
» part, segons que seran stades piadosas e miseri-
870 » cordiosas en aquest mon. E axi matex, segons
» que mes o menys, per lurs parents e amichs, en
» aquest mon son fetas pregarias, o axi matex per
» los sancts en lo çel. »

Lo Prior demana encara: « ¿Quina pena has o
875 » soffers tu? » Respos lespirit: « La flamma del foch. »
Al qual dix lo Prior: « Asso no sembla ver, car en
» les cosas creades Deu noy fa res contra natura
» de aquellas, car si axi fos, ladonchs seria des-
» trouida lur natura. Mas la flamma del foch es vna
880 » cosa corporal, mas naguna cosa corporal no pot
» esser en tu res, en quant es incorporal. » Respos
lespirit: « Al argument com tu dius que Deu no fa
» res contre natura de las cosas creades, algunes
» vegades asso fayll, car per miraclas fa moltes
885 » cosas contre natura; axi com feu dels fadrins
» Sidrach, Misach e Abdenago, lansats en lo foch,
» e gens per axo lo foch no feu res en ells. E axi
» com Deu, per la sua omnipotencia, salua e res-
» taura aquells de la natural accio del foch, per

» aquella matexa omnipotencia fa ara que la flamma 890
» del foch hage poder sobra mi. E encare, com dius
» que naguna corporal accio no ha nagun exercici
» sobra la cosa spiritual, dich te que asso no es ver,
» car lo foch infernal es cosa corporal e fa son exer-
[*f. 120 v*] » cici en los demonis, * axi com tu ligs en los euan- 895
» gelis que Jhesuchrist dira als dampnats: *Ite male-*
» *dicti in ignem eternum qui paratus est diabolo, etc.*;
» so es, vets vosen, maleyts, en lo foch eternal, qui
» sta aparellat al diabla, etc. » Dix lo Prior: « ¿Com
» se fa que aquesta cambra nos crema, per tant 900
» com tu estas en ella ab flama de foch? » Respos
lespirit: « O, Prior! veig que encara ha poch lum
» en tu. ¿No te yo dit ya demunt que Deu pot
» retraure e lunyar la natural calor del foch en lo
» opposit cremable assi, axi com feu en los tres 905
» fadrins e en los .L. sauis conuertits a Jhesuchrist
» e a la sua fe per la sua sposa sancta Catherina?
» E, semblantment, veus tu que lo foch del lamp
» corporalment deualla del çel sens cremament de
» alguna cosa, empero sapias que, quant lo lamp 910
» crema, que es senyal de alguna venyanse; e axi
» veus tu encara, que lo sol entre per lo vidra qui
» sta en la finestra, e asso fa sens lesio sua. Axi
» matex yo, spirit flameyant, puch entrar e exir en
» aquesta casa, sens detriment o dan de aquella. » 915

Lo Prior demana encara si la anima, encontinent
apres que es axida del cors, ha sciencia de las cosas
naturals. Respos lespirit, que hoc. Al qual dix lo
Prior: «Donchs, pus que tu has aquesta aytal scien-
» cia ¿perque no parles ab mi en lati en totas cosas?» 920
[*f. 121*] Respos lo * spirit: « Per ço com no es voluntat de
» Deu que axit respona en aquestas cosas. » E, asso

dit, lespirit gemegant comensa a planyer se. E lo
Prior, tement que aquell spirit no fos massa vexat
925 per los seus arguments, dix: « Creatura de Deu: jot
» coman a Deu, lo qual te do [lo] bon repos, que tu
» desiges. » E axi lo va gequir en aquella libertat;
e de aquella nit auant no oyren res en aquella casa.

Apres aquestas cosas, en la vigilia de Epiphania,
930 per hauer major certitut de aquest cars, lo Prior
ana alla altre vegada, e menassen ab si los seus
frares demunt dits, ab molts altres homens lechs;
e, en presencia de tots aquells qui eren aqui presents,
digueren lo offici dels morts ab moltas altres
935 oracions. Finalment, tochades les matinas en la
esgleya de Sanct Germa, oyren aquell matex ço lo
qual hauian oyt en la primera aparicio. Lauors
aquella qui era stada muller del deffunct, stant alli
ab gran companyia de donas, tement se molt, feu se
940 lo senyal de la creu tantost. E lo Prior feu li parlar
tantost lespirit axi, per saber si era aqui lespirit de
Guido, marit seu; lo qual respos, que hoc. Ladonchs
lo Prior e los altres qui alli stauen entorn, se acostaren
a la veu aquella, en manera que, segons lur
945 stima, aquella veu era en mig dells. E lo Prior,
cuydant se que stigues ab ell tant com * la primera [*f. 121 v*]
aparicio, nol volgue restrenyer que romangues; empero
ell lo conjura en aquesta manera, dient: « Per
» merit e per virtut de la passio de Jhesuchrist, e
950 » per la sanch preciosa escampade en lo fust de la
» sancta creu per redempcio del humanal linatge,
» te conjur quem digas sim coneys. » Respos lespirit:
« Tu est lo Prior. » E lo Prior lo interroga, dient
axi: « ¿Creus tu que lo fill de Deu hage presa vere
955 » carn romanent integra la virginitat de la verge

» Maria mara sua? » Respos lespirit, alsant la sua veu, dix: « Asso es cosa que los angels en lo cel » veen, e les animas ho senten en purgatori, e los » demonis en infern ho creen, e los homens en tot » lo mon adoren e honren. » 960

Lo Prior demana encara si los peccats confessats son replicats ne scrutats en la hora de la mort. Respos lespirit, que: « Hoc, aquells de que hom no ha » satisfet per penitencia. »

Lo Prior demana si les indulgencias per ell guanyades porien aproffitar li, si ell se despuyllas de ellas el ne vestis. Respos lespirit, que hoc. Al qual dix lo Prior: « Ara vet que yo resigna e don a tu » totas quantas indulgencias que yo he guanyades » en vn any, e aquellas te do tant com a mi sia » possibla. » E ladonchs dix lespirit: « Gracias a » Deu e a tu, car yo son be confortat. » 965 970

[*f. 122*] * Lo Prior demana: « ¿Per que los spirits auorrexen la lum? » Respos lespirit: « Per ço com stan » en tenebras fins a vn temps. » 975

Lo Prior demana quina cosa fa lo cors de Jhesucrist als demonis. Respos lespirit: « Met los gran » terror, e constreny la lur maluada audacia molt. »

Lo Prior demana: « ¿Per quals peccats les animas » son axi vexades apres la mort del cors? » Respos 980

lespirit: « Algunes vegades per maladiccio de pare
» e de mare, o per excomunicacio de sancta mara
» Esglesia, justa e menyspreada; e alguna vegade
» per alguns leigs peccats amagats, dels quals hom
985 » ha negligencia de fer penitencia. »

Lo Prior demana encare per que lo seu matex
spirit era aparegut alli mes que altre spirit. E sobto-
sament sesuaney; e fou viyares a tots quants hi eren
que del mig dells e entre ells passas vn vent, qui
990 buffa enuers ells en manera de vn ayre prim e leus.
E de aquella hora auant noy fo oyt res del spirit;
empero era oppinio que lo restant de la penitencia
complis en lo purgatori comu. E per ço preguem
Deu que ell e tots los altres se reposan en pau.
995 *Amen.*

Acabade es la disputa entre lo spirit de Guido
de Coruo, ciutada de Bolunya, e lo Prior del couent
dels ffrares prehicadors de aquella matexa ciutat.
Deo gracias.

VI

VIATGE A L'INFERN

D'EN

PERE PORTES

* CAS RARO DE UN HOME ANOmenat Pere Portes, de la vila de Tordera, que vivint entrà y axi del Infern; y es com se segueix:

[*p. 448 d'un ms. de Sermons*]

VENINT[me] primerament entre mans una copia de una deposicio que Pere Portes, de Tordera, del comptat de Barcelona, avia feta devant lo comissari del Sant Ofici, Musen Joan Texidor, prevera y beneficiat de Blanes, *antes* de tornar la copia a qui me la avia dexada, volgui primer informarme ab lo mateix Pere Portes, que encara vivia, si lo que contenia aquell papé era veritat; y axis, lo primer dia de Otubre del any 1621, li ani á parlar en sa casa de Tordera, ab lo P. Fr. Climent de Tordera, religios caputxi, en un camp, so es, baix de una pomera; y li vas llegi tota esta deposicio, y lo que se contenia en ella; y li vas di si era veritat lo que alli estaba contingut, y ell me digue y afirmá que era la propria deposicio que avia fet devant [lo] sobre dit comissari y senyors Inquisidors, y que tot era veritat: que sols deu dias y avia estat, com es, desde la

vigilia de San Bertomeu, fins al primer de Setembre, que es San Daniel, molt anomenat y tingut en gran veneracio en aquella terra, per tenir en lo terme de ella una capella ab invocacio de dit sant. Digueren San Miquel, y prou es lo que diu ell, que estigue 30
en la vila de Molvedre, en lo Regne de Valencia, mes de un mes per poder cobrar forsas, y si fos estat San Miquel no auria pogut ser per Tots Sans en Hostal Rich y en Tordera; y axis, *despues* de San Miquel, se posá en cami per venir a la sua terra; 35
y mes digue, que passa a Monserrat. Y axi jo, Fr Francesch, de Canet, vila del Rosello en la Vallespir, religios caputxi, sabuda la veritat, me determini copiaro, a gloria de Deu, señor nostre; lo qual es desta manera: 40

En nom de la Ss.[ma] Trinitat, Pare, Fill y Esperit Sant, ament. En lo any de 1608, á 23 de Agost, estant Pere Portes, pages de Tordera, del biscontat de Cabrera, molt descuidat en sa casa, ab la sua muller y familia, li exposaren un reclam y feren 45
despues, en virtut de un acte de devitori que ell alguns anys *antes* avia firmat de certa cantitat, execucio de sos bens. Y en dita execucio, y per fer aquella, vingueren los oficials de la cort de Hostalrich, que es lo cap de tot lo biscontat. Y perque 50
dit Pere Portes estaba obligat, ab escriptura de ters, ab vens y persona, esent dits oficials en sa casa de dit Pere Portes, lo prengueren ab un sagrament y homenatje *ó* [y] inventeriaren tots los bens. Y sabent dit Portes [que] lo acte en virtut del qual se li feya 55
dita execucio molt temps avia estava escancellat, y que ell pagá dita quantitat, protestá y requiri que no passasen avant dita execucio, dient y soposant que

ell no * devia quantitat alguna de dit acte, *antes*, [*p. 449*]
60 [que avia pagat. Y com la escancellacio nos troba-
va, y diu dit Pere Portes que lo notari] que [avia
pres] la dita escancellacio era ja mort, y lo principal
deya que lo dit Pere Portes nol avia may pagat, y
que li devia tot lo deute, y que no era escancellat
65 dit acte ni lo constaria may, ferenli envantariar
tots sos bens y la heretat que guosaba dit Pere
Portes, dona[n]t deu dias de temps als mobles,
y 30 als immobles; y clos lo acte del imventari, lo
encomanaren á la muller de dit Pere Portes; y
70 volensen portar penyoras los ministres per ser pa-
gats dels salaris y dietas, y volent portar á la preso
á dit Pere Portes, y dit Portes veyent lo que pasava,
devant de moltas personas suplicá á dits oficials
que no li traguesen res de casa, sino que nos mo-
75 guesen de sa casa, que ell aniria fins al lloch ó vila
de Massanet, que alli alguns li devian diners, y los
pagaria á tots las dietas y salaris de dita execucio.
Y axis los oficials, tant per saber la bondat del home,
que en lo endama, dia de San Bartomeu, tornaria,
80 y que portaria diners y los pagaria, y tambe per
tenirli compassio y per prechs de la gent que si
trobaba, foren contents de esperarlo fins lo endema,
sols anas á buscar dines per pagarlos, y *despues*
quedaria ab sagrament y homenatge y ab las ma-
85 texas penas.

Encontinent que fou fet lo concert, dit Pere
Portes sen aná, prenent lo cami de Massanet; y,
anant molt pensatiu y enujat, trobá un Jove molt
ben tractat, á caball, y menava altra cabalcadura
90 buyda, y, en lo punt que se trobaren, dit Jove saludá
á Portes demanantli de haont era y haont anava;
pero com dit Portes estigues pensatiu del negoci
que li avia succehit de la execucio, y per so estigues

tot divertit, no li torná resposta, sino que caminava anant tot pensatiu y enujat. Y lo Jove li torná á preguntar que era lo que tenia, y ahont anava, que si ell lo pogues ajudar en res, que li digues sos treballs, que ell li valdria y afavoriria. Ohint Pere Portes lo que li digue lo Jove, respongue dientli perque ó volia saber; que los treballs seus eran grans, que ell nols podia remediar, sino Deu del cel, que sab la veritat de las cosas. Li digue alesores lo Jove que no se espantas, que moltas vegadas permet Deu treballs á las personas per provarlas, y que quant mes afligidas pensan que estan sens remey y que Deu las ha dexadas del tot, pero ab tot proveheix Deu que sigan ajudadas y afavoridas de algunas personas, y los trau de treballs; y que tantas horas, tans remeys. Oyin Pere Portes las paraulas de dit Jove, sel mira á la cara, dientli: « Gentil » home, molt jove sou per donar remey á mo[*l*]s » mals y donar concells á mos treballs. ¿No sabeu » vos que los concells, per acertarse, se han de pen» drer de homens vells, sabis y experimentats en » treballs y prosperitats, que agen vist y ohit y cer» cat lo mon, y que sapian que cosa es be y mal? » Vos sou jove, y no teniu ditas cosas. » Respongue lo Jove: « Tot lo que vos diheu tinch jo, y encara » molt mes; y no crech que ningun home nat en lo » mon me avanse y me porte aventatge de lo que » vos me aveu dit. » Y anant axis parlant, entraren [*p. 450*] en un cami fondo que va al lloch * o vila de Massanet.

Dit Jove li digue, una y moltas vegadas, que no anas tant pensatiu, y aont anaba. Dit Pere Portes, ja enfadat, li digue: « Yo vas al lloch de Massanet » y quen volia fer ell. Aleshores dit Jove, que anava á cavall, li digue que ell tambe y anava, y que si

volia pujar á caball ab la altra cabalcadura anirian
130 de compañia, y que no se anujas; y que [si] ell li
podria valer en res, que loy digues, que ell ó faria;
y lo prega molt li digues que tenia y de que estaba
trist, pensatiu y enujat. Aleshores dit Pere Portes
sel mirá algun tant y se altera; y caminant li digue:
135 « Mes puig me dieu que anau á Massanet, y me
» dieu que per ventura me donariau consells y re-
» meys á mos mals y treballs, jo vols dire. »

Pere Portes se senya, en nom de Deu, que es
principi sens principi de totas las cosas: « Sabreu
140 » com jo me dich Pere Portes, fill de Joan Portes,
» natural de la vila de Tordera, que habem dexada
» *atras*. Alguns anys ha, com las anyadas foren
» esterils, fou forsos á mon pare comprar blat, y lo
» mateix quens ba vendrer lo blat mos ba dexar
145 » los diners. Y aquest era un tal Just, de Tordera,
» per lo qual nos obligarem tots nostres vens y
» heretats, haguts y per haver, ab escriptura de ters
» y obligacio de personas, que dintre cert temps
» pagariam dita quantitat; y axis mon pare, *antes*
150 » de morir, paga dita quantitat y li escansellaren
» lo acte del debitori; y [de] asso ja ha passat mes
» de 20 anys. Y ab asso, estava yo molt descuidat de
» estas cosas, y vuy, dia present, me es vinguda tota
» la justicia de Hostalrrich, los oficials y ministres
155 » de ella, y, en virtut de dit acte de devitori, me
» han pres y envantariat mos bens, y me volian
» posar á la presó y traurer roba de casa y vendrerla
» per ser pagats dels salaris y dispesas: los he pregat
» que me dexasen anar á Massanet, que alli me
160 » debian alguns diners, y que los portaria pasat
» dema y pagaria las ditas despesas; y axis ells son
» resta[ts] en casa mia y me han dexat anar ab
» sagrament y homenatge, ab una malleuta, que per

» tot dema tinch de ser tornat. Y asso es la tristor
» que yo tinch, y los treballs, los quals me tenen 165
» desatinat y fora de mi, que quant y penso no se
» quem fassa. Veurem que so executat y afrontat
» per quantitat ja pagada molt temps ha! Posauvos
» la ma al pit, y mirau que dirá cada qual que lo
» senblant li succeis. Y axis, yo vos he dit los meus 170
» treballs, vejau vos ara que concell me donareu
» en aquesta necessitat en que estich posat. »

Y mentres tenian aquesta practica [o] conversasio,
dit Portes anava á peu, y lo Jove, que anava á caball,
li deya: « Pujau á caball en la altra cabalcadura, y 175
» no[*s*] os cansareu. » Y, anant axis, entraren en un
cami fondo y estret, y lo animal que anava solté li
anaba casi sempre entre peus y tenie jochs, casi
convidantlo á que pujas á caball, en tant que lo
dit Pere Portes estava un tant admirat. Lo Jove li 180
digue alesores que lo avia molt ven entes, y que
no estas mes enujat, que ell lo trauria de dits
[*p. 451*] tre*balls, y que no y duptas; y li digue: « *Pues* vos,
» Portes, me haveu contat vostres treballs, jo vos
» he promes traureus de aquells, vull jo saber quem 185
» digau si sabeu lo nom del notari que prengue
» dita escancellacio de dit acte. » Dit Pere Portes
digue que se anomenava Gelmar Bonsoms, lo qual
era notari propietari de las escripturas ó escri-
vanias de las vilas de Tordera y Hostalrich. Dit 190
Jove li digue que y anas, y li digues que li tragues
lo acte de dita escancellacio. Dit Portes respongue
alesores: « Si dit notari fos viu, ja ho auria fet. »
Per quant avia mort anys ha, y, per molt [que] ha-
guessen miradas las escripturas, may se avia pogut 195
trobar dit acte; y, que si ell no li donava altre re-
mey, que sabia poch.

Oyent asso dit Jove, li repongue ab gran enfado

que ya desconfiava; dient: «Yo vos traure de dit tre-
200 » ball, sino que jo tinch temor que [no] digau veritat,
» per quant yo se que dit notari ha fet molt [be] de
» son ofici; y si fos veritat que hagues pres dit acte,
» ho haguera notat en lo marge de dit acte.» Y que,
ara que era mort lo notari, ó deya; que si fos viu
205 no loy diria. Dit Portes alesores jurá que lo que
ell avia dit era tanta veritat com era veritat que per
anar al cel ó paradis avia*n*[-m] de ser christians y
aviam de morir; y voldria que dit notari fos aqui
present, que li diria y faria bo y entendria com deya
210 molta veritat, y que no tenia que demanarli perdo
en aquest mon ni en lo altre, y que tot pasava
com ell avia dit, y per quant era la pura veritat.

Y en lo temps que dit Pere Portes digue las
cosas al Jove, caminant arribaren al estany de Cils,
215 que pren lo nom de un lloch que se anomena Sils;
y com lo cami era estret y la cavalcadura que no y
anaba ningu sempre li anava entre peus, dit Portes
se determina alesores de pujar á cavall, y per asso
demana llicencia á dit Jove, lo qual li digue que
220 desdel principi ho podia aver fet. Y axi dit Pere
Portes se senya, y, en lo punt que fou á cavall, tot
se alterá y los cabells se li arissaren en lo cap, y
senti y veu que las cavalcaduras se parlaban la una
ab la altra. Encontinent dit Jove digue: « Puig vos,
225 » Portes, me haveu contat vostres treballs, los quals
» son pera vos grans, yo vos he promes de ajudarvos
» y donarvos concell y trasa ab que foseu ajudat y
» remediat: yo vull tenirvos la paraula y lo promes,
» y vos fare parlar ab lo notari Gelmar Bonsoms,
230 » lo qual, si ell á pres dit acte de escancellacio, ell
» vos ho dirá ahont lo posá y ahont es. Tenivos be
» á caball, que yo so lo Diable. » Y dit Pere Portes
se tingue fort oynt ditas paraulas; y digue: « Jesus,

» salvaume y nom desamparau! Verge santissima, » siau ab mi! » Y encontinent las cavalcaduras, totas dos juntas, arremeteren per lo estany de Sils, per montanyas y valls, y sempre anavan parlant. Y dit Portes, tenintse fort, y sempre cridant, invocant los noms de Jesus y Maria, en tant que al cap de una hora de temps que fou á cavall, pasadas que agueren grans montañas y valls, juntament * grans ayguas y mars, hisqueren en un gran pla, que era tot foch y dimonis, ab gran multitut de gent que patian grans tormens. Dit Pere Portes, espantat de asso y [de] veurer tantas ó ditas visions, en lo punt mateix lo Dimoni que lo havia portat alli li digue: « Tu, Portes, ¿conexeras á dit Gelmar Bonsoms, » notari? » Alesores dit Portes digue que si; y, dient asso, senti grandissim abalot y ba veurer un gran tropell de dimonis de diversas figuras y formas que venian ab grans alarits y alegres, sonant corns y xeremias molt diferents dels de aquest mon, que portavan la anima de Mossen Dilameras, clavari que fou de dit bescondat, y portava un proces *es* [en] las mans. Lo Dimoni que lo avia portat alli li digue la causa de asso, la qual era perque fulmina una enquesta falsament contra de un home per ferlo composar; y axis lo proces que portava dit Dilameras (clavari que fou de dit bescondat) es la enquesta que ell ha feta; per la qual cosa fou capturat lo temps que vivia, y portat en las presons de Barcelona, y culpat de moneder y de aver fet matar algu; y, sent en dita preso, caigue malalt, y per dita malaltia fou tret afiansat, y mori *despues* que dit Pere Portes se era posat en cami. Veu alesores dit Pere Portes com los dimonis sen portaban á dit Dilameras á un lloch molt horrible y espantos.

Despues camina Pere Portes un poch, y veu la

anima de Mosen Jordá, prevera y capella de la vila
270 de Pineda, que estaba al mig de [duas] donas abrassadas ab ell, so es, que las tenia una á cada costat,
y estaba en un llit de camp, tot foguexant, passant
diversos torments per los dimonis quels atormentaban; y confesá dit Portes que Mussent Jordá avia
275 estat vicari en Barcelona en lo Hospital de Sancta
Creu, que es general; y diu Portes que Mossen Jordá
era viu y estava bo quant ell se parti.

Despues passa mes avant y troba la anima de un
cavaller [Misser Felip Roger de la vila de Calella]
280 que era estat Governador del bescontat, perque
avia posat confusio entre los vasalls y lo Marques
[de Aytona].

Despues se gira dit Pere Portes y veu la anima
de un doctor anomenat Misser Maduxer, que fou
285 assessor de dit bescontat molt temps, ó mols añs,
lo qual, quant mori, se li trobá un llibre escrit de
sa ma, en lo qual deya com ell avia sentenciat á Tal
y á Tal, anomenant los á tots; y axis los posats en
galeras, y la quantitat [que] avia rebuda, y per
290 quinas personas ó avia fet. Y, entre altres partits,
[sen trobá] un en dit llibre, que avia rebudas
25 lliuras de sentenciar un home á mort; y lo anomenava. Dit llibre lo veu y tingue en sas mans
lo Misser Pujades, doctor en dret y abogat de
295 pobres.

Y tambe diu que tambe veu un altre asessor de
Hostalrich, que se deya Miser Germá, asentat ab
una cadira de foch per aver faltat en son ofici.

Despues se gira, y veu la anima de Mosen Gelmar
300 Bonsoms, Notari, que prengue lo seu dit acte; y
axis, encontinent quel veu, feu una gran exclamacio,
dient: « Valgam * Deu, Mosen Bonsoms! que ayjau [*p. 453*]
» feta tal maldat de aver pres lo acte del devitori

» que mon pare y jo firmarem en poder vostre!
» Y mon pare, quant vivia, paga dita quantitat y li 305
» escancellareu lo acte, y no haijau asentat, ni en lo
» marge de dit acte de devitori, com teniau obli-
» gacio, ni en altra part, que may se hagia trobat
» memoria ni jo men recordi, ni mon pare vos
» escrigue confiant de vos; y ara, al cap de tant 310
» temps, estan yo descuidat de asso, en virtut de
» tal devitori son vinguts tots los oficials de Hos-
» talrich y me han pres é invantariat tots mos bens
» y heretat. Yo no tinch dines pera pagar las dis-
» pesas: los he promes que si me dexavan anar á 315
» Massanet, per tot dema los portaria diners pera
» pagarlos; y ells son estat contents, y me han de-
» xat anar ab una malleuta que per tot demá tinch
» de ser tornat. » Encontinent fou aqui lo Dimoni
que avia portat á Pere Portes en lo infern, y digué 320
á Bonsoms, notari: « ¿Es veritat lo que Pere Portes
» diu? » Y respongue que: « Si, que per axo estich
» yo en aquest lloch: per aqueix mateix acte estich yo
» condemnat en lo infern. » Y Portes, ohint infern,
cridá grans crits de: « Jesus y Maria! » dient: » Sal- 325
« vaume! nom desampareu! » Y en un instant fou
alli una legio [de] dimonis, los quals digueren á
que havia vingut alli á donarlos mes tormens [ano-
menant aquells sants noms qne ells tan avorrien,
que en oirlos sols los donava mes torments] que 330
lo foch que patian los condemnats. Y axis digueren
á dit notari, pegantli grans colps y donantli grans
torments, perque digues á Portes lo lloch ahont tro-
baria lo acte de dit devitori, *pues* no podian sufrir
á Portes quant invocaba los noms de Jesus y Maria. 335
Y dit notari en lo punt digue: Que anas en sa ca-
sa, la qual tenia en la vila de Hostalrich; que en la
sala encontraria un hermari, y, devant de ell, á

7 rejoles de la paret, alsas desde las set fins a las 12;
340 y que miras y cercas be, que alli trobaria un manual petit de firmas de actes, y que a las 27 fullas trobaria dit acte de devitori per lo qual acte estava condemnat en lo infern, per quant no lo asentá en lo marge de dit devitori, com tenia obligacio, per
345 causa que se avia barellat en son pare, y per dita causa o feu. Y, dient estas paraulas, digue Pere Portes: « Yo so, *pues,* en lo infern! » Y dient ó cridant alesores: « Jesus y Maria! nom desempareu! » Donaren grans crits los dimonis contra ell, sens
350 ferli ningun dany.

Alesores dit Pere Portes se gira y veu alguns doctors del Real Concell, los quals ell avia conegut molt be: y, entre altres, Miser Vbach, á Miser Puig y Miser Banach, y á mols altres, los quals, quant
355 vivian, deyan que eran los deus de la terra.

Despues Pere Portes mirá de la altra part, y veu molts notaris del Criminal, entre los quals veu lo notari que prengue la enquesta de Don Miquel Albert, lo qual cridava molt. Quant vivia deyan
360 que avia fetas grans maldats en dit proces, contra lo dit Don Miquel Albert; y lo notari se deya Just.

Despues Pere Portes se girá per altra part, y veu un tal Sarrell, de Tordera, gran amich seu quant vivia, * lo qual pasava grans torments; y veu molta [*p. 454*]
365 gent, axi amichs com enemics, los quals eran mors molts añs avia, y alguns de ells que eran morts *despues* que ell avia exit del lloch de Tordera.

Estan axis Pere Portes espantat de lo que veya, senti un gran brugit, abalot y crits, y va veurer com
370 portaven los dimonis la anima de un gran Cavaller, noble y ben anomenat, lo qual sempre tenia lladres y facinerosos en son castell y lloch; y, espantat de veurer aso, cridá: « Jesus y Maria, salvaume! »

Lueguo, y en lo mateix punt, vingue una legio de dimonis de diversas figuras y formas, y li digueren perque los enquietava ab ditas paraulas, y qui lo avia portat alli: que sen anas y hisques fora; y dit Portes, fense lo senyal de la creu, los digue com era entrat alli en aquell lloch; y quel traguesen ó que li encenyasen lo cami, que ell sen aniria en nom de Deu. 375 380

Y encontinent fou aqui lo Dimoni que loy avia portat y li digue á Pere Portes: « ¿Quant jo te trobi, » que axias del lloch de Tordera, y me digueres tots » los teus treballs, jo te prometi quet donaria aju- » da y favor: tu tingueres ventura que aquell dia » avias ohit missa y resat lo rosari de Maria, que si » no fos estat lo averte senyat y sempre invocat los » noms de Jesus y Maria, jo te auria llansat en lo » estany de Sils quant lo passarem, ó en lo mar; » y no he tingut potestat, per axo, de fero. Jo ja te » he tingut lo promes en portarte a la presencia de » Mossen Gelmar Bonsoms, notari que prengue la » escancellacio del acte del devitori, y te ha dit lo » lloch ahont posá lo manual, en lo qual esta con- » tingut dit acte, y te á dit en que full lo trobaras; » per so es menester que ten tornes, que vuy es dia » de San Daniel, primer dia de setembre, y tu des- » de la vigilia de San Bertomeu estas assi, y nos » donas grans treballs quant anomenas exos noms » de Jesus y Maria, que siu sabias te espantarias; y » axis te torno á dir que ten vages. Ja trobaras, *antes* » que arribias alli, que te an venut molts bens, y, » amostranlos tu lo acte de la escancellacio de dit » debitori, los cobraras. Mira, besten pres. » Dit Pere Portes digue alesores: « Jesus y Maria! » Y digue al Dimoni: « Tu me has portat assi, traumen. » Lo Dimoni li respongue: « Mon ofici es portar 385 390 395 400 405

» animas y cosos al infern, y no es mon ofici de
410 » trauren niugun. »

Encontinent dit Pere Portes se girá y veu quatra personas, so es, un que fou Beguer de Barcelona, altre que fou Asessor seu, altre que fou Notari de dit Veguer, y altre que fou Procurador fiscal, los
415 quals passavan grans penas per moltas maldats que avian fetas, y sufrir que los oficials fessen composissions, en especial per un que feren per una mort de un tal Carvonell, pages de Sant Just Desvern, al [qual] trobaren mort en un bosch, que los gossos
420 sel mêjaven; y composaren y remeteren la causa avans de fer dita mort, la qual fou feta dos dias *antes*, perque axis fou trac*tat entre ells; los quals [*p. 455*] passavan grans penas y tormens.

[Despres, anant seguint lo infern, veu Pere Por- *Episodi procedent d'altres versions*
425 tes un lloch ahont eran gran infinitat de animes al davant de una altra que seya en una cadira feta de punxes de foch, y devant tenia una taula y li deyan ab grans crits y brugit y alvarot: « Maleyt sies, mal » home, malvat y enganyador! » Y ell responia:
430 « Teniu raho, teniu raho; descuydeu y guanyarem.» Y encontinent vege passar dit Pere Portes davant de ell gran llegio de dimonis que ab una ma li donavan bosses de diners foguejants de foch, y ab altre li feyan les figues, rient grans riallades, quan
435 deya, patint grans dolors y horribles: « Teniu raho; » ja guanyarem » Y Pere Portes se gira al Dimoni que lo havia acompanyat al infern; y li digue que aquell que seya en la cadira de punxes era un advocat de la ciutat de Barcelona, anomenat Mosen
440 Ramon de la Freixeneda, lo qual per tenir plets y donar consells tingue en vida molts homens pagats y assalariats que li buscavan plets y feyna, y que a tothom donava la raho, tant si la tenia com no; y

que per haver malguanyats, y ab frau, molts diners y bens enganyant a la bona gent, estava en lo infern assegut en aquella cadira, ahont patia molt horribles torments; y que tots los que li deyan mal home y enganyador eran aquells que en vida lo serviren, que, reconeixentse dels mals y danys que ell los havia causat, lo malehian continuament; y ell, pensant quey eran per demanarli consell y tenir plets y questions, los deya que tenian raho; y quels dimonis que cridavan fent gran brugit y li donavan bossas de diners y li feyan les figues, tambe se pensava que li volian donar plets y los deya que tenian raho.] 445 450 455

Despues veu un *altre* [arbre] tot foguejant, en lo qual [*en lo qual*] estavan penjant 6 personas, las quals eran tutors de la persona y vens de un tal Romaguera; lo qual, com tingue edat, los demana li donassen comptes y raho de la tutela, y dit[s] curadors tenian los vens, y en particular una torra ab las terras, y li feren pledejar una cosa tan justa, que, un dia, dit povill va trobar un dels dits curadors, ab lo qual prengue tanta colera que li tirá ab un pedrenyal, y lo matá, dins de la ciutat de Barcelona; per lo qual cas dit pobill fou penjat, sent Virrey de Cataluña lo Prior Don Fernando. 460 465

Despues dit Portes se girá, y, mirant de una part y altra, veu una cosa molt horrorosa y espantosa á manera de una cinia que sempre rodava, y en lloch de catufols eran pare [y] fill, molt coneguts y principals (vuy los que viuen y venen de aquella son nobles y titulars), los quals avian estat mercaders y homens de grans diners; y quant lo un se encontraba ab lo altre, *esto es*, lo pare ab lo fill, se esgarrapavan y donavanse cops ab tanta rabia, malicia y colera, que era tant gran lo alvarot y ruhi- 470 475

do, que aparexia que tot sen entras. Y demanant dit
480 Pere Portes perque se barellaven y se pegavan tant
fort, lo Dimoni que lo avia portat alli li digue que
eran pare y fill, y que lo pare, quant mori, dexa
hereu á son fill y li mana que restituis la heretat y
vens a les personas que trobaria escritas y anome-
485 nadas en lo llibre escrit de sa ma, per quant tots
los vens y heretat la posehia de mal just, y ó tenia
usurpat y robat; y digue á son fill ques fes frare sis
volia salvar. Dit pare mori y fou condemnat per so
que ell no volgue restituhir, *pues* ho sabia. Dit fill,
490 mort son pare, pensá son fill que sis fes la voluntat
de son pare ninguna cosa tindria per ell, y que de
necesitat se avia de fer frare; feu una resolucio en
si mateix, dient: « Mon pare, quant vivia, ja sabia
» ell que tenia obligacio de restituhir los bens que
495 » ell tenia mal guañats y de mal just; ¿qui millor
» que ell ho podia aver fet, que ell mateix, que sabia
» la veritat? Y ell ne volgue guaudir y viurer esplen-
» didament, y los ha gastat esplendidament: jo
» tambe ne vull viurer y guosar com mon pare, y
500 » ne vull triunfar y nom vull fer frare. Y que sen
» fos fet ell, y no hagues guanyats los bens mala-
» ment, que ell nom avia de dexar en testament ni
» manarme tal cosa. Jo fare lo mateix: dexare mon
» hereu quels restituhesquia. A mes de axo, me
505 » digué y mana que li fes be per la sua anima, y
» que li prengue[s] bulla de la Sancta Crusada: jo
» non fare res; perque mon pare, ó be es al cel,
» ó en lo purgatori, ó en lo infern: si es al cel, no
» necesita de cosa alguna; si en lo infern, no li
510 » aprofita res; y si en lo purgatori, ell matex ne
» exira quant Deu sia servit. » Y per quant lo fill
» mori ab esta resolucio, se vingue á condemnar,
» y son portats al infern de la manera que veus, y

» quan se encontran fan de la manera que veus de
[*p. 456*] » esgarreparse y pegarse. Y diu lo * pare al fill: 515
« A, traidor! ¿no te havia jo manat y dit en mon
» testament que restituhises mos bens a las personas
» anomenadas y escritas de la mia ma en un llibre
» que tu tingueres y llegires? Si o hagueses fet, no
» serias asi, donanme penas y torment com me 520
» donas. » Responia lo fill: « O, pare malvat! ¿no
» teniau vos obligacio de restituhiro, *pues* o haviau
» mal guanyat y fetas las maldats, y no dexaro a
» mi que o fes? Vos, vos hagueseu fet frare, que no
» seriam asi vos y jo. Y axis vos sou la causa de 525
» tots nostres mals ¿aviau vos de refiar de mi, o
» traydor y mal home? ¿no sabiau que los que se
» reñan de altres quedan enganyats? Per so es raho
» paguem los dos: vos perque foreu lo autor de la
» maldat, y jo per no obehirvos y no fer lo que vos 530
» me aviau dit y manat en vostre testament. »

Despues dit Pere Portes veu a Misser Franquesa, que fou del Real Concell, lo qual estava ab grans treballs, tant per lo que avia delinquit en son ofici, com tambe per ser causa de que no se efectua lo 535 passar la sequia per la plana de Vrgell, |sabent y veyent que era convenient a la redempcio de tots los pobles de Catalunya; y que havent anat dit Franquesa a dita plana de Vrgell| y haver vistos los llochs per ahont avia de passar dita sequia, y haver 540 fet pagar y composat los llochs per fer dita trasa y obras, se aturá los diner[s] que avian *aixit* [exigit] y restarren per remuneracio del treball que ell y prengue.

Despues veu un Jutje que fou de reclam de la 545 cort del Veguer de Barcelona, lo qual feu convenir que los diners dels deposits se depositasen en lo banch de Damia Puig-Gener, mercader, y dit Puig-

Gener los dona a cambi per los dos, y axis apenas
550 may feya provisio en que hagues de soltar lo depositat; y vuy en dia, ni de la *hacienda* de dit Jutge, ni de la de dit Puig-Gener, mercader, hi ha hereu que puga demonstrar bens dels tals.

Despues veu grandissims fochs, en los quals y
555 havia moltas personas de tot genero de estat, y molts doctors, axis del Real Concell, com de advocats, notaris, cavallers, los quals tingueren concell quant vivian y se ajuntaren una y moltas vegadas en la iglesia de Sant Just de Barcelona,
560 [y consultaren de procedir contra D. Diego Claver, visitador general de Catalunya] a fi y efecte de que no se proceguis be la visita y no poguessen ells ser castigats.

Com dit Pere Portes ves ditas cosas, se posá a
565 plorar y cridar, dient: « Jesus, Jesus, Maria, nom » desempareu! » Y dient ditas paraulas, los dimonis vingueren y lo rodejaren, dientli: « ¿Que te avem » fet nosaltres, que ages tu gosat entrar assi, y vul» gas invocar [los] nom[s] de Jesus y Maria, los
570 » quals nos fan tremolar a tots? [Avuy es Sant » Miquel de setembre:] vesten, y no nos inquietis » mes. »

Y, estan axis, dit Portes se troba al costat de un home molt gentil, vestit com un Romeu, molt res-
575 plandent, que portaba un bordo en las mans, y li digue: « Pere Portes: vine y segueixme. » Y, donantli lo cap del basto o bordó, lo va seguir, y encontinent se trobá junt a Molvedre, en lo regne de Valencia; quedá tot sol en aquest *puesto*, perque
580 lo Romeu se li desaparague.

*Aleshores dit Portes restá espantat. Pensant estar [*p. 457*] en alguna part del biscontat de Cabrera, prengue lo cami enves lo lloch de Molvedre, y, entrant en ell,

veu que venien pa; y, tenint ell gran fam, se acostá a pendren un, y posá la ma a la *bolsa* y trague un 585 *real* catala y lo dona a la revenedora, y era una vella, perque lay cambias; pero la dita dona, veient lo *real*, li digue li donas altra moneda, perque ella no conexia de quina terra era. Pero com Pere Portes tingues gran fam, avia comensat a menjar, y, veient 590 que la dita dona li tornaba lo *real*, li replica que era bo, y que ell no tenia altre; la dona, ohint asso, comensa a cridar y alvarotar de tal manera, que se aplega molta gent; los quals digueren a Pere Portes: « Home de be! lo *real* que vos donau es de una 595 » terra ques lluny de si mes de 60 lleguas, y asi no » prenen tal moneda, sino castellana, que es de » bon pes y bona, y la catalana es curta y falci- » ficada. » Alesores digue dit Pere Portes: « ¿Perque » no prenen dita moneda? ¿y que per ventura no es- 600 » tich jo en Catalunya?» Aleshores li digueren: «Pen- » sau vos ser en Catalunya y sou en Valencia, en la » vila de Molvedre.» Y dient estas paraulas, y ohint- las dit Portes, caigue esmortuit y perde la paraula.

Estigue axis alguna hora y, entre tant, passaba 605 gent y se aturavan; y entre altres vingue un home, natural de la vila de Tordera, anomenat Jaume, lo qual era bingut en aquell lloch poch avia per alguns negocis; y estaba duptant si conexeria a dit Pere Portes, per veurer que estava tant flach y macilent 610 y transit, que aparexia que en aquell punt avia de es- pirar, y no se podia tenir en peus, y aparexia que los osos li avian de foradar la pell; y espera que dit Portes fos retornat, y, parlant ab ell, lo conegue; lo dit Jaume paga lo pa a la dona y cobra lo *real* 615 catala, y sen portá a dit Portes a la posada y li feu donar recapte necessari pera retornarlo; que apa- rexia que estava del tot acabat.

Essent dit Pere Portes en la posada, dit Jaume
620 li demana com y de quina manera estava tant flach,
y de ahont venia, y quants dias avia que era fora
de sa casa. Y dit Portes respongue que per amor de
Deu no loy fes dir. Dit Jaume li replica que per
amor de Deu loy digues. Pere Portes li digue ales-
625 ores: « Jo estich molt cansat; dema, si plau a Deu,
» que sera dia de Sant Bertomeu, dia asenyalat, vos
» o dire.» Y dit Jaume li respongue alashoras: «Sant
» Bertomeu ja es pasat, y vuy es dia de Sant Da-
» niel, primer dia de Setembre, y mo podeu dir. »
630 Dit Portes, hoint aso, perdé la paraula, y quant fou
retornat lo confessaren y procuraren se aquietas,
perque lo confesor digue que axis convenia; y dit
confessor molt a menut lo anava á veurer y lo acon-
solava, de manera que dit Portes estigue mes de
635 un mes a recobrar la * salut. [*p.* 458]

Y un dia Jaume li digue li fes plaer de dirli lo
promes, *esto es*, en dirli lo que era y li avia esde-
vingut, que lo dia de San Bertomeu y San Daniel
eran ja pasat. Alesores dit Pere Portes se senya y
640 digue: « Jo, *pues*, desde 23 de Agost, que es la
» vigilia de San Bertomeu, desde las 5 de la tarde,
» fins al primer de Setembre, a las tres horas *despues*
» de mig dia, he estat en lo infern, sens menjar ni
» veurer ni dormir. » Dit Jaume li digue que callas,
645 pensant se avia alterat lo enteniment; enpero dit
Portes no dexa, punt per punt, de contarli lo que
li avia succehit y passat per ell, y lo que avia vist.
Pero com es cosa que ohirla apar que sia fabula,
per la matexa raho pensaba que estaba asombrat y
650 que tenia lo enteniment alterat. Pero com dit Pere
Portes entengues que se vurlavan de ell, y nol
crehian, deya que lo que ell deya era veritat, y
Deu, senyor nostre, y la Verge sanctissima Maria,

y San Jaume, apostol, dels quals ell era devot, y dit San Jaume, en forma de romeu, lo avia tret del infern, encontinent digué publicament: « Encara » que jo estigue flach, y no sia pera posarme en » cami, men vull anar y tornarmen en ma terra y » en ma casa, que encara que me agen venuts mos » bens, jo los covrare, perque porto claricia, y mos- » trare com son estat mal venuts. » Y aqui mateix sen aná a peu del millor modo que pugue, y no vulgue esperar companya. Y beyent, dit Jaume y altres, que Pere Portes sen era anat, y no sen era volgut detenir, per quant ja avans avia escrit a algu de Tordera y Hostal Rich la vinguda de dit Pere Portes, encontinent escrigueren mes llargament tot lo que avia pasat, y com sen era anat; escrigueren com se era alterat del enteniment. Y ditas cartas foren llegidas de molts de Tordera y Hostalrrich, los quals abans pensavan que Pere Portes se era desesperat per lo cami, y llansat en lo estany de Sils, perque may ne avian sabut novas del dia que sen aná, y per no aver tornat li avian feta execució en los bens molts dias avia; y axis no creyan lo que deyan las lletras, *antes* las tenian per fabula. 655 660 665 670 675

Lo dia de Tots los Sans de dit any de 1608, estant la gent molt descuidats de ell, entrá dit Portes per la vila de Hostalrich, y quant lo veren entrar per la iglesia estigueren tots admirats. Alguns li digueren: « Ven arribat siau, an Portes; ¿de ahont » vos demanarem, quens avian dit que erau mort? » Quant auria importat que dos mesos ha foseu » estat asi, que no vos agueren venut los bens! » Dit Pere Portes responia que me[s] valia tornar tart que nunca, y: « Be se adobara tot, si plau a » Deu! » 680 685

Y dina dit Portes a la vila de Hostalrrich, y, en

aver dinat, sen aná al lloch de Tordera, que es una
690 llegua de Hostalrich, y quant lo veren, *luego* acudiren pera veurerlo, y, entre altres, uns parents y fill de un tal Sarrell de Tordera, que * Portes lo avia [*p. 459*] vist en lo infern; y lo fill li digue: « An Portes ¿de » aon veniu? Diuhen que sou estat en lo infern ¿que
695 » portau de alli de nou? » Y dit Pere Portes li respongue: « Demanau a ton pare, que esta alli ven » governat y ben calent, que no te fret. » Alesores tots se posaren a riurer, pensant que era *loco;* del qual dit Portes digue: « Rieuvos del que jo dich:
700 » jo vos dono ma paraula que es veritat. Jo dire y » mostrare cosa ab la qual entendreu la veritat del » que jo dich y e vist. »

Y sabent dit Portes que li avian venut tots los vens, digue que exa execucio y venda estava mal
705 feta, per quant lo deute se avia ja pagat, y lo acte del devitori era ya escancellat, y ell no devia quantitat alguna, y que estava tot fet malament, y que ell o amostraria. Pensant alguns que ell tenia algun escrit, desitjavan veurel, y lo seguiren dientli los
710 o mostras. Dit Pere Portes digue que lo Gelmar Bonsoms loy avia dit, que fou lo que prengue dit acte de escancellacio, y ahont era y trobaria dita escancellacio del acte. La gent, quan sentiren anomenar a Bonsoms, notari, lo qual avian conegut
715 molt be, y sabian que era mort alguns anys *antes,* digueren que era un innocent; pero Portes afirmaba que era veritat, y loy avia dit en lo infern, ahont ell estaba. Y dit Portes comensa a anomenar moltas personas que alli avia vistas y conegudas alla en lo
720 infern, los que avia molts añs ha que eran mortas, y altras que avian finat *despues* que dit Portes sen avia anat de Tordera; los que oyan tals cosas mes lo judicavan per *loco*. Veyent aso alguns parents

seus, sel ne portaren en casa y li digueren y li pregaren molt se asossegas; lo qual responia: « ¿Pensau 725
» que no estich en mon seny y que no dich veritat?
» [Dema] *despues* de dinar, se veurá. » Mes tots se burlavan de dit Pere Portes.

Lo dia dos de Nobembre, dia dels morts, del any 1608, dit Portes sen aná a la iglesia y ohi missa 730 ab molta devocio; y *despues*, quant veya alguns que tenian parents en lo infern, als quals ell avia vistos, se posaba a plorar; y, demanantli de que plorava, responia: « Jo dire alguna cosa que be es
» de plorar: jo he vistos a molts parents, germans 735
» y amichs dels que estan en esta vila, [*y*] en altra
» part, que estan abrasanse en vivas *llamas* en lo
» infern. » Deyanli alguns: « En Portes, callau! no
» digau aquexas bestiesas; mirau que no es ben dit,
» queus tindran per innocent, y la gent vos acavara 740
» de fer perdrer lo enteniment. » Dit Pere Portes los responia: « A mi ja se que me teniu per igno-
» rant; y pensau lo que vullau, que jo dich veritat,
» y no son fabulas inventadas per mi; lo judici, si
» plau a Deu, nol perdre, per quant lo Diable quem 745
» portá al infern, y *despues* tants de junts, quant jo
» estava alla, no mel pogueren fer perdre. Jo confio
» que ni la gent de Tordera, ni tot lo mon, mel po-
[*p. 460*] » dran * fer perdrer, perque jo se que dich veritat, y
» *despues* de aver dinat se veurá. » 750

Quant foren tocadas las dotse horas del mitg dia, dit Pere Portes sen aná a casa del Balle de Tordera, y lo pregá en gran manera que, *pues* avia feta asistencia en la execucio [que] li avian feta en vendrer los bens, fes plaer de asistir y veurer com troba- 755 rian la escancellacio del acte del devitori, en virtut del qual lo avian executat; y que ell no devia cosa alguna, ni entenia com li avian fetas malament las

despesas y venuts los vens. Lo Balle li digue que
760 era content, y que aont avia de anar. Dit Portes
digue que en Hostalrich. Y encontinent lo Balle,
ab alguns que estavan desitjosos de veurer lo succes,
se posaren a cavall, y dit Pere Portes ab ells;
y per lo cami, quant encontrava a algu que fos
765 amich, fill o parent de alguns que ell avia vist en
lo infern, aqui mateix o deya, y tots se posavan a
riure.

Al entrar a la vila de Hostalrich encontra ab uns
parents de dit Bonsoms, notari, y en lo punt mateix
770 los digue que era en lo infern, y que lo seguissen,
que ell los ho amostraria; *pero* com en la vila de
Hostalrich avian ja ohidas algunas cosas de dit
Portes, aqui mateix fou alvarotat, y la gent acudian
a borbollons, y alguns lo interrogaren de sos pares,
775 fills, &c., y a alguns tornava resposta y deya com
los avia vistos tots al infern; la gent, de ohir aso,
deya, rient, que era orat y *loco,* que lo portasen al
hospital y lo traguesen de la vila. *Pero* dit Portes los
responia: « Dins pocas horas o veureu, si so orat y
780 » *loco,* y si dich veritat: dexaume traurer lo acte de
» la escancellacio, que jo vos prometo que nunca
» o pocas vegadas entrare en dita vila. » Alesores
tots se posaren a riure, dient: « Guardate de home
» que ha entrat y exit del infern! » Y, ohint Pere
785 Portes estas paraulas, digue: « Y encara en dit lloch
» he vistos los pares, germans y parents de vos-
» altres. » Y la gent no mes cridaba y reya.

Dit Pere Portes prega al Balle de Hostalrich que
li fes plaer de venir a fer assistencia a la cerca y
790 troba de dit acte de escancellacio, que ell encenyaria
ahont era, que dit Gelmar Bonsom, notari, loy
avia dit en lo infern; y, ohint asso, mes rigueren y
burlaren de ell. Y dit Balle de Hostalrich, ab lo de

30

Tordera, digueren que anasen, perque los dos junts y asistiren, y digues a quin lloch y en quin manual 795 era. Y en aso si aplega molta gent del poble; y axi dit Portes prengue lo cami de la casa de dit notari Bonsoms.

Y quant foren a la porta, digue que pujasen dalt, perque ell encenyaria lo lloch ahont era lo lloch de 800 la escancellacio de dit acte. La muller y parents de dit Bonsoms digueren que en casa noy tenian escriptura alguna [que totes eren en la escrivania]; pero dit Pere Portes respongue: « Lo acte que jo [*p. 461*] » cerco y he menester no es en la * escrivania, sino 805 » asi en casa, en la sala, perque dit Bonsoms, no- » tari, me a dit que en aquest lloch lo posá. » Alesores tots se posaren a riure, y li digueren qui o deya, y quant ha, y en quin lloch loy digue. Aleshores dit Portes digue: « A [mi] mo a dit Bonsoms, 810 » notari, la vigilia de Sant Bertomeu mes prob » pasat, y mo digue en lo infern, ahont ell esta, » y alli trobareu an Sarrell, y Jauma Vila, Roger » de Calella, y Mosen Jorda. » Y anomenava molta gent, que los causava terror. Y ohint asso, digue- 815 ren que: « Aquest home te lo enteniment alterat, » dient que Bonsoms, notari, ha tant temps que » es mort; molts dels anomenats son morts que ell » no era en aquesta *vida* [vila], y diu que los ha » vistos en lo infern y a parlat ab ells. » Tots sen 820 reyan, y alguns, de risa, sen anavan; y los balles y altra gent tambe sen volian anar y dexarlo. Pero Pere Portes replicaba de que pujasen dalt a la casa.

Los parents y muller de dit Bonsom, notari, perque deya que loy avia dit en lo infern, y que era 825 allá, y per quant en dita casa sabian que noy avia acte ningunt, y per que la gent comprengues que dit Portes era *loco* y no creguessen lo que deya,

digueren als batles: « *Senyores:* ja veuen lo que diu
830 » est ignorant y *loco* de home; perque tot hom cre-
» guia y entenguia que diu mentida y es invencio
» sua, y que te alterat lo enteniment, los pregam,
» per llevar la opinio de la gent quel ouen y an
» ohit, vostes pujen ab las demes persones, y miren
835 » y regonescan si ningun acte ni escriptura y ha en
» tota casa. » Y los feren pujar, ab molta gent, que
no volia que dit Portes pujas; y quant foren dalt,
y regoneguda la casa, noy trobaren ninguna escrip-
tura.
840 Alesores dit Pere Portes suplicá lo dexassen pujar,
que ell mostraria lo lloch ahont era dit acte. Ales-
ores digueren molts: « Dexenlo pujar, perque tinga
» lo desig cumplert y estiga asegurat de la ve-
» ritat. » Dit Portes alesores pujá dalt; y, en sen a
845 la sala, demaná ahont y avia un hesmari; y lay
mostraren y li volgueren obrir. Y ell los digue que
no era menester, que ell ja sabia que no era dins
de ell lo acte de escansellacio; mes, no obstant
asso, fou obert lo hermari per donar satisfaccio a la
850 gent y a tots los que estavan a la sala; y se reyan,
dient que Pere Portes era *loco*. Alesores Pere Portes
digue: « Dexaume acostar al hermari, que jo vos
» mostraré lo lloch ahont es lo acte. » Y, rient, tots
digueren: « Dexeulo acostar al hermari, que ell nos
855 » fara riure, y dira o fara cosas algunas ab las quals
» riurem: fassem compte que aso es un entremes, o
» un pas de comedia. » Y alesores Portes se acostá
y mira de una y altra part; y, estant devant de dit
hermari, digue: « Jo ara estich sobre lo manual en
860 » lo qual esta contingut dit acte de escancellacio
» del devitori en virtut del qual me han executat,
» * fetas despesas y venuts mos bens. ¿Vosaltres [*p. 462*]
» diéu qué jo so *loco*, y quéus faré riuré, y que apar

» sia un pas de comedia? Entengau que plorareu,
» y sera tragedia; que lo que jo dich es veritat, y 865
» axis, aqui ahont jo so, debaix de mi y de mos
» peus, es lo acte; que dit Gelmar Bonsoms, notari,
» mo a dit en lo infern, hont ell esta. Desfeu estas
» rajolas que estan assi, que, desde la setena rajola
» fins a la dotzena de la paret, se trobara lo ma- 870
» nual. » Y, ohint asso, encara tots se posaren a
riure, en [tant] que sen volian anar y dexar a dit
Portes per *loco*. Pero, perque Pere Portes cridaba
grans crits y que en dit lloch era lo manual, resol-
gueren algunts, dient: « *Pues* som aqui, llevem las 875
» rejoles y acontentemlo; perque si nou feyam diria
» *locuras* contra de nosaltres. »

Alesores, tots de un concell, li digueren de haont
volia llevassen las rejolas. Y dit Portes los asenyala
lo lloch haont las avian de llevar. Y las llevaren, 880
y alsaren las rejolas; y aqui mateix trobaren un
manual petit de firmas de actes; y tots restaren
espantats. Y digue mes dit Portes, que mirassen a
las vint y set fullas, que alli trobarian dit acte de
escancellacio del devitori. Y, tots espantats, miraren 885
y reguonegueren dit manual, y trobaren que era
escrit de la [ma] de dit Bonsoms, y era veritat que
dit acte de escancellacio de dit devitori lo avia
pres dit Gelmar Bonsoms, notari, y que era escrit
de sa propria ma; estant de esta manera tots es- 890
pantats y admirats, de manera que ni parlavan, ni
se movian, sino que estavan tots mudats, per que
los aparexia que no eran en cel, ni en terra: de tal
manera estavan tots encantats.

En lo mateix punt Pere Portes se agenollá, y, 895
juntas las mans, alsá los ulls al cel, dient: « Gracias
» infinitas vos dono, Senyor Deu meu Jesu Christ,
» puix per vostra bondat infinita vos sou apiedat de

» mi, en que no me sia perdut en los treballs y
900 » aflixions que he sentidas, vistas, y he passadas. »
Lueguo torna a reiterar lo mateix acte dit Pere Portes, y contá tot lo que a ell li avia passat, y de com avia entrat en lo infern la vigilia de Sant Bertomeu, als 23 de Agost del any 1608, y com ne
905 avia eixit lo dia de Sant Daniel, primer dia de Setembre del mateix any; y que en lo infern avia vistos y parlat ab lo dit Gelmar Bonsoms, notari, y que li digue lo lloch y anomena la fulla del manual en lo qual era dit acte; y anomena moltas per-
910 sonas que avia vistas patir en lo infern.

Y *despues* dit Pere Portes requiri y demaná que dit acte fos tret, y donada copia; y axis per la justicia de Hostalrich fou probehit; la qual copia li fou lliurada. Y a mes de axo requiri y demana dit
915 Portes, en virtut de dit acte, li fosen restituhits tots los bens y totas las despesas que li avian fetas en dita execucio; y axis fou tornat en la posessio de sos bens com *antes*.

* *Despues* dit Portes, quant veya gent dels quals [*p. 463*]
920 avia vistos parents y amichs de aquells en lo infern, ell los exortava que servisen a Deu N. Senyor, y no vulguesen anar en lo infern ni seguir las *pisadas* de aquells. Y per quant dit Pere Portes avia anomenat alguns que ell avia vistos en lo Infer[n], y los tals
925 eran personas *graves* y estimadas en aquest mon, los parents dels tals, sabent estas cosas, recorregueren als Inquisidors de Barcelona, y los contaren totas las cosas que dit Portes deya de sos parents, per lo qual dit Portes fou cridat del Tribunal de la
930 Santa Inquisicio; lo qual encontinent comparegue, y fou per dits Inquisidors detingut, y fou interrogat de dit negoci y com li avia passat. Lo dit Portes o digue y deposá com esta aqui, y anomena molta

gent, y com en dit lloch del infern era dit Gelmar Bonsoms, notari, y com ell avia pres lo acte de 935 escancellacio, conforme ja está ya explicat, y lo lloch aont lo trobaria, com lo troba; ab lo qual confirmá tot lo que avia dit. Y Pere Portes sen torná á sa casa. *Finis coronat opus.*

Despues de haverli jo llegit tot lo que esta aqui 940 escrit y contingut, y avento dit Pere Portes ben oyt y compres, me afirmá y confirmá ser tot la matexa veritat y passat de aquexa manera com sobre está ja dit y explicat.

Mes, despres, jo li demani algunas cosas *acerca* de 945 la estada del horroros lloch del infern; y, en primer lloch, li demani ab que forma veu ell alli las animas dels condemnats y als dimonis, y si li feren algun dany o mal; y, si, essent lloch de tenebras ¿com podia ell veurer, y afirmar lo que avia vist? A tot 950 lo qual me respongue: Que a ell li aparexia que aquell lloch era molt clar, y veya les animes dels condemnats y dimonis ab formas visibles, proporcionadas als ulls corporals; y encara se espantava de [haver] vist ditas cosas, perque aquell foch li 955 aparexia blau y ruent; pero que dit foch no li feu ningunt dany ni mal, ni sentia algun calor que li pugues danyar, « ans be, ells confessaven que jo » los atormentava en invocar los santissims noms » de Jesus y Maria, y en fer lo senyal de la creu, per- 960 » signantme y senyantme, y que los pesava molt » que jo fos entrat alli. »

VII

APÈNDIX

FRAGMENTS D'UN TEXT PERDUT

FRAGMENTS D'UN TEXT PERDUT

* . . . sia be . . . . per tots temps loat. Amen. [*f. A*]
E apres de aço, xij. monyes del dit monestir menaren me [a .j.ª] aygua que es luny del dit monestir .ij. milles e miga, la qual environe vna
5 petita illa; e aqui los dits monges ab gran d[evocio res]aren vna missa e puys beneyren me. E aço ffeyt, ab [.j.ª] deuota profeço els me menaren a una porta que aqui au . . . qua la qual era tanquada ab dos claus; e com aquella [fo ob]erta, digeren
10 me que entras dins, e axiu ffiu. E aco ffou lo . . . . . del mes de setembre del any M. ccc. l.

Quant yo ffuy dins, los dits monyes tanquaren yua[çosament] la dita porta e tornaren sen segons sabi depuys . . . . E yo fuy jus terra en vn loch
15 petit, lo qual auia tro . . . . palms de lonch e dos dample et .iiij. dalt.

Com yo ages estat yahent espahordit aqui per espay de . . . ., a mi aparech vna hombra, semblant a hom blanch, lo [qual iv acosament me pres
20 lo bras e estench lom ffortament . . . . . axi a dir: « [Per] que veyes co que desiges, leuat tost e » vine ab [mi. » Enco]ntinent me leue et seguint la dita hombra viu [ab .j.ª gran r]esplandor vna ciutat, la entrada de la qual era [molt] escura, mas
25 per la uista que auia auda de la dita . . . . ensems ab la dita hombra per vna escalla en la qual * auia [*v.*]

cent graons. E la donchs entre en [.j.ª] fort bella casa, en mig de la qual hauia vna ffort bella cadira .... costat ves la paret. E ab gran paor, de manament de la dita hombra yom asegui en aquella. 30

[E estant sient en la dita cadira viu uenir .xij. monyes .... la .j. dels quals portaua mitra pontifical en son cap [e apa]rech me fos hom de gran reuerencia e honestat. E com [los] dits monges se foren a mi acostats, aquel que portaue la mitra comencam a parlar, e dix me aytals paraules: 35

« Tu est aci uengut o entrat per gran promesio
» vymes .... tornar sens peril de destruicio e per-
» diciho .... e si auant vols anar este fort 40
» perillos, car de continent vendran diables, a for-
» ma de drachs e daltres besties fort [ahira]bles,
» per ço quet espaordesquen et desesperes, e seras
» temptat e turmentat en diuerses maneres per ço
» quet porten [a per]dicio. Pero es ver que as vn 45
» sol remey, ço es, que tots [temps] hages en ton
» cor e en ta penca la santa pasio de Jhesu Christ.
» ... a cascun martir[i] quet facen o temptacio, que
» digues: *Et ... verbum caro factum est et habitabit*
» *in nobis. E a .... Deus et Santa Trinitas sit* 50
» *semper mecum.* E senyat .... vegades; car
» aquestes coses te donaran tancta de [força] que
» sobraras totes les temptacions penes e [turments]
» dels demonis. » E adonchs ell me dix: « Vet los
» [demonis que venen; deuuimes no estaria mes ab 55
» tu. E* .... »

[*f. B*] * « O caualer de gran consiencia e ardiment!
» aure dins mon cor de la tua uenguda singular
» goig, tal, que nol poria dir; car tots temps he

60 » amats e am homens ardits e abriuats, per quet
» prech per la tua noblea, la qual yo molt am, que
» a mit vlles acostar, e james de mi not partes-
» ques, en guisa que sobran delit puxam ensems
» tots temps auer. E guarda no meyns preus les
65 » penes quet estan detras, car certefichte que non
» pories estorce per via del mon. » E la donch yom
giri de taras, e uiu vn castell en la sobiranea del
qual auia vna fornal de foch encesa, les flames de
la qual paria bastas tro al cel. E viu hi encara mol-
70 tes horribles besties que metien foch a la dita for-
nal; e apres uiu vn pont marauelosament alt e fort
lonch, car segons depuys sabi, x milles tenia de
largaria; e entron de aquel hauia serps de diuerses
colos, e drachs, e altres cruels e maluades besties,
75 que gitauen foch e flama tro al cel. E auiai de
diuerses calderes plenes domens e de fembres que
aqui cremauen, les quals cridauen, e plorauen, e
gamegauen agrament. E de sots lo pont coria vn
flum daygua bulent, en lo qual riu auia moltes
80 e diuerses besties e oribles * e de oribles figures, les [*v.*]
quals prenien tots que uolien pasar per lo dit pont
e lancauen los e hofegauen los en la dita aygua
bulent ab gran crueltat. E com tot aco agui vist, la
dita dona dix:
85 « ¿Que dius, donchs, caualer molt car? ¿uols me
» creure de mon profitos consell? car ia ueus clara-
» ment que si nou fas, certes no escaparas de tan-
» tes penes com te son aparellades; e si de la una
» escapes, cauras en laltra. E sim creus poras ab mi
90 » viure tots temps ab sobran delit, axi com dit es
» de sus. » Lauores yom recorde de les dites santes
paraules; e com les agui dites, la dona desparech,
e los drachs me pregeren em gitaren en la dita for-
nal; e com comencas a cremar, yo dix dins mon

cor les dites santes oracions em senye axi com 95
auia acostumat; e tant tost fuy fora de la fornal. E
trobim en la sobiranea de un mont asats poch,
e aquim aparech la dita dona ab dues donzelles, e
dix:

« Escapat est de la dita fornal, mas pasa lo 100
» pont si pots, car capies que inposible cosa que
» tu no quaygues en alguna de les penes quet estan
[*f. C*] » aparellades. E fort est fol sit * penses que non
» vages en lo riu bulent, si asages de pasar lo dit
» pont. Per quet prech que tu vlles a mi creure, e 105
» no ulles partir mal e leig de lla hon profitosa-
» ment e be te pots saluar. » E ladonchs a mi
recordaren les dites santes paraules; e com les agui
dites, em fuy senyat, yo ab gran paor pose lo peu
en lo cap del pont. E de feyt viu .j. caualer negre, 110
sobranament terible, quim dix: « Torna atras! en
» altra manera yot gitare en lo flum bulent. » E
lauores yom giri de tras, per la gran paor que agui
del caualer e del caual, que axim espaordien, que
no sabia on mera nim recordaua de res quim 115
pogues ayudar. E com guardaua ves lo flum que
dejus mera, vehia que bulia, e hi auia gran prego-
nea e gran escuredat; de tot seny exia, e lo cor me
falia, per sobirana paor. E com pensaua la terrible-
tat del dit caual e caualer, en mi matex elegia que 120
mes me valia gitar en lo dit riu, que no girarme a
els e guardar los altra uegada. E adonchs yo dix
en mon cor, per oblit de totes les desus dites ora-
cions: « O las, mesqui! mal dia mes uengut! ¿que
» fare si tornar no men pusch, ni anar auant? ni en 125
» lo flum me lanç, pus soptosament que sageta
» caure tro a la pregonea, e sere perdut e destro-
» uit. » Estant axi en tanctes oribles temptacions,
[*v.*] ab la ayuda de nostre Senyor yom torni en * mi

130 matex, e recordim de les santes paraules desus escrites. E deguiles ab deuocio, em senye tres vegades. Ab tant, iuacosament yom trobe sa e saluu fora lo dit pont, que res nom senti.

E com fuy pasat, yo fiu deuotament gracia a
135 nostre Senyor, qui, per sa infinida clemencia me auia ayudat de tanctes e tals tribulacions, e deliurat. E apres de aco, de continent me aparech vn prom antich, ab la barba blancha, ab lo cap canut, qui, ab homil salutacio quem feu, me dix aytal
140 paraules:

« Beneyt sia Deu, lo pare nostre Senyor Jhesu » Christ, quit ha feta tanta de gracia que est pogut » escapar de tanctes temptacions e engans del » demoni, e de tanctes oribles besties. » E apres
145 me dix: « Tim aquesta touallola, e vine, seguex » me. » Ladonch yo rebi la dita toualola e segui lo dit prohom, lo qual me mena per vna gran val verdegant, per la qual pasaue vna bella aygua viua, en la qual auia molts homens e fembres qui tenien lo
150 cap deyus e los peus desus, e altres que hi tenien los brasos, e altres los cabels. E com you viu, yo demani al dit prohom qui eren aquels que axi yaien en la aygua. Lo qual me respos: « Aquex » son homens e fembres que axi pugen * . . . . . . »

155 * e lexen le . . . . [*f. D*]

E puys trob . . . . de vn castell, a la porta del qual yo viu vn bel lit apres de la porta, ab vna bela cadira de costa, coberta de vn bel drap. E dix me lo dit prohom: « Semblat bel aquest lit e
160 » aquesta cadira? » E yo dix: « Hoch, fort bella. » E ell dix: « Deius la cocera es lo lit de carbons » fogejant, e semblantment la cadira, de jus lo pal

» . . . . ur es foch ardent. » E apres acom dix lo dit lit e cadira [e] per aqui era aparelat; mas no es a mi legut que ho diga. 165

Apres daco vinguem a vna ca[dira en] la quela era un Rey que yo be conexia lo quela [seya] en .j.ª cadira, e pariam quey siges ab goyg e ab alegria, car moltes omens e fembres li uenien dauant, e li portauen ab gran reuerencia roses, e uioles, e vnes yoies, e altres, e molts seruis li fahien. 170 E com yo agui uist aço, yo demani al dit prom qui eren aquelles gens que tants seruis fan aquest Rey E ell dix me: « Aquests eren pelegrins, a qui
[*v.*] » lo dit rey donava almoyna quant * . . . . . e altres 175
» pelegrinacions. » E dix me encara: « Sapies que
» la cadira hon seu es de foch, e estay .iij. hores de
» cascum dia, e axi matex ne jau tres de [cascu]na
» nit en .j. lit de foch; e aço per tal com era . . . .
» en la mor, en tant que, si no fos per les horacions 180
» quels dits pelegrins pobres que de Deu han fey-
» tes per ell, e per les almoynes que el los [donave],
» segons que dit es, ... a de la lo . . . . que
» tu as pasat, e fora aqui molt cruelment turmentat
» per sa luxuria e carnalitat . . . . Com sies tornat 185
» al segle diges ho . . . . amichs axi com ho as
» uist, per tal que ab . . . . quel desliuren de les
» penes que sofir. »

Aco dit, isquim de la dita cambra, e entram en .j.ª altra, en la qual avia .j.ª gran caldera plena de 190 pega bulent, dins la qual estave .j.ª regina engastada en la dita pega tro a les mameles; e per la gran dolor que dins soferia, cridaue e ploraue molt agrament, que paria que tro al cel pugasen los seus crits, tant eren agres . . . .; e estauen li sobre lo 195 cap dos drachs forts * . . . .

* Encontinent algunes dones vengueren ves mi, [*f. E*]
ballant e cantant, la belea de les quals era tant
gran, que apenes la poria om dir ne altre creure.
200 Car vestides eren com a Regines, e portauen en lur
cap corones daur marauelloses, ab moltes pedres
presioses, lus *crans* [carns] auien pus blanques que
let, la qual blanquor ere mesqulada, la hon feya mes·
ter, ab color vermela fresca com a rosa. E auien los
205 cabels forts lonchs e delicats, semblant a fil daur;
lus fronts eren beles e polits, pus blanchs que neu
que al mon sia; les celles voltades; negres los vls;
auien aguileyns los nas; auien forts polits los labis,
pus vermels que corals; les dents pus belles que
210 vori, fforts be hordenades; e lo col fort bel e blanch
e ben torneyat; les mamelles auien com dues
pomes poques. Les quals dones parien de edat .xvj.
anys, poch mes o meyns. E uengueren sen a mi
ffort alegrament, e quant foren prop de mi, la una
215 de elles, quim aparech de mayor autoritat que les
altres, comencam a parlar, e dix me axi:

« O molt bon caualer! ffort auem gran plaer, e
» gran goig, e gran consolacio que tu sies a nos
» vengut. E no imagines que siam diables, axi com
220 » aquels falsos demonis que abans de nos as uist e
» te an dit, ans som dieses inmortals e hauents gran
» poder e gran riqueses. Hages ab nos consolacio
» e alegria e fes de nosaltres ço quet vlles, besant
» e abrasant. Encara ayes tot altre desigs de amor.
225 » E si axi ho fas, no solament hauras lo plaer de
» nos altres, ans ne aconseguiras fort gran proffit,
» car, segons as hoyt, nos auem gran sobre de tre-
» sor. E si yames ten uols tornar, aço del teu poras
» ten adur ab * tu qual mes te ulles de nos . . . . [*v.*]
230 » te uolras. E uet aci que yo tinch les claus de la
» porta per la qual tu est entrat açi. E yo tinch fare

» exir, tota ora quet plaura, ab tot co que voldras.
» E si ho fas, bon punt hi est entrat. E si nom vols
» creure de co que yot consell per ton profit, uet
» aci sens fi de drachs, quit destrouiran et mataran 235
» a mala mort. » Encontinent que ella ho ach dit,
aparegeren de tras les dites dones moltes drachs,
fforts leygs e teribles de ueure, qui, ab oribles siules
e crits, vingueren de ues mi, ab lus goles ubertes,
gitant foch per aqueles, e per los nas, uls e 240
horelles; e auia ab los dits drachs moltes e diuerses
besties verinoses, de figures estrayes, les quals gitauen
fflames de foch, que paria que muntasen tro al
cell, e la uista de aquelles era molt pus teribles que
dels drachs de sus dits. E com yo uiu los dits 245
drachs e besties, estegui ffort espaordit. E la dita
dona altra uegada: « O, honrat caualer! placiat
» consentir e creure aço que yo per ta salut te dich,
» e per ton profit, sino vet quina es la oribletat e
» teribletat de aquestes besties e de aquets drachs, 250
» quit destrouiran et deuoraran si nom creus. »

E adonch yo dix: « Ja Deus no ulla que yot
» crega. » E de mentre yo guardaua les dites dones,
axi primen la mia cuncupiçencia ab lus afalachs
e abelimens. E lesguart de les dites besties 255
per tal manera me espaordien, que la mia volentat
volia quey quonsentis a les paraules de la dita
dona.

[*f. F*] * E adonch, per especial gracia e do de nostre
Senyor Deus, a mi recordaren les paraules quem 260
auia dites labat qui mera aparegut ab los .xij. moges.
E tant tost com les agui dites, les dones desparegeren,
e yo fuy ligat, e pres, e mes sus el mig de
les dites besties per deuorarme. Mas, volent nostre
Senyor Jhesu Christ, recordantme les dites santes 265
paraules; e diguiles, e quant les agui dites, em fuy

senyat .iij. vegades, yo fuy deliurat de les dites besties e de lur turment.

Em trobe en vn prat vert, soptosament, en lo
270 qual estauen algunes dones molt pus belles e mils aparellades que les primeres. E la una de aquelles dix me les paraules seguns: « Molt be sia vengut lo » prous caualler, e bel, lo qual tant tauem desigat! » Pren vna de nosaltres, aquela que mes te placia, e
275 » auras ab ella infinits delits, que no porien eser » per hom pensats. E seras rich de mayor tresor » que yames agueses persona del mon, de qual » condesio sia. E si aco nom uols fer, ueies aci » quina multitut de besties e de serps quet estan
280 » de tras, les quals no fan sino destrouir homens, » los quals clauen en terra, e de tu faran semblant, » que als no desiges. » E ladonch jom geri, e viu molts pus teribles besties e serpents que les primeres * . . . . requordi e dix les santes paraules [*v.*]
285 damunt dites, les dites dones desparegeren. E yo fuy de continent pres per les dites serpens, quim gitaren en terra de sobines, e aqui fortment me clauaren. E lauores, dient en mon cor les dites santes paraules, e senyant me .iij. vegades, fuy deliurat de
290 tant gran pestelencia.

Encontinent, en vn prat fort ample, en lo qual auia .j. dona uella ab dues donzelles, les quals eren molt pus belles que nengunes de les dites dones. E com yo les uiu, ffuy molt marauellat de lur excel-
295 lent belea, e de continent la dita uella comencam a parlar e dix: « Goig e alegria sia ab tu, molt bel » e agradable caualler! Lonch temps ha que te » desigat e esperat, per ço quet donas vna de » aquestes donzelles per muler, aquela que mes te
300 » placia; e axi, tria la una e prin la, per ço que » tots temps sobiran be e sobran delit; e seras molt

» rich; e noy ulles contrastar, en altra manera ya
» de mos turments no escaparas, be que dels altres
» sies escapats e deliurats. » E lauores yom geri
de tras, e uiu molt pus horibles serpens, drachs e 305
altres cruels besties, que nengunes de les primeres;
e per lo lur espaordiment, e per la temptacio de les
dites donzelles, caigui en terra esmortit, no recor-
[f. G] dant me * de res que ajudar me pogues; mas ivaco-
sament la misericordia de nostre Senyor me ajuda, 310
e recordim e dix les horacions desus dites; e de
continent la dita vella e donzelles desparegeren
me. E yo ffuy ligat e gitat de sobines en terra, en
mig de les dites besties tant horibles, e serpens;
e aqui clauaren me, ab claus que tenien tres palms 315
e mig. E com yo viu lo cel, seniem e degui dins
mon cor les dites horacions; e ab aytant yo fuy
deliurat.

Em trobi en una placa fort bella, en la qual
auia vn monestir de dones ffort belles, les quals 320
dones isqueren del dit monestir, e uengueren iua-
cosament a mi, e digueren me aytals paraules:
« Quant es gran lo goig que nosaltres auem de ta
» venguda, molt noble cauallerl No a lengua al
» mon quiu pogues dir; per quet pregam la tua 325
» noblea, quet placia venir al nostre monestir, lo
» qual es pus bel que altre que al mon sia; e aqui
» auras tot co quet volras, e ab nos ensems alegrar-
» tas, e obtendras tot quant pot esser delitos en lo
» mon. E fes co quet consellam per ton proffit, sino 330
» uet quines e qualles drachs, e altres diuerses bes-
» ties feres a aci, que turmenten mols homens e
» fembres, e meten aquells en af . . . . cremenlos,
[v.] » e de tu faran semblant. Encara ueyes quin pou *
» ha aci fort ample, e escur, e pregon, en lo qual 335
» ha aygua bulent que leua lo bul tro al cel. E

» ueies encara infinides serpens, que tiren ab lus
» coes caros que ha homens e ffembres, e meten
» aquelles en lo dit pou, e aqui cremensse. E axi,
340 » entra en lo nostre monestir, e seras saluat, e no
» ulles entrar en lo dit pou e aqui morir a mala
» mort. » E yo adonch ftuy membrant me les dites
oracions. E com les agui dites, de continent les
dites monges me desparegeren; e yo ffuy ligat, e
345 pres, e fuy lancat en lo dit pou e en labis de aquel.
E adonch plage a nostre Senyor que yo pens en
les dites santes paraules; diguiles dins mon cor, ab
tant me trobe fora del dit pou.

E fui en un camp molt ample, e en mig del qual
350 hauia e exia vna fort bella font. E apres de aquella
seia vna fort bella dona, vidua, tota solla, pus bella
sens tota comparacio que nenguna de les altres que
trobades auia. E auia prop si tot lo mon daur e
dargent; la qual ffortment ploraue, e com me ueu,
355 ab los uls e ab les lagremes que li regauen la sua
cara pus fresqua que rosa, e dix me, plorant, les
paraules segens: * « Girat detras, [dolen ?] caua- [*f. H*]
» ller, e veies trista e orible cosa de ueure. » E
yom giri, e viu vna roda tant alta, que paria que
360 bastas tro al cel, e la pregonea de aquella era tant
baxa, que uigares me fos bastas tro en infrem. Era
tota de foch, e lo cerqle de la dita roda penjauen
moltes e diuerses besties e oribles, tant que no les
gosaue guardar. Entre les altres auia ni vna que,
365 com la viu, caigui en terra esmortit, e auia en cascuna
conguntura de son cos vna gran boca e orible,
e en cascuna auia dens forts grans, que,
segons mon albir, cascuna dent auia ben .iij. palms,
entre les quals dens tenia homens e fembres, encadenats
370 ab cadenes de ffoch e de fere, a les quals
persones les dites besties se meniauen, e les pece-

gauen, e puis les gitauen; e apres les tornauen a mengar e a beure, e aco no auia fi. Les altres besties que aqui eren altres homens gitauen sobre la dita roda, e aqui els eren pengats e cremats, e, ab 375 sobtosos mouimens de la roda, ades eren pugats tro al cel, e ades eren auallats tro als inferns; e axi que les mesquines tant fort eren turmentades, que cridauen agrament, e sanglotauen ab forts grans plos e gamechs. Com yo aço agui vist, a mi torna 380 [*v.*] a parlar la dita dona vidua, e dix me: * « Yo avia » marit, lo qual amaua mes que a mi matexa, e » aquex maluades besties an lom tret de mos bra- » sos e an lom gitat sobre aquexa roda; estich axi » solla e desemparada, ab gran desplaer; per que, 385 » bon caualer, com aparega en ton esguart que est » piados, placia a la tua piatat quem vlles deliurar » de aquest peril: fugam ensems ab dos; en altra » manera perdien nos aquestes maluades besties, e » c[r]uels, e turmentar nos hien, axi com fan aquels 390 » que ueus en la roda. » E ladonch, com de tots puns me temptas, yom recordi e dix les desus dites santes paraules, em senye. E de continent la dita dona uidua desparech me; e de feyt fuy ligat soptosament e gitat sobre la roda. E, volent nostre 395 Senyor, yo dix en mon cor les dites oracions, e de continent fuy deliurat de la dita roda.

E trobem en vn gran camp, en lo qual auia vn fort bel arbre, sots la ombra del qual estauen tres dones fort belles, que yugauen a escachs; la vna de 400 les quals me dix aytals paraules * . . . . . .

FÍ DELS TEXTES

ILUSTRACIONS Y NOTES

I

Viatge del Cavaller Owein al Purgatori de Sant Patrici

§ 1. *El manuscrit català*

L'original català del Viatge d'Owein, text publicat avuy per primera vegada, se troba en un manuscrit del segle XV que's conserva a la Biblioteca de Sant Llorenç de l'Escorial: es el « *Cod. Escurialensis M. II. 3*», al qual un dels antichs bibliotecaris imposà'l rètol de « *Vidas de Santos* » qui resúm d'una manera incompleta son veritable contingut. Consta de 129 fulles y conté'ls materials següents:

a) Foli 3: « *Aquestes son les laors de Madona Sancta » Maria.* »

b) Foli 6 v.: « *De menys preu del mon.* »

c) Foli 12: [Viatge del cavaller Owein al Purgatori de Sant Patrici.] Comença la dedicatoria de la traducció, sense indicació previa, a la meytat del foli 12; la narració, encapçada per la rúbrica « *Lo Porgatori de Sent Patrici* », comença a mitg verso del meteix foli.

d) Foli 28 v.: « *Lestorie de Teoffill.* »

e) Foli 38: « *La ystorie de Santa Euffrasina.* »

f) Foli 46 v.: « [*La vida*] *De Sancta Marina.* »

g) Foli 49: [Visió de Trictelm.] « *Ço que recompta lo hom » que torna de mort a vida.* »

h) Foli 54: « *Les obres que Zozimas escrisch de Santa » Maria Egipciacha.* »

i) Foli 69 v.: [Visió de Tundal.] « *La visio del monestir » de Clares Valls.* »

j) Foli 87: [*Invocacio a Jesucrist.*] Comença sense indicació previa ab els mots: « *Nostre senyor Deus Jhesu salua-*

» dor e reemedor del humal (sic) linatge clam te merçe...» y acaba al foli 89 v.: *«... emperi poder e senyoria per tots los » segles dels segles. Amen.»*

k) Foli 90: *«Comensa la vida de madona Santa Paula » segons que la recompte Sent Jeronim.»* A mitja plana del foli 107 se troba la rúbrica: *«De la hordonacio del monestir » de Santa Paula»;* y, a mitg foli 111 v.: *«De la bela fin que » feu a sa mort Santa Paula.»*

l) Foli 114: *«Aci començe la vida del glorios confessor » mon senyer Sent Luys.»* A mitja plana del foli 117 hi ha la rúbrica: *«Aço son los miracles quis seguexen del beneuirat » Sent Luys confessor de Jhesu Christ.»*

m) Foli 119 v.: *«Aci comença la vida de Sent Christofoll.»*

n) Foli 122: [*La Vida de Sant Francesch de Asis.*] Comença al peu del susdit foli, ab la rúbrica: *«En represen- » tacio de Sent Francesc»;* y, a mitja plana següent, foli 122 v., se troba'l títol: *«Aci comença la vida de Sent Francesch.»*

Acaba'l còdiç ab la fórmula següent, qui's troba al recto del foli 129: *«Ffinito libro sit laus gloria Christo. Amen»*, a continuació de lo qual diu encara: *«Iste liber scribsit Jacobus » de Prato presbiter ville Santi Petri de Auro nunch come- » morans in uilla Cardone cui Deus det bonam uitam. Amen. » Jo prech Deus e los Sants e Santes demunt dits que preguen » Deu per mi miyançant la senyora comtesa a qui Deus do bona » uida que jo aya bon benifici e la sua gracia. Amen.»*

§ 2. *Importancia del manuscrit*

El manuscrit que acabèm de descriure fou conegut del sabi comentador de Nicolás Antonio, Fr. Pérez Bayer, el qual dóna compte d'aquell en la *«Bibliotheca hispana » vetus»* (1) y enumera ràpidament els títols dels textes en ell contenguts. Aquesta noticia serví probablement al doctor Torres Amat pera redactar la fitxa referent a Ramón Ros de Tàrrega (vegi-s § 4). Ara de poch els Srs. Jeanroy y Vignaux, de Tolosa de França, al preparar la publicació del

(1) Vol. II, pàg. 121, nota.

text llenguadocià del *Viatge den Perellós al Purgatori de Sant Patrici* (§ 23), obtingueren dels bibliotecaris de l'Escorial una nota molt breu sobre'l text del VIATGE D'OWEIN contengut en el manuscrit; emperò, llevat d'això, no sembla pas que'l còdiç hagi estat fins ara obgecte de l'estudi detingut que's mereix per la importancia dels textes que conté. En efecte, ademés del VIATGE D'OWEIN, se troben en aquest recull dues altres peces d'un gran interès pera l'estudi de les llegendes del cristianisme sobre l'altra vida, y són: una versió desconeguda de la *Visió de Tundal* (§ 9), de la qual se'n sabíen ja dues altres en català, y la *Visió de Trictelm* (§ 16), de la que no creyem se'n tingués noticia en nostre idioma. La publicació de tots aquests materials haurà de cridar, segurament, l'atenció dels erudits sobre les nostres lletres, per la contribució que aporten a l'estudi d'una branca tan interessant de la literatura de la edat mitja.

§ 3. *El text llatí y la traducció catalana*

L'original llatí del VIATGE D'OWEIN ha estat reproduit modernament per n'Ed. Mall demunt «*Romanische Forschungen*» (1), donant-ne la versió del ms. de Bamberg (A) comparada ab la publicada abans per Colgan (2), y anotant de passada les variants d'altre manuscrit guardat a Londres y estudiat anteriorment per Kölbing (K).

La traducció catalana no segueix exactament el text de A ni'l de Colgan, si bé participa de l'un y de l'altre; emperò'l contindre algún material que no's troba en cap d'abdúes versions y sí en les variants de K, revela que'l manuscrit utilisat pel nostre traductor degué esser anàleg al ja esmentat de Kölbing.

Vegi-s ara una descomposició dels elements qui formen la nostra versió, ab indicació de la llur correspondencia ab el text original:

---

(1) Ed. Mall: *Zur Geschichte der Legende vom Purgatorium des heil. Patricius;* dins la publicació citada, vol. VI, pàgs. 139 y següents.

(2) Colgan: *Triadis thaumaturgae (Lovanii, 1647).*

Pròleg del Traductor (I, 1-33)	Peça avantposada al text del VIATGE, a la qual dediquèm un paragraf a continuació (§ 4).
Introducció (I, 35-152)	Correspòn a la part preliminar del text llatí A, que segueix puntualment fins a la línea 51; el traductor intercala aquí'ls mots «en lo » seu libre que es appellat *Dialogo*» que no conté l'original A, ni'l de Colgan; després, desde la línea 52 a la 152, igual al llatí A.
La Vida de Sant Patrici (I, 153-248)	Correspòn al cap. I del llatí. Fins a la línea 159 respòn al text A; mes el fragment qui segueix (I, 160-192), contenint l'epissodi de l'homeyer inconscient, procedeix de la versió K, segons la variant de la ed. Mall (1). A partir de la línea 192 «deyen li e» fins a la 245, va d'acort ab A, si s'exceptúa'l paragraf format per les tres línees 213-215 qui concorda millor ab el text de Colgan, lo meteix que la menció feta de «Sent Agosti», línea 228, que no's troba en A. Finalment, l'afegitó constituit per les tres línees 246-248 ab que acaba aquesta part, es posat del traductor català en sustitució de tot el cap. II llatí, qui parla del primer successor de Sant Patrici (vegi-s la versió d'en Perellós; IV, 112-145).
Condicions d'entrada al Purgatori (I, 249-283)	Es el cap. III del text llatí, sense discrepancies notables.

(1) Obr. cit.; pàg. 147, variant.

La entrada del Purgatori (I, 284-349)	Val pels dos capitols IV y V de l'original llatí. Les dues primeres línees (284 y 285) són del traductor català. Les deu següents, fins a mitja 296, són un resúm del cap. IV hont se relaten prolixament les dificultats oposades al cavaller pera dissuadir-lo d'entrar a la fossa, y'l cerimonial de la entrada. Després « e començan nouela cauellarie », línees 296-349, són el cap. V.
Arribada dels dimonis (I, 350-416)	Cap. VI del text llatí. En aquesta part, visiblement, la traducció catalana s'aparta del text A, pera coincidir ab el de Colgan.
Lo primer camp (I, 417-460)	Cap. VII del text llatí. S'acorda bastant més ab Colgan que ab A, llevat dels conceptes expressats per les línees 457 y 458 que no's troben sinó en A.
Lo segón camp (I, 461-486)	Cap. VIII; Colgan.
Lo terç camp (I, 487-502)	Cap. IX; Colgan.
Lo quart camp (I, 503-528)	Cap. X; Colgan.
La roda de foch (I, 529-550)	Cap. XI; Colgan. Ab tot, en la línea 537, el concepte « los mesquins qui » penyats eren tornauen » concorda ab A: *« ut eos qui in ea pendentes » rotabantur »*, per quant Colgan dóna: *« et in ea pendentes miserrime » torrebat »*.

Los banys de metalls fusos (I, 551-578)	Cap. XII; Colgan.
Lo flum glaçat (I, 579-597)	Cap. XIII; Colgan.
Lo pou de foch (I, 598-632)	Cap. XIV; Colgan.
Lo pont de infern (I, 633-685)	Cap. XV; Colgan.
Lo paradís terrenal (I, 686-835)	Caps. XVI y XVII, de Colgan; aquest darrer capítol, abreviat.
La porta del celestial paradís (I, 836-884)	Caps. XVIII y XIX, de Colgan. Els mots darrers: «e tan tost tanchada fo la porta» són afegits del traductor, segurament pera tenir lloch a intercalar la exhortació qui segueix, abans de termenar la narració.
Exhortació (I, 885-957)	Aquesta part de la versió catalana es sens dubte una interpolació, car no figura en el text original llatí. Probablement deu ésser obra del meteix traductor.
La eixida (I, 958-995)	Aquesta darrera part està composta del cap. XX del text llatí per lo que toca a les línees 958 a 979. Les línees 980 a 984 són el començament del cap. XXI; y les darreres, 985 a 995, són conceptes extrets dels caps. XXI y XXIV. Desapareixen, per lo tant, una bona part del cap. XXI, y del tot els XXII, XXIII y XXV de l'original llatí de Colgan.

§ 4. *El traductor Fra Ramón Ros de Tàrrega*

En el pròleg o endreça qui precedeix en el text català la narració del VIATGE D'OWEIN, l'autor de la traducció ens dóna a conèixer el seu nom, la data del seu treball (1320) y les rahons qui l'induhiren a empendre-s aquest, a saber, el profit espiritual de la noble dama a qui's dirigeix.

Respecte de frare Ramón Ros, no creyèm que, avuy per avuy, se puguin donar altres noticies que les que'ns proporciona'l manuscrit de l'Escorial. Al menys no sembla pas qu'en Torres Amat hagués disposat d'altres fonts d'informació; y encara ell no vegé'l manuscrit, sinó que's reportà a la nota d'en Pérez Bayer de qu'hem parlat abans (§ 2), com ho demostra'l dubte en qu'està de si'l nom llatinisat *Rubeus* correspòn realment al cognòm *Ros:* aquest ja consta així en el text original català, y sols el *Rubeus* es d'invenció d'en Pérez Bayer, seguint la costúm de la època de llatinisar fins els noms de llinatge.

Vegi-s ara, copiada al peu de la lletra, la noticia d'en Torres Amat, extreta de les seves « *Memorias para ayudar á formar un Diccionario crítico de los escritores catalanes* » (1):

« Ros *(Fr. Ramón).* Si el apellido latino ó latinizado era » *Rubeus*, como se lee en la nota del Sr. Bayer N. A. B. V. » pág. 121, t. 2, el catalán debería ser Roig ó Rubió. Fué » mercenario, natural de Tárrega, y en 1320 escribió varias » obras en catalán y tradujo del latín otras. *Llaors de Ma-* » *dona Santa Maria.—Del menyspreu del mon.*—Tradujo al » catalán *Purgatorium S. Patricii.* Dedicó la obra á Beatriz, » mujer de D. Guillermo de Anglesola, señor de Bellpuig, » y muy respetable, no tanto por su alta alcurnia, por ser » hija de los condes de Pallás y nieta del emperador de » Grecia Teodoro Lascaris, como por su extraordinaria reli- » giosidad y virtudes: año 1320.—*Vitae S. Euphrosinae, et*

(1) Barcelona, 1836; pàg. 565.

» *S. Marinae, Virginum.—Vitae S. Mariae Ægiptiacae, et S. Pau-*
» *lae Romanae Bethlemiticae, Vitae S. Ludovici Tolosatium*
» *episcopi, S. Christophori Martiris, et S. Francisci.—Historia*
» de la visión que se dice revelada en el monasterio de Cla-
» raval, año 1149, en que murió su abad S. Malaquias. Todas
» estas obras se conservan en el Escorial. Let. M, Plut. 2,
» n. 3. (N. A. Bib. V.; t. 2., lib. IX., c. 2., n. 69., nota.) »

En realitat no's pot tenir com a cosa fòra de dubte la atribució qu'en Torres Amat fa a Ramón Ros de totes aquestes obres, a menys que no disposés d'altres documents, lo qual no sembla probable. Pera nosaltres, lo únich que del còdiç de l'Escorial se desprèn, de manera indubtable, es que fou obra d'en Ros la traducció del VIATGE AL PURGATORI, perque això's declara en el pròleg o endreça qui precedeix inmediatament aquest text. Emperò'ls materials qui's troben abans y després en el còdiç, segons la descripció que n'hem feta (§ 1), si apareixen reunits en el meteix volúm es per industria del copista Jaume Prat, prebere de Sanpedor, qui degué formar el seu recull a base d'altres manuscrits bastant més antichs.

§ 5. *El cavaller Owein*

Aquest personatge, que alguns han qualificat de hipotètich, sembla haver existit en realitat, y fins es lògich que així sía: encara tractant-se de ficcions marcadament novelesques, lo més comú es qu'en els origens compareguin lligades a un fons real qui a vegades cau dintre'l plè domini de la historia. Lo que hi ha, després d'això, es que la fantasía humana tendeix sempre a engrandir aquells fets qui l'han impressionada fortament, y aquí's troba sens dubte la rahó de tota literatura.

Sembla que'l nostre cavaller, nadiu d'Irlanda (que per aquella època era dita Hibernia), degué viure vers la meytat del segle XII. El seu nom s'ha escrit de moltes maneres: el text català dóna la forma *Iuuem* (I, 288) que lo meteix pot llegir-se en el manuscrit *Iuvem* o *Iunem,* formes confundibles paleogràficament. En els textes llatins se troba OWEIN

(Bamberg y K) y *Oien* (Colgan); en la traducció francesa de María de França compareix sots les formes *Oweins* y *Owens;* els tractadistes escriuen, uns *Owain* (1), altres *Owen* (2) y altres encara *Oenus* (3); la forma *Oben* apareix en una redacció en prosa francesa que's cita en el llibre de Ph. de Félice (4), en qual llibre s'esmenten ademés les formes *Owayn*, *Oengus*, *Eunius* (5). Finalment, un tractat de Pérez de Montalbán (§ 27) y un drama de Calderón (§ 28) ens anomenen el personatge Ludovico *Enio* (6).

El senyor Félice ha tractat de reconstituir la historia de aquest cavaller y de son viatge al purgatori de Sant Patrici (7). Devers l'any 1147 o 1148, tot lo més tart, aquest Owein degué fer l'esmentat viatge, a la terminació del qual, segons se desprèn del meteix tractat (I, 981), feu el pelegrinatge a Terra Santa. Alguns anys després, el superior del convent de Luda, anomenat Gervasi de Parco, havent obtingut permís pera fer construir un convent a Irlanda, va encarregar aquesta missió a un de sos monjos del cistell, anomenat Gilbert. Aquest hagué d'acompanyar-se d'algú qui conegués la llengua dels irlandesos, y el triat fou el famós Owein, gentilhome del rey Esteve. Durant el viatge, abdós tingueren ocasió de parlar del purgatori de Sant Patrici, comunicant el cavaller al monjo les impressions del seu viatge; cosa que fra Gilbert se donà pressa a divulgar quan fou retornat a son país, y ho contà a l'abat Ricart, del monestir de Sartis; el qual, desitjós de possehir la narració per escrit, n'encarregà la redacció a Huch de Saltrey (§ 6), qui havía assistit a la conversa.

( ) Delehaye: *Le pèlerinage de Laurent de Pasztho au P. de S. Patrice;* Bruxelles, 1908; pàg. 35.

(2) Jeanroy y Vignaux: *Voyage au P. de S. Patrice;* Toulouse, 1903; pàg. XI.

(3) Wagner: *Visio Tnugdali;* Erlangen, 1882; pàg. VII.

(4) Félice: *L'autre monde, Mythes et Légendes;* Paris, 1906; pàg. 15.

(5) Obr. cit.; pàg. 89.

(6) Cfr. ademés, pera'l nom del cavaller, Krapp: *The Legend of Saint Patrick's Purgatori;* Baltimore, 1900; pàg. 12.

(7) Obr. cit.; pàgs. 29 y 89.

Del nostre text català se'n desprèn això meteix, ab la sola diferencia de que no fou fra Gilbert qui ho contà a l'abat Ricart, sinó'l propri Saltrey, qui després, a instancia de son superior, ho posà per escrit: «Manest... que a uos » degues trametre per escrit tot ço que en vostra presencia » digui que auia hoyt del fet de porgatori...» (I, 40-42); y, a la fí de la narració: «Totes aquestes coses... comta a » mi Guibert, qui primerament fo monge de Lucdu e puys fo » habat de Basingia » (I, 985), el qual les havía sabudes «no » daltra part, mas daquel caualler que aquelles coses que » dites son corporalment vee» (I, 990).

§ 6. *Huch de Saltrey, autor del text llatí*

En la versió catalana del VIATGE D'OWEIN, se llegeix (I, 35 a 37): «Ricart, abat del monestir de Sartis» y «frare » Vgo... del monestir de Saltercia...» Els textes llatins són menys explícits: se tracta d'un *Domino H., abbati de Sartis*, y d'un *frater H., monachorum minimus* (1). El primer d'aquests personatges es completament desconegut (2); mes, en quant al segón, ens interessa rectificar el seu nom de fonts, que, ab insistencia ben poch justificada, ha corregut per *Enrich*, quan sembla degué dir-se *Huch*. Fou, diuen, l'erudit anglès Mateu Paris, qui feu de la inicial H dels textes llatins l'abreviatura de *Henricus*, y aquesta solució ha estat sempre més admesa; ab tot, un escriptor del segle XVIII (3) l'anomenà Hugoni de Saltereia, y això sembla venir a confirmar ara'l text català; per manera, que l'autor de la redacció original del viatge al Purgatori, qui fins ara fa poch ha estat conegut per Henricus Saltereiensis o Henry de Saltrey, deurà ésser dit en definitiva Huch de Saltrey. Es d'advertir, ademés, que la forma Saltrey, del nom del convent al qual pertanyía'l monjo Huch, no es única: s'ha escrit *Saltrei*,

(1) Ed. Mall; línees preliminars dels textes llatins.

(2) Félice, obr. cit., pàg. 30.

(3) *Bibliotheca Britannico-Hibernica;* Londres, 1748, pàg. 397 (Citació de Félice, obr. cit., pàg. 27).

Saultrey, Sowtrey, etc.; el text català dóna Saltercia, emperò potser caldría llegir *Saltercia*, com a catalanisació de *Salterciensis* que tal vegada contenía'l manuscrit llatí utilisat per en Ramón Ros.

§ 7. *El nostre text imprès*

Respecte del sistema seguit per nosaltres en la reproducció tipogràfica del text del VIATGE D'OWEIN, sols dirèm que, després d'enmotllar-nos fidelment a l'original, respectant-lo fins en les seves errades evidents, ens hem reduit al desplegament de les abreviatures, y a la puntuació; sobre aquesta darrera, sabut es que ofereix a vegades més d'una dificultat, car se tracta sovint d'una interpretació del text, a lo qual s'oposen les majúscules empleades fòra de lloch, y la meteixa puntuació, escassa y arbitraria; per això no sabríem afirmar que no haguessím pogut equivocar-nos, especialment en aquelles parts en que'l text llatí no ha pogut servir-nos d'auxiliar pera la inteligencia de la versió catalana.

Algunes rectificacions introduides en els textes queden ben remarcades en els meteixos llochs hon se troben: els mots a rectificar van estampats *en cursiva* [seguits de la rectificació, dintre claudàtors]; els mots a suprimir, [*en cursiva, dintre claudàtors*]; els mots a afegir, [en tipo usual, dintre claudàtors].

Farèm notar finalment, que les apostilles marginals del nostre text imprès venen a determinar una divisió de materies del VIATGE D'OWEIN qui ha de facilitar la comparança d'aquest text ab el del *Viatge d'en Perellós* que's troba més endavant (IV); aytals títols responen bastant d'aprop als dels respectius capítols en que'ls Srs. Jeanroy y Vignaux dividiren el text llenguadocià d'en Perellós en la edició per ells publicada (§ 23).

Els ordres de numeracions marginals que's troben en aquest text, al igual que pera'ls demés del present volúm, són els de consuetut: la numeració de cinch en cinch, en els marges interiors, pera les línees del text imprès al qual se

reporten les referencies totes d'aquestes ilustracions quan van precedides d'una xifra romana (I, II, III, IV, V, VI o VII), o sía de la indicació del respectiu text donada al capçal de les planes del llibre. Les indicacions dels marges exteriors de les planes són les de la foliació qui's troba en els documents originals reproduits, indicant-se per [*v.*], es a dir, *verso*, la pàgina segona d'un meteix foli, y per [*b*], [*c*], [*d*], respectivament les segona, tercera y quarta columnes de cada foli quan les planes de l'original estàn dividides de dalt a baix per un corondell.

Valguin aquestes explicacions pera'ls demés textes continguts en aquest volúm, la impressió dels quals s'es feta obeint als meteixos criteri editorial y pla tipogràfich.

§ 8. *Notes al text català*

Poques seràn les notes especials pera'l VIATGE D'OWEIN que posarèm en aquest lloch; al final del present volúm se podràn trobar, en el repertori de noms propris de persones y de localitats, aquelles aclaracions que's puguin fer necessaries, tant pera'l present text, com pera'ls demés del llibre.

Les rectificacions fetes dintre'l text meteix, segons el sistema que queda expressat anteriorment, són quasi sempre abonades pel recte criteri. Això no obstant, desitgèm justificar les següents:

a) I, 312: «E ueus aqui .xv. barons» en lloch de «E ueus ».cccc.xv. barons» com consta en el manuscrit. La lliçó d'aquest es evidentment errada: el traductor llegiría'l passatge llatí «*Cumque aliquandiu solus sedisset, ecce quindecim* » *viri...*» y pendría'l mot *ecce* per la xifra *.cccc.* (Colgan, V, 25.)

b) I, 443: «qui jahien de bocha dents en terra»; en el manuscrit, *bocha donchs*. Es evidentment equivocat això, y fa ininteligible'l passatge. La frase adverbial *de boca dents* se troba en l'utilissim diccionari del Sr. Bulbena (1) y equival

(1) *Diccionari Català-Francès-Castellà;* Barcelona, 1905.

a *de boca terrosa*, com ho aclareix tot seguit el text dient: «e lo ventre tenies ab terra». Més endevant (I, 465) s'esmenta la posició contraria, *en sobines*, çò es, jayent sobre la esquena.

c) I, 805: «apres la mort en los lochs de penes que as » vists»; passatge ininteligible en el manuscrit, qui diu: «...apres la mort *lo es* de penes que as vists». Creyèm justificada la nostra interpretació en vista del passatge original, qui'ns dóna: «*...post carnis solutionem, in locis quae vidisti,* » *poenalibus alii maiori, alii minori per conventus distincti,* » *commanebant*». (Colgan, XVII, 41-45.)

d) I, 935: «Can aquest cors corruptible *se uestra dins* » *mortalitat*» per *se vestirà dinmortalitat.* Això sembla, ademés, voler precisar el traductor o copista, afegint: «ço es » asaber, que morir no puxe».

e) I, 955: «e ali hon sera *no vntat*». No hem entès això, si no es que degui llegir-se *aontat,* això es, afrontat, avergonyit.

f) I, 964: «veus los barons aquells qui hauien instruit de » les coses esdeuenidores». L'original llatí (Colgan, XX, 12) repeteix: «*ecce viri quindecim*»; emperò com el traductor (o el copista) ens digué abans qu'eren quatrecents quinze (vegi-s la nota *a),* no ha volgut aquí contradir-se y ha suprimit el nombre.

II

Visió de Tundal (Visio Tnugdali)

§ 9. *L'original llatí y les versions catalanes*

La visió de Tundal es, sens dubte, dintre de la extensa branca literaria de les visions de l'altre món, una de les que major popularitat hagué d'assolir en la edat mitja. Els manuscrits llatins qui'ns la conserven en la redacció original són molt nombrosos, havent estat publicat aytal text diverses vegades; d'entre totes les edicions, hem triat la que donà a llum n'Albrecht Wagner en 1882 (1) pera estudiar les versions catalanes que'n possehím, les quals són en nombre de tres.

Fins ara sols se tenía noticia de la existencia de dues de dites versions: la publicada per en Pròsper de Bofarull (2), en 1857 (la *Versió C*, segons la nostra nomenclatura), y la donada a conèixer per en G. Baist (3), en 1880 (o sía la nostra *Versió B)*; al menys no'n esmenten pas d'altres els darrers tractadistes qui s'han ocupat de la qüestió (4). Constitueix, al nostre entendre, un novell aport a l'estudi de la nostra historia literaria, la exhumació d'un tercer text

(1) *Visio Tnugdali lateinisch und altdeutsch* (Erlangen, 1882).

(2) *Documentos literarios en antigua lengua catalana* (Barcelona, 1857); pàgs. 81 y següents.

(3) *Eine catalanische Version der Visio Tundali*, en la *Zeitschrift für romanische Philologie* (Halle, 1880); v. IV, pàgs. 318 y següents.

(4) Vid. Menéndez y Pelayo: *Orígenes de la novela*, vol. I, pàg. CLXXXV; y, Jeanroy-Vignaux: *Voyage au Purgatoire, &c.*, pág. XXVII, nota 2.

català de la VISIÓ DE TUNDAL, més extens y complet que'ls altres dos; el qual figura en el present volúm com a *Versió A*. Sens perjudici d'estudiar després en llur conjunt aquestes tres versions catalanes, dirèm quelcòm sobre'ls caràcters qui les distingeixen, començant per donar compte dels manuscrits originals qui les contenen.

§ 10. *Els manuscrits de les versions catalanes*

VERSIÓ A. Es aquesta versió'l text qui figura sots la rúbrica de LA VISIÓ DEL MONESTIR DE CLARES VALLS en el còdiç de l'Escorial hont se troba el *Purgatori de Sant Patrici*. Pot veure-s, donchs, la descripció del manuscrit qu'hem donada abans (§ 1).

VERSIÓ B. La versió publicada per en Baist procedeix d'un manuscrit català que posseheix la Biblioteca Reyal de Munich, y està allà classificat com a *Cod. hisp. 66 (O 219)*, segons les indicacions que dóna en Baist. El malaguanyat D. Mateu Obrador y Bennassar, qui en 1908 fou comissionat pera estudiar els manuscrits lulians de les biblioteques de Munich y de Milà, ens reporta una brevíssima descripció d'aquest manuscrit qui conté la *Versió B* del TUNDAL (1). Les indicacions numèriques de la classificació del volúm difereixen quelcòm d'en Baist, emperò's tracta sens dubte del meteix còdiç:

«Ms. 609.—HISP. 66.

» Cod. chart., s. XV.—114 f. in 4.º Ab inicio scriptura mul-
» tum evanita.

« *Doctrina pueril* ».

» Fols. 102-114: «VISIÓ DE TUNDAL.»

En aquest darrer text hi ha una mutilació, entre'ls fulls 112 y 113, de la qual se dóna compte en el lloch corresponent de la present edició (vegi-s pàgines 90-91); circumstancia qui lleva, per dissort, una gran part del seu valor al manuscrit qui'ns ocupa.

(1) *Institut d'Estudis Catalans. Anuari: MCMVII;* pàg. 599.

VERSIÓ C. Reproduida, la primera de totes, com abans s'ha dit, per en P. de Bofarull, compareix aquesta versió del TUNDAL en el manuscrit n.º 83 procedent de Sant Cugat del Vallès, conservat actualment en el nostre Arxiu General de la Corona d'Aragó. Aquest manuscrit no ha estat encara descrit detalladament; aprofitèm la ocasió pera ferho.

Es un volúm, relligat modernament en pergamí, ab les indicacions al llom: «*83, Miscella*[*nea*] *Ascetica, S. C.*» Consta, avuy per avuy, de 127 fulles, de paper verjurat, de 130 per 193 milímetres. Es del segle XV.

Hi ha, a peu de plana, una foliació moderna en llàpiç roig, la qual va de 1 fins a 124, deixant-se sense numeració els tres darrers folis del còdiç.

En el marge superior hi han vestigis d'una antiga numeració en xifres romanes, en gran part escapçada al relligar el volúm; ab tot, es aquesta la numeració de que'ns servirèm nosaltres ara:

a) Foli IX: [*Màximes morals*]. Comença aquest text incomplet, ab els mots: «*Si vol ton senyor guanyar en aquest » secgle...*» A mitg foli XI hi ha la rúbrica «*Del menjar*». Després seguèixen-se les altres: foli XI v. «*Del segle*»; foli XIII «*De ffer ben*»; foli XV «*De massa parlar*». Manquen els tres folis XVI a XVIII. Segueix, foli XVIIII «*Del avar*»; foli XVIIII v. «*Del enuejos*»; foli XX v. «*De amor*»; foli XXII v. «*De fenbres*»; foli XXIII v. «*De ben struch*», «*De ansia*»; foli XXIIII «*De ira*»; foli XXV v. «*Del freyturos*», «*De loar lo benifet*». Manca'l foli XXVII. Segueix, foli XXVIII v. «*Del mester*». Acaba'l text al foli XXIX v. ab els mots: «*Deo gra- » cia amen. Ffinito libro sit laus gloria xpo. Amen*». Tota aquesta part del còdiç fou publicada per en Bofarull (1).

b) Foli XXXII: [*Libre del Rey d'Ungria*]. Aquest text ocupa fins al tombant del foli LXIV. Ha estat puntualment reproduit per nosaltres, no fa molt (2).

c) Foli LXIV v.: «*Oracio de nostro senyor Deu Jhesu » Christ*». Publicada per en Bofarull (3).

---

(1) *Documentos literarios;* pàgs. 165-183.

(2) *Novelari català dels segles XIV a XVIII;* vol. I.

(3) Obr. cit.; pàgs. 149-150.

d) Foli LXVI: «*Oracio de nostra dona Santa Maria*». Publicada per en Bofarull (1).

e) Foli LXVI v.: «*Aci comensen lo .uij. goy de la Uerge* » *Marie e altres orations en rimes*». Acaba al *recto* del foli LXVIII. Publicat pel meteix (2).

f) Foli LXVIII: [*Oracio de la Verge*]. Comença: «*Aquesta* » *oracio ha aytal propietat que tota persona que la diga iij.*^{es} » *uegades o la fes dir no morra sens penitencia...*» Publicada per en Bofarull (3).

g) Foli LXIX: [*Confessio general*]. Comença a mitja plana: «*Jo peccador me confes a Deu he a madona Sta. Ma-* » *ria...*» També publicada (4).

h) Foli LXXI: «*Aci comenca la uida de la benuyrada* » *Sancta Margarida qui pres martiri an poder de Erodes dar-* » *mansa*» (5).

i) Foli LXXXIV: «*Aci comenca la passio de Jhesu Christ* » *saluador nostre*» (6).

j) Foli CII v.: [Visio de Tundal]. Comença, sense títol: «*En .j.*^{a} *prouincia qui es apelade Irbenia era .j. caualer qui* » *auia nom Tuglat...*» Acaba al *recto* del foli CXXVII.

k) Foli CXXVIII: [*Mascaron*]. Comença: «*Sapiats que* » *com lo fill de Deu...*» Acaba a mitg *recto* del foli 137 (7).

l) Foli CXXXVII: [*Envit grotesch*]. Diu textualment: «*Qui* » *es fol de seny, uenga en Francesch, Alconer del rey de les* » *bogies, qui sia pres; car segons lom qui sera, lo consel si* » *laura. Enparo es master que sia dinant, per auer gran* (?) *at* » *setara; enpero protesta lo dit Frances que, qui son consel* » *volra, que primer a boura li dera vin grech; e si vin grech no* » *hia, dat li varmel, car bo li sera*». En blanch els fulls 138 y 139.

m) Foli CXL (procedent d'un altre còdiç). [Visió frag-

(1) Obr. cit.; pàg. 151.
(2) Obr. cit.; pàgs. 152-154.
(3) Obr. cit.; pàg. 155.
(4) Obr. cit.; pàgs. 156-159.
(5) Obr. cit.; pàgs. 119-130.
(6) Obr. cit.; pàgs. 131-148.
(7) Obr. cit.; pàgs. 107-117.

MENTARIA]. D'abdúes cares d'aquesta fulla, estranya evidentment a tot lo demés del còdiç y probablement afegida al cos del volúm en una de ses darreres relligadures, compareix, apenes desxifrable, aquesta *Visió,* desconeguda en aquests moments pera nosaltres. En altre lloch se'n tractarà més especialment (a l'anotar el text VII del present volúm).

§ 11. *Característiques de les tres versions*

Encara que treballant sobre un meteix text llatí de la VISIÓ DE TUNDAL, els tres anònims autors de les versions catalânes imposaren a llurs trebálls respectius un segell propri, d'acort ab la manera personal d'entendre'l tema que tenien entre mans.

La *Versió A,* que se'ns conserva integralment, té un gran aventatge sobre les altres dues: es la única qui apareix en son començament perfectament documentada, conservant-nos, encara qu'en extracte, les noticies que conté'l pròleg de l'original llatí (IIa, 4-14), sense mancarhi l'any, 1149, en que degué tenir lloch la visió. Segueix, capítol per capítol, els de l'original, excepció feta dels XXIV y XXV qui tracten de Sant Rodiu, de Sant Patrici y de uns quatre bisbes, suprimits segurament per no ésser gayre coneguts a Catalunya; únicament ens abreviá'ls diàlegs que s'estableixen entre Tundal y'l seu acompanyant a cada estació de llur viatge, pera acabar declarant l'angèlich personatge les menes de gents que en cada lloch sofreixen pena o frueixen de ben guanyada beatitut, o reuneixen en sí meteixos abdúes coses, com el rey Contaber, per exemple.

Una observació, de passada, sobre'l títol particular ab que apareix batejada aquesta versió: «*La Visió del monestir* »*de Clares Valls*» diu el manuscrit del Escorial, per escrit de la propria mà a la qual se deu tot el còdiç. No dubtèm, ab tot, que aquest títol es conseqüencia d'una falça lectura del copista, o de qui fos, que va voler donar un nom a la narració. Aquesta diu en català al començament (IIa, 11-14): «...en lo qual an encara Sent Malechias mori en lo monestir » de Clareuals vista fo aquesta visio». Segons ahont se con-

siderés posada una coma, podría llegir-se, en efecte, que «*en lo monestir de Clareuals vista fo*» la visió de que va a tractar-se. No obstant, cal veure en el text llatí que la narració s'inicía ab aquest passatge: «*Visa est namque ipsa visio* »*millesimo centesimo quadragesimo nono ab incarnatione do*»*mini anno, qui est annus secundus Chunradi regis Romano*»*rum expeditionis Hierosolimorum quique est quartus annus* »*Eugenii pape II apostolatus, quo anno de Galliarum partibus* »*Romam est reversus. Ipso etiam eodem anno Malachias* »*Dunensis episcopus Hyberniensium legatus, cujus vita et doc*»*trina tota occidentalis fulsit ecclesia, Romam veniens in Cla*»*ravalle defunctus est...*» (1). Es, per lo tant, un imperdonable desacert del copista l'haver relacionat el mot *Visa* del començament ab els darrers mots qu'hem copiat, *in Claravalle defunctus est*, y haver-ne fet La Visió de Clares Valls. Pot tenir molt bé això la culpa de que aquesta versió de la Visió de Tundal no hagi estat coneguda més aviat y publicada.

La *Versió B* fóra la més extensa de les tres versions, si no'ns fos pervinguda ab la mutilació de que s'ha donat compte. Bé es veritat que'ns quedaría a deure quasi totalment el pròleg, y encara en ell hi figura la data errada de 1248 (IIb, 4) pera la època en que tingué lloch la Visió; emperò, en cambi, tradueix per extens els diàlegs entre Tundal (aquí, Gaudal) y l'àngel, a la fi de quiscún dels capítols que coneixèm, y no omet pas els XXIX y XXV.

Respecte la mutilació del ms. de Munich qui'ns conserva aquest text, se compendrà perfectament la bona intenció ab que fou feta si's repara en que afecta, de bones a primeres, al passatge qui en l'altra versió diu (IIa, 542 y següents): «Aquesta es la pena dels monges e de les monges e dels »canonges e dels altres religioses e dels clergues de santa »esglesia», etc. Naturalment que pera fer desaparèixer això bastava suprimir una sola fulla del còdiç, emperò's pot creure que les altres fulles del quadern s'estraviaríen com a conseqüencia d'haver-se desbaratat el relligat després d'èsser arrencada la primera.

(1) Ed. Wagner; pàg. 4, línees 26 y següents.

La *Versió C* no es en realitat més que un escurçament o refundició de la llegenda. El personatge principal s'hi anomena Tuglat, y de les seves visions no's traslllueix res de lo qu'en la versió llatina forma'ls capítols XI a XIV, XVIII a XXI, y XXIV a XXVI; també l'acabament es, no ja abreviat, sinó modificat en vistes de tancar de cop ab el tema, oblidant-se de Tuglat en el Paradís com si ja degués romàndre-hi pera sempre. Tot això fa creure que, possiblement, l'autor d'aquesta redacció no treballava sobre'l text llatí original, o que, en tot cas, tractava d'extreure-n aquells elements més susceptibles de fer impressió damunt dels oyents o llegidors pera'ls quals treballava.

§ 12. *Versions llenguadocianes*

a) Un manuscrit de les darreríes del XV.en segle, donat a conèixer en 1832 pel marquès De Castellane (1), y que's conserva actualment a la biblioteca municipal de Tolosa de França, conté la Visió de Tundal en llenguadocià (vegi-s § 23). Aquesta versió ha estat publicada no fa molt, juntament ab altres dos textes, força interessants pera nosaltres, que conté'l meteix manuscrit (2). En el present lloch, després de donar compte de la existencia d'aquesta traducció llenguadociana del Tundal, ens limitarèm a anticipar que aytal versió no sembla pas tenir que veure ab cap de les tres catalanes que presentèm en el nostre volúm.

b) Sembla que's tracta d'un altre text llenguadocià del Tundal en la breu noticia que dóna M. Lacroix (3) d'un manuscrit francès de la biblioteca de Turín, marcat «4.22. K.» El text comença: «*Una vesion fou facta en Ibernia* » *en l'an de Nostre Senhor 1248 qi era lo segond an de Papa*

(1) *Mémoires de la Société archéologique du Midi de la France*, I, 51.

(2) Jeanroy-Vignaux: *Voyage au Purg. de St. Patrice, Visions de Tindal et de St. Paul* (Toulouse, 1903).

(3) *Documents hist. inédits* (París, 1847), III, 325.

» *Eugens quart. Un home hac en Ibernia, qi havia nom*
» *Godalh, qi fou mot cruel e pervers en tota sa vida, e era*
» *noble de linhage, alegre de cara e de bel regardament, e*
» *estant jove siant si en ayso mespreet tot aco qi era de salu de*
» *s'arma, aysi con el depueys ho recontava cun lagremas* » (1).
Això correspòn, sense cap dubte, al començament de la versió catalana en que'l protagonista es anomenat Gaudal, o sía la nostra *Versió B;* abdúes coincideixen ademés en donar la data errònea de 1248 (IIb, 4). No podríem, ab tot, aventurar cap més hipòtessis sobre aquest text, llenguadocià segons totes les probabilitats, car segons el P. Delehaye (2), el manuscrít en qüestió es inèdit y no ha estat encara estudiat.

§ 13. *Estudi comparatiu del text llatí, la versió llenguadociana y les catalanes*

Reunides per primera vegada les tres versions catalanes del Tundal y publicat en puntual edició'l text llenguadocià del manuscrit De Castellane, creyèm treball profitós el que anèm a empendre, d'establir un coteig entre'ls quatre textes de que disposèm, y ab l'original llatí, publicat per A. Wagner.

Pròleg. El text llatí dóna a n'aquesta part bastanta extensió. L'autor, un tal frare March, endreça l'obra a una certa abadessa G., extenent-se en consideracions d'ordre moral y excusant-se de sa imperícia en la llengua llatina en la qual vol escriure les visions del cavaller Tundal, les quals li eren estat relatades en

(1) Hem transcrit aquest fragment, a manca de la publicació citada, de les referencies que'ns dóna'l *Dict. des Légendes du Christianisme* del comte de Dohuet (pàg. 951) y del fascicle que citarèm del P. Delehaye.

(2) *Le Pèlerinage de Laurent de Pasztho au P. de St. Patrice* (Bruxelles, 1908), pàg. 36.

llenguatge barbre. Passa tot seguit a determinar la època de la historia: «*Visa est*» (1) y dóna la data de l'any 1149, la qual fa més precisa ab la concordancia de diversos fets històrichs.

El text llenguadocià resúm el pròleg en la forma següent: «*Qui vol ausir entendre ni aver* »*gaug eternal deu esser mot curos e enten-* »*dut a amar Dieu e obezir als seus comanda-* »*mens, e per tal que l'arma e lo cors sian sco-* »*mogutz en la temenssa de Dieu, legisca o* »*fassa legir aquest libre, lo qual .j. sanct* »*religios, que avia nom Marc, treslatec de* »*grec en lati, a honor de Dieu e de squivar* »*peccat e estar lialment el setgle e viure en* »*la terra, fazen los comandamens de Dieu.*» Parla, com se veu, de l'autor; emperò no de l'abadessa, ni de l'any de la visió.

Versió A. Encara que en forma molt resumida, fixa bé la època en que tingué lloch la visió, establint exactament la data de 1149; en cambi desapareix tot lo demés del pròleg de l'original.

Versió B. El pròleg, representat per les cinch ratlles primeres, ve a formar part del començ de la narració. La data es 1248, equivocada, y's contradiu, per lo tant, ab lo de que «era »l'any segon den Eugeni papa» que posa tot seguit.

Versió C. Manca per complet el pròleg.

I. La historia de Tundal. El text llatí comença ab una ràpida descripció de Hibernia. Les dues seus arquebisbals són Artimacha y Caselensis. La mort del cavaller té lloch trobant-se entre amichs seus de una localitat determinada pels mots «*Corcagen-* »*sis civitatis*».

---

(1) Vegi-s aquest passatge en § 11.

Llenguadocià. Comença abreviant: «*Al palays de Ybernia avia hun cavalier jove e fort, e avia nom Tindal...*»; mes, després d'esplicar la mena de vida que feya, intercala'l passatge següent: «*E cant el ac estat lonc temps en aquel stament, plac a la divinal misericordia que son mal regimen e sas vanas obras fosso mudadas, e que se covertis e fos son amic, coma fes de sant Paul, per aventura per qualque causa que fazia o dizia o avia fag o dig que era plasen a Dieu, per la qual no lo volia dampnar eternalment.*» Y tot seguit: «*Esdevenc se que, estan aquel cavalhier en la ciutat de Cartages...*» y després, bastant modificat, tot lo restant del capítol.

IIa. Prescindeix també de la descripció de Hibernia, y comença donant els noms de les dues seus arquebisbals. De la línea 15 a la 26, segueix el llatí; mes després salta'l troç en que's parla dels amichs de Carcages o Cartages (cfr. IIb, 20-33). Segueix (IIa, 27-38) com l'original. En el passatge següent (IIa, 38-46) tradueix puntualment l'epissodi de la mort del cavaller, sense suprimir les referencies a la espasa que posa damunt la taula y confía després a la muller de son hoste; en cambi suprimeix la enumeració de les senyals exteriors de la mort (cfr. IIb, 34-37) y, sense trair gayre'l text llatí, segueix fins al final d'aquesta part.

IIb. Res de descripció de Hibernia. De la línea 6 a la 19, d'acort ab el text llatí. Els conceptes de les línees 20 a 33 són els de l'original qu'hem trobat a mancar en IIa, després de la línea 26. En cambi manca aquí tot el passatge representat per IIa, 27-46. Les senyals de la mort (línees 34-37) compareixen aquí explicades; seguint tot lo restant del capítol com en l'original.

IIc. Resúm el contingut d'aquesta part del text llatí; no fa més que anomenar el país de Irbenia (per Hibernia); res de les circumstancies en que's morí'l cavaller (cfr. IIa, 27-54, y IIb, 20-42). A partir de la línea 28, segueix el capítol bastant d'acort ab l'original.

II. Separació de l'ànima de Tundal.

Títol llatí: « *De exitu anime* ».

Llenguadocià. Segueix quasi puntualment l'original llatí; mes no es com en aquell l'ànima qui esplica.

IIa. També va d'acort ab el llatí, si bé escapça'l final del capítol (cfr. IIb, 98-106). Encara que comença dient « la mia anima » tampoch es aquesta la qui parla.

IIb. Com en l'original; emperò tampoch es l'ànima qui relata.

IIc. Entrada en materia en vocatiu: « Senyors: » hoyats... » a manera de sermó. Per lo demés segueix bastant l'original. Les reconvencions fetes a l'ànima pels dimonis es ací ella meteixa qui se les fa (línees 87-104). També prescindeix del final (cfr. IIb, 98-106).

III. Vinguda de l'àngel y visita al Purgatori.

Llatí: « *De adventu angeli in occursum anime* ».

Llenguadocià;

IIa;

IIb. D'acort completament ab l'original.

IIc. L'original, traduit ab molta llibertat, emperò sense trairlo.

IV. Dels homeyers.

Llatí: « *De prima pena homicidarum* ».

Llenguadocià. Queden en blanch quatre ratlles de l'original (cfr. IIa, 167-181, del qual no sembla'l traductor haver comprès el sentit de les paraules *cooperculum* y *lamina*.

IIa. Fins a la línea 181, igual que'l text llatí. « Aquesta ere la pene de quells qui eren » homeyers, ho per feyt o per consentiment »

supleix la interrogació de l'ànima a l'àngel y la resposta d'aquest (cfr. IIb,184-190). Fem notar pera lo successiu, que, a cada estació de llur visita, acaba l'ànima demanant a l'àngel la explicació de lo que veu, y que'l present text abrevía quasi sempre aquest diàleg, fent seguir inmediatament la explicació de l'àngel.

IIb. Punt per punt com el text llatí.

IIc. Com en llatí, emperò sols en substancia. Aquest traductor no s'atén a la lletra de l'original, sinó al sentit.

V. Dels falsaris. L'original llatí dú'l títol « *De pena insidiatorum et perfidorum* ». Ni aquest text ni tampoch la versió llenguadociana indiquen dintre'l capítol la mena de condemnats qui purguen en aquest lloch. En el text llenguadocià es de notar que dels diables atormentadors, en llatí *tortoribus*, ne diu « que avian nom *tortos* », fent d'això un nom propri.

IIa. La deficiencia qu'hem senyalada en l'original queda esmenada aquí pel traductor (línees 200-201).

IIb;

IIc. D'acort ab el text llatí original.

VI. Dels ergulloses. Llatí: « *De valle et pena superborum* ». Correspondencia perfecta dels cinch textes, dintre de les característiques senyalades, çò es, escurçament del diàleg en IIa (compari-s IIa, 220-226 ab IIb, 239-255); y ampliació de certs passatges en IIc (noti-s IIc, 236, « mes que no a al cami de sent Jacme romeus, ho en .j. gran formiguer formigues », y IIc, 258, « axi com los diables comensauen en Paradis, per que caygeren per aytal pregon en abis com tu ueus», conceptes qui no són de l'original).

VII. Dels avars. Llatí: « *De avaris et pena eorum* ». El text llenguadocià omet els noms dels dos gegants *Fergusius* y *Conallus* que hi ha en el llatí, y en cambi afegeix per son compte: « *e segon* » *lor secta eran fizels mas avian tan granda* » *avarecia, que, per aquel peccat, sueffro* » *aquestas penas.* »

IIa. També omet els noms dels gegants, sense afegir-hi emperò res. A la fí, les paraules (IIa, 301) « loha nostre senyor », etc., supleixen un llarch desenrotllo de l'original (cfr. IIb, 339-361).

IIb. Puntualment com l'original. Els gegants s'anomenen *en Sergus* y *en Tonalt* (línea 300).

IIc. Traducció molt lliure de tota aquesta part del text llatí. Els gegants no compareixen, convertint-se'l passatge en els conceptes de les línees 289-291.

VIII. Dels lladres y dels sacrílechs. Llatí: « *De pena furum et raptorum* ».

D'acort els cinch textes. L'original llatí anuncía, vers la fí, el tormentador o mestre de l'hostal del capítol següent, de nom *Phristinus.*

Llenguadocià. No's diu quí es el turmentador fins al capítol següent.

IIa. El turmentador no es anomenat aquí. Vegi-s el capítol següent.

IIb. El personatge es dit *Perist* (IIb, 470).

IIc. La vaca dels altres textes es en aquest un bou. No es anomenat el turmentador.

IX. Dels glots y dels fornicadors Llatí: « *De pena glutonum et fornicantium* ».

El llenguadocià, d'acort ab el llatí. Al començ diu: « *.j. hostal que se appelava l'ostal de* » *Frestinh* », donant aquí'l nom del personatge omès abans.

IIa. D'acort ab el llatí. Unicament converteix en un sol els dos parlaments de l'àngel,

suprimint en la línea 468 uns passatges del text original (vegi-s IIb, 583-589). L'amo de l'hostal aquí es dit *Festri* (IIa, 428). Suprimeix també les darreres línees de l'original (vegi-s IIb, 613-615).

IIb. Puntualment l'original.

IIc. Bastant puntual també, dintre la llibertat característica del traductor: noti-s, entre altres coses, la curiosa ampliació (IIc, 456) « e » la picaren majus, uet, com quin quer fer ja- » net e morcerol. »

X. De religioses pecadors contra castedat

Llatí: « *De pena sub habitu et ordine religionis » fornicantium vel quacunque condicione im- » moderate se coinquinantium.* »

Llenguadocià. Presenta, çà y enllà, algunes frases suprimides, y bastants passatges traduits d'una manera abreviada.

IIa. Suprimeix en la línea 533 una frase de l'original (vegi-s IIb, 657-660); y escurça, com de costúm, el diàleg en la línea 542.

IIb. La part conservada d'aquest capítol interpreta fidelment l'original llatí. La mutilació del manuscrit comença en el passatge hont l'àngel va a explicar la condició y culpes dels condempnats en aytal lloch.

IIc. No atenúa pera res l'original, encara que'l tradueix capritxosament. Vegi-s (IIc, 531-547) la explicació que dóna al fet de infantar els condempnats d'aquest lloch per diverses parts dels llurs cossos.

XI. La farga de Vulcà.

L'original llatí porta encapçalada aquesta part ab el títol: « *De pena illorum, qui cumulant » peccatum super peccatum* ».

Llenguadocià;

IIa. Segueixen el text llatí.

IIb. Perdut el manuscrit.

IIc. Suprimit pel traductor.

XII. Devallada a l'infern.

Titol llatí: « *De descensu ad inferos* ».

Llenguadocià. Tradueix abreviant (vegi-s IIa, 645, també escurçat respecte de l'original).

IIa. Escurçat dintre les línees 643-646.

IIb. Perdut.

IIc. Suprimit.

XIII. Lo pou d'infern.

Llatí: « *De inferno inferiori* ».

Llenguadocià;

IIa. D'acort ab l'original.

IIb. Perdut.

IIc. Suprimit.

XIV. Lo príncep de tenebres.

Llatí: « *De ipso principe tenebrarum* ».

Llenguadocià. Aquesta part de l'original es traduida ab prou llibertat y visiblement ampliada en alguns passatges.

IIa. Ampliacions en alguns passatges. De les línees 776-779 no'n resa l'original; semblen provenir d'una mala inteligencia del llatí: « *Princeps, ait, non propter potentiam ipse vocatur, set propter primatum, quem tenet in tenebris.* »

IIb. Perdut.

IIc. Suprimit.

XV. Lloch dels justs no caritatius.

Llatí: « *De moderata pena non valde malorum* ».

Llenguadocià;

IIa. Donen sensiblement el significat de l'original llatí.

IIb. Perdut.

IIc. Reprèn l'original, després de la supressió anotada dels quatre capítols precedents, havent suprimit també'l començament d'aquest (cfr. IIa, 803-816). En cambi apareix desenrotllada considerablement la resposta de l'àngel (IIc, 607-622).

XVI. Lloch dels deslliurats de purgatori.	Llatí: « *De campo letitie et fonte vite et requie » non valde bonorum* ». Llenguadocià. Traducció bastant puntual. *IIa.* Suprimeix l'acció de gracies de l'ànima (cfr. IIc, 635-645); llevat d'això, igual. *IIb.* Perdut. *IIc.* Igual que'l llatí, ab algunes frases ampliatories intercalades.
XVII. Los reys Contaber y Donat.	Llatí: « *De Donacho et Conchober regibus* ». Llenguadocià. Com el text llatí; els reys se diuen *Cocomart* y *Domas*. *IIa.* Igual que l'original; emperò'ls reys, *Contaber* (o *Cantaber)* y *Donat.* *IIb.* Perdut. *IIc.* Traduit lliurement; els reys no són anomenats.
XVIII. Lo rey Cormarch.	Llatí: « *De Cormacho rege* ». Llenguadocià; *IIa.* Bastant d'acort ab l'original. *IIb.* Perdut. *IIc.* Suprimit.
XIX. Loch dels qui han servada fe conjugal y caritat.	Llatí: « *De gloria conjugalium* ». Llenguadocià. Traducció bastant fidel. *IIa.* Abreviat en la línea 941, y després en la 951, suprimint sengles fragments de l'original. *IIb.* Perdut. *IIc.* Suprimit.
XX. Los martres y los casts.	Llatí: « *De gloria martyrum et continentium* ». Llenguadocià. Traducció un xich lliure en algún passatge; suposa una pregunta de l'àngel que no es en el text llatí. *IIa.* Tot d'acort ab el llatí; aquí'l traductor no ha degut suprimir la pregunta de l'ànima, perque en el text original no existeix.

IIb. Perdut.
IIc. Suprimit.

XXI. Los religioses. Llatí: « *De gloria monachorum et sanctimonialium* ».
Llenguadocià;
IIa. S'acorden, llevat de lleugers incidents, ab l'original llatí.
IIb. Perdut.
IIc. Suprimit.

XXII. Los fundadors desglesies. Llatí: « *De defensoribus et constructoribus ecclesiarum* ».
Llenguadocià;
IIa. Tant l'un com l'altre text abrevíen alguns passatges, especialment en la explicació de l'àngel.
IIb. Perdut.
IIc. Reprèn l'original després d'haver omesos els quatre capítols anteriors a n'aquest. Traducció, com de costúm, feta ab certa fantasía: fa tenir dotze branques a l'arbre (línea 685) pera tenir lloch després d'assimilar-les als apòstols (línea 708); y allarga la enumeració de les gents devotes a la iglesia (línees 709 y següents).

XXIII. Los àngels. Llatí: « *De gloria virginum et novem ordinibus angelorum* ».
Llenguadocià. Poch exacte en alguns passatges.
IIa. Es puntual, exceptuant la enumeració de les nou ordres angelicals, omesa aquí, com en el text llenguadocià.
IIb. Possehím d'aquest capítol les darreres línees no més, després de la llacuna de l'original. Aquest final de capítol correspòn ben puntualment al text llatí.
IIc. Aquí'l traductor disposa ab gran llibertat

d'alguns elements d'aquesta part del text llatí, y, ab ampliacions filles de la seva fantasía, compòn un acabament brillant pera la narració. Vegi-s aquí (línees 757-759) la enumeració de les nou ordres que no donen les altres traduccions.

XXIV. Sant Rodiu. Llatí: « *De sancto Ruadano confessore* ».
Llenguadocià. Un xich allargats els conceptes atribuits a Sant *Rudian*.
IIa. Suprimit.
IIb. Segueix l'original; emperò'l copista no va entendre'l mot « *patró* ».

XXV. Sant Patrici y'ls quatre bisbes. Llatí: « *De sancto Patricio et quattuor notis episcopis* ».
Llenguadocià. Traducció molt inexacta. Els noms propris devenen perfectament impossibles de reconèixer.
IIa. Suprimit.
IIb. Bastant puntual. Es curiosa la interpretació donada pel copista al nom « *Patrici* ». Per lo demés, els altres noms propris són també prou espatllats.

XXVI. L'ànima de Tundal retorna a son cos. Acabament. Llatí: « *De reditu anime ad corpus* ».
Llenguadocià. Traducció abreviada en alguns llochs, y completament lliure cap a la fí.
IIa;
IIb. Un y altre s'ajusten prou a l'original. Tots dos, a la fí de la narració, ometen un paragraf d'endreça a la meteixa abadessa G. de qui s'ha parlat en el *Pròleg*.

§ 14. *Els nostres textes impresos*

Ha estat un dels nostres propòsits, al tractar de donar reunides les tres versions de la Visió de Tundal, el faci-

litar la comparança de quiscún dels textes ab els altres dos. Per això hem separats netament els elements de cada versió, tenint en compte'ls capítols en que figura distribuit l'original llatí, y hem posades sengles rúbriques marginals, precedides d'una numeració romana qui indica les correspondencies entre'ls tres textes.

En quant a la reproducció d'aquests, seguint el pla tipogràfich exposat en altre lloch (§ 7), podèm assegurar que ha estat feta ab tots els miraments, sempre corretgint les probes demunt l'original manuscrit, o, en ausencia d'aquest, demunt de copies fotogràfiques que dels meteixos ens havèm procurades.

§ 15. *Notes als textes catalans*

a) IIa, 29: «li deuia .iij. cauals per raho de caualla» ria». En el text llatí diu: «*commutationis debito*», lo qual s'acorda més bé ab la versió llenguadociana: «*per causa de » cambi*».

b) IIa, 56: «de la horonona del dimecres» no es prou exacte; el llatí diu: «*ab hora quasi decima*», que'ls altres dos textes tradueixen per «x.ª» (vegi-s IIb, 43, y IIc, 29).

c) IIa, 182: «qui eren homeyers», en el ms. «*homens*»; rectificació llògica.

d) IIa, 213: «auia mil pases», en el ms. «auia *.vj.* pa» ses»; rectificació d'acort ab l'original llatí.

e) IIa, 310: «hauia de longeria .j.ª leugua»; en el llatí: «*quasi per duo miliaria*», les quals se redueixen a «.ij. » palms» en IIb, 369, y's transformen en «.ccc. M.ª pases » e mes» en IIc, 367.

f) IIb, 171: «.iij. coudes despes», a rectificar segons l'original llatí qui diu «*sex cubitorum*» (cfr. IIa, 169, y IIc, 178).

g) IIb, 234: «.M. peus de lonc», a rectificar segons l'original llatí «*mille passus in longitudine*» (cfr. IIa, 213, y IIc, 232).

h) IIb, 264: «.x. milia homens armats»; són no més «*novem milia*» en el text llatí (cfr. IIa, 236). No, emperò, tant pochs com diu IIc, 288: «.M. cauales».

i) IIb, 315: «e per so que nos no siam uists enujosos», rectificació que'ns sembla justificada pel sentit de la lliçó llatina.

j) IIb, 369: «be auia (lo pont) .ij. palms de lonc». Vegis-s aquí meteix la nota *e)*.

k) IIb, 658: «sintilla de pietat» en lloch de «sintilla »de *peccat*» que porta'l manuscrit; esmena que'l text llatí, d'acort ab el bon sentit, reclama, ab la lliçó «*si in eis esset* »*ulla scintilla pietatis*».

l) IIb, 1214: «en Rodiu patro teu» es la lliçó esmenada d'acort ab l'original «*Ruadanus, patronus tuus*».

m) IIb, 1218: «e uiu Sant Patrici», esmena d'acort ab l'original «*vidit sanctum Patricium*».

n) IIc, 17: «ne pater nostres»; la supressió de la *a* que intercala'l manuscrit sembla exigida pel cayent sintàxich de la frase.

o) IIc, 288: «que M. cauales», a rectificar d'acort ab lo dit en nota *h)*.

p) IIc, 367: «.ccc. M.ª passes e mes». Vegi-s la nota *e)*.

q) IIc, 600: «nuus» en lloch de «uius»? Aquesta esmena, reclamada pel sentit, no la justifica emperò l'original llatí, en el qual no's troba cap concepte semblant. Diu: «*erat plu-* »*rima multitudo virorum ac mulierum pluviam ac ventum* »*sustinentium.*» ¿Acàs el mot *virorum*, mal entès pel traductor, li va sugerir *vius?*

r) IIc, 626: «arbres flayrosos» en lloch de la lliçó, evidentment defectuosa, «arbres *freturosos*»; encara que després segueixi «ben olents».

s) IIc, 661: «feren en lur vida grans desgracias» es més justificat que «*de grans gracias*», a judicar pels conceptes qui segueixen.

III

Visió de Trictelm (o Drycthelme)

§ 16. *Procedencia d'aquest text*

Aquest text, de la traducció catalana del qual ningú s'ha ocupat abans d'ara, que sapiguèm, forma'l capítol XII dintre'l llibre cinquè de la « *Historia ecclesiastica gentis anglorum* » del venerable Beda. En l'original aquest capítol ostenta la rúbrica següent: « *Caput XII. Ut quidam in pro-» vincia Nordanhymbrorum a mortuis resurgens, multa et tre-» menda et desideranda quae viderat narraverit* » (1).

La traducció en la nostra llengua compareix en el còdiç de l'Escorial que ja hem descrit en altra part (§ 1), en el qual ocupa'l lloch *g)* seguint l'ordre del seu contingut. La Visió de Trictelm (nom qui en l'original llatí es escrit Drycthelme) ve batejada en el nostre manuscrit ab aquest títol, prou desorientador, encara que ben expressiu del contingut: « *Ço que recompta lo hom que torna de mort a vida* ». El nom del protagonista, qui dintre'l text català ve repetit per tres vegades (essent així qu'en l'original hi es donat una sola, y encara incidentalment) ens ha orientat tot seguit pera poder identificar la terrorífica contalla. Es aquesta una de les produccions literaries més antigües dintre l'abundosa varietat de visions fundades en la creencia en un lloch d'expiació pera les ànimes. Per la època, coneguda ab suficient precisió, en que'l venerable Beda escrigué la seva « *Historia* », data la Visió de Trictelm de començos del segle VIII,

(1) Ens servím pera'l text llatí, del vol. XCV de la *Patrologia Migne* (París, 1861).

essent, per lo tant, anterior a les de *Tundal* y d'*Owein;* les quals, segóns ha fet ja notar algú (1), tenen grans analogíes ab aquesta.

§ 17. *L'original llatí y'l text català*

Estampada la part d'aquest volúm en que donèm el text de la Visió de Trictelm en ocasió en que encara no'ns havía llegut de fer-ne'l coteig ab l'original llatí, alguna de les esmenes proposades per nosaltres a fi de ajudar a la inteligencia del text, resulta potser poch fundada. Esmenarèm aquí, en lo possible, aytals deficiencies, discutint aquells passatges en els quals el poch versat traductor de là Visió de Trictelm deixà poch menys que incomprensible'l text.

a) III, 3-14. «En los entichs temps...» Així comença la traducció catalana, emperò'l text llatí determina l'any just de 696 en que tingué lloch la visió. Es de creure que'l traductor català no donà gran importancia a n'aquest detall, essent com era'l seu obgecte treure profit de la exemplaritat de la llegenda.

Per lo demés, tota aquesta introducció resulta obscura en el text català, no salvantla d'això la intercalació d'un verb proposada per nosaltres (III, 9). El text llatí diu:

«*His temporibus (DCXCVI) miraculum memorabile, et*
» *antiquorum simile in Britania factum est. Namque ad exci-*
» *tationem viventium de morte animae quidam aliquandiu mor-*
» *tuus ad vitam resurrexit corporis, et multa memoratu digna*
» *quae viderat, narravit; e quibus hic aliqua breviter perstrin-*
» *genda esse putavi.*»

«En aquest temps (any .Dc.xc. vj.) un miracle digne de
» memoria e semblant dels antichs, en Bretanya fet es: per-
» que los vivents poguessen esser sauls de la mort de la
» anima, un hom qui una vegada fo mort e resucita de mort
» a vida, moltes coses que vistes havia dix e comta; de les
» quals aci algunes breument he ordenat de posarne.»

b) III, 15-51. Comença'l llatí: «*Erat ergo pater familias...*»

(1) Aléss. d'Ancona: *I Precursori di Dante*, pàg. 61, nota.

En aquest paragraf hi han intercalades del traductor les paraules: «lo qual prohom auia nom Trictelm» (III, 16-17). Ademés d'això, el traductor, no ben segur d'haver-se fet entendre en l'acabament d'aquesta part, tracta d'esclarir lo dit abans ab l'afegitó «vol dir que...» (III, 48-50). Vegi-s el text llatí, corresponent a tot el passatge:

«*Et ibi usque ad diem mortis in tanta mentis et corporis* » *contritione duravit, ut multa illum, quae alios laterent vel* » *horrenda, vel desideranda vidisse, etiamsi lingua sileret,* » *vita loqueretur.*»

«Entro al dia de sa mort ab tanta contricio de pensa e de » cors estech, que moltes coses (unes esquivadores, altres a » desijar) que vistes havia, encara que la llengua callas, sa » vida mostrava» (III, 43-50).

c) III, 52-77. Comença l'original: «*Lucidus, inquiens,* » *aspectu, et clarus ...*» Aquesta part tradueix ab prou fidelitat la corresponent llatina, destinada a fer conèixer el lloch del Purgatori, segons més endevant se declara (III, 208).

d) III, 78-155. Llatí: «*At cum me hoc spectaculo ...*» Aquesta part, corresponent a l'Infern (vegi-s més endevant, III, 222) apareix traduida ab molt poca exactitut. Els «spe- » rits malignes, qui eren negres e peloses» serveixen de recurs al traductor, qui, decididament no va entendre'l passatge (III, 87-94):

«*Et cum progrederemur sola sub nocte per umbras, ecce* » *subito apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi,* » *ascendentes quasi de puteo magno, rursumque decidentes in* » *eumdem.*»

Les «montanyes de foch» de que parla després (III, 97) no són sinó aquests meteixos globes o bombardes de la infernal pirotecnia, que'l pou progectava en amunt pera tornar a rebre després en sa gola ígnea.

e) III, 156-197. «*Cumque me in luce aperta duceret ...*» Correspòn el nostre text, sense discrepancies a remarcar, ab el text llatí, essent aquesta part la destinada a descriure, primerament, la estada d'aquelles ànimes benaventurades, no encara admeses a la gloria dels cels, y, darrerament, aquesta meteixa gloria.

f) III, 198-261. «*Nec mora, gressum retorquens ...*» En

aquesta part l'àngel explica a Trictelm lo que precedentment ha vist. La traducció es puntual, si bé es de remarcar la interpolació d'alguns conceptes, com, per exemple (III, 235-237), la enumeració dels cridats a fruir de la gloria, que no posa l'original.

g) III, 262-317. « *Haec et alia ...* » Acabament, destinat a explicar la santa vida de Trictelm, després de la seva visió. Es de notar, com hem dit abans, que'l nom del protagonista en el text llatí sols es donat vers el final (corresponent a III, 305): « *Mirum, frater Drycthelme (hoc enim erat viro* » *nomen), quod tantam frigoris asperitatem ulla ratione tole-* » *rare praevales!* » Ademés, el rey o el duch de Bretania (III, 280) es en el text original anomenat « *rege Aldfrido* ». Y, per fí, les darreres línees (III, 313-317) són una contribució personal del traductor català, pera dignament cloure la historia de Trictelm.

IV

Viatge d'en Ramón de Perellós al Purgatori de Sant Patrici

§ 18. *Antecedents històrics*

En Ramón de Perellós, Vescomte de Perellós y de Roda, autor de la descripció del séu Viatge al Purgatori de Sant Patrici, és una personalitat suficientment coneguda històricament. En la *Segunda parte de la Década Primera de la historia de Valencia* (1), el cronista Escolano ens proporciona varies noticies sobre el llinatge dels Perellós, familia valenciana mólt principal y respectada en el temps en que aquell escrivía.

Segons l'autor de referencia, recontaven els Perellós valencians, per tradició de familia, que la llur descendencia provenía d'un Comte de Tolosa, del temps de Carlemany; y deien que desde aleshores portaven aquell cognom, a conseqüencia d'una certa gesta perillosa duta a terme per un tal Ramón Beltràn, fill del susdit Comte de Tolosa. En canví, altres reportaven que un don Beltràn, fill de Beltràn Comte de Tolosa, obtingué per heretament el poble de Perillach, del qual prengueren llur cognom els séus descendents. Emperò l'Escolano no accepta ni l'una ni l'altra d'aquestes dues versions, relatives a l'origen del nom Perellós (o Perillós), ans té per més cert que la familia valenciana d'aquest títol descendeix de la casa de Perellós, qui és una de les primeres del Comtat y Veguería del Rosselló; y que

(1) Valencia, 1611; pàg. 316 y seg.

dugué aquell nom a causa d'haver-li correspost, desde la recuperació de Catalunya, la Baronía de Perellós, qui era un lloc y castell axí anomenat, de les vessants dels Pirineus.

D'aquesta familia esmenta l'Escolano, en primer lloc, un Ramón de Perellós, qui fou un dels cavallers qui més se feren remarcar, en 1323, en la conquesta de Sardenya.

Se parla a continuació, d'un Mossèn Francesc de Perellós, qui, en 1352, serví al rei en Pere, en ocasió de les guerres contra els genovesos. El monarca aragonès recompensà aquest y altres serveis de Mossèn Francesc, fent-lo noble en les Corts de Çaragoça de l'any 1366, y li concedí per a sí y els séus descendents les viles de Roda y Epila, ab el títol de Vescomte de Roda; ademés el nomenà son camarlenc.

Un altre Ramón de Perellós, fill del primer Vescomte, succeí a son pare en l'ofici de cambrer del rei Joan I; essent, aquest segón Vescomte, sens dubte, el personatge al qual devem la narració de la devallada a les regions d'ultra vida, objecte del nostre estudi.

§ 19. *En Ramón de Perellós*

Els senyors Jeanroy y Vignaux, de Tolosa, en un llibre de que'ns vagarà parlar (§ 23), han establerta la biografía del susdit personatge en vista de les referencies contengudes en obres impreses, principalment en la de Zurita, intitulada *Anales de la Corona de Aragón* (1). Per la nostra part, rès no sabríem fer millor que extractar lo que diuen d'en Ramón de Perellós els séus biògrafs tolosencs, començant per les noticies que de sí mateix dóna l'autor del VIATGE.

El jove Ramón, fill d'en Francesc de Perellós (o de Perilheux, segons els historials francesos), fou nodrit en la cort de Carles V, en la qual el séu pare era pervingut a ocupar un càrrec de confiança (IV, 16-18), simultaniament ab la que li era otorgada per la cort del rei d'Aragó. En Francesc de Perellós morí en 1369, havent assolida la digni-

(1) Çaragoça, 1610.

tat d'almirall de França; y, en quant al séu fill Ramón, després d'haver servit també al rei Carles, passà, a la mort d'aquest, al servei del rei Joan I d'Aragó (IV, 189-193), al qual reconeix explícitament com a son senyor natural.

El rei aragonès distingí mólt notablement el séu servidor, al qual confià en diverses circumstancies missions diplomàtiques y militars. En 1387 fou enviat d'embaixador a França, per a tractar ab el rei la qüestió de l'exèrcit qui havía invadit el Rosselló a les ordres del Comte d'Armanyac. El bon èxit de les seves gestions donà lloc a que Joan I, en les Corts de Çaragoça de 1390, conferís an en Ramón de Perellós, com a segón títol, el de Vescomte de Perellós (1).

En 1392 passà a Sicilia, a dur socors al rei Martí, ocupat en la pacificació de la susdita illa. En 1393 anà a Sardenya, formant part de l'exèrcit que hi fou tramès. En 1394 partí d'embaixador, en companyía d'en Ramón Fiveller, ciutadà principal de Barcelona, vers Xipre, per a tractar del casament de la infanta Isabel, germana del rei d'Aragó, ab el príncep d'Antioquía, Joan de Lusignano, fill primogènit del rei de Xipre. El negoci no pogué acabar d'ésser conclòs, a causa de la mort, en 1396, del nuvi.

Trobant-se la reina Na Violant a Figueres, pel mes de maig de 1395, pocs dies abans de que morís el rei, son marit, envià en Guillem de Copons al rei de França, als Ducs de Borgonya y de Berri, sos oncles, y al Duc d'Orleans, per a pregar-los que no donguessin ocasió d'entrar en terres del Rosselló a la gent d'armes del Comte d'Armanyac. El Vescomte de Perellós y de Roda anà a tractar directament de l'assumpte ab els invassors, qui recorríen aleshores el Valentinois y altres llocs.

---

(1) Així consta en Escolano, ob. cit., pàg. 319. Y lo mateix en Zurita, ob. cit., pàg. 400 v. Es, per lo tant, una equivocació lo que afirmen els senyors Vignaux y Jeanroy, de que'l títol conferit an en Ramón de Perellós fou el de Vescomte de Roda; aquest títol ja'l posseía son pare, com hem pogut veure. Al fill li correspòn, doncs, ademés del títol de Vescomte de Roda, el de Vescomte de Perellós, que li concedí Joan I.

Mort el rei d'Aragó en aquestes circumstancies, en Perellós hagué de rependre el séu lloc de capità en l'exèrcit del Rosselló, per a defendre el territori contra el Comte de Foix, qui pretenía fer valdre els drets de sa muller, filla del rei Joan, a la Corona. En Perellós tractà de conseguir del Comte d'Armanyac que no fés costat al de Foix en aquella empresa; emperò les gestions del Vescomte y altres persones qui l'acompanyaren, no donaren el resultat que's desitjava.

Després d'aquest període d'activitat política al servei de l'Aragó, el Vescomte de Perellós va consagrar-se del tot al servei del papa Benet XIII (Pere de Luna), residint en la cort pontificia d'Avinyó llargues temporades, durant les quals gestionà la causa de son senyor, convertit de papa en anti-papa, per raó del cisma.

De 1403 y de 1405 són els darrers documents en els quals se parla del nostre Vescomte: el primer ens el presenta com a capità de la ciutat d'Avinyó; el segón és una ordre del Parlament, en la qual apareix simplement citat el séu nom.

§ 20. *El viatge al Purgatori*

Consta per un document de l'any 1386, que l'infant d'Aragó (després rei Joan I) va encarregar an en Ramón de Perellós, el qual se trobava a París, que li enviés la relació del VIATGE D'OWEIN. Aital document, publicat no fa molt pel Dr. Rubio y Lluch (1), és com segueix:

« Lo primogenit d Arago.

» Vezcomte: vostra letra, feta en Paris, a .xxv. de juliol » prop passat, havem reebuda, e, entes ço que s hi contenia, » grahim vos molt ço que ns havets significat, pregants e » manants vos que continuadament, mentre aqui siats, nos » sovinegets de escriure de tots los ardits d aqueixes parts, » axi dels affers que s esperen entre França e Anglaterra,

(1) *Documents per l'historia de la cultura catalana migeval* (Barcelona, 1908); vol. I, pàg. 342.

» con altres que sapiats certament, car molt nos en complau-
» rets. No res menys vos pregam que ns trametats en escrits
» per persona certa, tota la relacio per aquell cavaller qui
» deits que es estrant en lo PURGATORI DE SENT PATRICI, feta
» de ço que ha vist e li es esdevengut en lo dit Purgatori,
» car fort ho desijam saber. E trametets nos jutjada la re-
» volucio de l any present e del esdevenidor de maestre Tho-
» mas de Bolunya e de maestre Lunell, de guisa que vejam
» lo juhi de cascun d ells si s concordara la .i. ab l altre, e,
» si discorden, sapiam en que. Dada en Gerona, sots nostre
» segell secret, a .xiii. dies d agost de l any .mccclxxxvi.
» Primogenitus.

» Vicecomiti Rotensi, camarlengui domini ducis. »

Tot inclina a creure que'l desig del reial infant hagué de veure's satisfet; per si pogués dubtar-se'n, hi ha encara un altre document, donat a conèixer per en Coroleu fa alguns anys (1), del qual resulta que en 1394, ja rei en Joan, envià a sa filla, la comtesa de Foix, un tresllat del VIATGE D'OWEIN. Heusaquí el document:

« Lo Rey Darago.

» Comtesa molt cara filla. Per tal com sabem quen hau-
» rets gran plaer, vos certificam que nos e nostra cara Com-
» payona la Reyna e linfant en Pere, car primogenit nostre
» Duch de Gerona e Comte de Cervera, la Reyna de Napols
» filla e la Infanta Dona Isabel germana nostres som sans e
» en bona disposicio de nostres persones, merce de nostre
» Senyor Deus. E cobeeiants aço mateix saber de vos, pre-
» gam vos que per vostres letres nos en certifiquets, que
» gran plaer nos en farets. Molt cara filla: nos vos trametem
» per Bernat de Bonafont, cambrer vostre, un *Breviari da-*
» *mors;* item, un llibret en lo qual havem fet trelladar lo PUR-
» GATORI DE SENT PATRICI; item, tres pans de sucre; item,
» dos cofins de panses; item, dos esportins de figues; item
» moxama; item, sorres de tonyina; item, una dotzena de for-
» matges de Mallorca; item, vos trametem dins la present
» una turquesa encastada en un anell dor; item, dos troçes

(1) *Documents històrics catalans del sigle XIV* (Barcelona, 1889); pàg. 130.

» de banya donicorn, la un gran e laltre poch. Lo troç poch
» es de la banya que nos haviem ja de peça, e aquest vos
» consellam queus aturets. Lo troç maior es de una altra
» banya quens ha dada ara novellament. Si altres coses vo-
» lets de aquestes partides, scrivits no sen, que nos les vos
» trametren. La Santa Trinitat sia vostro guarda.

» Dada en Valencia, sots nostre segell secret, a .xv.
» dies de març del any de la nativitat de nostre senyor
» mccccxciiij. *Rex Johannes.*

» Dirigitur Comitisse de Fuxio. »

Dels fets anteriorment exposats se'n dedueix la evidencia de que en Ramón de Perellós hagué de tenir coneixement del text del VIATGE D'OWEIN, per haver-lo degut procurar a son senyor en 1386; si és que ja no'l coneixía d'abans. Es probable que fos el text llatí original el que l'infant Joan va rebre; y, si volem interpretar el mot *trelladar*, de la carta del rei a la comtesa de Foix, per *traduir* (sovint no volía dir més que *copiar*), tindrem que sería encara d'un text llatí que's tractaría, el qual deuría fer traduir el rei a utilitat de sa filla. Si fos això cert (no és més que un supòsit), tampoc tindría rès que veure aquesta traducció ab la de Fra Ramón Ros de Tàrrega (§ 4), la qual datava ja de 1320.

El rei en Joan morí impensadament en 1395. Una mort sobtosa és sempre una cosa qui té la virtut de causar impressió, y, si el mort és un personatge de nota, obre la porta a tota mena de suposicions, inclòs les més descabellades: la fantasía popular no té aturador. Varies circumstancies, donada la exaltació de les creencies religioses, propia de l'època, havíen de concórrer a la formació d'una llegenda entorn del rei difunt: el gran cisma d'occident, produit per la elecció de dos papes a la mort de Gregori XI, mantingut encara en la persona de Pere de Luna (Benet XIII), que protegía decididament la casa reial d'Aragó; les disensions familiars dintre el palau, qui havíen donat lloc al rei en Joan a mostrar-se bon xic desconsiderat envers la seva marastra viuda d'en Pere, y envers els antics partidaris d'aquesta; tot això, seguit de la mort tant imprevista del rei, pogué aparèixer als ulls de la gent com una intervenció de la jus-

ticia divinal. Un historiador contemporani (1) ens conta com, tractant-se d'aquest rei, « tothom ne mormurava, e encara » palesament dehia quen era pijor que Nero; e encara aço » era no res, que pijors coses dehien, axi grans com petits: » que tots lin hauien cobrat al dessus dit rey molt gran ran- » cor, els coratges de tots stauen tots plens de mala volen- » tat que lin hauien. E be sen creu que Deu lon vol punir en » aquesta vida, jatsia que sen diuhen badomeries de *certes » visions del pou de mossenyer Sanct Patrici*, tocants en aquest » rey d Arago ».

Aital fou l'ambient qui dominava a Catalunya a la mort de Joan I; la producció de dues obres literaries com el *Somni d'en Bernat Metge* y el Viatge al Purgatori d'en Ramón de Perellós, és un fenomen coordinable ab aquelles circumstancies, tant més essent el propri rei gran amic de càbales y arts ocultes, de les que n'esperava la coneixença del pervindre, y havent ell fet tot lo possible, ab son exemple, per a que aquestes preocupacions tinguessin curs entre la gent lletraferida de sa cort. Prova d'això que diem és que en Metge, secretari del rei, després de la mort d'aquest, se complau en imaginar-se'l apareixent-li en un somni, en qualitat d'hoste del purgatori y venint a ell per a revelar-li quelcom de lo relacionat ab la vida futura; y, així mateix, en Ramón de Perellós, molt afectat per la mort del monarca y mogut del desig de saber noves de la sort d'aquest en l'altre món (IV, 224-229), fa la resolució d'entrar en el forat del Purgatori de Sant Patrici, anant a l'efecte a Irlanda, y realitzant, segons ell mateix contà després, ab tota felicitat y bon èxit, la seva arriscada empresa.

§ 21. *Itinerari del viatge*

Encara que, com veurem més endavant, no hi hagi motius per a donar fe absoluta a tot lo que, en la narració del séu

---

(1) Bernat Boades; *Libre dels feyts darmes de Catalunya*, publicat dintre la «Biblioteca Catalana» d'en Mariàn Aguiló (Barcelona, 1873); pàg. 415.

Viatge, ens conta en Perellós, sembla que'l viatge en sí no és pas una invenció novelesca: hi ha de veritat, quan menys, que'l 6 de septembre de 1397 obtingué un saulconducte del rei Ricart d'Anglaterra (1), per a poder anar al séu país y d'allà a Irlanda, a fi de visitar el Purgatori de Sant Patrici.

Deixant apart el detall de que'l text del viatge dóna la data de 1398 en lloc de 1397 (lo qual pot ésser una errada de ploma qui, en tot cas, ha trascendit per igual a les dues versions, catalana y llenguadociana, que se'n coneix actualment), apareix, per la narració del propri Perellós, que'l dia 6 de septembre emprengué, desde Avinyó, el seu viatge (IV, 9). Arribat a París (IV, 250), passà tot seguit a Calais (IV, 259) ont s'embarca per a Anglaterra el dia 1.er de novembre. Passà per Londres en direcció a Cantorbery, y d'aquí a Stadtfort (IV, 261-267). Travessant el país de Gales, fins a Chester (IV, 277), s'embarcà per a passar a Irlanda. Costejant ab la nau fins a Holyhead (IV, 279), travessà el golf tocant a l'illa de Man (IV, 281), y desembarcà a Irlanda. Passa a la capital (Dublin? IV, 312), y després a Dondela (IV, 339), residencia del rei dels irlandesos (Irishes, IV, 348). La ciutat de la Processió (IV, 456) constitueix la darrera etapa del viatge, ans de la visita al Purgatori.

El retorn se realitza tocant altra vegada a la cort irlandesa, en la qual passa el jorn de Nadal (IV, 366 y 1304), a Holyhead (IV, 1324), a Quisiel, Londres, Daureont, Calais y per fi París (IV, 1326-1337). Després d'una estada de quatre mesos en aquest darrer punt, passa, ab el rei de França, a les justes fetes a Reims en obsequi de l'Emperador d'Alemanya, Wenceslau, rei d'Hongría. Aquestes festes, qui tingueren lloch en març de 1398, corroboren la equivocació de que hem fet nota abans, sobre l'any indicat al començ del viatge.

(1) Imprès per Rymer, en l'obra *Foedera, pactiones,* etc. (Londres, 1727); vol. VIII, pàg. 14. (Referencia dels senyors Jeanroy y Vignaux.)

§ 22. *La ficció literaria del viatge al Purgatori*

Rès no s'oposa a que un viatge a Irlanda, seguint l'itinerari que acabem d'examinar, y mitjançant un saulconducte del rei d'Anglaterra, pogués ésser realitzat per un viatger com en Perellós, tant ben relacionat, per altra part, en totes les corts d'Europa. Les coneixences nombroses de que's complau en fer retret a travers de la seva narració, no podíen per menys de facilitar y donar grans atractius a un tal viatge.

Emperò, hi han detalls entre els relatius a Irlanda y a les costums dels irlandesos (que'l noble viatger ens dóna sots la garantía de ses personals impressions), qui, sense haver de fer gala d'una sistemàtica incredulitat, se fan suspectes a qualsevol llegidor dels nostres dies. Evidentment, la descripció de la cort del rei Irnel és una pura faula: parlar d'Irlanda, en aquella època, sería com avui parlar del país de Xauxa, ab la sola diferencia de que en la existencia d'aquest ningú no hi creu, fòra dels infants, y en canvi de la existencia d'Irlanda no hi havía per a què dubtar-ne, malgrat estigués en una regió tant plena de boires. Podía, doncs, en Perellós, dir d'Irlanda lo que li paregués, en la seguretat de que molts de sos contemporanis ho havíen de creure com a cosa fòra de dubte. Això, no obstant, ja en el segle xvii, quań l'irlandès O'Sullivan, al compondre el séu llibre sobre el país d'Hibernia, va voler-se servir del text d'en Perellós com a document provatori de la existencia de la cova de Sant Patrici, no va creure oportú reproduir lo que l'autor català diu respecte d'aquell país, que en O'Sullivan deuría conèixer per referencies directes: això podría provar mólt bé que no hi estava d'acord. Ara bé, nosaltres, que no volem de cap manera dubtar de l'absoluta bona fe ab que procedíen els antics autors de visions ultra-terrenes, hem de començar per dubtar d'en Perellós, per la seva descripció d'Irlanda.

Y no és això sol: el text del Viatge d'Owein ens és a

nosaltres perfectament conegut, tant per lo menys com hem vist que hagué d'esser-ho an en Perellós abans del séu pretingut viatge: la nostra coneixença no'ns deixa cap mena de dubte sobre el fet de que en Perellós, per a fer la historia de sa visita al purgatori de Sant Patrici, se va apropriar senzillament la narració del cavaller irlandès, qui l'havía precedit de dos-cents-cinquanta anys.

Aitals són els fets. ¿Hem de concloure que'l viatge d'en Perellós sia una falsetat tot ell? En darrer extrem queda el séu passaport; y si d'aquest acabés per demostrar-se que, per una causa o altra, no va arribar a ésser utilitzat, quedaría encara establert d'una manera indubtable que, després de la mort del rei Joan, en Ramón de Perellós formà el propòsit decidit d'anar-li a fer una visita a l'altre món. Pogué desdir-se'n, pogué haver topat ab obstacles insuperables; emperò, en tot cas, ell no va creure oportú renunciar, als ulls de tants com degueren informar-se de la seva temeraria pensada, a la gloria d'haver-la duta a feliç terme.

§ 23. *El manuscrit llenguadocià de 1466*

El document més antic que de la narració d'en Perellós ens romàn, és el manuscrit llenguadocià de que anem a ocupar-nos: la publicació recent de quasi tot son contingut, per obra dels senyors Jeanroy y Vignaux, de Tolosa (1), ens posa en condicions de parlar-ne aquí ab plena coneixença, deixant als editors l'honor y la responsabilitat de les llurs informacions.

Se tracta d'un volum, de format 16 × 22 cm., de 100 fulles de paper, y se'l conserva, desde 1879, en la Biblioteca Municipal de Tolosa. Son contingut és com segueix:

a) Foli 1: [VIATGE D'EN PERELLÓS]. Comença aquest text, sense rúbrica que l'encapçali, ab els mots llatins: « *In*

---

(1) *Voyage au Purgatoire de St. Patrice, Visions de Tindal et de St. Paul; textes languedociens du quinzième siecle publiés par A. Jeanroy, A. Vignaux. Toulouse... 1903.* Forma part de la «Biblioteca Meridional» editada sots els auspicis de la Facultat de Lletres de la susdita ciutat.

» *nomine sancte et individue Trinitatis. Amen.*» Ocupa fins al verso del full 40, y el text és complet, llevat d'un gros estrip qui s'endugué una gran part del full 6.

b) Foli 41: [*Sirventès de Ramón de Cornet*]. Comença ab el vers: « *Car motz homes fan vers...* » y ocupa set fulles del manuscrit (1).

c) Foli 48: [VISIO DE TINDAL]. Al peu de la plana precedent hi ha la rúbrica: « *Ayssi comensa lo libre de Tindal trac-* » *tan de las penas de purgatori.* » En aquesta 48 comença el text: « *Qui vol ausir...* » Ocupa fins al recto del foli 96, del qual sols ocupa una part. (Per a l'estudi d'aquesta obra, vegi's § 12 y 13.)

d) Foli 96 r.: [*Visio de Sant Pau*]. Comença bruscament a continuació del text anterior, ab els mots: « *Frayres cars e* » *sors en Christ...* », y ocupa fins al recto del foli 100 darrer.

En aquest foli hi ha la sotscripció del volum, concebuda en els següents termes: « *Lan mial .cccc. saysanta e sieys, a* » *.xviij. del mes de may, foc acabat lo present libre de Tindal e* » *de Sanct Patrici, per las mas de mi Depetralata.* » Aquest De Peyralade, segons els citats editors, no és evidentment sinó el copista del manuscrit (2).

La edició dels senyors Jeanroy y Vignaux conté la reproducció puntual dels tres textes *a), c), d),* precedits d'una introducció en la qual s'estudien consecutivament: I, El manuscrit. II, El *Viatge al Purgatori de Sant Patrici* y Ramón de Perellós. III, Les *Visions de Tundal y de Sant Pau.* IV, Estudi llengüístic. Aquesta darrera part és la més extensament tractada de totes, com sia que, a judici dels editors, « l'interès d'aquests textes es principalment llengüistich ». L'anàlisi detingut que dels susdits originals (y per lo tant del VIATGE D'EN PERELLÓS) hi és fet, tendeix a determinar la localització del llenguatge del manuscrit en qüestió, cosa qui, certament, és de una gran importancia. El senyor Jeanroy formula la següent conclusió: « Jo'm determino, en defi- » nitiva, pel nord del Tolosà o l'oest de l'Albigès, çò és, una

(1) Peça publicada ja per tres vegades, segons els senyors Jeanroy y Vignaux. Vegi's ob. cit., pàg. X, nota.
(2) Ob. cit.; pàg. XXVII, nota.

» regió qui compendría, poch més o menys, ademés de la
» part oest del Tarn, el nord de la Alta Garona, el nord-est
» de Tarn-y-Garona, acàs potser l'extremitat sud-est del
» Lot » (1).

En quant a l'estudi literari del viatge al Purgatori y a la biografía d'en Perellós, fóra injust no reconèixer la important contribució que representen els treballs dels dos savis tolosencs; si nosaltres hem pogut afegir quelcom a lo per ells adquirit, és degut, principalment, a posseir el text català que a ells no'ls fou possible utilitzar. Els nostres bons amics Mrs. Jeanroy y Vignaux voldràn acceptar l'homenatge que desde aquest lloc ens complavem en dedicar-los, pel fruit de llurs treballs, ab tant de seny orientats.

§ 24. *L'incunable català de 1486*

En la llibrería del senyor don Pau Font de Rubinat, de Reus, hi existeix, desde no fa gaires anys, un raríssim incunable que no ha estat encara descrit per cap bibliògraf (2).

Consta de 54 fulls, estampats en lletra gòtica de dues mides, distribuits aquells en vuit signatures: *a b c*^{8} *d e a b c*^{6}. La singularitat d'oferir dos ordres de signatures, separables l'una de l'altra, faría creure que's tracta de dues obres independents (y tal vegada ho fossin); mes, en aquest únic exemplar que's coneix, el tot forma un sol cos, ab relligadura moderna, y, sobre ésser uniformes les condicions tipogràfiques d'abdúes parts, solament a l'acabar de la segona se troba un colofó redactat en termes qui el fan sense dificultat comprensiu del contingut total del volum. Heusaquí ara la composició del mateix:

a) Foli *a*^{2}.: [*Tractat sobre'ls Novíssims, de Francesc Eximeniç.*] Desaparegut el primer full, qui devía ésser probablement en blanc, comença el segón ab el següent encapçala-

---

(1) Ob. cit.; pàgs. LV y LVI.

(2) El senyor Massó y Torrents n'ha poguda haver noticia igualment que nosaltres, per a la seva biografía de l'Eximeniç (*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, MCMXII*, pàgina 656).

ment, a ratlles plenes: *« En nom de Deu sia e de la gloriosa » verge madona sancta Maria e de tots los sancts. Com lo reuerent mestre Franses Ximenis, de religio serafica e pare sanct » Franses qui de ell e de molts altres se anomena, confirmat » per laltisime qui de tots vehent la captituitat per misericordia » e special gracia nos ha de tal obligacio preseruats, de molts » los enteniments vehent caliginats e tenebrosos, la part de » aquella siensia qui theologia se apelle, entre les altres senyora, per gracia sua e de molts ensenyament, ha volgut per » comu parlar per questions algunes son libre a tals mani» festar, fahent de tals paraules en son libre principi. »* Segueix, a dues columnes, el tractat enunciat en la forma difusa que s'ha vist, en el qual són exposades d'una manera no menys difusa les doctrines relacionades ab el lloc d'expiació anomenat Purgatori, pretenent a la demostració, per raons de *comú parlar*, de totes les asseveracions de la Esglesia y dels Sants Pares relacionades ab la vida ultraterrena en general, y, mólt especialment ab l'estat transitori de purgació dels pecats en el lloc disposat a tal efecte. Acaba aquest tractat, qui ocupa 27 fulles, al verso de la d^4. (En l'exemplar de que'ns estem ocupant hi manca la fulla a^8.)

b) Foli d^5: [*Demanda de Sant Agustí.*] Comença ab el títol en la forma següent: « [*A*]*quest libre es vna demanda la » qual feu mossenyer Sant Augusti a la verge madona Santa » Maria sobre lo fet de la passio de Jhesu Crist la qual li » reuela la dita verge ab gran dolor e ab gran passio segons » que segueix.* » Ocupa tretze pàgines y la primera columna d'una altra (la *d^5 v.)*, restant en blanc la segona columna d'aquesta.

c) Foli d^6: [*Tractat dels dotze divendres.*] Ocupa la primera pàgina d'aquest full, restant en blanc el verso del mateix. Comença: *« Beneyt he loat sia Jhesu Crist ab la sua » beneyta mare verges sagrada per tostemps amen. »*

d) Foli *a* (de la segona secció): [VIATGE D'EN RAMÓN DE PERELLOS AL PURGATORI DE SANT PATRICI.] Comença: « [*I*]*n » nomine sancte et indiuidue Trinitatis amen.* » Ocupa vint-y-dues pàgines, la darrera de les quals *(b^5 v.)* té solament ocupada una part de la primera columna.

e) Foli b^6.: [*Libre de Sant Amador.*] Comença: «*Así co- »mensa lo libre de sant Amador e la sua vida.*» Ocupa cinc pàgines y una columna.

f) Foli c^2 *v.*: [*Epistola de Nostre Senyor Jesucrist.*] Comença en la segona columna d'aquesta pàgina, ab els motsi «[*A*]*questa epistola de nostre senyor Jhesu Crist fo tremessa »per virtut de Deu en Jherusalem de sobre laltar de sant Pere »escrita en taules de pedra marbra...*» Ocupa fins a poc més de la meitat de la primera columna del foli c^5.

g) Foli c^5.: [*Testament de Jesucrist.*] Comença: «[*A*]*quest »es lo testament sant de Jhesu Crist...*» Ocupa lo restant d'aquesta plana y les dues següents, romanent en blanc tot el verso del foli c^6, darrer de l'incunable.

Les tres línees del peu de la segona columna clouen el volum ab la sotscripció: «*Los presents libres ab gran dili- »gencia corregits per vn frare de sant Franses. Lan mil. cccc. »vuytanta he sis.*»

§ 25. *Interès bibliogràfic de la edició*

Els antics bibliògrafs no esmenten per a rès aquest lli: bret: el senyor Haebler, qui resumí en la «*Bibliografía Ibé- »rica del siglo XV*» totes les noticies sobre incunables espanyols que's teníen al temps de fer-se la publicació de dita obra, no dóna la més lleugera referencia d'aquella edició.

Això no obstant, de prou abans d'aquella data hi havía noticies, no precisament del llibre, sinó de la seva existencia. Conta O'Sullivan, autor d'una obra de que tractarem més endavant, que, trobant-se a Espanya, feu la coneixença de diverses persones lletraferides. «Una d'aquestes »— diu — va procurarme un llibret escrit de mà, que conte- »nía'l viatge fet pel noble espanyol Raymond Vescomte, al »Purgatori de Sant Patrici, y son retorn. Aytal llibret, »segons una nota del meteix que ho testifica, fou compost »de l'esmentat Vescomte en llengua llemosina (així era »abans nomenada la parla d'una encontrada d'Espanya qu- »l'anomena avuy parla catalana) y, per obra de Fr. Fran- »cesch Ximenis, de la religió de menors francescans, bisbe

» d'Elna y Patriarca de Jerusalem, reunit en un volum ab » altres diversos tractats. El qual volum fet imprès al Ros» selló, la ciutat del qual és dita avuy Perpinyà, es conser» vat en el convent del patriarca seràfich Sant Francesch, » com també la tomba del Vescomte. D'aquest llibre del » Vescomte fou feta una traducció castellana, no per cert » molt curosa; y dit llibre, per sa elegancia y popularitat, era » tingut en gran estima pels espanyols. »

En 1861, una nota, concisa y categòrica, d'en Milà y Fontanals, y en la qual, parlant del VIATGE D'EN PERELLÓS, diu que «éste se imprimió en catalán en el primer siglo de la » imprenta » (1), sembla no deixar lloc a dubte. Prenent peu d'aquesta noticia, els senyors Jeanroy y Vignaux, editors del text llenguadocià del VIATGE (§ 23), suposaren en bona llògica que qui podía haver procurada la noticia del llibre an en Milà era el benemèrit don Mariàn Aguiló, autor d'una « Bibliografía Catalana » en curs d'estampació desde fa mig segle ara mateix. Volem traduir al peu de la lletra lo que, sobre el particular, diuen els esmentats senyors:

« ¿A qui devía (en Milà) tant vaga noticia? Probablement » a son compatrici M. Aguiló, la «Bibliografía Catalana» del » qual, actualment en curs d'imprimir-se, conté una fitxa » sobre l'obra qui ens ocupa (és també al senyor Menéndez » Pidal que dec la noticia): « *El sabio traductor y anotador » de esta leyenda* » diu l'Aguiló, parlant del marquès de Cas» tellane, del qui acaba de senyalar la publicació en les « Memories de la Societat Arqueològica », *no conoció la edi» ción que de ella se hizo en Barcelona (creo), año 1486.* » » Aquest imprès, que l'Aguiló atribueix hipotèticament a » Barcelona, és sens dubte el mateix que O'Sullivan diu » haver eixit de les premses de Perpinyà. El senyor Angel » Aguiló, fill de l'eminent bibliògraf, a qui m'he dirigit per » a conèixer la procedencia d'aital indicació, s'és servit es» criure'm que son pare havía vist l'exemplar en qüestió (vist » sens dubte massa depressa per a haver-ne pogut copiar » l'*explicit)* en la biblioteca particular de M. Bruguera. « *Jo » no puc saber* », afegeix obligadament el senyor A. Aguiló,

(1) *Obras de Milà y Fontanals*, II, 511, nota.

«*ço que ha pogut devenir aital biblioteca.*» Hi ha aquí, »segons sembla, un objecte que son posseidor dèu tenir »interès en dissimular als erudits — no seria l'únic d'aquesta »mena a Espanya — y que'ls dollars de qualque col·leccio-»nista americà sabràn algún dia, sens dubte, fer eixir del »seu amagatall.»

Aital és el llibre del qual avui ens és grat poder oferir al públic català lo més important que conté, o sia el tant bescantat VIATGE D'EN PERELLÓS AL PURGATORI. Els altres textes són així mateix prou interessants per a que una publicació dels mateixos degués ésser ben rebuda pels erudits: el *Tractat dels Novíssims*, per ésser una obra fins ara no estudiada del fecondíssim Eximeniç; els demés opúscols, per constituir una tanda de produccions de la literatura religiosa popular, filla directa dels evangelis apòcrifs, ont la pietat senzilla y creient dels nostres antepassats té lloc de manifestar-se en tota sa espontaneitat. Encara que sobradament supersticiosa (y per això recusada constantment per la Esglesia, la qual no l'ha volguda mai considerar digna de fe), aital literatura és avui únicament un objecte d'estudi, havent perduda tota la seva influencia, que podría resultar perniciosa per a un vulgar illetrat.

§ 26. *Els textes català y llenguadocià comparats ab la narració de Saltrey*

Posseidors del text català d'en Perellós, serà interessant relacionar-lo ab el llenguadocià, publicat pels senyors Jeanroy y Vignaux, y, sobre tot, determinar, en vista de la narració llatina de Saltrey, les modificacions que'l nostre Vescomte hagué d'introduir en aquesta per apropriar-se-la. Emperò, abans de fer-ho, direm que'l nostre text imprès ha estat ja per nosaltres rectificat, en diversos passatges que l'incunable de 1486 presenta alterats o confosos, y en totes les ocasions en que la versió llenguadociana ens ha semblat més correcta que la catalana. Totes aquestes modificacions no han menyscabat la fidelitat de la nostra transcripció, car hem estampat, com de costum, *en lletra cursiva,* els mots a

rectificar [seguits de la rectificació, dintre claudàtors]; quan s'ha tractat de mots a suprimir, els hem posat també *en cursiva* [*dintre claudàtors*]; y els mots que ha calgut afegir, en tipo usual [dintre claudàtors, igualment]. Ademés, posat que'l nostre volum presenta reunits el text d'en Perellós y la primitiva traducció del *Viatge d'Owein*, deguda an en Ramón Ros de Tàrrega (text I), hem indicat, per medi d'apostilles marginals, la correspondencia dels capítols del VIATGE D'EN PERELLÓS ab els de la narració d'Owein. Aquestes indicacions, necessariament poc precises, seràn repetides aquí més detalladament:

Pròleg d'en Perellós — Aquesta part és original, y està destinada a informar-nos sobre el propri autor, y sobre la seva vida y afició a viatjar. Indica la divisió de l'obra en quatre parts, a saber: en la primera dirà per què Sant Patrici disposà el séu Purgatori; la segona, còm se decidí el narrador a fer la visita d'aquest; la tercera, en quin lloc se troba situat; y, finalment, lo que allà vegé, excepció feta d'aquelles coses que Déu no consent que sien revelades al comú dels mortals.

La Vida de Sant Patrici — Correspòn al capítol I del text llatí de Saltrey, publicat per Ed. Mall. Ros: I, 153. Hi una circumstancia afegida per en Perellós, al descriure la situació del Purgatori en una illa (línea 90): «e tota la » illa es closa de aygues de un » gran stany ben pregon entorn la » fossa»; detall que potser vingui d'haver interpretat el traductor a sa manera el passatge llatí: «*fos-* » *sam autem illam, que in cimite-*

	»rio extra frontem ecclesie orien- »talem est».
Lo primer successor de Sant Patrici	Capítol II de Saltrey; extractat en tres línees per en Ros (I, 246-248). Es ampliació d'en Perellós la explicació de lo que menjava y bevía el successor de Sant Patrici (131-138), lo qual està d'acord ab lo que després dirà dels irlandesos en general (359-362 y 418-422).
Condicions d'entrada al Purgatori	Capítol III de Saltrey. Ros: I, 249. El text llenguadocià dóna, per a la línea 148, lo següent: «am li- »cencia del evesque e del archi- »vesque d'Armanhac, que es pri- »mat en Irlanda».
Autobiografía	Es, com se comprèn, obra d'en Perellós. El manuscrit llenguadocià apareix, malhauradament, mutilat en aquest indret, enduent-se'n l'estrip del full el text comprès en les nostres línees 189 a 219. En canvi, el susdit manuscrit llenguadocià ens ha permès esclarir el passatge 239-241, en el qual són esmentats els cardenals Galniello (Fernàn Pérez Calvillo, nadiu de Taraçona) y Jofre de Sancta Lena (Josue de Sanct Alena, en llenguadocià), y un germà del Vescomte, anomenat en Pons de Perellós.
Viatge a Irlanda	Original d'en Perellós. Creiem útil donar de costat els noms de localitat qui presenten diferencies de

transcripció ab el text llenguadocià: 262 Sant Thomas de Conturberi (-de Conturbie); 264 Bosc de Vinsayna (-de Vinceynas); 265 Tersom (Ocsonia); 267 Estauafort (Estancfort); 275 Esteper (Sestrexier); 277 Sixte (Xistier); 279 Oliet (Olyet); 286 dauali a la ciutat (davant la ciutat de Belvi, que es asses gran ciutat); 310 Darmant (Armanyac); 311 ylla dels Yrises (-los Ginoeses); 312 Drudan (Diondan); 313 Pugsarda (Puegsarda); 339 Dondela (Dandela); 342 Darmas (Armach); 348 terra dels Yrises (-dels Iretges). Ademés, és citat, línea 303, un escuder, anomenat Johan Diuri (Dimi, en el text llenguadocià); y el torcimany cosí-germà de Johan Talabot, línea 347, sols en el llenguadocià és nomenat per son propri nom, Thomàs Talabot.

Costumes dels Irlandesos

Continúa la part de narració que afegí, de sa fantasía, en Perellós. Remarquem no més, en el passatge de la línea 411, la variant llenguadociana: « e mostravo [las » domayzelhas de la regina] tot » quant avien, an tan pauca de » vergonha, coma de mostra la » cara ».

Arribada y preparatoris

Original encara, en part, d'en Perellós. L'autor s'aplica a sí mateix, a partir de la línea 480, les formalitats d'entrada al Purgatori, segons el capítol IV de Saltrey.

	Apareixen citats més personatges contemporanis d'en Perellós, entre els quals ens és precís remarcar la diversa transcripció d'alguns noms: 524 Thomàs Agut, un cavaller anglès (que'l text llenguadocià anomena per Mossenyor Thomas, senzillament); 525 Pere de Massa (llenguadocià: Peyre Masco), del regne de Valencia; 550 Guillem de Torsi (de Corsi).
Transició	Original d'en Perellós.
Entrada del Purgatori	Capítol V de Saltrey. Ros: I, 284.
Arribada dels dimonis	Capítol VI de Saltrey. Ros: I, 350.
Lo primer camp	Capítol VII de Saltrey. Ros: I, 417.
Lo segón camp	Capítol VIII de Saltrey. Ros: I, 461.
Lo terç camp	Capítol IX de Saltrey. Ros: I, 487.
Lo quart camp	Capítol X de Saltrey. Ros: I, 503. Intercalació, qui comprèn les línees 826 a 855, en la qual en Perellós dóna compte d'haver trobat en aquell lloc, no solament el rei Johan, per causa de qui havía fet el viatge, sinó ademés altres personatges del séu temps, dels quals cita, línea 828, la seva neboda, Na Dolsa de Carles (que'l text llenguadocià anomena na Aldo[n]sa de Queralt), y frare Franses, de l'orde de Girona (Frances del Pueg, en el text llenguadocià); aquella hi era per a purgar « les

	» pinctures e enblanquiments que » avia feytz en sa cara quant vi- » via »; el segón, per la culpa de haver-se endut una monja d'un monestir.
La roda de foc	Capítol XI de Saltrey. Ros: I, 529.
Los banys de metalls fusos	Capítol XII de Saltrey. Ros: I, 551. A la fi d'aquest paragraf y començos del següent, en Perellós, qui tal volta treballava en presencia d'un original mutilat, desenrotlla lliurement un concepte d'aquell (línees 897 a 902), soldant els dos capítols, això és, suprimint l'acabament de l'un y el començament del següent.
Lo flum glaçat	Capítol XIII de Saltrey, del qual han desaparegut les primeres línees. Ros: I, 579.
Lo pou de foc	Capítol XIV de Saltrey. Ros: I, 598.
Lo pont d'infern	Capítol XV de Saltrey. Ros: I, 633.
Lo paradís terrenal	Capítols XVI y XVII de Saltrey. Ros: I, 686.
La porta del celestial paradís	Capítols XVIII y XIX de Saltrey. Ros: I, 836.
La eixida	Capítol XX de Saltrey. Ros: I, 958 En aquesta part el Vescomte s'adapta el text original, tenint en compte algunes circumstancies anteriorment modificades: les línees 1.269-1.272 tenen per objec-

te tornar a parlar del séu companyó en la visita al Purgatori, de qui fou separat al principi y retroba a la sortida. Les línees 1.278 a 1.294 constitueixen una transició per l'estil de la que feu al relatar la entrada a la Cova (571-600) ab el mateix aparell de l'endormiscament interromput per un tro fortíssim; després de lo qual se troben a la porta del Purgatori, del qual ixen a l'ensems abdós visitants.

Viatge de retorn Original d'en Perellós, destinat a cloure la narració en condicions semblants a com la començà. Els noms de localitats citats en aquesta part, qui ofereixen discrepancies entre els dos textes, català y llenguadocià, són aquests: 1.308 terra dels angleses (-dels angels); 1.318 daqui arribem he deuallem les montanyhes, hont nos meterem en mar (daqui partim e arrivem a Daneli, ont me mezi en la mar); 1.326 lo Quisiel (Liquesiel); 1.331 Daureont (Dovre); cap de Galuany (-de Gavalh); 1.335 Calys (Calays).

De la comparació que hem degut fer entre el text català y els de Saltrey publicats per en Mall, sembla resultar que en Perellós treballà en presencia d'un manuscrit semblant a la redacció de Bamberg; així com en Ros degué, probablement, servir-se d'un original semblant a la redacció de Colgan.

§ 27. *La traducció castellana del segle XVII*

Quasi a l'ensems que teníem noticia de la reaparició de la edició de 1486, tant cobejada, del *Viatge d'en Perellós*, arribava al nostre coneixement la existencia d'un manuscrit castellà del XVII.èn segle, contenint la traducció del susdit viatge. Se tracta d'un fascicle de 66 pàgines, de 155 × 215 milímetres, procedent de la llibrería d'en Gil Sánchez Muñoz, de Terol, y que actualment posseeix el senyor Font de Rubinat.

La portada d'aquest manuscrit diu així: « Relacion breue » y verdadera del viaje que | hiso D. Ramon de Perellos vis- » conde | de Perellos y Rodas, S. de la Varo | nia de Zeret, » al Purgatorio de S.t Patricio | en la Isla de Irlanda, en » el año de | la natiuidad de nuestro S.r Jesu Christo de | » 1395 años. »

El següent full, en el qual comença la narració d'en Perellós, presenta de primer entuvi aquesta rúbrica o títol « En el conuento de Sant Francisco de | Perpiñan esta ente- » rrado don Ramon de Pe | rellos, Vizconde de Perellos y » Rodas, señor de | la Varonia de Cered; y en la libreria de » dicho | Conuento ay vn libro de emprenta en lengua | le- » mosina, traduzido en nuestra lengua vulgar | por don » Francisco Ximenez, Obispo que fue de | Helna, Patriarca » de Hierusalen y frayle me- | nor conuentual en dicho Mo- » nesterio, que contie- | ne vna relacion que hizo don Ramon » de Perellos | Vizconde sobredicho, de lo que auia padezido » en | su viage a Irlanda y entrar en la cueba que | llaman » Purgatorio de Sant Patricio, lo qual es | como se sigue. » Tot seguit ve el text: « En el nombre de la Sanctissima Tri- » nidad...», etc.

El text acaba en la pàgina 66, ab el següent *explícit:* « Este es el viaje que hice al Purgatorio de | Sam Patricio » en la Isla de Irlanda | Finis | Para mayor comprobacion » deste Purgatorio de Santo | Patricio, lease el libro de San » Antonio de Florencia | que trata del en la i. p. ii. c. 8 ff. 27. » § 13. tam | bien hace mencion del vn grauissimo autor |

» llamado Aquilino, en el lib. 3. c. 240, tratando en el de |
» como entro vn soldado en dicho purgatorio y lo que en el |
» le sucedio, lo qual refieren tambien el Padre Doctor Pedro
» Sanchez Jesuyta en su libro 4. c. 4. n.° 61. fol. 11, y | fray
» Dimas Serpi, frayle menor, en el tratado del | Purgatorio
» que hiço, c. 26; y Dionisio Cartusiano en el libro de Qua-
» tuor Nouissimijs, art. 48; idem in Tratatu de Particulari
» Judicio post mortem eodem lib art 24 pag. 418. »

Aquesta traducció castellana és, ab tota seguretat, feta sobre el text imprès de 1486; y si comparem el séu *incípit* ab les noticies que O'Sullivan dóna de l'obra d'en Perellós (§ 25), comprovarem tot seguit que aquesta traducció castellana pot ésser la mateixa a que fa referencia l'autor irlandès, y que d'ella pogué pendre totes les noticies bibliogràfiques relatives a la edició impresa de 1486 (que O'Sullivan no conegué, car se serví d'un original manuscrit, segons declara); d'aquest text pogué treure ademés l'atribució de la susdita edició als bons oficis de fra Francesc Eximeniç. Això darrer no sembla tant clar en el manuscrit castellà que tenim a la vista, en el qual se fa la confusió del susdit Eximeniç ab l'autor de la traducció castellana; emperò segurament estaría més ben explicat en el manuscrit castellà que degué veure O'Sullivan; podent-se atribuir, la confusió que ara observem, al copista del manuscrit actual, qui pogué variar poc o mólt la redacció de l'*incípit*, interpretant-lo a sa manera.

Per lo que O'Sullivan diu de la popularitat d'aquest llibret, ja en el séu temps (y no essent probable que ho volgués dir de l'original català), és de creure que la traducció castellana dataría d'alguns anys abans, o sia del primer deseni del 1600.

§ 28. *La traducció llatina de O'Sullivan (1621)*

No perquè la crítica moderna hagi de considerar el llibre d'en Perellós com apòcrif, deixà d'obtenir en el séu temps y

bastant després un gran crèdit. Prescindint de la nota d'en Boades (vegi's § 20), qui, al nostre entendre, no degué referir-se a cap producció literaria (fos aquesta el *Somni* d'en B. Metge, o el *Viatge* d'en Perellós), sinó únicament a les parleríes populars a que donà peu la mort insòlita del rei en Joan, pot donar-nos la mida de la consideració que pogué merèixer el llibre del Vescomte, aquesta traducció llatina que'n feu, en el segle XVII, l'irlandès Felip O'Sullivan, a que, incidentalment, hem vingut fent referencia (§ 22 y 25).

El llibre de O'Sullivan fou imprès a Lisboa l'any 1621, ab el següent títol: «*Historiae catholicae Iberniae compendium, Domino Philippo austriaco IIII Hispaniarum, Indiarum, aliorum regnorum, atque multarum ditionum regi Catholico, monarchaeque potentissimo dicatum a D. Philippo Osulleuano Bearro Iberno.*» D'aquest personatge se'n sab tot lo que ell mateix diu en la dedicatoria del séu llibre; és a saber: que desempenyava un lloc en l'estol de Felip IV y que abans ja havía servit al pare d'aquest, Felip III.

O'Sullivan destina tot un llibre d'aquesta obra (folis 14 a 31) a tractar del Purgatori de Sant Patrici, «com una de » les coses més memorables de la terra d'Ibernia, y més dig- » na d'ésser referida». El primer capítol ve rotulat d'aquesta manera: *Caput I. Promittit author se relaturum historiam hominis, qui à Purgatorio Diui Patritij reuersus est;* y en ell se donen les referencies bibliogràfiques del llibre d'en Perellós que ja hem tingut ocasió de transcriure (§ 25).

En el capítol segón comença la traducció del viatge, sots la rúbrica següent: *Caput II. Hispanus Vicecomes reuersus à Diui Patritij Purgatorio historiam suam refert.* Y el text: *In nomine Sanctissimae, & individuae Trinitatis, Amen. Ego Ramon Dei gratia Perellosium, & Rodarum Vicecomes, Seretae Baro fui apud Carolum Galliae regem, quo cum pater meus suus clauicularius, & militiae praefectus moriens me reliquit, ab ineunte aetate educatus.* Etc.

El text d'en Perellós presenta les següents divisions:

[Fol. 15 v] *Quemadmodum Purgatorium Diui Patritij fuerit primum inuentum.*

[Fol. 18] *Vicecomes Hispanus rationem reddit, qua est deductus, vt Purgatorium adiret.*

[Fol. 18 v] *Vicecomes, quando sit profectus, & qua venerit ad Purgatorium, refert.*
[Fol. 19 v] *Vicecomes seseparat ad ingrediendum Purgatorium, & intrat.*
[Fol. 21] *Vicecomes primas partes Purgatorij describit, & quid religiosi venientes obuiam ipsi dixerint, explicat.*
[Fol. 22 v] *Vicecomes, quos viderit cruoiatus, ordine enarrat.*
[Fol. 23 v] *I. Campus cruciatuum.*
[Fol. 24] **II. Campus cruciatuum.*
[Fol. 24 v] *III. Dolorum Campus.*
[Fol. 25] *IIII. Paenarum Campus.*
Vicecomes regem suum alloquitur.
[Fol. 25 v] *Paenarum vallis, & rota.*
[Fol. 26] *Paenarum fornax.*
Paenarum flumen.
[Fol. 26 v] *Dolorum puteus.*
[Fol. 27] *Pons calamitatis.*
[Fol. 27 v] *Vicecomiti interdicitur, multa, quae in Purgatorio vidit, referre.*
[Fol. 28] *Vicecomes paradisum, & voluptatem, quam ipse caeperit, describit.*
[Fol. 30] *Vicecomes à Purgatorio redit.*

El traductor, en un darrer capítol (tercer) del segón llibre, sotsmet la seva traducció a censura y correcció de la Santa Mare Esglesia; afegint, ademés, que si en aquesta historia del Vescomte se troba alguna cosa difícil de creure, poden els estudiosos reportar-se a Sant Dionís Cartoixà, el qual, en sa obra dels Quatre Novíssims y del Judici de les Animes, refereix histories semblants d'altres qui eixiren del Purgatori, y aporta sòlids arguments per a respondre a qualsevulla objecció. Acaba citant els versos de Virgili:

Non mihi si linguae centum sint, oraquè centum,
Ferrea vox, omnes scelerum comprendere formas,
Omnia paenarum percurrere nomina possem.

La traducció de O'Sullivan segueix, en general, el text català, feta excepció de la part de preliminars en que'l Vescomte refereix el séu viatge per Irlanda. Poden considerar-

se, doncs, suprimides en el text llatí le línees del nostre text imprès 340 a 479, la materia de les quals no tenía interès per al traductor, essent el séu propòsit aduir el testimoni d'en Perellós únicament en lo relatiu al Purgatori, situat en la terra d'Hibernia, qui feia l'objecte del séu llibre.

§ 29. *La novela devota d'en Pérez de Montalvàn (1627)*

Dintre del mateix segle XVII hagué d'assolir una gran difusió un llibre castellà, del qual ne coneixem les edicions següents, que hem pogut veure quasi totes:

1) «Vida, | y pvrgatorio | de S. Patricio. | A la serenissima infanta | Soror Margarita de la Cruz, Religiosa pro- | fessa en el Monasterio de las señoras | Descalças desta Corte. | Por el Doctor Ivan | Perez de Montaluan, natural | de Madrid. | Año *(un enquadrament de vinyeta tipogràfica, contenint el lema «Semper | meliora | expectanda»)* 1628. | Con licencia, | En Barcelona, en la Emprenta de Pedro | Lacavallería, en la calle den Arlet, | junto la Librería. | A costa de Iacinto Argemir, y Iuan Sapera.»

Volum petit en 16.u, de (4) + 55 fulles. La *Aprobacion del Doctor Martin de Iauregui,* que figura en la segona fulla preliminar, porta la data de Madrid, 21 de janer de 1627. La *Llicencia,* de Barcelona, és del 27 de març de l'any de la impressió. Al darrera d'aquest segón full hi ha uns versos llatins: *Ioannes Franciscus de Prado in Authorem.* En el full tercer, signat A3 diu: *A la sereníssima infanta Soror Margarita de la Cruz;* y és la ofrena de l'autor, la qual ocupa sols aquesta plana. Al verso de la mateixa comença *Al letor;* pròleg de Montalvàn, qui ocupa tres pàgines. En el següent fol. 1 comença el *Capitvlo Primero* de l'obra. (Exemplar de la Biblioteca Font de Rubinat.)

2) *Portadella:* «Vida, | y pvrga- | torio de | San | Patricio.» *Portada, en el segón full:* «Vida, | y pvrgatorio | de San Patricio. | A la mayor señora, y reyna de | todo el Vni-

verso, purissima desde el primer | instante de su ser, y singular Madre del | Hijo de Dios Maria | Santissima. | Por el dotor *(sic)* Ivan Perez de | Montalvan, natural de la dicha Villa | de Madrid. | Semper meliora espectanda. | ✠ | Con licencia: | En Barcelona, en la Imprenta de Matevat | administrada por Martín Gelabert | Año 1681 | A costa de Miguel Planella Librero, en medio | de la Librería.»

En el full següent, signat A3, apareix una dedicatoria *A la mayor señora de todo el Vniverso,* etc., sotscrita per en Miquel Planella, la qual ocupa dues planes. En el full següent, la epístola, ja coneguda, d'en P. de Montalvàn *Al lector,* que ocupa també dues planes. Segueix altre full, en l'anvers del qual hi ha les llicencies de la impressió de data 24 març 1681; y al verso, plana foliada 10, comença el capítol primer de l'obra. Acaba en la pàgina 142, última del volum, el qual és, com sempre, en 16.u (Exemplar de la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès.)

3) «Vida, | y | Pvrgatorio | de San Patricio | A la serenissima infanta | Sor Margarita de la Cruz, Religiosa Professa | en el Monasterio de las Señoras Des- | calças de Madrid. | Por el doctor Ivan Perez | de Montalvan, natural de la Villa | de Madrid. | Semper meliora expectanda. | *(Vinyeta molt grossera, representant un Sant en oració.)* | Con licencia: En Zaragoça, por los herederos | de Diego Dormer Impressores de la Ciu- | dad año. 1692.»

El full següent, signat A2, conté la llicencia y l'aprobació de *don Iuan Fernandez de Heredia,* datada a Çaragoça el 25 de janer de 1628. En el full tercer hi ha la epístola de l'autor a la Infanta, y al verso d'aquest mateix full, el pròleg *Al letor,* ocupant tres pàgines. L'obra comença en la pàgina 9. Volum en 16.u, de 192 pàgines. (Exemplar Font de Rubinat.)

4) *Portada orlada:* «Vida, | y Pvrgatorio | del glorioso | S. Patricio. | Arzobispo, | y Primado de Hisbernia | escrita | por el doctor | Juan Perez de Montalvan, | natural de la Villa de Madrid, | y Notario de la Santa | Inquisicion. | Con licencia. Impressa en | Madrid este año de 1709.»

En 16.u, de (2) + 131 + (3) pàgines. La fulla signada A2, sense foliar, conté l'*Aprobacion del Maestro Joseph de Valdivieso, Capellan del Serenissimo señor infante Cardenal,* ab data de Madrid, a 3 de janer de 1657. Al darrera d'aquest mateix full hi ha: *Suma de la licencia, Fee de erratas* y *Suma de la Tassa;* tots tres documents datats de 1703. La fulla següent, signada A3, és la primera paginada (pàg. 3), y en ella comença el *Capitulo primero* de l'obra. Aquesta acaba en la pàgina 131; contenint les tres planes següents, no paginades, un *soneto,* altre *soneto,* y un *acto de contricion* en prosa, respectivament. (Exemplar Font de Rubinat.)

5) Vida, | y | Purgatorio | del glorioso | S. Patricio, | Arzobispo, y Primado | de Hibernia. | Dedicase | a la mayor Señora, y Reyna | de todo el Vniverso, purissima desde el | primer instante de su ser, y singular | Madre del Hijo de Dios | Maria Santissima. | Escrita | por el Dr. Jvan Perez | de Montalvan. | Barcelona: Por Pablo Campins Impressor. | Año 1715. »

En aquesta impressió la ofrena a la Mare de Déu, qui ocupa les dues pàgines de la segona fulla, ve sotscrita per en Pau Campins. En el tercer full apareix l'*Aprobacion del Maestro Ioseph de Valdivieso,* datada a Madrid el 3 de janer de 1657; ocupa dues planes. La epístola prologal *Al letor,* d'en Pérez de Montalvàn, ocupa les dues cares del full quart; y l'obra comença en el següent, fol. 1.

Volum en 16.u, de (8) + 142 + (2) pàgines. Aquestes dues darreres, sense numerar, són la *Tabla de los Capitulos.* (Exemplar de la Biblioteca Miquel y Planas.)

6) *Portadella:* « Vida, | y | Purgatorio | de | S. Patricio. » *Portada, en el segón full:* « Vida, | y | Purgatorio | del glorioso | S. Patricio, | arzobispo, | y Primado de Hibernia. | Dedicase | a la mayor señora, y reyna | de todo el Vniverso, purissima desde el | primer instante de su ser, y singular | Madre del Hijo de Dios | Maria Santissima. | Escrita | por el Dr. Ivan Perez de | Montalvan. | Barcelona: Por Pablo Campins Impressor. »

Volum en 16.u, de (10) + 130 + (2) pàgines; les dues da-

rreres de *Tabla*. Es reimpressió de la edició 5, contenint els mateixos preliminars. (Exemplar Miquel y Planas.)

7) «Vida, | y purgatorio | del glorioso | San Patricio, | arzobispo, y primado de | Hibernia. | Escrita | por el doctor Juan Perez | de Montalvan, natural de la Villa de | Madrid, y Notario de la Santa | Ynquisicion. | Con las licencias necesarias. | En Barcelona | Por Pablo Campins.»

En el segón full: *Acto de contricion que se debe hacer al levantar, y acostar, para alcanzar el perdon de sus pecados;* ocupa una plana. En el verso del mateix segón full, hi ha l'*Aprobacion del Maestro Joseph de Valdivieso.* Comença el capítol I en la pàgina 5, y acaba l'obra en la 140, la darrera del volum. (Biblioteca de D. Antoni Rubió y Lluch.)

8) «Vida, y Purgatorio del glorioso S. Patricio, arzobispo, y primado de Hibernia. — Madrid, Peralta, 1723.»

De 128 pàgines. Citat, sots el núm. 6.712, en el «Catalogue de la Bibliothèque de M. Ricardo Heredia».

9) *Portada orlada:* «Vida | y purgatorio | del glorioso | S. Patricio, | Arzobispo, | y primado de Hibernia. | Escrita | por el doctor Jaun *(sic)* | Perez de Montalvan, natural de | la Villa de Madrid, y Notario | de la Santa Inqui- | sicion. | Con licencia | En Madrid: Año 1739.»

En el full segón, sense numerar, hi ha l'*Aprobacion del Maestro Joseph de Valdivieso,* de Madrid, a 3 de janer de 1657; al revers d'aquesta mateixa fulla apareixen: la *Suma de la Licencia* y *Fee de Erratas,* de Madrid, a 28 de febrer de 1739; y la *Suma de la Tassa.* En el full següent, pàgina 5, comença el capítol primer de l'obra. Aquesta acaba en la pàgina 121. La 122 conté un sonet, intitulat *Afectos de un pecador arrepentido;* la 123, altre sonet: *Temor de el Juizio divino;* y la 124 y darrera, un *Acto de Contricion,* en prosa. Al peu d'aquesta plana: *Laus Deo.* Volum en 16.ᵘ, de 124 pàgines. (Font de Rubinat.)

10) «Vida, | y purgatorio | del glorioso | San Patricio, | arzobispo, | y primado de Hibernia. | Escrita | por el Doctor

Juan Perez | de Montalvan, natural de la Villa de Ma- | drid, y Notario de la Santa Inquisicion | Con las licencias necesarias. | Madrid: En la Oficina de D. Manuel Martin, | calle de la Cruz, frente de la del Pozo, donde | se hallará. Año de 1772. »

En el segón full, sense numerar, hi ha el *Acto de Contricion*, y a la plana del darrera la *Aprobacion* d'en Valdivieso. L'obra comença en la pàgina 5 y acaba en la 112, ab els mots *Laus Deo*. Volum en 16.u, de 112 pàgines. (Miquel y Planas.)

Sembla que la primera publicació d'aquest llibre data de l'any 1627; així al menys ho deixa entendre l'aprobació del doctor Martín de Jáuregui, y la data de Madrid del 21 de janer de dit any 1627; emperò no hem sabut trobar cap descripció precisa d'aital primera edició: el senyor Menéndez y Pelayo se concreta a senyalar aquella data 1627 (1). Ja abans, un altre autor (2), qui havía estudiada expressament la bibliografía espanyola d'obres sobre el Purgatori, sols pogué referir-se a una *quinta impression* del llibre de Montalvàn, ab el peu de *Madrid, 1628*. El bibliògraf Brunet (3) també fa esment de la edició de 1627, d'altra de 1656 (igualment madrilenya) y d'altra de *Sevilla*, per *Lucas Martin de Hermosilla*, de 1695. Hi ha també nota d'una traducció francesa, per frare *A. S. Chartreux*, impresa a Brussel·les, per *Schoeuaert*, en 1638, y reimpresa a la mateixa ciutat, en 1640. Tot això en quant a la part bibliogràfica.

Respecte al contengut del llibre de Montalvàn, heuse'l aquí sumariament exposat:

Dels nou capítols del llibre, en el primer se conta l'admirable vida del gloriós Sant Patrici, arquebisbe y primat d'Hibernia; el segón tracta d'algunes particularitats de l'ànima,

---

(1) *Orígenes de la Novela;* vol. I, pàg. CLXXXV.
(2) G. Ph. Krapp (de la Universitat de Columbia, Estats Units d'Amèrica), *The Legend of Saint Patrick's Purgatory* (Baltimore, 1900); pàg. 11, nota.
(3) Vol. III, col. 1.845.

per a millor intel·ligencia del Purgatori de Sant Patrici; en el tercer és descrit el lloc de la cova, y és donada raó de per què Sant Patrici demanà a Nostre Senyor que li mostràs aquest Purgatori; en el quart s'adueixen autoritats y arguments en favor de la certitut del Purgatori de Sant Patrici; y en el cinquè vénen descrites les cerimonies y diligencies ab que's realitza l'ingrés a la cova.

D'aquests cinc capítols, que podríem considerar com a preliminars, el més important per als nostres punts de vista és el quart, perquè l'autor ens hi indica les fonts literaries y doctrinals de que's serví per a la composició del séu llibret. Els autors y obres citats, són els següents (1):

Henrico Salteriense y Mateo Parisiense, in visione Oenei militis (2).

Dionisio Cartujano: Lib. de quatuor nouissi. art 14, & de judicio particul. animar. art 24 (3).

Iacobo Ianuense (o Genuense), Dominicano, in vita S. Patricij in Legenda Sanctorum (4).

Radulfo Hygeden, in suo Polychronico (5).

Cesario Heisterbachense, in suis Dialog. (6).

Mombrisio: Tom. 2. de Vitis Sanctorum (7).

---

(1) Edició de 1628, pàg. 22 v.

(2) Respecte an aquests dos personatges, pot veure's lo que n'hem dit abans (§ 6); Mateu Paris és autor d'una *Crònica* o *Historia d'Anglaterra,* descrita per Brunet, IV, 370.

(3) Dionís de Leeuvis, nat a Rickel, anomenat *el cartoxà,* és suposat autor del llibre anònim titulat *Quatuor novissimorum liber,* descrit per Brunet, vol. IV, col. 1.005. Aquest llibre és l'origen del *Cordial,* castellà, imprès a Çaragoça, en 1494; y sería útil veure si el nostre Eximeniç pogué servir-se'n per al séu opúscol, posat enfront de la edició de 1486, descrita suara per nosaltres (§ 24, text *a*).

(4) Aquest autor és més conegut pel nom de Voràgine (de Varazzo, lloc de sa naixença) y és el compilador del *Flos Sanctorum.*

(5) El *Polycronycon,* de Ranulph Hygden, benedictí del monestir de St. Werberg (Brunet, IV, 792).

(6) *Caesarii heisterbacensis monachi ordinis cisterciensis, Dialogus miraculorum;* llibre imprès abans de 1475, a Colonia (Brunet, I, 1.462).

(7) Boninus Mombritius, *Sanctuarium, sive Vitae sanctorum;* obra impresa, devers 1479, a Milano (Brunet, III, pàgina 1.818).

Marco Marulo, Lib. 3. c. 4 (1).
Maurolico Siculo, in suo Martyrologio (2).
El reuerendissimo señor Don David Rotho, obispo y vice-primado de toda Hibernia (3).
El cardenal Belarmino: Lib. 2. de Purgat. (4).
Beda: Lib. 3 & 6 de Reuelat. S. Birgittae (5).
Fray Dimas Serpi: Lib. de Purgatorio, c. 26 (6).
Iacobo, in sua Hist. Orientali (7).
Solino, Cap. 35 (8).
Misingamo, in Florileg. (9).
Y muy doctamente don Felipe Osulevano Bearro, Hiberno, en el compendio que hizo de la historia de Irlanda (10); «donde, tratando deste Purgatorio, refiere una relacion del » Vizconde de Perellos, español valiente y señor de la Boronia de Ceret, que entro dentro despues de la muerte del » Rey Don Juan de Aragon, a quien amaua tiernamente, con

(1) No donant-nos el títol del llibre, dubtem si serà l'obra *Hymni et epigrammata Marulli* (Florença, 1497); l'autor és anomenat Michael Tarchaniota Marullus per Brunet (III, 1.511).
(2) Aquest *Martyrologium* no l'hem sabut trobar, pel nom d'autor, en el Brunet; tal volta sia el llibre que descriu en el vol. III, col. 1.510, imprès per primera vegada a Roma en 1586.
(3) El nom del bisbe Rotho no apareix com autor en el Brunet. El no citar en Montalvàn el nom del llibre, deixa creure que's tracta d'una autoritat citada per referencia d'altre autor.
(4) El *Catecisme* del cardenal Bellarmino, dèu voler ésser l'obra, el títol de la qual és omès en la referencia.
(5) Les obres del *Venerable Beda* foren impreses per primera vegada a Basilea, en 1563 (Brunet, I, 731).
(6) En Salvà (II, 658) fa esment del *Tratado de Purgatorio contra Lutero y otros herejes*, de fra Dimas Serpi, imprès a Barcelona, en 1604.
(7) No'ns ha estat possible identificar aquest Jacobo, qui dèu ésser diferent del *Voràgine* esmentat abans.
(8) Dèu fer referencia a l'obra de Julius Solinus, *De Situ orbis terrarum et memorabilibus quae mundi ambitu continentur liber*, impresa l'any 1473 a Venecia, segons Brunet (V, 428).
(9) Thomas Messingham, autor d'un *Florilegium insulae sanctorum... Hiberniae*, que descriu en Brunet (III, 1673).
(10) Vegi's la nostra il·lustració anterior (§ 28).

» animo de purgar sus pecados y ver, de camino, si estaua
» su Rey en carrera de saluacion; cuyo libro esta visto, exa-
» minado y aprouadò por la santa Inquisicion de Portugal. »

Els quatre darrers capítols del llibre són propriament la que hem qualificat de *novela devota* d'en Pérez de Montalvàn, constituida per la narració de la vida del cavaller Ludovico Enio, o sia el mateix personatge anomenat Owein, de la narració de Huch de Saltrey (§ 5).

Si respecte les fonts doctrinals aduides per l'autor se'ns fa difícil determinar quines foren les directament posades a contribució per al séu llibre, no'ns deixa lloc a dubte respecte les fonts literaries, les quals se redueixen a dues: el *Polycronycon,* de Mateu Paris, y el tractat de O'Sullivan. En realitat, un y altre devallen, com ja'ns consta, de Huch de Saltrey, autor de la llegenda d'Owein, passant, en quant se refereix a O'Sullivan, a travers de la narració catalana del Vescomte de Perellós. Emperò s'ha de reconèixer que, en les mans d'en Montalvàn, la historia adquireix les traces d'una creació nova, per quant les poques referencies que Saltrey dóna del cavaller Owein, abans del séu viatge al Purgatori, adquireixen un desenrotllament considerable, fins a constituir un llarg capítol (el sisè) del nou llibre.

Ludovic Enio fou nat a Hibernia. La seva mare morí a causa del part, y un contratemps experimentat per son pare obligà aquest a emigrar, ab son fill, encara pàrvul, a Perpinyà. El minyó era posseidor de grans qualitats en quant a llinatge, emperò mólt mal criat. A quinze anys perdé el séu pare, quedant el jove en llibertat completa de donar curs als séus mals instints, malbaratant la seva hisenda en el jòc y en el desordre de son viure, y acabant per robar de nits en els camins, per a procurar-se els diners que d'altra manera no podía obtenir. Un dia, en que cometé una tropelía semblant precisament contra un agutzil, fou perseguit per la justicia (la qual abans s'era mostrat ab ell prou considerada, per raó del séu estament social), vegent-se obligat a amagar-se, per a no caure en mans dels qui el cercaven. Anà a refugiar-se a un convent de dònes, situat a vuit milles de Perpinyà, ont tenía una seva cosina, monja, anomenada Teodosia, per la gran influencia de la qual fou rebut Enio, en el convent, ab

grans consideracions per part de l'abadessa y de les demés religioses. (Es d'advertir que l'autor anomena Teodosia a la cosina, *a fi de dissimular* — diu — *el seu veritable nom.)*

Ludovic era, com no podía per menys, mólt libidinós, y rès no respectava en quant se tractés de satisfer les seves passions. Així no és d'estranyar que, ab la mólta llibertat de que disfrutava en aquella santa casa, y ab les familiaritats de que, per raó del parentiu, pogué usar ab la seva cosina (qui era jove y gentil de son cos, y, encara que consagrada a Déu, mólt amiga de compondre's y embellir-se), acabà per enamorar-se'n, y, sobretot, per enamorar-la. El perfidiós amant no parà fins a induir a la monja a fugir ab ell, y a endur-se'n, de passada, els joiells de més preu que'l convent posseía, per anar a refugiar-se a Espanya, ont havíen de casar-se. Convinguts en això, s'escaparen els dos enamorats una matinada, desprès que Enio, ajudat per dos companys, hagué saquejat el monestir; y, quan els de la casa se'n pogueren donar compte, ja aquells, muntats en sengles cavalls, eren a dotze llegües lluny.

Entraren a Espanya, y anaren a instal·lar-se a Valencia. Posats aquí, y havent passat un any en companyía els dos fugitius, foren tantes les disbauxes a que s'entregà Ludovic, que la pobra Teodosia hagué de sentir tot el pes de sa malaventura; y encara més quan aquell, ab l'afany y necessitat de diners, obligà a la seva companyona a suposar-se germana d'ell y no altra cosa, per a poder mercadejar ab sa bellesa: d'aquesta manera feu anar a la pobra dòna d'un poble a l'altre. Aquesta trista vida durà deu anys, a la fi dels quals, no podent soportar més Teodosia els séus remordiments y el mal tracte d'Enio, va entrar de bell nou a un convent, a Andalusía, reconciliada ab la Esglesia per la intercessió d'un sant varó, ab el qual se confessà. Desprès de sis anys de grans penitencies y vida exemplaríssima, morí Teodosia en el convent, ab prous indicis de que la seva ànima pogué encara esperar la salvació.

Es cosa impossible d'enumerar totes les malifetes d'Enio desprès d'això: robatoris, homicidis, disbarats de tota llei, durant vuit anys, fins que s'entornà a Perpinyà; ont, desprès del temps transcorregut, ja ningú no'l conegué. Aleshores se

feu soldat, entrant com a tal al servei del rei Esteve, qui regnava a França. Prosperà ràpidament en aquesta nova carrera, sense abandonar, emperò, ses perverses costums.

Era ja arribada per al nostre home l'hora de passar comptes ab Déu. Una nit, en que'l malvat alféreç (aquest grau havía assolit en l'exèrcit francès) estava a l'aguait d'una persona, la qual s'havía compromès a matar per preu convingut, fou-li semblant de que entorn del séu capell volejava alguna cosa qui produía un cert brogit. S'apartà alçant els ulls, y vegé un paper agitant-se en l'aire, sense acabar de caure en terra. Volgué atrapar-lo, ab gran interès, y en aquesta fatlera se trobà lluny del carrer ont estava emboscat, fallant-li, per lo tant, el propòsit qui el duia, perquè, en aquestes, l'home qui devía ser la seva víctima ja era entrat en sa casa. Lo mateix li ocorregué la nit següent, y també la tercera; emperò aquesta darrera vegada pogué emparar-se del paper, el qual se disposà a examinar, no sense maleir-lo, a la llum d'un llantió qui feia llum a una creu, la qual tenía escrita abaix aquesta inscripció, en francès: «Aquí fou mort un home; pregueu a Déu per ell.» Desplegà el paper, y vegé que tenía una mort pintada, com és de costum posar-la en els cadafalcs funeraris el dia de les obsequies dels difunts, y ademés unes lletres qui deien: «Jo sóc en Ludovic Enio.»

Lo extraordinari del cas produí en l'ànima de l'alféreç una inexpressable sensació: començà a reflexionar y a pensar en la seva vida, plena de malvades accions, y li entrà el propòsit d'esmena. Al considerar la enormitat de les seves culpes, cregué que solament anant a Roma podría obtenir la remissió dels séus pecats. Hi anà, va confessar-se ab un sant home religiós, qui l'enfortí en els séus bons intents y l'absolgué. Emperò, a l'oir parlar de les grans penes que pateixen en el Purgatori aquells qui moriren estant en pecat, y considerant quants eren els que ell havía privat del viure, sense deixar-los el temps de preparar-se per a la mort, hagué el nostre home grandíssima pena. Y un altre dia, que oí a uns qui parlaven del prodigiós Purgatori de Sant Patrici, no parà fins que's feu explicar ben bé els beneficis que podía obtenir, un pecador com ell, de la visita al susdit Purgatori; y formà encontinent la resolució d'anar-hi.

Conduida la narració en aquest punt, en Montalvàn ja's limita gairebé a reportar les aventures del séu personatge, d'acord ab la narració de Saltrey, esmerçant en això els tres capítols restants del llibre.

Per poc que'ns fixem en els caràcters ab que revesteix l'autor d'aquesta obreta la figura (apenes perceptible en el primitiu text) del cavaller Owein, per a fer d'aquest un personatge de novela, trobarem que anà refent, sense saber-ho, la biografía d'en Ramón de Perellós, en tot allò que la traducció de O'Sullivan li permeté vesllumar de la personalitat del cavaller rossellonès: el fa, encara que fill d'Irlanda, resident a Perpinyà desde sa joventut; el sitúa després a Valencia, segurament perquè sabría que del llinatge dels Perellós hi havía en aquesta ciutat tradició y descendencia. En quant a sa cosina Teodosia, cal reconèixer en ella la Dolça de Carles (o Aldonça de Queralt), neboda d'en Perellós, que aquest vegé en el Purgatori (IV, 828), y de la qual diu que's trobava allà «per les pinctures e enblanquiments » que auia feytz en sa cara quant viuia» (IV, 833). Aquí l'autor castellà trobà encara manera d'atribuir al séu personatge la malifeta d'aquell frare Francesc, de Girona, qui s'endugué una monja d'un monestir, penedint-se'n després mólt, raó per la qual era també en el Purgatori (IV, 835). Segons en Montalvàn, doncs, el frare era el mateix Enio, y la monja, era na Dolça, la qual se pintava la cara y a qui anomenà Teodosia. Y en quant a Enio, si fa el servei del rei de França, després de la mort de la seva dama, és perquè això resulta d'acord ab la biografía del Vescomte, cortisà del rei Carles, que aquí ve a confondre's ab el mateix Owein, gentil-home del rei Esteve. En aquests termes, segons se pot veure, ens apareix clarament que la falsificació literaria d'en Ramón de Perellós atribuint-se la narració del *Viatge d'Owein*, donà el resultat ben imprevist de que uns quants detalls de la seva propria biografía passessin a formar part de la novelesca historia de Ludovic Enio, segons la visió que en Pérez de Montalvàn pogué tenir del susdit personatge.

§ 30. *Una comedia de Lope de Vega y un drama de Calderón*

L'assumpte de la llegenda qui ens ocupa passa dels dominis de la novela als del teatre, en el primer terç de la dissetena centuria: Lope de Vega fou, segons sembla, qui de primer feu aital adaptació, ab la seva comedia intitulada *El mayor Prodigio o el purgatorio en vida.*

No havent-nos estat possible conèixer aquest text de Lope, ab tot y la diligencia que hem posat en procurar-nos-el, ens hem de limitar a transcriure lo que, incidentalment, escrigué el senyor Menéndez y Pelayo, desprès de fer llista dels títols de les comedies de Lope sobre vides de Sants (1):

« Nada decimos aquí de las dos notables piezas religioso- » fantásticas, *Fray Diablo* (original de *El Diablo predicador*, » comúnmente atribuída a Luis de Belmonte) y *El mayor* » *Prodigio o el purgatorio en vida* (original de *El Purgatorio* » *de San Patricio*, de Calderón), porque la atribución de es- » tas dos piezas a Lope, aunque apoyada en tan respetable » autoridad como la de Schaeffer, todavía no está exenta » de controversia, y requiere particular estudio, que tendrá » su propio lugar cuando tratemos de las comedias atribuí- » das a Lope. Y ojalá que para entonces podamos añadir a » su repertorio, con prueba plena, estas dos románticas » creaciones, que Lope no necesita para su gloria, pero que » bastarían para la de cualquier otro poeta. »

El no haver pogut acabar l'il·lustre crític la magna publicació de les obres de Lope de Vega, que feia a obs de la Reial Academia Espanyola, ens deixa en la ignorancia de les raons en que creia poder consolidar l'atribució a favor del «Fénix de los Ingenios» de la comedia *El mayor Prodigio;* emperò el paragraf transcrit no deixa dubte respecte la opinió d'en Menéndez y Pelayo, y és prou categòric per a

(1) *Obras de Lope de Vega, publicadas por la Real Academia Española;* vol. V, pàg. LVII (Madrid, 1895).

deixar situada la relació que existeix entre aquesta obra de Lope y la de Calderón, de que anem a tractar tot seguit.

A base, doncs, de *El mayor Prodigio*, de Lope, segons estableix el senyor Menéndez y Pelayo, escrigué el cèlebre don Pedro Calderón de la Barca devers 1635 (abans del 23 de novembre del mateix any, segons Hartzembusch) (1), un drama religiós, en tres jornades, intitulat *El Purgatorio de San Patricio.*

La escena passa a Irlanda, en la cort del rei Egeri, entre gents qui no tenen cap mena de religió y se desentenen de tot poder deífic, car no creuen en la existencia d'un Déu, sia de la mena que sia. Els personatges qui intervenen en l'acció són, ademés del rei Egeri y dues filles seves, Polonia y Lesbia, un capità de pirates anomenat Filipo, y els dos personatges tradicionals: Sant Patrici y Ludovic Enio. Hi ha encara altres papers secundaris, y, com no podía mancar-hi, el graciós, anomenat Paulín, ab la seva muller Llocía.

Comença el primer acte o jornada, prop de la mar, ont el rei Egeri, enfellonit a causa d'un somni que ha tingut, tracta de precipitar-se a les ones; de lo qual el dissuadeixen ses filles. El somni ha consistit en la visió d'un jove ardit, de la boca del qual eixía una flama qui abrusava les dues filles del rei, deixant indemne an aquest. S'ou el sò d'un clarí, y Polonia se'n va, ansiosa, a veure el vaixell de Filipo, el séu amant, qui arriba. Dintre de poc reapareix, desesperada, donant compte de la perdua total del vaixell al punt d'arribar a la costa.

Patrici y Ludovic, que's suposen únics supervivents del desastre, arriben nedant, y són recullits pel rei y les seves gents. A demanda del rei, Patrici se dóna a conèixer, y reconta la seva naixença, vocació y primers miracles; en ell reconeix Egeri el jove que ha somniat, y, en efecte, Patrici interpreta el somni del rei en el sentit de que la llengua de

(1) *Biblioteca de Autores Españoles;* vol. 14 (4.t de les Comedies de Calderón), pàg. 671.

foc qui abrandava les dues seves filles era la veritat evangèlica, la qual, emperò, no podría rès damunt del rei. També explica Ludovic Enio la seva historia, en la qual apareix l'home malvat (encara que cristià) que ja sabem. El rei dispensa sa protecció a Enio, y en canvi imposa l'esclavatge a Patrici, al qual destina a la guarda dels séus remats. Al romandre sols Ludovic y Patrici, y pendre comiat l'un de l'altre, Patrici fa prometre al séu company que, viu o mort, tornarà a veure'l en aquella terra.

La escena se translada a un poblet proper a la cort. Filipo, qui també s'és salvat del naufraig de son vaixell, s'entreté enamorant a la camperola Llocía. Arriba el marit d'aquesta, Paulín, y hi ha entre els dos una escena còmica, que termina ab l'arribada dels emissaris del rei, entre els quals ve Patrici, en qualitat d'esclau, y el qual és confiat a la vigilancia de Paulín. Els emissaris reconeixen a Filipo, qui se'n va ab ells a presentar-se al rei. Acaba l'acte ab una visió que té Patrici, rebent per un àngel la comanda de l'Altisme de rembre, ab la predicació de la fe catòlica, aquelles gents entregades a la bestialitat de llurs instints y desconeixedores de la vida futura.

Al començar la segona jornada han passat tres anys. En una cambra del palau d'Egeri apareixen Ludovic y Polonia en amorós col·lotge; aquell, ab la favor del rei, ha ascendit de categoría, emperò Polonia li diu que esperi encara, car tem la oposició del rei, son pare, als propòsits d'abdós. En aquestes entra Filipo, y al sorpendre a Ludovic ab sa estimada, insulta al primer y el desafía. Acuden el rei y soldats, mentres els altres fugen combatent-se, perseguits pels soldats; mes, dintre de poc, retornen aquests, duent pres a Ludovic, que no ha conseguit matar a son contrari, encara que hagi mort o ferit a diversos homes dels qui el perseguíen. Es condemnat a mort; emperò Polonia acut a deslliurar-lo, proposant-li de fugir abdós, com ho fan.

Selva; en el fons, la cabana de Paulín. Apareix en escena Polonia, malferida per Ludovic, qui li ve al darrera y acaba de matar-la, desprès d'haver-se emparat de les riqueses que aquella s'havía endut del palau de son pare. Ludovic truca a la porta de Paulín, y obliga an aquest a que li mos-

tri el camí del port, y a acompanyar-lo. Arriben el rei, Filipo y altres cortisans y soldats, y troben morta a Polonia. Darrera d'aquests entra també Patrici, profetitzant en altes veus la perdició d'Irlanda, si no és oida la paraula del Senyor. Patrici predica al rei y als séus, y, per a mostrar el poder de Déu, resucita a Polonia, la qual fuig de la presencia de son pare. Emperò el rei no's dóna per convençut, y entaula ab Patrici una llarga discussió teològica, a la fi de la qual li declara que no creurà rès de les penes del Purgatori de que li parla, sinó veient-ho.

Patrici, sol, invoca l'adjutori de Déu, per a que l'auxilii ab la força dels séus miracles. Reb la visita de l'àngel, qui li indica lo que ha de fer per a descobrir la cova ont serà el séu Purgatori. Tot seguit Patrici crida al rei y als séus, als quals demana que l'acompanyin.

Mutació. Arriben tots els anteriors a un lloc abrupte, ont hi ha la entrada de la cova. Apareix Polonia, qui els conjura a que no avencin vers la espantosa cavitat, de la qual ixen espantables veus y foguejantes alenades. Patrici invita a que entri qui vulgui convèncer-se; emperò ningú no gosa, sinó el rei, qui s'hi precipita y és devorat per les flames.

Jornada tercera. La escena passa en un carrer, de nit; ha transcorregut també mólt de temps desde l'acte anterior. Ludovic, acompanyat de Paulín, ha retornat d'una llarga excursió per diferents països; emperò la idea de la venjança l'ha fet retornar, y ja fa tres nits que està a l'aguait prop de la casa de Filipo. Emperò, les dues nits anteriors, l'ha distret del séu propòsit l'aparició d'un home, embolicat ab una capa, al qual se proposa matar també aquesta nit, si torna per allà a impedir-li sos propòsits. Per això vol que Paulín l'ajudi; mes aquest se'n desentén.

Se presenta l'home de la capa. Ludovic va per ferir-lo, y no pot tocar-lo; li va al darrera, y sempre ferint-lo inútilment. Arriben perseguit y perseguidor a altre carrer, y Ludovic consegueix estirar la capa del séu enemic invulnerable: apareix, sota de la capa, una calavera. Y al preguntar-li Ludovic que quí és, aquella li diu: «Jo sóc en Ludovic Enio.» Y desapareix, caient Ludovic en terra, esglaiat.

Arriba Paulín, y troba al séu amo entregat a fondes cavilacions: el penediment s'és emparat de son cor, y està resolt a anar a la cova de Sant Patrici, de que ha oit contar tantes meravelles desde son retorn a Irlanda. Així complirà la promesa que feu a son amic, de tornar-lo a veure, viu o mort.

La escena és transportada a la selva, veïna del llac ont està situada l'illa del Purgatori. Hi arriba Ludovic y troba a Polonia, la qual voluntariament s'ha posat a servir de guia per als peregrins que hi acuden. Altre canvi d'escena, y ens trobem a la entrada del convent, al fons del qual hi ha la cova de Sant Patrici. Arriba Ludovic, qui devalla de la barca ab que ha traspassat el llac. Es rebut per dos clergues, als quals remet les lletres que du del bisbe d'Hibernia, per a que pugui entrar en la caverna. Després de les reconvencions prescrites, li és oberta la porta d'aquella; Ludovic hi entra, fent protestes de vera contrició; la porta és closa altra vegada darrera d'ell.

Escena final: la eixida d'Enio del Purgatori, a presenciar la qual són duts per Polonia, Lesbia, Filipo y tots els demés. Els clergues obren la caverna, y apareix Ludovic. En nom de Déu és requerit pel principal dels clergues a que expliqui lo que ha vist, y Enio ho fa llargament. Acaba manifestant el séu desig de quedar-se a fer vida religiosa en el convent de Sant Patrici:

« Y pues salí de un peligro,
» Permitidme y concededme,
» Piadosos padres, que aquí
» Morir y vivir espere,
» Para que con esto acabe
» La historia que nos refiere
» Dionisio el gran Cartusiano
» Con Enrique Saltarense,
» Cesario, Mateo, Rodulfo,
» Domiciano Esturbaquense,
» Membrosio, Marco Marulo,
» David Roto [y] el prudente
» Primado de toda Hibernia,
» Belarmino, Beda, Serpi

» Fray Dimas, Jacob, Solino,
» Mensigano, y finalmente
» La piedad y la opinión
» Cristiana que lo defiende:
» Porque, la comedia acabe
» Y su admiración empiece. »

No hem de fer notar sinó, que tant la historia de Sant Patrici, com la de Ludovic Enio, en el acte primer, són reproducció puntual dels troços corresponents del llibre de Montalvàn. El drama segueix en sos principals incidents el camí que l'autor de la novela feu descriure al séu personatge principal; y, per lo que fa a la descripció del Purgatori, és també presa de Montalvàn, reproduint-se en el final que hem copiat la referencia mateixa, encara que bastant capgirada per la versificació, de les autoritats que aquell va aduir en favor de la existencia del Purgatori de Sant Patrici.

Si volguéssim ara anar fins a la darrera definició d'aquesta llegenda entre nosaltres, hauríem de retreure les fulles populars, les auques, els romanços, els goigs, etc.; manifestacions diverses de la literatura de canyeta y cordill, qui és el darrer graó en la devallada de tota invenció novelística y la més immediata, per lo tant, a l'occeà de les tradicions, d'ont molts segles abans hagué d'alçar-se, com un astre, el mite del Purgatori de Sant Patrici, per a descriure la seva òrbita en l'univers de la imaginació popular.

Una manifestació deslligada de tot això, sense relació de descendencia, ni influencia posterior sobre les nostres literatures, fou la traducció castellana del *Guarino Mesquino,* llibre de cavalleríes de procedencia italiana, qui vegé la llum en 1548, o abans (1), y el qual no és sinó una adaptació de la llegenda del Purgatori a l'ambient eròtic-cavalleresc de la seva època.

(1) Gayangos, *Libros de Caballerías,* pàg. LXV.

§ 31. *Resum de l'estudi sobre el Viatge al Purgatori*

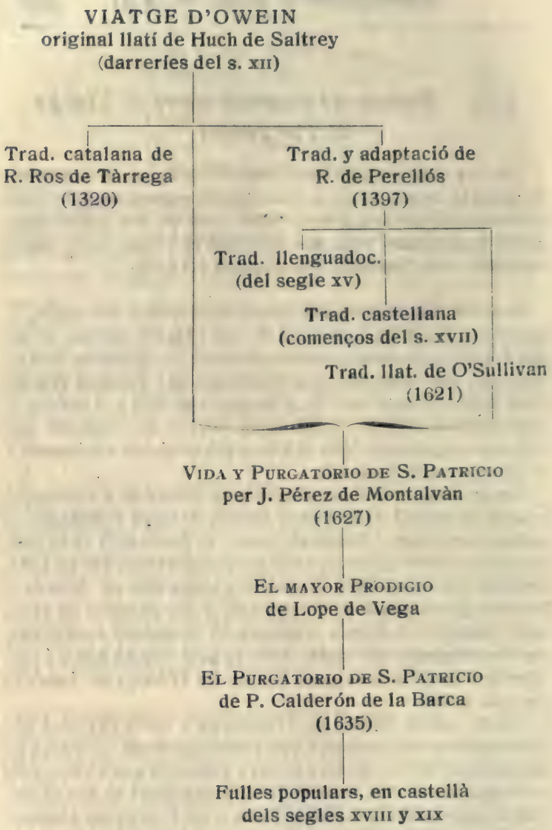
De les noticies que hem anat donant, en el transcurs d'aquestes notes, sobre la bibliografía espanyola del *Viatge d'Owein,* tant en son primer estat, com en ses transformacions successives, se'n pot extreure el resum gràfic de la evolució de la llegenda, que apareix ací prop.

Segons hem anat veient, la narració llatina del segle XII, deguda a Huch de Saltrey (§ 6), fou objecte, durant el segle XIV, de dues traduccions catalanes: la de Ramón Ros de Tàrrega, en 1320 (§ 4), que reproduim per primera vegada en el nostre volum (text I), y la que s'atribuí a sí mateix el Vescomte Ramón de Perellós, en 1397 (§ 22), impresa per primera vegada en 1486 (§ 24), a iniciativa de l'Eximeniç y avui reproduida (text IV).

De la traducció y adaptació d'en Perellós n'arrenquen independentment tres noves manifestacions literaries, a saber: la traducció llenguadociana, el manuscrit de la qual és de l'any 1466 (§ 23), que fou parcialment impresa en 1834, dins les *Mémoires de la Société archéologique du Midi de la France,* pel marquès de Castellane, y per complet en 1903, pels senyors Jeanroy y Vignaux; la traducció castellana, feta a començos del segle XVII, la qual romàn encara inèdita (§ 27); y la traducció llatina de O'Sullivan, impresa en 1621 (§ 28).

De la versió llatina de O'Sullivan y de la narració original de Saltrey, prengué peu simultaniament en Pérez de Montalvàn, per a escriure la seva narració novelesca *Vida y Purgatorio de San Patricio* (1627), plasmant el séu personatge, que anomenà Ludovic Enio, o sia el primitiu cavaller Owein, sobre la figura del Vescomte de Perellós, en lo que d'ella deixa translluir la versió de O'Sullivan (§ 29).

La novela d'en Montalvàn sería la font d'ont devallaría la creació dramàtica de Calderón, anomenada *El Purgatorio de San Patricio,* composta devers 1635, si el senyor Menén-

EVOLUCIÓ DE LA LLEGENDA DEL «PURGATORI DE SANT PATRICI» EN LA LITERATURA ESPANYOLA

dez y Pelayo no'ns hagués proposat una obra de Lope de Vega com a original immediat de la de Calderón. En aquest cas és *El mayor Prodigio,* de Lope, la producció dramàtica qui recull d'en Montalvàn, directament y exclusiva, el tema de la vida y aventures de Ludovic Enio; essent la de Calderón una mera refundició de la comedia de Lope.

Y, finalment, l'obra de Calderón, per ella sola (o conjuntament ab la de Lope), engendra les publicacions populars dels segles XVIII y XIX, en que són relatades, tantost les aventures d'Enio, com la seva anada al Purgatori.

V

Aparició de l'esperit de Guido de Corvo

§ 32. *Procedencia d'aquest text*

Una noticia redactada per M. Hauréau, a propòsit del manuscrit llatí núm. 13.602 de la Biblioteca Nacional de París (1), ens posa al corrent de tot lo que, respecte als orígens d'aquest text català, hauríem pogut desitjar conèixer.

El manuscrit parisenc conté, en sa pàgina 33, el tractat llatí intitulat *Disputatio inter quemdam priorem ordinis Praedicatorum et spiritum Guidonis,* text del qual se'n coneixen ademés bastants altres manuscrits llatins y algunes edicions d'una traducció francesa. L'original llatí mateix ha estat també imprès varies vegades.

La lliçó del manuscrit 13.602 comença de la manera següent: « *Augustinus, in libro De Fide ad Petrum dicit: Miraculum est quidquid arduum vel insolitum super facultatem hominis admirantis ad fidei roborationem fit.* » De moment ja podrem observar que això concorda ab la ratlla 13 y següents del nostre text català.

Més endavant continúa: « *Anno incarnationis suae* (çò és, de Jesucrist) *millesimo CCCXLI, decimo septimo die mensis decembris, in civitate Alesti, quae jam Verona vocatur, quae distat a curia Romana per triginta leucas, obiit quidam civis, nomine Guido de Torno.* » Això encara, salvant algu-

(1) *Notices et extraits des Manuscrits de la Bibliothèque Nationale... publiés par l'Institut National de France; Tome trente-troisième* (París, 1890); pàg. 111.

nes discrepancies de que'ns farem càrrec tot seguit, respòn al text català. La identificació, doncs, del nostre tractat sobre l'Aparició de l'esperit de Guido de Corvo ab l'opúscol llatí de que's tracta, no dóna el més petit lloc a dubte.

§ 33. *Epoca y circumstancies de l'aparició*

Els diferents textes llatins y francesos no estàn d'acord respecte a la localització y a l'època de la *Disputatio,* ni tant sols en lo relatiu al nom del personatge. En quant al llinatge d'aquest, per uns textes és *Torno,* per altres *Turno,* y per altres, en fi, *Corvo:* aquest darrer és el cas també del text català. El senyor Hauréau interpreta el nom llatinitzat de l'aparegut, suposant que degué dir-se, en francès, Guy de la Tour, o, tal vegada, Guy du Corbeau.

En quant a la localitat és, sens dubte, la població francesa d'*Alais,* en el Gard, anomenada *Alestum* en llatí; uns textes donen aquesta localitat com allunyada per trenta llegües de Roma; altres fixen aquesta distancia en trenta llegües, en vint-i-quatre y en trenta milles, segons els casos, emperò en relació ab la curia romana que aleshores residía a Avinyó y no a Roma. Encara que cap d'aquestes xifres sia absolutament precisa, no per això resta menys identificada la localitat ont degué ocórrer l'aparició de Guido de Corvo.

En quant a l'any del fet en qüestió, tampoc és sempre igualment fixat en els diversos textes: 1304, 1323, 1324, 1334, 1341 y 1423, són els anys que'ns ofereixen les distintes versions. La darrera data, 1423, dèu ésser de moment descartada, per quant se sab del prior Joan Gobi que visqué en el segle xiv. Pot dubtar-se entre les dates 1323, 1324, 1334 y 1341; tot escatit, sembla lo més probable que la data del *15 de novembre de 1323,* fixada pel més antic dels manuscrits, sia la data precisa.

Després d'haver tractat a fons aquestes qüestions previes, M. Hauréau en el séu estudi esmentat se proposa aquesta demanda: ¿Quí és l'autor de la *Disputatio?* A la qual

no dubta en respondre que en Joan Gobi, ab tota seguretat; ell és també l'autor de *Scala coeli,* un recull de faules, en sa major part demoníaques, extretes de diversos autors y reunides ab intenció moralitzadora; y aital és també la doctrina de la *Disputatio.*

¿Hem de creure en la veritat del fet relatat en aquesta? ¿Tingueren com a veritat absoluta Jaume de Vitry, Cesari y Esteve de Borbó totes les coses d'un ordre semblant de que ells se feren narradors? «Creure-ho així fóra ofen» dre'ls» — diu M. Hauréau; la opinió del qual és: que aquells autors, havent oit referir tal o qual miracle, devíen preocupar-se ben poc de comprovar-ne la certesa, mentre l'aventura els semblés digna d'ésser escrita, per raó de la seva exemplaritat.

«Emperò — segueix escrivint l'autor de la noticia que » extractem — el cas del prior Joan Gobi no és pas el mateix. » Podem ben admetre que la muller y els amics del difunt » prengueren per la veu d'aquest un soroll que oiren, una » nit o varies nits continuades, y que anaren, tots plens » d'espant, a consultar un fet tant singular ab el prior Joan » Gobi. Emperò no hi ha lloc a dubtar de que aquest hi afegí » tot lo restant. Lo restant, doncs, és una pura ficció.

» Certament, se fa difícil d'admetre que'l prior, al contar » això, no tingués la intenció de fer-ho creure: desde'l punt » de vista de la nostra moral, aital propòsit és ben censu» rable; emperò no fóra lo mateix segons la moral del se» gle XIV. Avui tota mentida ens repugna; a la edat mitja, » mentre fos fet ab bona intenció, se podía mentir sense es» crúpols. Ni tant solament se'n deia mentir d'això, com sia » que la novela y la historia eren sovint preses l'una per » l'altra. L'amor de la veritat per la veritat mateixa és una » cosa del tot moderna.»

Fins aquí és tot lo que a nosaltres ens interessa de la noticia de Mr. Hauréau sobre el manuscrit llatí de París.

§ 34. *El text català*

Heusaquí la descripció del còdex qui ens ha conservat la traducció catalana de la *Disputa*. Se tracta del manuscrit 21-3-2 de la Biblioteca Universitaria de Barcelona. Es de les darreríes del segle xv; consta de 136 fulles, de 145 × 210 mm., y conté els següents materials:

a) Foli 1: [*Tractat sobre Scipio y Anibal.*] Després d'una primera fulla en blanc, y d'una segona ab una taula incompleta del volum, comença aquest text: « *Tractat dirigit al » molt alt senyor lo senyor don Alfonso, Duch de Gandia, re- » duhit de lati en vulgar, sobra lo Rahonament fet entre Scipio » Affrica e Anibal, e la batalla entre ells seguida, en lo prin- » cipi del qual es mostrade la instabilitat e pocha permanencia » de Fortune e altres cosas seguents.* » Ocupa fins al fol. 39. Aquest opúscol és obra del valencià Antoni Canals, y ha estat ja publicat imprès per dues vegades, la darrera per nosaltres mateixos dintre la «Biblioteca Catalana» (1).

b) Foli 40: [*Somni de Bernat Metge.*] Comença en aquesta plana el conegut text de l'escriptor barceloní, ab la rúbrica, refeta d'una mà posterior: « *Histor. Del Sompni de Bnt. » Metge. Libre primer.* » L'obra d'en Metge té quatre llibres, y el darrer d'ells acaba precisament en la primera cara del fol. 100. Ha estat impresa varies vegades, y últimament en la nostra «Biblioteca Catalana», ab altres obres del propri autor (2).

c) Foli 101: [*De la anima.*] Aquest tractadet apareix sense títol, y comença: «*Lo primer hom fou format en la re- » gio de Orient...* » Ocupa fins a la plana 103 v. Fou publicat per en Mariàn Aguiló (3).

d) Foli 105: [Aparició de l'esperit de Guido de Corvo.] El text de que's tracta ve anunciat desde la plana ante-

(1) *Novelari Català dels segles XIV a XVIII: Tractat sobre Scipio y Anibal* (Barcelona, 1910).
(2) *Les obres d'en Bernat Metge* (Barcelona, 1910).
(3) *Recull de Eximplis e Miracles, gestes e faules* (Barcelona, 1881); vol. II, pàg. 344.

rior (104 v.), en lletra d'una mà més moderna qui escrigué: « *Qualsevol qui sab legir se aprofitara molt la sua anima en* » *guardarse de peccar legint tot aquest tracta*[*t*] *que comença* » *en la fulla cv. y acaba en full .cxxj. per moltes coses que* » *ablenexen lo cors del home.* » L'obra objecte del nostre estudi acaba realment en el foli 122; emperò al girant full, se llegeix encara: « *La seguent letra es sobra la apparicio de la* » *arma den Guillem dez Corp o de Coruo, la qual fou tramesa* » *al bisba de Mallorque e es conforma en moltas cosas ab lo* » *que demunt es ya tochat de la dita apparicio.* »

e) Foli 123: [*Informació, en llatí, sobre la Aparició de G. de Corvo.*] Heusaquí el començament d'aquest text: « *Reuerendo in Christo patri domino Guidoni, Dei gratia episcopo* » *Maioricarum... et totius sacre pagine egregio professori* » *suis in omnibus, frater Bernardus de Riparia, ordinis predicatorum, familiaris reuerendi patris amici vostri carissimi domini Cardinalis de Peliagrua, se totum cum recomendatione humili ac deuota. Reuerende pater et domine, vobis* » *scribere et signifficare volui quoddam mirabile quod non* » *recordor me audisse nec legisse ita continuatum diut me, sicut in presenti rotulo continenta que omnia plenarie veritatem* » *continere, secundùm quod domino summo Pontiffici est hostensum et dominis Cardinalibus per rotulum infrascriptum.* » La narració qui ve tot seguit ens ha semblat no discrepar en substancia del text català que ja coneixem; acaba en el foli 128 (1).

f) Foli 129: [*Valter y Griselda.*] Compareix aquesta traducció de la coneguda narració llatina del Petrarca, deguda a B. Metge, sots la rúbrica següent, escrita de mà més moderna: *Historia de las bellas virtuts per Francisco Petrarca.* Text imprès ja diverses vegades, y, darrerament, formant part del nostre volum de les obres d'en Bernat Metge. Acaba en el foli 136, darrer del manuscrit.

---

(1) D'aquesta lletra llatina sobre la *Disputatio* n'hi ha un altre manuscrit, del segle XIV, de que va donar noticia en J. Pijoan (*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans,* MCMVII, 370). Se tracta del còdex núm. 167 de Ripoll, guardat en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, el qual conté diferents escrits en llatí y en català.

Com s'haurà pogut veure, ab la publicació que nosaltres fem ara de l'Aparició de l'esperit de Guido de Corvo, ja no romàn rès d'inèdit en el manuscrit que acabem de descriure.

Concretant-nos, per acabar, al text català de l'Aparició o Disputa, farem notar que en aquest la data de l'esdeveniment pot ésser el 16 o el 15 de septembre de 1324, segons s'accepti la lliçó del títol o la de la narració mateixa (línees 6 o 30). Cal fer constar, emperò, que en abdós indrets del nostre manuscrit original, aquest apareix esmenat, havent-se escrit de primera intenció, *M.CCCC.xxx.iiij.* en el títol, y *M.CCCC.xx.iiij.* en el text. Es difícil dir si fou el mateix escrivent o una mà posterior, qui degué raure una *C* y una *x* del primer lloc y una *C* del segón, per a deixar en abdós la data igual de *M.CCC.xx.iiij.* que ara s'hi llegeix, d'acord ab una part dels textes llatins.

La localitat hi és anomenada *Alexi* (en lloc d'*Alesti),* y se li dóna per equivalent la moderna ciutat de Bolunya, com ho fan també, erradament, alguns manuscrits llatins (1).

També resulta estrafet el cognom del prior Joan Gobi, el qual és dit Joan *Gos.*

Apart d'això, entenem, com ja tenim dit en altra ocasió (2), que'l text català de la *Disputa* és una bella mostra d'estil catalanesc, distingint-se de la generalitat de traduccions d'aquest genre, fetes quasi sempre ab més piadosa intenció que bon gust. En aquest sentit, doncs, l'Aparició del sperit de G. de Corvo és sens dubte la peça més literaria del present volum.

---

(1) Pot veure's també, sobre aquest particular, l'estudi de M. Hauréau.

(2) *Estudi històrich y crítich sobre l'antiga novela catalana;* pàg. 102.

VI

Viatge d'en Pere Portes a l'infern

§ 35. *Procedencia d'aquest text*

Els diferents manuscrits de que tenim noticia del Viatge a l'infern coincideixen en situar aquesta narració en les primeres anyades del segle xvii. Emperò l'any precís difereix entre uns manuscrits y altres, com veurem.

En Vidal y Valenciano, qui fou el primer en publicar una edició crítica del text qui ens ocupa, pogué disposar de tres manuscrits, dels quals dóna les següents referencies:

1) «Cas raro que succehí a un tal Pere Porter, de la vila » de Tordera, que entrà y eixí de l'infern l'any 1608»; títol al qual precedeix la següent noticia o advertencia: «Habent» me vingut entre mans una copia de una deposició que Pere » Porter, de Tordera, del Comptat de Cabrera, havia feta » devant lo Comissari del St. Ofici, mossen Joan Teixidor, » Prevere y Beneficiat de Blanes, antes de tornar la copia a » qui me la havia deixada, volguí primer informar-me ab lo » mateix Pere Porter, que encara vivia, si lo que contenia » aquell papé era veritat; y axís lo 1.r de 8bre del any 1621 » li aní a parlar en sa casa de la vila de Tordera, ab lo » P. F. Climent de Tordera, religiós caputxí, lo que'ns es» plicà en un camp, baix d'una pomera. Li llegí tota esta » deposició, y lo que se contenia en ella, y li diguí si era » veritat lo que allí estaba contengut, y ell me respongué y » afirmà que era la propia deposició que havia fet devant » dels Srs. Inquisidors, y que tot era veritat, exceptat que » no havia estat en l'Infern tant com allí deya, y sí sols deu » dies, so es: desde la vigilia de St. Bartomeu fins al 1.r dia

» de 7bre, que es St. Daniel, y aixís estaria equivocat que
» en nom de St. Daniel digueren St. Miquel. Y prou es així
» per lo que diu ell, que estigué en vila de Morvedra, en
» lo Regne de Valencia, més d'un mes per cobrar les forses.
» Si fos estat per St. Miquel, no hauria pogut esser per Tots
» Sants en Hostalrich y en Tordera; y aixís per St. Miquel
» se posà en camí per venirsen a sa terra. Y me digué que
» passà a Montserrat. Y aixís jo, F. Francesc de Canet, vila
» del Roselló, en la Vall Espir, religiós caputxí, sabuda la
» veritat, me determiní de copiarho a major honra y gloria
» de Déu N. S. Lo qual com passà es d'esta manera.»

2) «Relació que feu Pere Porter, pagès de la vila de
» Tordera, prop d'Hostalrich, de que avia estat en el Infern
» desde'l dia de la vigilia de Sant Bartomeu fins el dia de
» Sant Miquel de Septembre de l'any 1608, y de lo que allí va
» veures.» Acaba: «Aquest llibre s'es traslledat de un altre
» scrit de ma, vui a 22 de juny de 1646, per Benet Vila, stu-
» diant en Girona.»

3) «Compte y relació d'un espantós viatge que feu Pere
» Porter, natural de Tordera, Vescomtat de Bas y Bisbat
» de Girona, a 23 d'Agost de 1618.» Acaba: «Copiada per
» Miquel Torradeflot, del poble de La Granada, als 13 de
» Juliol de 1795.»

Disposant d'aquests tres textes, y donant la preferencia al primer, com ho mereixía per ésser el més antic y venir autoritzat per la declaració de fra Francesc de Canet, el senyor Vidal publicà una edició del VIATGE en 1876, en «La Renaixensa», fent-la precedir d'un séu estudi intitolat *El món invisible en la literatura catalana* (1).

El docte editor, després d'examinar les produccions literaries ab que compta la nostra literatura relatives al *món invisible,* com ell l'anomena, y havent remarcat la insistencia d'aquest genre literari en presentar l'Infern ple de persones d'importancia y posició elevada, conclou de la

(1) Reproduits fa pocs anys, l'estudi y el text del *Viatge,* en la «Biblioteca Popular de L'Avenç» (Barcelona, 1906), formen el vol. 59 de la susdita biblioteca.

manera següent: « Però, prescindint d'això y fixant-nos so-
» lament en la part literaria, hi ha motius sobrats per a sos-
» pitar que l'autor del VIATGE D'EN PERE PORTER era prou
» coneixedor de les obretes del genre a que pertany la que
» estic examinant, y potser fins el poema del Dant, ja que
» freqüentment se val dels medis empleiats ab insistencia
» per aquest. »

Nosaltres, per raons exposades en altre lloc (1), ens in-
clinem a creure que'l VIATGE és més aviat un producte de
les idees populars tradicionals sobre l'Infern, sense cap
influencia literaria determinada.

§ 36. *El nostre text*

Procedeix d'un manuscrit del segle XVII, distint dels tres
que posseía en Vidal y Valenciano, emperò que fou ja cone-
gut dels editors de la reimpressió feta per « L'Avenç »:

4) « Cas raro de un home anomenat Pere Portes, de la
» vila de Tordera, que vivint entrà y axi del Infern, y es com
» se segueix. »

Se tracta d'un quadernet de 16 pàgines (2), despreses d'un
volum més copiós, del qual conserven encara l'antiga pagi-
nació, de 448 a 463. La nota qui ve a continuació del títol
és, ab lleugeres variants, la de fra Francesc de Canet qui
apareixía en el manuscrit primer d'en Vidal.

Es aquest text, doncs, el que nosaltres hem pres per
base de la nostra edició, intercalant-hi, en els llocs indicats
per claudàtors, alguns elements desapareguts en el nostre
trasllat, qui devíen figurar en un o altre dels que pogué
usar el nostre predecessor. No hem cregut necessaria una
extracció puntual de variants, per la poca importancia del
text de que's tracta; limitant-nos a deixar remarcats en lle-
tra cursiva alguns castellanismes inacceptables: *antes*, *des-
pués*, etc.

---

(1) *Estudi històrich y crítich sobre l'antiga novela cata-
lana* (Barcelona, 1912); pàg. 104.

(2) En poder del bibliòfil barceloní don Lambert Mata.

§ 37. *Un «romanço de cego» del segle XVIII*

Com a mostra de la popularitat assolida en el nostre país per aquestes narracions de caràcter folklòric-literari, esmentarem una fulla popular, de les darreríes del segle XVIII, que'ns ha vinguda a les mans, ab el peu d'imprempta barceloní dels hereus de Joan Jolis «en la calle de los Algodoneros».

Se tracta d'un romanç de cec, en castellà, imprès en un plec de vuit pàgines, de 16 × 22 cm., y decorat ab uns gravats de fusta d'execució sumament tosca. Comença ab el següent sumari en prosa:

«Nueva relacion y curioso romance, en que se declara »como un cavallero, natural de Tarragona, por sus travesuras dexó su Patria y Padres, y se fué á la Corte del »Emperador de Alemania, en donde tomó plaza de Soldado; »y por sus buenos servicios le honró su Magestad con el »empleo de Capitan. Refiere como á los 58 años de su edad »pidió licencia a su magestad Imperial para bolverse á su »Patria; y, concedida que fué, halló sus Padres difuntos y »su patrimonio enagenado; y, puesto en litigio, tuvo infeliz »sentencia. Por lo que la Divina Magestad permitió que un »Demonio lo entrasse en el Infierno, para que un Condenado declarasse donde estavan los papeles instrumentos »de su legítima. Sucedió dia 4 de Enero 1757. Primera »parte.»

Aquestes indicacions seríen suficients per sí soles, si els versos no vinguessin encara a corroborar-ho, per a fer veure que la narració de que's tracta no és sinó una reminiscencia de la historia del cavaller Enio, que tenim anteriorment estudiada. Emperò la substitució d'unes localitats per altres, y la vaga semblança que conserva del personatge d'en Montalvàn, deixa creure que no's tracta propriament d'una imitació literaria, sinó d'un *rifacimento* establert de memoria.

El romanç té una continuació, que comença en la cinquena plana del mateix plec de que hem donat compte:

« Segunda parte en que prosigue la historia del mencio-
» nado Cavallero: dase cuenta como, por permision de Dios
» encontró con el Demonio, el qual lo llevó engañado á un
» bosque en donde se abrió la tierra y baxaron á los infier-
» nos, donde vió al Condenado que le havia negado los pa-
» peles é instrumentos de su legitima. Tambien refiere
» como salió por una cueva junto al castillo de Murviedro,
» con otras individuales noticias que verá el curioso Lec-
» tor. Sucedió dia 4 de Enero de 1756. »

Aquesta segona part és, positivament, una glosa del llibret del Viatge d'en Pere Portes a l'Infern: com a detall característic, hi queda encara la eixida de les regions subterranies, per Murvedre, en el Regne de Valencia.

Creiem innecessari donar una mostra dels versos d'aquesta « historia », per la manca absoluta de valor literari ab que se'ns presenta; els qui recordin haver vist, per les nostres places, la colla dels oients aplegats entorn de la senyera bàrbarament historiada d'un rapsoda popular, no trobaràn que a les composicions d'aquesta mena els sien precisos grans refinaments literaris.

VII

Visió fragmentaria

§ 38. *Procedencia d'aquest text fragmentari*

Al descriure en altre lloc el manuscrit núm. 83 de Sant Cugat del Vallès (§ 10), hem deixat senyalada, sots la lletra *m)*, una fulla que aquell conté, al final de tot, estranya als demés textes del còdiç susdit.

Havent-nos estat senyalada pel nostre bon amic F. Martorell, en altre còdiç de Sant Cugat, la existencia de set fulles més semblants an aquella, hem pogut comprovar que entre totes constitueixen els restes d'un text català perdut, relatiu a una visió d'ultratomba, distinta de les ja conegudes.

El contengut d'aquestes fulles, ordenades segons lo que'm deduit del propri context, ens ha semblat suficientment interessant per a ésser publicat, sots forma d'apèndix, a continuació dels textes qui integren el present volum.

§ 39. *Argument de la visió*

Una exposició sumaria de la part conservada del text qui ens ocupa podrà facilitar, tal volta, la identificació del mateix; cosa que nosaltres no hem pogut arribar a obtenir. Heuse'n aquí l'extret:

[Fulla A.] El viatger ha arribat a un monestir, y dotze monjos del mateix l'acompanyen a una illa propera. Resen una missa. El viatger és conduit professionalment a la porta [del Purgatori] y introduit a les regions d'ultra vida. Això

fou pel mes de septembre de 1350 y *tants.* (Data quasi illegible en el manuscrit.)

Li apareix un home blanc, qui s'enduu el visitant vers una ciutat resplandent, a la qual arriben després d'ascendir per una escala obscura, de cent graons. Entren a una casa, dins la qual l'acompanyant senyala al viatger una certa cadira, ordenant-li que s'hi assegui. Apareixen dotze monjos, un dels quals porta mitra pontifical y parla al viatger, per a prevenir-lo de les tentacions y proves a que serà sotmès en el transcurs del viatge que acaba d'empendre, comunicant-li la fórmula o exorcisme per a eixir en bé d'aquelles. Apareixen els dimonis.

[Fulles B y C.] Una dòna brinda al viatger el séu amor, induint-lo a preferir els delits que ella s'ofereix a procurar-li, en lloc de les penes que l'esperen. Aquestes són representades per una gran fornal al cim d'un castell y per un pont de dificilíssima travessía, damunt d'aigües bullentes, poblades d'alimanyes de tota mena. El viatger pronuncia la fórmula consabuda, desapareixent la tentació y salvant-se del torment de la fornal, qui el menaçava.

Tot seguit se troba transportat al cim d'una montanya, ont li apareix altra volta la mateixa dòna, acompanyada de dues donzelles. Nou oferiment, inútil, d'aquestes al viatger, per a estalviar-li el pas del pont més amunt referit; el viatger se senya, dispost a entrar en el pont, emperò un gran cavaller negre li en priva l'accés, menaçant-lo de precipitar-lo al riu bullent. El viatger invoca a Déu, mitjançant la fórmula de sempre, y es troba a l'altre cap del pont, sense damnatge.

Apareix un home de barba blanca, qui ofereix al viatger l'extrem d'una tovallola per a conduir-lo a una vall verdejant, en la qual hi havía un riu, ple de damnats.

[Fulla D.] El visitant, acompanyat del prohom, arriba a un castell, a la porta del qual veu un llit y una cadira magnífics; emperò sota de llur magnificencia amaguen carbons foguejants. El prohom diu al viatger confidencialment a quí eren destinats aitals llit y cadira; emperò al viatger no li és llegut divulgar-ho.

Després arriben prop d'altre seient, ocupat per un Rei,

a qui el viatger coneix prou. Una corrúa d'homes y dònes passa per davant del Rei, fent-li diverses presentalles: són els pobres als quals en vida el susdít Rei feia almoina; la cadira del Rei és de foc, y ve obligat aquell a seure-hi tres hores diaries.

D'ací, passen a altra cambra, ont troben una Reina, submergida fins el pit dintre una caldera de pega bullent, ab dos dracs damunt del cap...

[Fulles E y F.] Altra tentació, intentada contra el viatger per un estol de dònes de setze anys, hermosament agençades. Una d'elles dirigeix la paraula al viatger, fent-li veure els perills que l'esperen, si no accepta els plaers que elles li ofereixen. El viatger exorcisa a les tentadores, y és apresat dels dracs y altres besties qui volen devorar-lo; se lliura d'aquestes també, ab la oració de sempre.

El viatger se troba en un prat ple de verdor, ont altres dònes, més ricament habillades encara que les d'abans, li brinden plaers y riqueses; menaçant-lo, de lo contrari, ab multitut de serps y besties qui el devoraràn. L'home se surt de la tentació y del perill, pel procediment habitual.

Altre prat, y altres dònes, més hermoses que cap de les anteriors. Se repeteixen encara les escenes ja conegudes.

El viatger se troba en una plaça, en la qual hi ha un monestir de dònes, les quals l'inviten a entrar en el llur monestir; emperò el sol·licitat se'n malfía, ab raó, y evita el deixar-se tentar, repetint la seva oració.

Arriba el nostre home a un camp mólt ample, ont brolla una bella font. Una dòna viuda, mólt hermosa, és l'encarregada de tentar al viatger; aquest pot veure la pena qui l'espera: una gran roda voltada d'alimanyes, qui devoren, al pas, tots els condemnats que poden atrapar. Emperò el viatger se desfà de tot, com sempre.

Encara el visitant dèu ésser objecte d'una nova tentació, per tres dònes, qui s'estàn jugant a escacs a l'ombra d'un bell arbre; emperò, en aquest punt, se'ns acaba el text del darrer fragment conservat de la visió o viatge.

Per les reminiscencies d'altres textes (especialment de la *Visió Tungdali)* que tant abunden en aquest, y per la po-

quíssima varietat de recursos de que disposa el narrador, ens fa l'efecte de que la Visió fragmentaria no devía ésser més que una glosa dels temes habituals en aquest genre de narracions; essent, tal volta, la seva redacció obra d'algún moralista català del segle xiv. Això ens ha semblat poder conjecturar, respecte del text en qüestió, en tant que no's pugui precisar un original llatí del qual fossin traducció els fragments apuntats.

REPERTORI

DE NOMS PROPRIS CITATS EN ELS TEXTES (1)

(1) No hi consten els noms d'ús freqüent, com Jesucrist, Déu, Esperit Sant, Trinitat, etc.

TAULA

Pàgs.

Pàgs.

REGISTRE:

a b, (1), 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17,
18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30,
31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40,
41, 42, 43, 44 y 45.

Tots són duerns o de vuit pàgines, exceptat «*b*»
de quatre pàgines y «45» de dotze.

Aquest volum de
LLEGENDES DE L'ALTRA VIDA
fou termenat a Barcelona, en la estampa de
Mestre Fidel Giró
el dia 23 d'abril de l'any MCMXIV
festa del gloriós Sant Jordi
patró de Catalunya

BIBLIOTECA CATALANA

dirigida y publicada per R. Miquel y Planas

Antics textes catalans, curosament donats a llum segons les primitives edicions o en vista dels manuscrits. Edicions de bibliòfil, en excel·lent paper de fil, il·lustrades ab facsímils y acompanyades d'estudis y notes bibliogràfiques y crítiques.

Llibre del sabi y clarissim fabulador Isop, *historiat y notat als marges del llibre y ara novament corretgit per R. Miquel y Planas, en vista de les edicions de 1550 y 1576 y de les posteriorment en català publicades. Barcelona, MCMVIII.*
Un volum de xvi + 336 pàgs., ab gravats. (agotat)

La Fiameta de Johan Boccacci. *Traducció catalana del XV.èn segle, ara per primera volta publicada per R Miquel y Planas, segons el manuscrit existent en l'Arxiu general de la Corona d'Aragó. Barcelona, MCMVIII.*
Un volum de xxiv + 280 pàgs., ab facsímils 16 pessetes.

Cançoner Satírich Valenciá dels segles XV y XVI, *publicat, ab una introducció y notes, per R. Miquel y Planas, en vista dels manuscrits y edicions primitives. Barcelona, MCMXI.*
Formen part d'aquest Cançoner les obres següents: *Lo Procés de les Olives, Lo somni de Joan Joan, Procés de Viudes y Donzelles, La Brama dels Llauradors, Obra pera'ls vells, Coloqui de dames*, etc.
Un vol. de xxxvi + 376 pàgs., ab facsímils. 20 pessetes.

La Imitació de Jesucrist, *del Venerable Tomàs de Kempis. Traducció catalana de Miquel Perez, novament publicada per R. Miquel y Planas, segons la edició de l'any 1482. Barcelona, MCMXI.*
Un volum de xx + 300 pàgs, ab facsímils... 16 pessetes.

Obres de J. Roiç de Corella, *publicades, ab una introducció, per R. Miquel y Planas, segons els manuscrits y primeres edicions. Barcelona, MCMXIII.*
Un volum de xcii + 460 pàgs. ... ... 20 pessetes.

Llegendes de l'altra vida. *Viatges del Cavaller Owein y de Ramón de Perellós al Purgatori de Sant Patrici; Visions de Tundal y de Trictelm; Aparició de l'esperit de G. de Corvo; Viatge d'en Pere Portes a l'Infern. Textes antics publicats per R. Miquel y Planas. Barcelona, MCMXIV.*
Un volum de xii + 364 págs. ... ... 16 pessetes

EN CURS DE PUBLICACIÓ

NOVELARI CATALÁ DELS SEGLES XIV A XVIII, *publicat en vista dels manuscrits y edicions primitives, per R. Miquel y Planas.*

Formarà tres volums que's vendràn pel preu de 60 pessetes.

Fascicles publicats:

PIERRES DE PROVENÇA...	(no's ven sol)	
JACOB XALABÍN...	3'20	pessetes.
LA FILLA DE L'EMPERADOR CONTASTÍ ...	1'80	—
FRONDINO Y BRISONA	1'60	—
LA FILLA DEL REY D'HUNGRÍA...	3'20	—
PARIS Y VIANA...	2'80	—
SOMNI DE FRANCESCH ALEGRE	1'40	—
RAHONAMENT ENTRE FRANCESCH ALEGRE Y SPERANÇA	0'50	—
PENSAMENT DE PERE JOAN FERRER... ...	1	—
DESPROPRIAMENT D'AMOR DE ROMEU LULL.	1	—
TRACTAT SOBRE SCIPIO Y ANIBAL	2'40	—
LO FILL DEL SENESCAL	0'50	—
DEIFIRA. ECATHONFILA. *(L. B. Alberti)* ...	5	—
FAULA DE NEPTUNO Y DIANA	1	—
RONDALLA DE RONDALLES	2	—
RONDAYA DE RONDAYES EN MALLORQUÍ...	2	—
PARTINOBLES	6'40	—
CARCER D'AMOR. *(D. de San Pedro)*... ...	3'60	—
ESTUDI HISTÓRICH Y CRÍTICH SOBRE L'ANTIGA NOVELA CATALANA, PERA SERVIR D'INTRODUCCIÓ AL NOVELARI CATALÁ.	(en premsa)	

LES OBRES D'EN BERNAT METGE: *Llibre de mals amonestaments; Llibre de Fortuna y Prudencia; Valter y Griselda; Lo Somni.*

Publicat el primer fascicle ab els textes de les dites obres. — 252 pàgines... ... ... 10 pessetes.
Pròximament sortirà el fascicle complementari, ab estudis y notes.

LLIBRE ANOMENAT VALERI MÁXIMO, *transladat de llati en llengua catalana per Frare Antoni Canals. Publicat segons el Còdex del Consell de Cent de Barcelona.*
En premsa el primer volum.

DIRECCIÓ Y ADMINISTRACIÓ:

Casa MIQUEL-RIUS, carrer de Mallorca, 207, Barcelona

A BON SENY NO HI VAL ENGANY